

T U L K O Š A N A S U N T E R M I N O L O Ģ I J A S C E N T R S

TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS ROKASGRĀMATA

R Ī G A
2006

UDK 34.09(035)
Tie 213

Valsts valodas aģentūra

Manuskripts sagatavots ar Valsts valodas aģentūras finansiālu atbalstu

© Valsts aģentūra Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2006

Grafiskais noformējums M. Dričs, 2006

Iespests V/A Latvijas ģeotelpiskās informācijas aģentūras
Tipogrāfijā "Latvijas karte"

ISBN 9984-657-09-4

PRIEKŠVārds

1996. gadā, izveidojoties jaunai valsts iestādei – Tulkošanas un terminoloģijas centram, Latvijā sākās sistemātiska Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošana. Sākot šo darbu, faktiski bija jāliek pamati arī juridiskās tulkošanas metodikai latviešu valodā. Kopš šā brīža apritējuši jau desmit gadi, kuros centrs ir krietni audzis, mācīdamies izprast juridisko normu nianšes un atrast tām adekvātu izteiksmes formu, izstrādājot savus principus un cenšoties uzturēt augstus kvalitātes standartus, kā arī iesaistīt tulkošanas procesā plašu speciālistu loku, tādējādi veicinot profesionālas tulkošanas vides veidošanos Latvijā.

Kvalitatīvai ikviena darba veikšanai vajadzīgi vairāki priekšnosacījumi, proti, starp tā veicējiem panākta vienošanās par nepieciešamajiem instrumentiem un palīgīdzekļiem, par izpildes procesa organizēšanu un gūtā rezultāta kvalitātes kritērijiem. Gluži saprotams, ka šos principus nākas piemērot arī tad, kad tiek veikts tāds garīgs darbs, par kādu uzskatāma tiesību aktu vai citu lietišķo tekstu tulkošana. Viena no formām, kas ļauj apkopot šādu informāciju lietotājam noderīgā veidā, ir **rokasgrāmata**, kurā tiek ietverti tie būtiskākie jautājumi un gadījumi, kas varētu noderēt normatīvo aktu tulkošanā vai izstrādē iesaistītajiem speciālistiem. Turklāt tas ļauj ne vien uzlabot tulkojumu un izstrādājamo dokumentu kvalitāti, bet var arī veicināt dialogu starp tulkotājiem un tulkoto dokumentu lietotājiem, starp Latvijas ministriju darbiniekiem un tulkotājiem, kas strādā Eiropas Savienības iestādēs, starp tiem, kas daudzu gadu laikā uzkrājuši pieredzi tiesību aktu tulkošanā, un tiem, kas šo profesiju vēl tikai apgūst.

Pirms sešiem gadiem, nododot lasītājiem Tulkošanas un terminoloģijas centra darbinieku sagatavoto “Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmatu”, pirmo reizi latviešu valodā tika sīki iztirzāti šādu dokumentu tulkošanas un tekstveides principi. Kopš tā laika esam uzkrājuši daudz lielāku pieredzi šā darba veikšanā, jo ir pabeigts *acquis communautaire* dokumentu (vairāk nekā 100 000 standartlapu) tulkojums, latviski pieejami 869 Eiropas Kopienų Tiesas vēsturiskie spriedumi, daudzi ar Ziemeļatlantijas līgumorganizācijas (NATO) darbību saistītie dokumenti un citu starptautisku organizāciju dokumenti.

Lai gan šo dokumentu tulkošanā identificētie problēmgadījumi pastāvīgi tika iekļauti TTC mājaslapā pieejamā rokasgrāmatas versijā, tomēr atsevišķu nodaļu atjaunināšanu nekādi nevar uzlūkot par strukturāli un saturiski jaunu izdevumu. Šāda iespēja TTC darbiniekiem pavērās 2005. gada rudenī, kad ar Valsts valodas aģentūras finansiālu atbalstu radās iespēja veidot kvalitatīvi jaunu tulkošanas rokasgrāmatu. Daudzi jautājumi, kas kādreiz bija likušie plašākas apspriešanas vērti, tagad kļuvuši pašsaprotami, toties to vietā nākuši daudzi citi. Pēctecību ar 2000. gada rokasgrāmatu nodrošināja tulkošanas procesa nepārtrauktība mūsu iestādē un tas laimīgais fakts, ka projekta grupu vadīja galvenā redaktore Inese Treimane, kura TTC strādā faktiski visu tā pastāvēšanas laiku un savulaik deva vislielāko ieguldījumu pirmās rokasgrāmatas

tapšanā. Viņai palīgos darba grupā vēl darbojās Raimonds Apinis, Pauls Balodis, Ieva Bērziņa, Juris Cibulšs, Marks Grasis, Līga Joņina, Evija Martukāne, Kitija Mālberga un Inese Naļivaiko, aktīvi piedaloties gan konkrētu nodaļu sarakstīšanā, gan kopējās koncepcijas izveidē. Izdošanas tehniskie jautājumi bija Ivetas Hamčanovskas pārziņā. Paldies viņiem, kā arī daudziem bijušajiem TTC darbiniekiem par ieguldījumu rokasgrāmatas tapšanā un daudzu tulkošanas problēmu risināšanā. Bez viņu zināšanām un atbalsta šī rokasgrāmata nebūtu tapusi tāda, kāda tā tagad ir.

Jāuzsver, ka arī šī rokasgrāmata nav uzskatāma par pabeigtu darbu, jo realitāte, zināšanas un pieredze ir mūžam mainīgs process. Tāpēc mūsu rokasgrāmata būs atrodama arī TTC mājaslapā (www.ttc.lv), kur to regulāri atjaunināsim.

Ar šo izdevumu valsts aģentūra “Tulkošanas un terminoloģijas centrs” ieiet savas pastāvēšanas otrajā desmitgadē un ir gatava turpināt iesaistīties tulkošanas praktisko un metodoloģisko problēmu risināšanā. Kopš 2006. gada 18. jūlija Ministru kabineta lēmuma TTC uzticēts koordinēt konsultāciju sniegšanu terminoloģijas jomā Eiropas Savienības tulkošanas dienestiem un pēc ministriju pieprasījuma veikt latviešu valodā tulkoto Eiropas Savienības dokumentu projektu valodas un terminoloģijas ekspertīzi. Rokasgrāmata ir konkrēts ieguldījums šo uzdevumu īstenošanā.

Tiesību aktu tulkojumi ļauj bagātināt mūsu valodu, rosina jaunu terminu izstrādi un jau zināmo terminu nozīmes precizēšanu, kā arī nodrošina starptautisku dokumentu pieejamību un padara efektīvāku valsts pārvaldi. Taču pilnā mērā to iespēj vienīgi kvalitatīvi un precīzi tulkojumi. Un tādus taču mēs visi vēlamies...

2006. gada 16. augustā

*Valsts aģentūras
“Tulkošanas un terminoloģijas centrs”
direktors
Māris Baltiņš*

SATURS

PRIEKŠVārds	3
IEVADS	8
1. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS SPECIFIKA	9
1.1. Kvalitātes prasības	9
1.2. Eiropas Savienības tiesību aktu tulkojumu statuss	10
1.3. Tulkošanas principi	11
2. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS PROCESS	14
3. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS ORGANIZĀCIJA EIROPAS SAVIENĪBĀ	16
4. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTU VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS – VALODU ASPEKTS	18
4.1. Daudzvalodu princips	18
4.2. Daudzvalodu principa īstenošana	19
4.3. Valodu vienlīdzība	20
4.4. Parālie teksti oficiālajās valodās	21
4.5. Terminoloģija	22
4.6. Struktūra	23
5. STARPTAUTISKO TIESĪBU AKTU RAKSTUROJUMS	25
5.1. Starptautisko tiesību attīstība	25
5.2. Subjekti un avoti	26
5.3. Starptautiskie līgumi	26
5.4. Starptautisko konferenču nozīme tiesību aktu izstrādē	27
5.5. Oficiālais teksts un tulkojums	28
5.6. Terminoloģija	29
5.7. Līgumu uzbūve	29
5.8. Dažas norādes tulkošanai	30
6. DAŽI LATVIEŠU TIESĪBU VALODAS VĒSTURES ASPEKTI	34

7.	VALODAS JAUTĀJUMI, KAS AKTUĀLI TIESĪBU AKTU TULKOŠANĀ	37
7.1.	Vārdu un vārdformu izvēle tekstā	37
7.1.1.	Vārdi ar nozīmes atšķirību vai niansi	37
7.1.2.	Lietvārdu formas izvēle un lietojums	39
7.1.3.	Darbības vārdu formas izvēle un lietojums	42
7.1.4.	Īpašības vārdu formas izvēle un lietojums.....	43
7.1.5.	Skaitļa vārdu formas izvēle un lietojums	45
7.1.6.	Vietniekvārdu izvēle un lietojums	46
7.1.7.	Prievārdi un partikulas	48
7.1.8.	Lielo sākuma burtu lietojums	49
7.1.9.	Tulkojuma valodas stils un kalki	51
7.1.10.	Laika apzīmējumi juridiskos tekstos	56
7.1.11.	Saīsinājumi	59
7.1.12.	Citvalodu vārdi un frāzes.....	60
7.2.	Sintakse	60
7.2.1.	Teikumu veidošana.....	60
7.2.2.	Vairāku teikuma priekšmetu un izteicēju saskaņošana	62
7.2.3.	Atsevišķu pieturzīmju lietošana	63
7.2.4.	Pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem, iespraudumiem, savrupinājumiem, paskaidrojošiem vārdiem.....	70
8.	TERMINOLOĢIJAS IZSTRĀDE TULKOŠANAS PROCESĀ	73
8.1.	Terminu izvēles principi tulkojumos	73
8.2.	Terminu identificēšana un atveide tulkojumā	75
8.3.	Terminu avoti, to izvēles hierarhija	75
8.4.	Jaunu terminu izstrādes principi	76
8.5.	Terminu datubāzes	78
8.6.	Latviešu terminoloģijas izstrādes un saskaņošanas sistēma.....	79
9.	EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTI.....	80
9.1.	Tiesību aktu uzbūve.....	81
9.2.	Tiesību aktu grozījumi	88
9.3.	Norādes uz tiesību aktu publikācijām.....	89
10.	EIROPAS KOPIENU TIESAS UN EIROPAS KOPIENU PIRMĀS INSTANCES TIESAS SPRIEDUMI	91
10.1.	Spriedumu uzbūve.....	92
10.2.	Atsauces un citāti.....	94

11. TULKOŠANAS TEHNISKIE PALĪGLĪDZEKĻI	99
11.1. <i>Trados Workbench</i> un <i>MultiTerm</i>	99
11.2. Tulkošana, izmantojot <i>Trados Workbench</i> un <i>MultiTerm</i>	99
12. TULKOJUMA PĀRLASĪŠANA JEB PAŠREDAKCIJA.....	102
13. DAŽAS EIROPAS SAVIENĪBAS PUBLIKĀCIJU ATŠĶIRĪBAS NO LATVIJĀ PIENEMTAJĪEM STANDARTIEM	107
14. KAS IR KĻŪDA ?.....	109
15. KĻŪDU LABOŠANAS IESPĒJAS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTOS	111
15.1. Labojumi tiesību aktu projektos (t.s. valodas atruna)	111
15.2. Labojumi spēkā esošos tiesību aktos (t.s. corrigendum procedūra)..	111
I PIELIKUMS	
SVARĪGĀKIE EIROPAS SAVIENĪBAS JĒDZIENI	113
II PIELIKUMS	
EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTU STANDARTFRĀZES	122
III PIELIKUMS	
EIROPAS SAVIENĪBAS IESTĀŽU DOKUMENTU KODI	126
IV PIELIKUMS	
VALSTIS UN TERITORIJAS, TO GALVASPILSĒTAS UN NAUDAS VIENĪBAS.....	129
V PIELIKUMS	
VALODAS UN TO STARPTAUTISKIE APZĪMĒJUMI.....	148
VI PIELIKUMS	
NATO DOKUMENTU STANDARTFRĀZES	150
VII PIELIKUMS	
NATO DOKUMENTOS BIEŽI LIETOTIE SAĪSINĀJUMI.....	153

IEVADS

Šī rokasgrāmata paredzēta visiem, kas tulko tiesību aktus no angļu valodas latviešu valodā, kā arī tiem, kuru ikdiena saistīta ar Eiropas Savienības tiesību aktu un citu starptautisku dokumentu saskaņošanu un ieviešanu – nozaru speciālistiem ministrijās, darba grupu locekļiem, juristiem un citiem ekspertiem. Ceram, ka derīgu informāciju tajā atradīs arī dažādu studiju programmu studenti un visplašākais interesentu loks.

Jēdziens *tulkošana* šajā rokasgrāmatā lietots paplašinātā nozīmē, ar to saprotot tulkošanu kā procesu, kurā piedalās dažādi speciālisti un tiek veiktas dažādas funkcijas – dokumentu tehniska apstrāde, tulkošana, rediģēšana un terminoloģijas izstrāde, tāpēc visi rokasgrāmatā minētie principi un ieteikumi vienlīdz attiecas uz visiem procesa dalībniekiem.

Šajā manuskriptā ir iekļauta daļa no TTC iepriekšējās tulkošanas rokasgrāmatas materiāliem, tos pārskatot un atjauninot, kā arī pievienoti pavisam jauni temati. Izstrādājot šos materiālus, ir veikta arī Latvijas un Eiropas Savienības iestāžu speciālistu aptauja, lai apzinātu iespējami plašāku tulkošanas problēmu loku.

Rokasgrāmatā ir definētas tiesību aktu tulkošanas kvalitātes prasības un principi, sniegts vispārīgs Eiropas Savienības tiesību aktu raksturojums un īss starptautisko tiesību aktu apraksts, konspektīvs ieskats latviešu tiesību valodas vēsturē, kā arī formulētas terminoloģijas darba nostādnes un iztirzāti tiesību aktu tulkošanā aktuāli valodas jautājumi. Izdevumā atrodami arī praktiski padomi tulkošanas programmu izmantošanai, tulkojumu vērtēšanai un kļūdu labojumu priekšlikumu sagatavošanai.

Katra nodaļa ir lasāma arī kā patstāvīgs materiāls, tāpēc atsevišķi fakti un atziņas dažādās nodaļās atkārtojas.

Rokasgrāmatai ir septiņi pielikumi – “Svarīgākie Eiropas Savienības jēdzieni”, “Eiropas Savienības tiesību aktu standartfrāzes”, “Eiropas Savienības dokumentu kodi”, “Valstis un teritorijas”, “Valodas un to starptautiskie apzīmējumi”, “NATO dokumentu standartfrāzes” un “NATO dokumentos biežāk lietotie saīsinājumi”.

1. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS SPECIFIKA

1.1. Kvalitātes prasības

Jebkuram tulkojumam piemīt iezīmes, kas ļauj to raksturot kā “labu” vai “sliktu”, un ikdienas liemeņa pārspriedumos cilvēki šos raksturojumus lielākoties izvēlas intuitīvi, pamatojoties uz savu gaumi, priekšstatiem, pieredzi, svešvalodu zināšanām utt.

Taču tiesību aktu tulkošana (plašākā nozīmē – juridiskā tulkošana) ir tulkošanas nozare, kurā tulkojuma kvalitāte var ne tikai iespaidot teksta izpratni un vispārējās valodas attīstības tendences, bet var radīt arī nopietnas juridiskas sekas. Turklāt tiesību aktu tulkotājs nestrādā viens, viņam parasti ir vismaz viens partneris – pasūtītājs, bet visbiežāk procesā ir iesaistīti vēl citi dalībnieki – redaktori, terminologi, konsultanti u. c. Šo procesā tieši vai netieši iesaistīto pušu sadarbība nevar būt racionāla un konstruktīva, ja visi dalībnieki nav vienprātis par to, ko tad saprast ar *kvalitāti*. Tāpēc ir svarīgi definēt juridiskās tulkošanas kvalitātes standartus un nodrošināt, lai tie tiktu ievēroti visās tulkošanas procesa stadijās – vienlīdz tulkošanā, rediģēšanā un terminoloģijas izstrādē.

Juridiskās tulkošanas kvalitātes pamatkomponenti ir juridiska precizitāte, valodas skaidrība un terminoloģiska konsekvence.

Juridiska precizitāte

Šī prasība nozīmē, ka tulkojumā jābūt precīzi atspoguļotam oriģināla saturam, tiesību normas nepaplašinot un nesašaurinot, t. i., nepieļaujot teksta brīvu interpretāciju. Nedrīkst būt teksta fragmentu izlaidumu un stingri jāievēro numerācijas un datējumu atbilstība. Tulkojot Eiropas Savienības tiesību aktus, tāpat arī citus starptautiskus dokumentus, noteikti jāizmanto vēl kādas oficiālās valodas teksts, jo tas var palīdzēt labāk izprast attiecīgo normu būtību un precizēt izteiksmi.

Valodas skaidrība

Šī prasība ir cieši saistīta ar iepriekšējo, jo neskaidra, neprecīza izteiksme var radīt negribētu interpretāciju un nevēlamas juridiskās sekas. Tas nozīmē, ka vārdu un teikumu konstrukciju izvēlei jābūt precīzai, loģiskai un valodas normām atbilstoši. Jāvairās no oriģināla uzspiestu, tāvad *tulkojuma valodas* sistēmai svešu modeļu pārņemšanas, un atbilstība *oriģināla valodā* izteiktajai domai jāpanāk ar *tulkojuma valodas* līdzekļiem, nekopējot teikumu konstrukcijas, interpunkciju u. tml.

Tiesību aktu valodai parasti raksturīga standartizēta izteiksme, un arī tulkojumos šī

standartizācija jāievēro, vienādi atveidojot vienas un tās pašas frāzes vai citus elementus, kas atkārtojas vienā dokumentā vai saistītu dokumentu grupā.

Terminoloģiska konsekvence

Terminoloģijas bagātība ir viena no juridisku tekstu raksturīgām īpatnībām, tāpēc terminu izpēte un adekvāta izvēle ir *būtisks kvalitātes nodrošināšanas* komponents, un šajā procesā svarīgi ievērot tiklab pareizu, atbilstošu terminoloģiju, kā tās konsekventu lietojumu, t. i., izraudzītais termins attiecīgajā nozīmē jālieto visā dokumentā, tāpat arī savstarpēji saistītu dokumentu kopumā. Būtiski atcerēties arī to, ka attiecībā uz terminoloģiju parasti runā par *terminu ekvivalentiem*, nevis terminu tulkojumiem, ar to uzsverot, ka terminoloģijas darba pamatuzdevums ir nodrošināt dažādās valodās izteikto terminu savstarpēju jēdzienisku atbilstību, neizvirzot par mērķi obligāti panākt arī leksisku vienādību. Lai labāk izprastu kādu konkrētu terminu un atrastu tam visprecīzāko ekvivalentu, vienmēr jāizmanto citu valodu paraugi.

1.2. Eiropas Savienības tiesību aktu tulkojumu statuss

Kaut gan attiecībā uz Eiropas Savienības (ES) tiesību aktu tapšanu ir ierasts lietot apzīmējumu “tulkošana”, jāpatur prātā, ka juridiskā ziņā par tulkošanu uzskatāma tikai visu to tiesību aktu tulkošana, ko katra kandidātvalsts veic pirms pievienošanās Eiropas Savienībai. Pēc pievienošanās tulkošana ir tikai praktisks instruments, kā nodrošināt tiesību aktu izstrādi visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, jo juridiskā ziņā teksti visu dalībvalstu valodās ir vienlīdz autentiski.

Apzinoties šo īpatnību, ir skaidrs, ka terminu *oriģināls* attiecībā uz ES aktiem var lietot tikai nosacīti, proti, būtībā nav kādas vienas *oriģināla* valodas, un tārad, meklējot adekvātu izteiksmi latviešu valodā, tulkotājs nav spiests ievērot tikai kādas vienas valodas paraugu, viņam ir tiesības un pat pienākums iepazīties ar paralēlajiem tekstiem vairākās valodās un uz to pamata veidot savu, latviešu valodai visatbilstošāko.

No otras puses, lielākā daļa ES aktu oficiālo valodu versiju tomēr faktiski tiek izstrādātas, izmantojot kādas citas valodas paraugu, uz kura pamata ir notikusi dalībvalstu un ES iestāžu vienošanās par konkrētā regulējuma saturu. Lai novērstu interpretācijas iespējas un atkāpes no ES tiesību vienotas piemērošanas, ārkārtīgi liela nozīme tiek piešķirta aktu standartizācijai un pilnīgai formu simetrijai visās valodās, tādējādi radikālas atšķirības kādā vienā valodā praktiski nav iespējamās, un tas iespaido arī izteiksmi.

Arī ES iestādes, domājot par tiesību aktu kvalitāti un stila vienotību, gatavo dažādus palīgmateriālus un norādījumus šo aktu izstrādātājiem, un tajos ir daudz vērtīgu, jebkuram juridiskam tekstam aktuālu ieteikumu.

Piemēram, Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas kopīgās rokasgrāmatas 1. punkts nosaka:

“1. Kopienas normatīvie akti jāizstrādā tā, lai tie būtu skaidri, vienkārši un precīzi.

1.1. Normatīvajiem aktiem jābūt:

- skaidriem, viegli uztveramiem un nepārprotamiem;
- vienkāršiem, lakoniskiem un bez liekiem elementiem;
- tik precīziem, lai neradītu lasītājiem neskaidrības.”¹

Gan ES tulkošanas dienestu publikācijās, gan vispārējiem juridiskās tehnikas jautājumiem veltītos izdevumos atrodami līdzīgi spriedumi par to, kas juridiskajā valodā ir nevēlams, apkarojams un kā rakstīt skaidri, izteikties precīzi un saprotami, paturot prātā, ka tiesību akti nav domāti juristu pašizpaušmei, bet saziņai ar sabiedrību.² Tomēr dažādu objektīvu apstākļu kopums – daudzās ES oficiālās valodas, dalībvalstu atšķirīgās tiesību sistēmas, ES tiesību sistēmas un dalībvalstu tiesību sistēmu paralēlā pastāvēšana, daudzās struktūras un personas, kas iesaistītas ES tiesību aktu izstrādē (ES iestādes, dalībvalstis, reģionu un nozaru pārstāvji utt.), daudzās procedūras (konsultāciju, sadarbības, koplēmuma un citas procedūras), tiesību aktos izmantotie diplomātiskie paņēmieni, ar kuriem nodrošina dalībvalstu vienprātību konkrētos jautājumos, bet kuru dēļ dažreiz jāizmanto izplūduši un gribēti neskaidri formulējumi – tas viss ES tiesību aktus padara par ļoti sarežģītiem dokumentiem, kuru tulkošana sagādā ne mazums grūtību un izvirza tulkotājiem īpaši augstas prasības.

Tie trūkumi, kas dažādu iemeslu dēļ piemīt ES tiesību valodai, iespaido arī tulkotājus. Tā kā bieži vien nav viegli nošķirt, ciktāl konkrētā izteiksmes forma ir nepārvarams objektīvs ierobežojums, ciktāl – akta izstrādātāju neprasme, kļūda vai paviršība, tad sliktie paraugi mēdz *pārcelties* tulkojumā arī tajos gadījumos, kad tos faktiski būtu bijis iespējams (un būtu vajadzējis) novērst. Tādējādi arī tiesību aktu latviešu tekstos bieži vien vērojamas tās pašas nepilnības, kas angļu valodas tekstos – gan pārmērīgs substantīvētas izteiksmes lietojums verbālas izteiksmes vietā, gan ciešamās kārtas lietojums nevietā, gan pārlietu gari teikumi, dažādu klišēju izmantojums, gan liekvārdība un tukšvārdība u. tml.

1.3. Tulkošanas principi

Iepriekš minētās kvalitātes prasības ir mērķis, uz ko tiekties profesionāliem tiesību aktu tulkotājiem (redaktoriem, terminologiem), un reizē arī mēraukla profesionalitātes

¹ *Joint Practical Guide. Guide of the European Parliament, the Council and the Commission for persons involved in the drafting of legislation within the Community institutions.* [online] Luxembourg: Office for official Publications of the EC, 2003. Available: http://europa.eu/eur-lex/en/about/techleg/guide/1_en.htm

² Sk., piem., **Seymour, Edward.** Euro-English: the New Pidgin? *Terminologie et Traduction*, Nr. 3, 2002, p.22-32. ISSN 0256-7873; **Ryland, Paul.** *Legal Writing & Drafting: Legal Practice Handbook.* Blackstone Press, 1994. 100 p. ISBN 1854311697.

vērtēšanai. Tomēr ceļš uz šo mērķi ved reālajā, ne ideālajā pasaulē, un tulkošanas ikdienu ir dažādu, pat šķietami niecīgu izvēļu pilna, par kurām izšķirties reizēm nebūt nav tik viegli.

Piedāvājam vairākus pavisam vienkāršus kritērijus jeb principus, ko der paturēt prātā, lai būtu vieglāk izvērtēt kādu konkrētu problēmu un izvēlēties piemērotāko risinājumu.

Veselā saprāta princips

Domājiet loģiski, iztēlojieties to, ko tulkojat, netulkojiet vārdus, bet jēgu.

Vai tas, kas uzrakstīts, vispār ir iespējams? Kā tas varētu izskatīties? Kā tas reāli notiek?

Neaizmirstiet uzdot sev šos jautājumus, neatstājiet nepārbaudītu to, kas jums šķiet apšaubāms – tikai tā jūs nonāksiet pie teksta jēgas un, pilnīgi iespējams, novērsīsiet kādu iepriekš nepamanītu kļūdu.

Ekonomijas princips

Latviešu valoda ir ekonomiska. Par to var uzskatāmi pārliecināties, sastatot vienu un to pašu tekstu vairākās valodās – latviešu teksts būs viens no īsākajiem. Latviešu valoda tāpat kā citas sintētiskās valodas ir bagāta vārdformām, jo tieši ar vārdu struktūras maiņu tiek izteiktas gramatiskās attiecības. Analītiskajās valodās turpretī šādu vārdformu nav, ir citi paņēmieni, kas izteiksmi parasti dara garāku. Ja grūti izšķirties par kādu tulkojuma variantu, tad no vairākiem vienlīdz labiem izvēlieties īsāko.

Mazākā ļaunuma princips

Dažādu objektīvu ierobežojumu dēļ juridiskā tulkojumā reizēm nemaz nav iespējams panākt nevainojamu izteiksmi, t. i., visiem iespējamiem konkrētās problēmas risinājumiem piemīt kāds trūkums. Tādā gadījumā izvērtējiet tos un izvēlieties mazāko ļaunumu – no vairākiem ne visai labiem risinājumiem to, kam salīdzinājumā ar citiem ir vairāk priekšrocību domas skaidrības ziņā.

Analoģijas princips

Tiesību aktu satura sarežģītības dēļ reizēm gadās *apmaldīties trijās priedēs*, proti, ja dokumenta saturs nav pazīstams un tā izpratne sagādā grūtības, tad grūtāk panākama šķiet arī izteiksmes precizitāte. Tāpēc tad, ja netiekat galā ar kādu frāzi vai teikumu, vispirms pārveidojiet to – formulējiet to pašu konstrukciju citiem, vienkāršākiem vārdiem, un izteiksmes nepilnība uzreiz būs klajā redzama un tāpat arī vieglāk novēršama. Meklējiet analoģijas, jo ne vienmēr šķietami unikāls gadījums patiešām arī ir unikāls. Izmantojiet reiz jau izmantotus paraugus līdzīgu situāciju risināšanai.

Apzinātas izvēles princips

Lai kāda līmeņa izvēle būtu jāizdara, tai jābūt apzinātai. Vienmēr pārliecinieties, vai, labojot cita tulkotu tekstu un uzlabojot savējo, varat paši sev atbildēt uz jautājumu *kāpēc*. Pamatojums var būt lingvistisks vai ekstralingvistisks, bet tam jābūt. Neapzināta, nejauša izvēle nav profesionāla.

Strukturēšanas princips

Vispirms izpētiet tekstu un sadaliet darbu posmos. Piemēram, ja esat redaktors, lasiet tekstu vairākās kārtās – vienreiz ar “satura acīm”, otrreiz ar “komatu acīm”, trešoreiz ar “stila acīm” utt., iespējami dažādi varianti. Ja ir ļoti maz laika, nosakiet prioritātes, nemaldiniet sevi, ka pagūsiet izdarīt visu to pašu, ko parasti, tikai desmitreiz ātrāk. Identificējiet svarīgāko un sāciet ar to. Vispirms izlasiet tekstu un noskaidrojiet, kas var radīt problēmas, ko no tā varēsiet atrisināt pats, bet kādos jautājumos uzreiz jālūdz citu palīdzība.

Koleģialitātes princips

Dalieties savā pieredzē un jautājiet arī padomu citiem. Bet jautājiet konstruktīvi, formulējot problēmu un piedāvājot savu variantu, nevis liekot, lai kāds kolēģis paveic darbu jūsu vietā.

2. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS PROCESS

Tiesību aktu tulkošana ir process, kurā notiek dokumentu daudzpusīga apstrāde, proti, šim procesam ir vairākas stadijas, kuru pilnvērtīgai nodrošināšanai ieteicams piesaistīt dažādus speciālistus. Tādējādi šis process kļūst par komandas darbu, kurā ārkārtīgi liela nozīme ir sadarbībai, koleģialitātei, operatīvai informācijas un zināšanu apmaiņai.

Jāuzsver, ka administratīvā ziņā racionālākais modelis ir centralizēts tulkošanas process – risinājumi dažādos tulkošanas jautājumos (metodikas, kvalitātes, terminoloģijas jomā) ir jāmeklē saziņā ar visiem procesa dalībniekiem un iesaistot visplašāko speciālistu loku, taču principiāli lēmumi jāpieņem centralizēti, jo tikai tā ir iespējams nodrošināt šo lēmumu savstarpēju saskaņotību un procesa pēctecību.

Tulkošanas un terminoloģijas centra izveidotais modelis paredz dažādu funkciju deleģēšanu dažādiem procesa dalībniekiem, uzskatot, ka specializācija un deleģēšana ir visracionālākais paņēmieni tulkojumu kvalitātes nodrošināšanai. TTC tulkošanas procesā piedalās **tulkošanas asistenti, tulkotāji, terminologi un redaktori**.

Tomēr arī tad, ja tulkošanu veic tikai viena persona, tāpat ir jānodrošina pilns cikls, proti, zināms laiks un uzmanība jāveltī ne tikai tulkošanai, bet arī dokumenta tehniskai apstrādei, terminoloģijas izpētei un pārlasīšanai jeb pašredakcijai.

Turpmāk īsi raksturotas visas procesa stadijas, kam jābūt nodrošinātām neatkarīgi no konkrētā organizatoriskā modeļa izvēles.

Tulkošanas asistents – dokumentu tehniska apstrāde

Uzdevumi:

- nodrošināt attiecīgā teksta elektronisko variantu angļu valodā un arī franču, vācu vai kādā citā valodā;
- vajadzības gadījumā nodrošināt atsauču dokumentus un citus saistītos dokumentus;
- ja darbā tiek izmantota *TRADOS WorkBench* tulkošanas atmiņa – veikt dokumenta priekštulkošanu un pabeigtā teksta attīrīšanu (*clean-up*), ievadot to tulkošanas atmiņā (sīkāk par to sk. **11. nodaļa**);
- vajadzības gadījumā tabulas, attēlus, grafikus u. tml. sagatavot izmantošanai elektroniskā formā;
- formatēt pabeigtos tulkojumus.

Tulkotājs – dokumentu tulkošana

Uzdevumi:

- tulkot tekstu atbilstoši juridiskās tulkošanas kvalitātes prasībām;

-
- veikt terminoloģijas izpēti – gan patstāvīgi, gan saziņā ar citiem speciālistiem (nozares ekspertiem, terminologiem u. c.);
 - dokumentēt jaunus un problemātiskos terminus;
 - veikt pabeigtā tulkojuma pārlasīšanu jeb pašredakciju (sīkāk par to sk. **12. nodaļā**).

*Terminologs –
terminoloģijas izpēte*

Uzdevumi:

- pētīt problemātiskos un sarežģītos terminus, ievērojot kvalitātes prasības un terminoloģijas darba principus (sīkāk par to sk. **8. nodaļā**);
- apsprieties ar nozaru speciālistiem, vajadzības gadījumā rosināt darba grupu izveidi;
- sniegt konsultācijas tulkotājiem un redaktoriem;
- apkopot izpētītos terminus datubāzē un darīt tos pieejamus citiem tulkošanas procesā iesaistītajiem;
- regulāri atjaunināt un vajadzības gadījumā labot datubāzes šķirklus.

*Redaktors –
tulkojumu rediģēšana*

Uzdevumi:

- pārliecināties par tulkojuma juridisko precizitāti un atbilstību oriģinālam;
- pārliecināties par tulkojuma atbilstību latviešu valodas normām;
- pārliecināties par terminoloģijas adekvātu un konsekventu lietojumu;
- vajadzības gadījumā veikt attiecīgus teksta labojumus;
- sniegt konsultācijas tulkotājiem un terminologiem;
- apkopot raksturīgākās kļūdas vai problēmgadījumus un gatavot priekšlikumus metodiskiem materiāliem.

Nosauktie uzdevumi ir tikai paši svarīgākie, praksē tie var mainīties un papildināties atkarībā no konkrētiem apstākļiem, tulkojamo dokumentu tipa, darba organizācijas modeļa un citiem faktoriem.

3. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS ORGANIZĀCIJA EIROPAS SAVIENĪBĀ

Eiropas Savienības iestādēs tulkošanu nodrošina tulkošanas dienesti, kuros lielākoties strādā štata **tulkotāji**. ES ierēdņu klasifikācijā šim amatam piešķirta AD 5. kategorija.

Lielākais tulkošanas dienests ir Eiropas Komisijai, un lielā dokumentu apjoma dēļ Komisija izmanto arī līgumtulkotāju pakalpojumus. Savi tulkotāji ir arī Eiropas Parlamentam, Padomei, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai, kā arī Eiropas Kopienu Tiesai un Eiropas Centrālajai bankai. Dažās iestādēs ir arī **terminologa** amats, piemēram, Eiropas Centrālajā bankā un Komisijā (pašlaik Komisijā kopumā ir 20 terminologi – katrai valodai viens)³.

Vajadzības gadījumā minētajiem dienestiem palīdz Eiropas Savienības iestāžu tulkošanas centrs Luksemburgā (*Translation Centre for the Bodies of the European Union*), kas lielākoties nodarbina līgumtulkotājus un apkalpo arī visas pārējās ES iestādes un struktūras, kurām savu tulkošanas nodaļu nav.

Tulkotāju un citu ierēdņu atlasei darbam ES iestādēs kopš 2003. gada notiek centralizēti, un to veic Eiropas Personāla atlases birojs (*European Personnel Selection Office*).

Tulkošanas dienestos nav paredzēts redaktora amats, taču praksē tulkotāji bieži vien pārskata cits cita darbu, tādējādi būtībā veicot rediģēšanu; dažiem tulkotājiem papildus tiek uzticēta arī attiecīgās grupas tulkojumos lietoto terminu apkopošana, t. i., viņiem būtībā tiek deleģēti terminologa pienākumi.

Tātad, lai gan administratīvā ziņā ES tulkošanas procesā ir iesaistīti galvenokārt tulkotāji, praksē vismaz daļēji tiek nodrošinātas arī citas tulkošanas procesa stadijas.

Jāpiemin, ka līdz 80. gadiem Komisijas tulkošanas dienestā bija arī redaktora amats, bet dažādu apsvērumu dēļ – galvenokārt procesa paātrināšanas un izmaksu samazināšanas nolūkā – redaktori pašlaik vairs netiek nodarbināti, taču, kā minēts iepriekš, rediģēšana kā funkcija nav pavisam atmesta. Problemātisks gan līdz ar to kļūst laika ekonomijas aspekts, jo arī tādā gadījumā, ja rediģēšanu (vai pārlasīšanu) neveic īpaši tam sagatavoti redaktori, tā nevar notikt pati no sevis, bet ir jāplāno, proti, šīs funkcijas veikšanai tāpat ir jāparedz laiks⁴.

Administratīvā ziņā ar tulkošanas dienestiem tieši nav saistīti **juristi lingvisti** (*Lawyer-Linguists*, AD 7. kategorija), taču faktiski arī viņi ir uzskatāmi par tulkošanas procesa dalībniekiem, jo atbild par tiesību aktu juridisko kvalitāti. Ņemot vērā to, ka teksta juridisko kvalitāti nav iespējams nodalīt no valodas kvalitātes un ka to nav iespējams panākt citādi, kā vien precīzi izvēloties valodas līdzekļus, ir skaidrs, ka juristi lingvisti būtībā veic rediģēšanas funkciju un piedalās terminoloģijas saskaņošanā.

³ *EUobserver* 2006. gada aprīļa dati.

⁴ Vairāk par šo tematu sk. **Martin, Tim**. Is Revision always Helpful? *Terminologie et Traduction*, Nr. 2, 2002, p. 64-71. ISSN 0256-7873.

Nosacīti to var attiecināt uz visiem juristiem, kas iesaistīti likumprojektu izstrādē, lai gan amata nosaukums, darba organizācija un konkrētie uzdevumi katrā iestādē var atšķirties.

Izņēmums ir Eiropas Kopienu Tiesa, kur tikai speciālisti ar juridisko izglītību veic spriedumu tulkošanu. Citas funkcijas tiek nodrošinātas ar to pašu deleģēšanas principu – tulkotāji (juristi) savstarpēji pārļasa tulkojumus, un kādam no grupas tiek uzticēti arī terminologa pienākumi.

Oficiālo publikāciju birojā strādā arī **korektori** (*Proof readers*, AST 3. kategorija), kas tehniski sagatavo dokumentus publikācijai, labo pamanītās drukas kļūdas u. tml., taču teksta kvalitāti iespaidot faktiski nevar, jo nav tiesīgi veikt būtiskus labojumus.

4. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTU VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS – VALODU ASPEKTS

4.1. Daudzvalodu princips

Jebkura Eiropas Savienības tiesību akta pamatā ir kāds no tā sauktajiem primārajiem tiesību aktiem, no kuriem svarīgākie ir Eiropas Kopienu dibināšanas līgumi⁵, dalībvalstu noslēgtie līgumi, ar ko groza dibināšanas līgumus⁶, un Līgums par Eiropas Savienību⁷. Ar šiem līgumiem tika izveidotas trīs Eiropas Kopienas (vēlāk arī Eiropas Savienība) un arī pilnīgi jauna tiesību sistēma – Eiropas Kopienu tiesības. Viena no svarīgākajām šīs tiesību sistēmas iezīmēm ir daudzvalodība.

Pirmajam līgumam – Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgumam – autentisks bija tikai franču valodas teksts (100. pants). Tomēr jau nākamie līgumi – Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (248. pants) un Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (225. pants) – paredzēja, ka autentiski ir visi līgumu teksti, kas izstrādāti četrās dažādās valodās, proti, franču, nīderlandiešu, itāliešu un vācu valodā⁸. Savukārt EEK dibināšanas līguma 217. pants (EAEK dibināšanas līguma 190. pants) nosaka:

“Noteikumus par valodu lietošanu Kopienas iestādēs, neskarot Tiesas Reglamenta noteikumus, ar vienprātīgu lēmumu pieņem Padome.”

Uz šā panta pamata EEK Padome 1958. gadā pieņēma savu pirmo regulu⁹, kuras 1. pants (ar grozījumiem, kas izdarīti pēc jaunu valstu pievienošanās) nosaka:

“Savienības iestāžu oficiālās valodas un darba valodas ir angļu, čehu, dāņu, franču, grieķu, igauņu, itāliešu, latviešu, lietuviešu, maltiešu, nīderlandiešu, poļu, portugāļu, slovaku, slovēņu, somu, spāņu, ungāru, vācu un zviedru valoda.”

Šādā veidā valstis radīja **daudzvalodu principu**, ko Savienībā ievēro arī pašlaik, lai gan valodu skaits ir palielinājies no četrām līdz divdesmit¹⁰. Tas būtībā nozīmē, ka

- ES iestādes pie dalībvalstu pilsoņiem vēršas viņu valsts valodā,
- dalībvalstu pilsoņi var vērsties ES iestādēs un saņemt atbildi savas valsts valodā,

⁵ Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums (1951), Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (1957), Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (1957).

⁶ Vienotais Eiropas akts (1986); Amsterdams līgums, kas groza līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus (1997); Nicas līgums, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus (2001).

⁷ Līgums par Eiropas Savienību, parakstīts Māstrihtā 1992. gada 7. februārī.

⁸ Šos pantus vēlāk grozīja, lai papildinātu ar Kopienu jauno dalībvalstu valodām.

⁹ Regula Nr. 1/1958, ar ko nosaka Eiropas Ekonomikas kopienā lietojamās valodas.

¹⁰ Darba valoda – iru (ar īpašu nolikumu starp Īriju un EK).

- ES tiesību aktus izstrādā visās oficiālajās valodās,
- tos visās oficiālajās valodās publicē “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”.

Daudzvalodu princips ir nostiprināts arī 2000. gadā pieņemtajā Eiropas Savienības Pamattiesību hartā, kuras 22. pantā ir noteikts, ka “Savienība respektē kultūru, reliģiju un valodu daudzveidību”, bet 21. pantā aizliegta diskriminācija vairāku iemeslu, tostarp arī valodas, dēļ.

Daudzvalodu principa īstenošana prasa ievērojamus resursus. Salīdzinājumā ar citām starptautiskām organizācijām ES iestādes nodarbina visvairāk rakstisko un mutisko tulkotāju. 2004. gadā rakstiskajai un mutiskajai tulkošanai visās ES iestādēs kopā tika izlietoti 1,05 % no ES budžeta – katram ES pilsonim tas maksāja 2,28 eiro¹¹.

4.2. Daudzvalodu principa īstenošana

Kā jau iepriekš minēts, daudzvalodu princips cita starpā paredz, ka Eiropas Savienības tiesību aktus izstrādā visās **oficiālajās valodās** un ka tos visās oficiālajās valodās publicē “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”. Faktiski tiesību aktu izstrāde un to publicēšana ir cieši saistīta ar šo tekstu tulkošanu dažādajās ES oficiālajās valodās. Šā tulkošanas darba vēsturisko attīstību gandrīz 50 gadu laikā var raksturot gan kvantitatīvi – atbilstoši ES oficiālo valodu skaita pieaugumam, gan kvalitatīvi – atbilstoši to saimniecisko, sociālo un politisko jautājumu skaita pieaugumam, kas pakāpeniski nonāca Eiropas Kopienas, vēlāk Eiropas Savienības kompetencē un ko tāpēc aptvēra ES tiesību akti.

No 1957. līdz 1972. gadam, kad notika pirmā paplašināšanās, Eiropas Kopienā bija četras oficiālās valodas – franču, nīderlandiešu, itāliešu un vācu. Tomēr faktiski franču valodai bija vislielākā nozīme. Pieņemto tiesību aktu skaits bija relatīvi mazs, un tie skāra EK valstu uzņēmumu un pilsoņu saimnieciskās darbības nelielu daļu. 1972. gadā pēc Apvienotās Karalistes, Īrijas un Dānijas pievienošanās palielinās ne vien oficiālo valodu skaits, bet Kopienā vienlaikus parādās divas principiāli atšķirīgas tiesību sistēmas – kontinentālā tiesību sistēma un anglosakšu tiesību sistēma jeb *common law*.

Šo un arī visas turpmākās paplašināšanās raksturo *acquis communautaire* princips – valstīm, kas pievienojas Eiropas Savienībai, ir jāpārtulko un jāpārņem visi pievienošanās brīdī spēkā esošie ES tiesību akti. Šis posms katrai jaunajai kandidātvalstij ir ļoti svarīgs, jo, tieši tulkojot *acquis communautaire*, samērā īsā laikā ir jāizstrādā lielākā daļa šajos tiesību aktos izmantotās terminoloģijas, kā arī paši tulkošanas principi un paņēmieni.

Pēc pirmās paplašināšanās 1972. gadā tiesību aktu tulkošanā var novērot arī kvalitatīvu attīstību. Kopienas kompetence palielinās, proti, tā vairs nav tikai muitas savienība, kurā ir brīva kapitāla, personu, preču un pakalpojumu aprīte, bet viens no tās mērķiem ir arī ekonomiskas un monetāras savienības izveidošana, un līdz ar to pieaug arī jomas, ko aptver Kopienas tiesību akti. Eiropas Kopienā sāk izstrādāt

¹¹ Eiropas Komisijas 2005. gada 22. novembra paziņojums par daudzvalodību.

politiku dažādām nozarēm. Tā kā katrai nozarei ir sava īpaša terminoloģija, tulkotāju darbs kļūst arvien sarežģītāks – tā atvieglošanai parādās pirmās datubāzes, piemēram, *Eurodicautom* (1973).

Pēc Grieķijas (1981), Portugāles un Spānijas (1986) pievienošanās Eiropas Kopienā bija jau deviņas oficiālās valodas. Austrijas, Somijas un Zviedrijas pievienošanās 1994. gadā šo skaitli palielināja līdz 11. Vienlaikus pieauga arī EK kompetence, bet visvairāk EK tiesību aktu kvalitatīvo attīstību ietekmēja Eiropas Savienības izveide, 1992. gadā noslēdzot Māstrihtas līgumu. Eiropas Savienība ir kā “jumts” pār trīs pilāriem, no kuriem pirmais ir trīs¹² Kopienas un visas saimnieciskās, sociālās, kultūras, vides un citas jomas, kuras tās aptver, otrais – kopējā ārpolitika un drošības politika, kā arī kopējā drošības un aizsardzības politika, trešais – sadarbība tieslietās un iekšlietās un policijas un tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās.

Šajā attīstības posmā Eiropas Savienības tiesību akti jau aptver ES dalībvalstu un pilsoņu darbības lielu daļu. ES kompetencei paplašinoties un skarot tādas jomas kā tieslietas un krimināltiesības, parādās jaunas terminoloģijas grūtības, jo, izstrādājot ES tiesību aktus, ir jāprot pārtulkot citās valodās dažādo valstu tiesību sistēmu juridiskos jēdzienus. Savukārt saistībā ar zinātnes un tehnoloģiju attīstības jautājumu pakāpenisku nodošanu ES kompetencē tulkotājam jāpārzina arī, piemēram, datorterminoloģija.

2004. gadā Eiropas Savienībai pievienojās desmit jaunas dalībvalstis, tostarp Latvija. No šā brīža Eiropas Savienībā ir 20 oficiālās valodas (uzsverot šā skaita nozīmi, tiek minētas 380 iespējamās valodu kombinācijas). Turpina palielināties ES tiesību aktu aptvertu jomu skaits, un nav šaubu, ka tā tas notiks arī turpmāk.

4.3. Valodu vienlīdzība

Eiropas Savienības oficiālo valodu lielais skaits, dažādās jomas, ko aptver ES tiesību akti, un ar tām saistītās terminoloģijas grūtības, kā arī ievērojamie līdzekļi un cilvēkresursi, kas vajadzīgi daudzvalodu principa īstenošanai, nav vienīgās grūtības. No ES daudzvalodu politikas un minētā diskriminācijas aizlieguma izriet vēl viens svarīgs princips – **valodu vienlīdzība**. Šis princips nozīmē to, ka visu dalībvalstu pilsoņiem ir tiesības ne vien uz to, lai ES tiesību akti būtu pieejami viņu valsts valodā, bet arī uz to, lai viņu valodā izstrādātajos ES dokumentos nebūtu kļūdu, lai tie būtu saprotami un lai tajos būtu ievērotas attiecīgās valodas gramatikas, pareizrakstības un citas normas, kā arī šai valodai raksturīgais izteiksmes veids.

Galvenās grūtības saistībā ar daudzvalodu un valodu vienlīdzības principa ievērošanu rada tas, ka ES tiesību akti pirmkārt ir normatīvi dokumenti ar konkrētām juridiskām sekām, kurām jābūt vienādām visās ES dalībvalstīs neatkarīgi no katras valsts valodas vai tiesību sistēmas īpatnībām, izmantotajiem terminiem vai tulkošanas paņēmieniem.

¹² EOTK beidza pastāvēt 2002. gadā.

Juridiski to nodrošina tas, ka gandrīz visi ES tiesību akti – dibināšanas līgumi, regulas, direktīvas, vispārēji lēmumi – ir vienādi saistoši visās ES oficiālajās valodās, turklāt jebkurš ES pilsonis var atsaukties uz jebkurā ES oficiālajā valodā izstrādātu konkrēta dokumenta tekstu, ja uzskata, ka tas labāk, precīzāk vai pareizāk izsaka attiecīgā tiesību akta jēgu.

4.4. Paralēlie teksti oficiālajās valodās

Tas, ka lielākā daļa Eiropas Savienības tiesību aktu ir vienādi saistoši visās ES oficiālajās valodās, būtībā nozīmē, ka, piemēram, kādas konkrētas regulas teksti dažādās valodās ir viena un tā paša tiesību akta un tā juridiskā satura izpausme. Šādus tekstus sauc arī par **paralēliem tekstiem**, kas, lai gan netiek publicēti cits citam līdzās vienā izdevumā, iznāk 20 paralēlās “Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša” publikācijās.

Kā jau minēts iepriekš, ES tiesību aktu dažādās valodās izstrādātos autentiskos tekstus juridiski nevar uzskatīt par tulkojumiem, un tādējādi latviešu valodā izstrādātajam EK dibināšanas līgumam, regulām un direktīvām ir tāds pats juridiskais statuss kā to atbilstošajiem dokumentiem angļu, franču vai jebkurā citā ES oficiālajā valodā.

Taču ar šādu formālu vienāda juridiska statusa atzīšanu vien ir par maz, lai garantētu vienādu ES tiesību aktu piemērošanu visā Eiropas Savienības teritorijā. Turklāt formāli atzīt vienādu juridisku spēku, bet vienlaikus pieļaut faktiskas atšķirības, ko var izraisīt kļūdaini vai neprecīzi tulkojumi, nozīmētu nelabvēlīgi ietekmēt ES tiesisko kārtību un mazināt ES pilsoņu uzticību visam, kas saistīts ar Eiropas Savienību un tās tiesību aktiem.

Šā iemesla dēļ, neņemot vērā oficiālo valodu lielo skaitu un to, ka šis skaits vēl var augt, ES iestādes pašas izstrādā savu tiesību aktu dažādo valodu paralēlos tekstus. No tā atteikties nozīmētu pieļaut dažādu *neoficiālu* tulkojumu parādīšanos, kuri dažādu apstākļu dēļ (saskaņošanas iespēju vai grozījumu izdarīšanas iespēju trūkums, nepietiekamas ES tiesību zināšanas u. tml.) tikai palielinātu juridisko neskaidrību.

Tulkošana ES iestādēs notiek paralēli “oriģinālo” tekstu izstrādei, kas ir garš un sarežģīts process, kurā piedalās dažādas ES iestādes un dažādas personas, kas runā dažādās valodās. Tomēr lielāko daļu dokumentu parasti sākotnēji izstrādā angļu, franču vai vācu valodā, bet jau šajā stadijā to izstrādātājiem jāņem vērā, ka šos dokumentus tulkos citās valodās.

Tā, piemēram, Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas kopīgās rokasgrāmatas¹³ 5. punkts nosaka:

“5. Visā pieņemšanas procesā tiesību akti ir jāizstrādā, izmantojot tādu formulējumu un teikumu uzbūvi, kas atbilst Kopienas tiesību aktu daudzvalodu principam; jēdzieni vai termini, kas pieder tikai konkrētas valsts tiesību sistēmai, jāizmanto ļoti piesardzīgi.”

¹³ *Joint Practical Guide. Guide of the European Parliament, the Council and the Commission for persons involved in the drafting of legislation within the Community institutions.* [online] Luxembourg: Office for official Publications of the EC, 2003. Available: http://europa.eu/eur-lex/en/about/techleg/guide/1_en.htm

Šo punktu papildina sīkāki norādījumi, piemēram – sākotnējam tekstam jābūt sevišķi vienkāršam, skaidram un precīzam, jāvairās no sarežģītiem formulējumiem, bet vienlaikus nedrīkst pieļaut tādas vienkāršojumus, kas var izraisīt pārpratumus, jābūt skaidrām teikuma daļu attiecībām, jāvairās no kādai atsevišķai valodai raksturīgiem izteicieniem un tādiem juridiskiem terminiem, kas pārāk cieši saistīti ar konkrētas valsts tiesību sistēmu.

Uzsvērts, ka jācenšas panākt tādu rezultātu, lai personas, kam attiecīgais dokuments jāpiemēro vai jāinterpretē (ierēdņiem, tiesnešiem, advokātiem u. c.), to neuztvertu kā tulkojumu šā vārda sliktākajā nozīmē, bet gan kā dokumentu, kas sagatavots noteiktā normatīvā stilā.

4.5. Terminoloģija

Jāpiebilst, ka daļa no šīm prasībām var vienlīdz attiekties arī uz tulkotāju, jo īpaši prasība izvairīties no tādu terminu vai jēdzienu izmantošanas, kas pārāk cieši saistīti ar konkrētas valsts tiesību sistēmu, – vienāda ES tiesību aktu interpretācija un piemērošana ir lielā mērā atkarīga no tulkojumos izmantotajiem terminiem.

Kā jau iepriekš minēts, ar Eiropas Kopienu dibināšanas līgumiem tika izveidota pilnīgi jauna tiesību sistēma – Eiropas Kopienu (jeb Eiropas Savienības) tiesības. Šī tiesību sistēma atšķiras gan no starptautiskajām tiesībām, gan no valstu tiesībām. Lai starptautiski līgumi radītu juridiskas sekas konkrētas valsts pilsoņiem, to tiesību normas parasti jātransponē attiecīgās valsts tiesību sistēmā, bet liela daļa ES tiesību normu uz dalībvalstu pilsoņiem attiecas tieši un nepastarpināti. Lai ES tiesību jēdzienus varētu nošķirt no pašu dalībvalstu valsts tiesību jēdzieniem, ES tiesību sistēmai vajadzīga sava terminoloģija.

Par ES tiesību aktu terminoloģijas atskaites punktu ir jāuzskata Eiropas Kopienu dibināšanas līgumi. Tie izstrādāti tā, lai ar pietiekami vispārinātiem un, ja vajadzīgs, jauniem ES tiesību sistēmas terminiem aptvertu visu dalībvalstu tiesību sistēmas.

Tā, piemēram, 1. punkts EEK līguma 85. pantā, kas ir viena no svarīgākajām tiesību normām ES konkurences tiesību jomā, nosaka:

“1. The following shall be prohibited as incompatible with the common market: all agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices which may affect trade between Member States and which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition within the common market, and in particular those which:

a) directly or indirectly fix purchase or selling prices or any other trading conditions;”

Latviski:

“1. Turpmāk norādītais ir aizliegts kā nesaderīgs ar kopējo tirgu: visi nolīgumi uzņēmumu starpā, uzņēmumu apvienību lēmumi un saskaņotas darbības, kas var

iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm un kuru mērķis vai sekas ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci kopējā tirgū, un jo īpaši darbības, ar kurām:

a) tieši vai netieši nosaka iepirkuma vai pārdošanas cenas vai kādus citus tirdzniecības nosacījumus;”.

Terminam *concerted practices*, kas latviski tulkots kā “saskaņotas darbības”, nav atbilstoša termina nevienas ES dalībvalsts tiesību sistēmā – tas ir ES tiesību sistēmas jēdziens. Savukārt tādiem terminiem kā *agreements*, *undertakings*, *decisions* un *associations of undertakings*, kam latviešu valodā atbilst “nolīgumi”, “uzņēmumi”, “lēmumi” un “uzņēmumu apvienības”, EK līgumā un ES tiesību sistēmā kopumā ir ļoti plaša nozīme, kas atšķiras no tā, kā šos vārdus lieto Latvijas tiesību sistēmā vai administratīvajā valodā vispār.

Visu tā saukto sekundāro tiesību aktu – direktīvu, regulu, vispārīgu lēmumu u. c. – terminoloģijas pamatā ir tieši primārie tiesību akti. Tāpēc ikvienam, kas tulko ES tiesību aktus, ir labi jāpārzina primārajos aktos lietotie termini un to nozīme, lai arī citos dokumentos tos saglabātu kā ES tiesību sistēmas terminus, nevis mēģinātu “uzlabot”, pielāgojot Latvijas tiesību sistēmas jēdzieniem, un tādējādi patvaļīgi mainītu to nozīmi.

4.6. Struktūra

Dažādo paralēlo tekstu (tulkojumu) identiskumu nodrošina arī ar dažādiem tehniskiem paņēmieniem. Tie galvenokārt saistīti ar tiesību aktu struktūru un – zināmā mērā – arī ar to vizuālo noformējumu.

Lai gan vienādam vizuālam noformējumam nevar būt īpašas juridiskas nozīmes, tas tomēr palīdz radīt priekšstatu par to, ka visi ES tiesību akti ir vienādi, neatkarīgi no tā, kādā valodā tie izstrādāti. Reizēm vienāda vizuālā izskata saglabāšana rada zināmas grūtības. Piemēram, ES regulu virsrakstam oficiālajās publikācijās jābūt šādam:

REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL
of [...]
on [...]

Proti, otrajā rindā jābūt attiecīgās regulas izdošanas datumam.

Latviski šāds datuma novietojums nav normāli iespējams, tāpēc datums tiek likts kā iestarpinājums iekavās, piemēram,

PADOMES REGULA Nr. 19/65/EEK
(1965. gada 2. marts)

par Līguma 85. panta 3. punkta piemērošanu atsevišķām nolīgumu un saskaņotu darbību kategorijām

Lai maksimāli samazinātu tiesību aktu nepareizas interpretācijas iespējas un nepieļautu pārpratumus, katram ES tiesību aktu veidam ir sava forma. Tā nosaka ne tikai dokumenta vispārējo struktūru un iedalījumu daļās, bet arī teksta izvietojumu un noformējumu, tostarp teksta izcēlumus un slīpinātu un pasvītrotu tekstu. Dokumenta forma nosaka dokumenta virsrakstu un dokumentu numerācijas sistēmu, dokumentu obligātās sastāvdaļas – juridisko bāzi, apsvērumus un galveno daļu – un to izkārtojumu, pantu un to iedalījuma struktūru, dokumenta ievada un nobeiguma formulas.

Tā kā katrā dalībvalstī ir savas tradīcijas attiecībā uz tiesību aktu iedalījumu daļās un šo daļu nosaukumiem, prasībai ievērot ES tiesību aktu vienādu iedalījumu pantos, punktos un apakšpunktos ir sevišķi liela nozīme. Šāds vienāds iedalījums nodrošina to, ka dažādo dalībvalstu pārstāvji un arī pašas ES iestādes var nekļūdīgi atsaukties uz vienu un to pašu tiesību normu. Tikpat svarīgi ir ievērot arī iedalījumu rindkopās un pat teikumos, jo uz tiesību aktiem var atsaukties, arī citējot tikai atsevišķas panta daļas vai teikumus. Savukārt atšķirībā no citu ES iestāžu tiesību aktiem Tiesas un Pirmās instances tiesas spriedumos numurē rindkopas.

5. STARPTAUTISKO TIESĪBU AKTU RAKSTUROJUMS

Tāpat kā Eiropas Savienības tiesību akti, arī citi starptautisko tiesību dokumenti aptver ļoti dažādas nozares un parasti tiek izstrādāti vairākās valodās, un to tulkošanā ir daudz analogiju ar Eiropas Savienības aktu tulkošanā izmantotajiem terminoloģijas un lingvistisko risinājumu principiem un standartizācijas īpatnībām.

Šajā nodaļā piedāvājam konspektīvu ieskatu starptautisko tiesību vēsturē un svarīgāko jēdzienu raksturojumu, kas tulkotājiem var palīdzēt labāk izprast konkrēto dokumentu specifiku, kā arī dažas norādes, kas jāievēro starptautisko līgumu, konvenciju un citu līdzīgu dokumentu tulkošanā.

5.1. Starptautisko tiesību attīstība

Starptautiskās tiesības ir sena tiesību nozare, kas cieši saistīta ar valstu rašanos. Valstīm veidojoties un attīstoties, radās vajadzība reglamentēt to savstarpējās attiecības ne tikai saimnieciskajā un politiskajā, bet atsevišķos gadījumos – arī reliģiskajā jomā. Veidojoties valstīm un to koalīcijām, to savstarpējo attiecību sistēmai, atbilstoši veidojās un mainījās arī starptautiskās tiesības.

Starptautisko tiesību pirmsākumi meklējami Senajos Austrumos, Ķīnā, Indijā, Babilonijā, Ēģiptē, Senajā Romā, Senajā Grieķijā u.c. Vēsturē zināmi pat ļoti seni dokumenti par līgumu slēgšanu starp valstīm. Ap 2100. gadu pirms mūsu ēras starp divām Divupes pilsētvalstīm tika noslēgts robežlīgums, kura teksts tika iekalts akmenī. Par pirmo juridiska teksta tulkojumu tiek uzskatīts kāds 1271. gadā pirms mūsu ēras noslēgts ēģiptiešu un hetu miera līgums. Viena šā līguma versija hieroglifos tika atrasta vairākos Ēģiptes tempļos, bet otru, kas ķīļu rakstā bija iegravēta uz plāksnītēm, izrakumos atrada hetu galvaspilsētā Bogazkejā (*Boğazköy*, tagad pilsēta Anatolijas pussalas (Turcija) ziemeļu daļā). Abi šie teksti tiek uzskatīti par tulkojumiem, tomēr teksta oriģināls tā arī nav atrasts.¹⁴

Senajos Austrumos jau ilgi pirms kristietības pastāvēja diplomātisko tiesību normas, kas noteica diplomātisko sūtņu neaizskaramību. Darbojās līgumu un kara tiesību normas. Taču visvairāk mūsdienu tiesības iespaidojuši Senās Romas juristu un valstsvīru tiesiskie priekšstati. Līdz ar Romas valsts attīstību un tās ekspansiju sekmīgi sāka veidoties starptautiskās tiesības (*ius gentium*). Būtībā tās bija romiešu municipālās tiesības, bet tajās bija arī starptautisko attiecību elementi: sūtņu tiesības, līgumtiesības, kara tiesības. Tātad *ius gentium* regulēja arī attiecības ar ārvalstniekiem un ārvalstīm atšķirībā no civiltiesībām (*ius civile*), kas regulēja romiešu tiesības attiecībās ar citiem Romas pilsoņiem.

Agrā feodālisma periodā par galvenajiem centriem, kur veidojās starptautisko tiesību normas, kļuva Rietumeiropa, Bizantija, Kijevas Krievzeme, arābu kalifāti, Indija, Ķīna. Feodālās sadrumstalotības periodā izzuda atšķirības starp privātajām un

¹⁴ Šarčević, Susan. *New Approach to Legal Translation*. The Hague : Kluwer Law International, 1997. 308 p. ISBN 9041104011.

publiskajām tiesībām. Feodāļi nepārtraukti karoja, piedalījās dažādās sarunās un slēdza līgumus. Vēlākajā feodālisma attīstības posmā lielu nozīmi starptautiskajās attiecībās ieguva pilsētas.

Moderno starptautisko tiesību sistēma ir tikai aptuveni četrsimt gadu veca. Tā radās līdz ar neatkarīgajām Eiropas valstīm, kas sāka veidoties 15.-16. gadsimtā. Sākotnēji starptautiskās tiesības veidojās uz paražu pamata, kuras savās savstarpējās attiecībās ievēroja dažādas valstis, un tikai pēc tam tās nostiprinājās uz rakstītu līgumu pamata.

5.2. Subjekti un avoti

Galvenie starptautisko tiesību subjekti ir valstis, nācijas un starptautiskās organizācijas. Vairākas tiesību sistēmas par starptautisko tiesību subjektiem uzskata arī fiziskas personas, norādot, ka fizisku personu tiesības reglamentē ļoti plaša starptautisko konvencionālo tiesību joma, proti, starptautiskās privātās tiesības. Valstis un nācijas ir galvenie starptautisko tiesību subjekti, bet starptautiskās organizācijas – atvasinātie tiesību subjekti. Starptautisko organizāciju tiesisko statusu noteic valstu noslēgtie juridiskie akti (dibināšanas līgumi), kurus parasti sauc par statūtiem.

Valstu starptautisko attiecību regulēšanai paredzēts plašs starptautisko tiesību instrumentu klāsts. Tos var iedalīt divās kategorijās – saistošie un nesaistošie instrumenti. Juridiski saistošie starptautisko tiesību avoti ir līgumi, paražas (valstu prakse un *opinio iuris et necessitatis* – pārliecība par tiesiskumu un nepieciešamību) un starptautisko tiesību principi. Starptautiskie līgumi ir vienošanās starp valstīm, un valstis atzīst kādu līgumu par saistošu, to parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai apmainoties ar dokumentiem, kas veido līgumu, vai ar jebkuru citu procedūru, par ko ir vienojušās. Valstis, kas jau spēkā esošu līgumu nav parakstījušas, arī var kļūt par tā dalībniecēm, izmantojot vienkāršotu procedūru – pievienošanos. Atzīstot līgumu par saistošu, valsts var tam pievienot atrunas vai deklarācijas, kam ir atšķirīgas juridiskās sekas un kas lielākoties ierobežo kādas konkrētas tiesību normas piemērošanu.

Autoritatīvākais dokuments, kurā noteikti starptautisko tiesību avoti, ir ANO **Starptautiskās tiesas Statūti**, kuru 38. pants paredz, ka starptautisko tiesību galvenie avoti ir vispārējie un speciālie starptautiskie līgumi, starptautiskās paražas, civilizēto tautu vispāratzītie tiesību principi, kā arī starptautisko tiesu spriedumi un augsti kvalificētu publisko tiesību speciālistu doktrīnas.

5.3. Starptautiskie līgumi

Kā jau iepriekš minēts, no Starptautiskās tiesas Statūtu 38. pantā minētā secināms, ka starptautisko tiesību primārais avots ir starptautiskie līgumi un konvencijas. Šie līgumi izsaka starptautisko tiesību subjektu savstarpēju vienošanos par obligātu juridisku normu radīšanu šo subjektu attiecībās. Starptautiskie līgumi nosaka

savstarpējās tiesības un pienākumus visām attiecīgā līguma dalībvalstīm, un tie var būt gan divpusēji, gan daudzpusēji. Ja starptautiskam līgumam ir daudz dalībvalstu, tad paredzams, ka par šā līguma autentiskajiem tekstiem tiks pasludināti teksti vienā, divās vai atsevišķos gadījumos – vairākās valodās, tomēr tās, visticamāk, nebūs visu dalībvalstu valodas. Piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijā ir sešas oficiālās valodas – angļu, arābu, franču, krievu, ķīniešu un spāņu valoda –, un ANO konvenciju autentiskie teksti ir teksti šajās sešās valodās. Vajadzības gadījumā katra valsts dokumentus tulko savā valodā, bet pretstatā autentiskajiem tekstiem šie tulkojumi ir tikai informatīvi.

Pastāv dažādi starptautisko līgumu nosaukumi.¹⁵ **Konvencija** ir viens no visizplatītākajiem starptautisko līgumu veidiem kādā noteiktā jomā. Visbiežāk konvencija ir daudzpusējs līgums, tomēr tā var būt arī divpusēja (konsulārā konvencija). **Pakts** ir starptautisks divpusējs vai daudzpusējs līgums ar lielu politisku un juridisku nozīmi. Pakti var regulēt valstu savstarpējās un kolektīvās drošības, cilvēktiesību un citus jautājumus. Īpaši nozīmīgi cilvēktiesību jomā ir divi ANO Ģenerālās asamblejas 1966. gada pakti – Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (*International Covenant on Civil and Political Rights*) un Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*). **Protokols** var būt gan patstāvīgs līgums, gan arī patstāvīga līguma pielikums vai papildinājums. **Deklarācija** parasti nav juridiski saistošs dokuments, tas ir svinīgs vienas valsts vai vairāku valstu kopīgs paziņojums par nozīmīgu un stabilu principu ievērošanu. Tomēr deklarācijai var būt liela nozīme, un valstis tajā ietvertajām normām var piešķirt paražu statusu. Šāda nozīme ir 1948. gada Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai (*Universal Declaration of Human Rights*). Pastāv vēl arī **nobeiguma akti, notu apmaiņas, memorandi, statūti, vienošanās**.

Jāpiebilst, ka par līgumu ir uzskatāma ne tikai vienā dokumentā, bet arī vairākos starptautiski saistītos dokumentos ietverta vienošanās.

5.4. Starptautisko konferenču nozīme tiesību aktu izstrādē

Starptautisko tiesību dokumentu kopumā iekļaujas arī starptautisko konferenču lēmumi un nobeiguma dokumenti. Konferenču starptautisko tiesību jomā tiek sasauktas, lai rastu optimālus risinājumus valstīm svarīgos savstarpējās sadarbības jautājumos. Katras jaunas starptautiskas konferences iznākumā lēmumu un starptautisku līgumu formā tiek nostiprināti jau pastāvošie tiesību principi un rodas jauni tiesību principi, normas un precedentii. Parasti šādās konferencēs par ekspertiem tiek pieaicināti attiecīgo nozaru zinātnieki, kas dod skaidrojumus un atzinumus konkrētos jautājumos, kā arī izstrādā līgumu projektus. Bieži vien līgumus var parakstīt arī citi starptautisko tiesību subjekti, kas nav piedalījušies konferenču darbā, t.i., tie var pievienoties konferenču pieņemtajiem lēmumiem un līgumiem.

¹⁵ Skaidrojumiem izmantoti šādi avoti: **Krastiņš, I., Dubure, V., Torgāns, K. u.c.** *Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: Nordik, 1998. 302 lpp.; **Bojārs, Juris.** *Starptautiskās publiskās tiesības. 1. d., 2. d.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2004-2006. ISBN 9984363619 (1), 9984373789 (2).

Pirmās lielākās starptautiskās konferences notika jau pēc Trīsdesmit gadu kara (1618 – 1648), tomēr par konferenču būtisko nozīmi starptautisko tiesību kodifikācijā runā kopš XIX un XX gadsimta mijas. Pēc Otrā pasaules kara starptautisko konferenču darbība noris ļoti intensīvi. Būtiska nozīme starptautisko tiesību jomas definēšanā, kodificēšanā un attīstīšanā ir Apvienoto Nāciju Organizācijai. Par šo jomu ir atbildīga ANO Ģenerālās asamblejas 1947. gadā izveidotā Starptautisko tiesību komisija. Komisijas uzdevums ir sagatavot starptautisko tiesību kodifikāciju projektus atsevišķās nozarēs. Jautājumus izvēlas gan komisija pati, gan Ģenerālā asambleja vai Ekonomikas un sociālo lietu padome. Kad komisija ir sagatavojusi konkrētās kodifikācijas projektu – līguma projektu –, Ģenerālā asambleja parasti sasauc ANO pilnvaroto starptautisko konferenci, lai līguma projektu iekļautu konvencijā. Pēc tam konvencija tiek piedāvāta dalībvalstīm, lai tās kļūtu par konvencijas dalībniecēm.

Pie starptautiskajiem līgumiem un konvencijām jāmin ne tikai Starptautisko tiesību komisijas izstrādātie projekti, bet arī daudzo ANO sistēmas iestāžu un specializēto aģentūru tiesību akti, piemēram, Starptautiskās Darba organizācijas, ANO Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO), Pasaules Veselības organizācijas, Starptautiskā Valūtas fonda, Starptautiskās civilās aviācijas organizācijas, Pasaules Pasta savienības u.c. iestāžu tiesību akti.

Eiropas kontekstā Latvijai īpaši nozīmīgi ir Eiropas Padomes un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) un NATO dokumenti, kas vismaz daļēji tiek tulkoti arī latviski.

5.5. Oficiālais teksts un tulkojums

Lai gan atšķirībā no Eiropas Savienības tiesību aktiem, par kuru oficiālajiem tekstiem ir uzskatāmi teksti visās (pašlaik – divdesmit) oficiālajās valodās, ANO konvencijas tiek pieņemtas tikai sešās valodās, tomēr arī to tulkošanā pastāv dažādas problēmas, kas galvenokārt saistītas ar atšķirībām oficiālajos tekstos. Šāda situācija rodas tāpēc, ka neoficiāli par galvenajām darba valodām ANO tiek uzskatīta angļu un franču valoda, tādēļ parējās oficiālajās valodās dokuments tiek tulkots. Eiropas Padomes oficiālās valodas ir angļu un franču valoda. Visas Eiropas Padomes konvencijas, konvenciju protokoli, vienošanās un citi tiesību akti tiek pieņemti abās valodās.

Līgumtiesību autoritatīvākais avots ir Apvienoto Nāciju Organizācijas **Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām** (*Vienna Convention on the Law of Treaties*), kas uzskatāma par paražu kodifikāciju. Šīs konvencijas 33. pants (tā virsraksts – “Līguma iztulkošana, kura teksta autentiskums ir noteikts divās vai vairākās valodās”¹⁶) nosaka līgumu iztulkošanas (interpretācijas) principus, kas jāievēro gadījumos, kad teksta autentiskums ir noteikts vismaz divās valodās. Visām autentiskajām versijām ir vienāds juridiskais spēks,

¹⁶ Citēts no oficiālās publikācijas – Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.52(2817), 2003, 3. apr. ISSN 1407-9712.

tomēr tad, ja tajās ir konstatētas nozīmes atšķirības, ir jāņem vērā tā nozīme, kas, izvērtējot visus tekstus, vislabāk atbilst konkrētā līguma mērķim un objektam.

Savukārt šīs konvencijas 79. pantā ir noteikta procedūra kļūdu labošanai autentiskajā tekstā vai apstiprinātās līgumu kopijās.

5.6. Terminoloģija

Starptautiskie līgumi un konvencijas tiek pieņemtas visdažādākajās nozarēs–civiltiesībās, darba tiesībās, jūras tiesībās, aviācijā, starptautiskajos pārvadājumos, vides aizsardzībā utt. Bieži vien katrā jomā ir vairāki savstarpēji saistīti dokumenti, dažkārt to ir pat ļoti daudz. Piemēram, vairāki dokumenti vides aizsardzības jomā – 1992. gada 9. maija Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām (*United Nations Framework Convention on Climate Change*), ANO Vispārējai konvencijai par klimata pārmaiņām pievienotais Kioto protokols (*Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*) un Pušu konferences (*Conference of the Parties*) pieņemtie lēmumi, kuros ietvertas savstarpējas atsauces un lietota vienota terminoloģija. Šī terminoloģiskā saistība un vienotība jāievēro arī tulkojumos.

Tieši tāpat tas ir gadījumos, kad savstarpēji saistītu dokumentu kopumu veido konvencijas pamatteksts un ļoti daudz protokolu vai pielikumu, piemēram, starptautiskās civilās aviācijas jomu reglamentē 1944. gada 7. decembra Čikāgas Konvencija par starptautisko civilo aviāciju (*Convention on International Civil Aviation*), kurai ir 18 pielikumu, savukārt Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) ir pieņemti jau 14 protokoli.

Starptautiskajos tiesību aktos tekstuāla un terminoloģiska saistība mēdz būt arī dažādu organizāciju pieņemtos dokumentos. Tāda savstarpēja saikne ir, piemēram, ANO Vispārējai konvencijai par klimata pārmaiņām pievienotajam Kioto protokolam un Eiropas Savienības Komisijas paziņojumam “Sīkākas norādes attiecībā uz valstu kvotu sadales plāniem ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas tirdzniecības periodam no 2008. līdz 2012. gadam” (*Further guidance on allocation plans for the 2008 to 2012 trading period of the EU Emission Trading Scheme*).

Arī izstrādājot tiesību aktu grozījumus, ir jāievēro, ka jaunajam (grozītajam) tekstam jāiekļaujas grozāmajā aktā un jāsaglabā pamatteksta struktūra un terminoloģija. Tas jāņem vērā arī attiecīgo grozījumu tulkojumos.

5.7. Līgumu uzbūve

Starptautiskie līgumi uzbūves ziņā ir standartizēti, un konkrētos formas elementos parasti iekļauta noteikta informācija.

Nosaukumā ir ietverta visa informācija, kas vajadzīga akta identificēšanai. Tam var

sekot konkrēta tehniska informācija, ko vajadzības gadījumā ievieto aiz nosaukuma. Būtiski ir tulkojumā iekļaut pareizu norādi uz tiesību akta veidu – līgums, konvencija, deklarācija u.c.

Preambula ir līguma ievaddaļa. Preambulā ir norādīti gan dokumenta noslēgšanas iemesli, gan tā izstrādē vērā ņemtie aspekti un mērķi. Visbiežāk preambulu veido nevis pantos, bet gan kā atsevišķas tēzes – apsvērumus. Dažkārt preambulas mēdz būt ļoti garas, un tādos gadījumos apsvērumi bieži vien ir numurēti. Taču, ja oriģinālā šādas numerācijas nav, tulkojumā to patvaļīgi ieviest nedrīkst.

Pamatdaļa ir tiesību akta daļa, kurā ietverti normatīvie noteikumi. To veido panti, kas var būt grupēti sadaļās (*title*), nodaļās (*chapter*) un iedaļās (*section*). Pamatdaļa tiek veidota, cik vien iespējams ievērojot standarta struktūru (priekšmets un darbības joma – definīcijas – tiesības un pienākumi – noteikumi, kas piešķir īstenošanas pilnvaras – procesuāli noteikumi – īstenošanas pasākumi – pārejas noteikumi un nobeiguma noteikumi).

Pārejas un nobeiguma noteikumi reglamentē līguma stāšanos spēkā vai ratificēšanu, tā spēkā stāšanās laiku, iespējamās pievienošanās veidus, denonsācijas procedūru, noslēgšanas vietu, laiku, valodu u.c.

Dažiem līgumiem tiek pievienoti **pielikumi** vai **protokoli**.

5.8. Dažas norādes tulkošanai

Pirms sākt kāda starptautiska līguma tulkošanu, jāpārlicinās, vai jūsu rīcībā ir pilnīgs šā līguma oficiālais teksts, jo arī angļu, franču un citu valodu tekstiem mēdz būt dažādas neoficiālas versijas, kas var visai būtiski atšķirties no oficiāli pieņemtā teksta.

Jānoskaidro arī visu saistīto dokumentu oficiālo tekstu pieejamība un tas, vai ir pieejami arī to tulkojumi latviešu valodā, lai vajadzības gadījumā varētu saskaņot terminoloģiju, definīcijas, formulējumus utt.

Preambula

Dokumentu preambulā katras rindkopas pirmais vārds mēdz būt izcelts (slīpināts, rakstīts treknrakstā vai arī ar lieliem burtiem), piemēram,

Acknowledging that participating ..

Acknowledging the importance of ..

BEING DESIROUS of promoting ..

Ņemot vērā to, ka dokumentu izstrādātāji ne vienmēr ievēro konsekvenci savstarpēji saistītos tekstos, turklāt šādam izcēlumam juridiskā un satura izpratnes ziņā nav nozīmes, formas standartizācijas labad tulkojumos preambulas tekstu ieteicams veidot

vienādi, proti, neatkarīgi no tā, kādi izcēlumi izmantoti angļu tekstā, preambulas tulkojumu veido bez izcēlumiem. Piemēram,

en: CONSIDERING that this end may best be achieved by the conclusion of a Convention to replace the International Convention on the Harmonization of Frontier Controls of Goods,

lv: uzskatot, ka šo mērķi vislabāk var sasniegt, noslēdzot konvenciju, ar ko aizstāj Starptautisko Preču robežkontroles saskaņošanas konvenciju;

Neatkarīgi no angļu tekstā izmantotās pieraksta formas katru jaunu rindkopu (apsvērumu) preambulā sāk ar mazo burtu, un rindkopu beigās liek semikolu.

Tomēr tad, ja dažādi izcēlumi izmantoti **pamattekstā**, jācenšas izprast to izmantošanas principu un lietderību, un ja izcēlumi patiešām vajadzīgi teksta uztveres atvieglošanai, tad tulkojumā

- 1) izcēlumus izvēlas tā, lai tekstu pārmērīgi nesaraibinātu,
- 2) cenšas neizvēlēties *slīpinājumus*, jo tos latviešu valodas tekstā parasti izmanto citvalodu vārdu un frāžu atveidei un īpašvārdu oriģinālrakstības norādei.

Pantu dalījums sīkākās vienībās

Pantu sīkāka iedalījuma apzīmējumos ievēro angļu tekstā izmantoto paņēmieni – cipari vai burti, romiešu vai arābu cipari utt.

Reizumis gadās, ka dažādās oficiālajās valodās šajā ziņā ir atšķirības. Latviešu tulkojumā pamatojas uz to tekstu, no kura tulko (parasti – angļu). Ja pantu vai panta daļu apzīmējumi angļu tekstā ir kļūdaini vai pārprotami, tad izvēlas kādas citas valodas paraugu. Interpunktijas ziņā oriģināls nav jākopē, un panta daļas (tāpat kā jebkuru citu uzskaitījumu) veido saskaņā ar latviešu valodas prasībām.

Piemēram:

Article I General Obligations under the Convention.

- (a) The Contracting Governments undertake to give effect to the provisions..
- (b) The Contracting Governments undertake to promulgate all laws..

I pants. Vispārīgas saistības saskaņā ar šo konvenciju

- a) Līgumslēdzējas valdības apņemas ieviest noteikumus..
- b) Līgumslēdzējas valdības apņemas izsludināt visus likumus..

Eiropas Padomes dokumenti

Eiropas Padomes Ministru komiteja pieņem ieteikumus (*recommendations*). Tas parasti ir šo dokumentu nosaukuma pirmais vārds, tāpēc to raksta ar lielo burtu, tālāk ir numura norāde un konkrētā regulējuma raksturojums. Piemēram,

en: Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to Member states on conditional release (parole)

lv: Ministru komitejas Ieteikums Rec(2003)22 dalībvalstīm par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu (personiskais galvojums)

Rec (un jebkuru citu burtu salikumu, kas ir numura sastāvdaļa) neatveido latviski, bet atstāj kā oriģinālā, un šos burtus neslīpina.

Ieteikumu numerācija var mazliet atšķirties, tāpēc jāpārlicinās, kā numerācija norādīta oriģinālā, un tāpat jāatveido arī latviski. Piemēram,

en: Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers

lv: Ministru komitejas Ieteikums **Rec(2003)22**

en: Recommendation 1469 (2000)

lv: Ieteikums **1469 (2000)**

en: Recommendation No. R (99) 22_of the Committee of Ministers

lv: Ministru komitejas Ieteikums **Nr. R (99) 22**

Standartfrāzes

Ļoti daudz starptautisko konvenciju izstrādā ANO un tās specializētās iestādes. Atsevišķas standartfrāzes atkārtojas visās ANO konvencijās, piemēram:

en: The present Convention has been concluded in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish, all texts being equally authentic.

lv: Šī konvencija noslēgta angļu, arābu, franču, krievu, ķīniešu un spāņu valodā, un visi teksti ir vienlīdz autentiski.

Valodas (un arī valstis) latviski tāpat kā angļiski ir jānosauc alfabēta secībā, ja vien angļu valodā nav ievērots cits princips, proti, pēc valstu un valodu nosaukumiem oriģinālā. (Sk. arī I pielikumu, norādi par dalībvalstu uzskaitījumu).

en: This framework Convention shall be open for signature by the member States of the [Council of Europe, United Nations Organization].

lv: Šo Vispārējo konvenciju var parakstīt [Eiropas Padomes, Apvienoto Nāciju Organizācijas] dalībvalstis.

Bieži vien preambula beidzas ar šādu frāzi:

en:.. *HAVE AGREED as follows:*

lv:.. ir vienojušās par turpmāko.

Latviešu tulkojumā frāzes beigās jāliek punkts, nevis kols.

Tāpat kā Eiropas Savienības aktu tulkojumos, arī starptautisko līgumu tulkojumos modālo darbības vārdu *shall* parasti atveido ar īstenības izteiksmes vienkāršo tagadni, piemēram:

en: Any declaration of acceptance of, or objection to, an amendment or any notice given under sub-paragraph (b)(vii)(2) of this Article shall be submitted in writing to the Secretary-General of the Organization, who shall inform all Contracting Governments of any such submission and the date of its receipt.

lv: Jebkuru deklarāciju par grozījuma pieņemšanu vai iebildumu pret to vai jebkuru paziņojumu saskaņā ar šā panta b) punkta vii) apakšpunkta 2) punktu iesniedz rakstiski Organizācijas ģenerālsekretāram, kas informē visas Līgumslēdzējas valdības par jebkuru šādu iesniegumu un tā saņemšanas dienu.

6. DAŽI LATVIEŠU TIESĪBU VALODAS VĒSTURES ASPEKTI

Iepriekšējās nodaļas attiecas lielākoties uz Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanai raksturīgām iezīmēm, kas Latvijā ir relatīvi jauna tulkošanas nozare. Tomēr arī šo tulkošanas nozari var uzlūkot pēctecības aspektā, jo, lai gan Eiropas Savienības tiesību aktu tulkojumi atspoguļo Eiropas Savienības tiesību sistēmu un šīs tiesību valodas īpatnības, tomēr tie nerodas pilnīgi atrauti no Latvijas Republikas tiesību valodas tradīcijām un nav izolēti no tām pārmaiņām un ietekmēm, kas skar latviešu valodu vispār. Juridiskā izteiksme, terminoloģija, izpratne par to, kas atbilst juridiskajam stilam un kas ne – sabiedrības priekšstati par to veidojušies ilgākā laikā un dziļi iesakņojušies kolektīvajā apziņā, tāpēc ES aktu tulkojumi būtībā atspoguļo ne tikai atsevišķu tulkotāju prasmi un personisko gaumi, bet netieši liecina arī par tradīcijas uzspiestu zīmogu. Tā kā latviešu juridiskā valoda jau vēsturiski veidojusies kā tulkojumu valoda, tad par tās *tradīciju* faktiski ir kļuvušas arī tipiskas tulkošanas kļūdas – oriģināla valodas līdzekļu kopēšana, vārdu un konstrukciju kalki u. tml.

Pirmie juridiskie teksti latviski radās XVII gs. kā tulkojumi no zviedru un vācu valodas¹⁷, vēlāk tie bija vācu mācītāju tulkojumi, kas lielākoties uzskatāmi par sliktā latviešu valodā veiktiem pārstāstiem, nevis tulkojumiem. Ar XIX gs. sākumu datējamas pirmās *reklamācijas* par nekvalitatīvu tulkojumu – daudzo kļūdu dēļ 1804. gada zemnieku likumu Rīgas izdevumu ķeizars Aleksandrs I pavēlēja konfiscēt, bet 1809. gada likuma tekstam tika izdots speciāls kļūdu labojums, kas mācītājiem bija jānolasa no kanceles.¹⁸ XIX gadsimta otrajā pusē likumu tulkošanai sāka pievērsties arī latviešu inteliģences pārstāvji, lielu vērību veltot stila un terminoloģijas izstrādei. 1864. gada Tiesu nolikuma tulkošana bija uzticēta Augustam Bilenšteinam, kam par palīgu bija izraudzīts Andrejs Stērste (Stērstu Andrejs), taču viņiem radās būtiskas domstarpības, un katrs iesniedza savu tulkojuma variantu. A. Stērstes tulkojums bija neapšaubāmi pārāks. Salīdzinājumam viens piemērs.

A. Bilenšteina tulkojums: “Apakš tiesas stāvošs sēdēšanas istabā ierādāmā vietā nostājas, bet ja viņš apcietināts, tad viņš arī tiesas priekšā paliek apakš vakts”.

A. Stērstes tulkojums: “Tiesājamais ieņem tiesas zālē viņam noteikto vietu un ja viņš ir apcietināts, tad arī tiesas sēdē paliek zem apsardzības”.

Šajā laikā likumi parasti tika izstrādāti vācu valodā, vēlāk tulkoti krieviski. Visbiežāk tos vai nu izsludināja abās valodās, vai oriģināla statusu piešķīra tikai krievu valodas tekstam, bet teksts vācu valodā tika atzīts par oficiālo tulkojumu. Latviešu tulkojumi tapa, pamatojoties uz vācu un krievu valodas tekstu, bet oficiāla statusa tiem parasti

¹⁷ Ozols, A. *Veclatviešu rakstu valoda*. Rīga, 1965.

¹⁸ Birziņa, L. *Latviešu juridiskās terminoloģijas attīstība XIX-XX gs.* Rīga : LU, 1991. 5.lpp.

nebija. Piemēram, kodificētie vietējie civillikumi, kas vācu un krievu valodā tika izsludināti 1864. gadā, latviski parādījās krietni vēlāk – tikai 1885. gadā Māteru Jura tulkojumā (“Vidzemes un Kurzemes Privāttiesību Likumu Grāmata”).

Kvalitatīvi jauns pavērsiens latviešu tiesību valodas vēsturē saistīts ar krimināltiesību un civiltiesību nozares sakārtošanu Latvijas Republikas sākumos. 1933. gadā izdotsais Sodu likums un 1935. gadā izdotsais vietējo civillikumu kopojums tapa, izmantojot iepriekšējos tulkojumus, kā arī šo likumu vācu un krievu valodas tekstu. Būtisks tiesību valodas attīstībā bija 1937. gada Civillikums, kas ar daudziem labojumiem ir spēkā arī mūsdienās. No mūsdienu viedokļa īpaši interesanta ir presē publicētā diskusija, kas saistīta ar šo likumu izstrādi un kurā plaši iztirzāti ne tikai tiesību jēdzieni, terminoloģija un sistematika, bet arī valodas, stila un juridisko tekstu komunikatīvie aspekti¹⁹

Svarīgākās atziņas, kas izlobāmas no šīs diskusijas un kurām vērts pievērst uzmanību arī mūsdienu likumu tulkotājiem, īsumā ir šādas:

- likumu tulkošana faktiski ir pielīdzināma likumu rakstīšanai;
- tulkojot nav jācenšas atdarināt citu valodu paraugus, bet teksts jāpielāgo tulkojuma valodas vajadzībām;
- likumus tulkojot (rakstot), jādara viss iespējamais, lai tie būtu vieglāk uztverami un saprotami arī “parastam” lasītājam, jātiecas pēc vienkāršības un skaidrības;
- likumu tulkošanā (rakstīšanā) iesaistītajiem jābūt ne tikai labiem tiesību speciālistiem, bet arī valodas ziņā izglītotiem, literāri apdāvinātiem cilvēkiem.

Citējot šīs diskusijas dalībnieku Arvedu Švābi – “.. likumu .. autoriem jābūt ne vien labiem tiesībniekiem, bet arī labiem rakstniekiem, lai viņu juridiskai prozai būtu visas šī rakstniecības veida teicamās īpašības: vienkārša, īsa, spēcīga un skaidra valoda.”²⁰

Salīdzinājumam šajā ziņā tiek minēts Francijas Civillikums (*Code Civil*), kas izkoptā stila dēļ ticis uzskatīts par labas franču valodas paraugu.

Jāpiebilst, ka A. Švābes teiktais nebūt neattiecas uz kādu abstraktu ideālu, bet ir balstīts vēsturiskajā realitātē, jo pie Latvijas likumu veidotājiem un juridiskās terminoloģijas pamatlicējiem minamas tādas personības kā Juris Māters (1845–1885), rakstnieks, kas tiesību zinības apguvis pašmācībā, Andrejs Stērste (1853–1921), jurists un rakstnieks (turklāt pirmās zinātniskās gramatikas autors latviešu valodā), Aleksandrs Būmanis (1881–1937), jurists, žurnālists un tulkotājs, Kārlis Ducmanis (1881–1943), jurists un publicists, Kārlis Dišlers (1878–1954), jurists un rakstnieks; arī pats Arveds Švābe (1888–1959) ir pazīstams vēsturnieks un rakstnieks.

Daudzi mūsu juridiskajā valodā pavisam ierasti termini ir šo pamatlicēju ieviesti, piemēram, *aizdevums*, *prasību tiesības*, *lietu tiesības*, *darījums* (Juris Māters), *draudi*, *vardarbība*, *ieņēmumi*, *krāpšana*, *zādzība* (Andrejs Stērste) u. c.

¹⁹ *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. Rīga, 1933-1936.

²⁰ **Švābe, A.** Mūsu sodu likumu valoda. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 3, 1935. 592. lpp.

Tomēr, analizējot Civillikuma valodu, jāsecina, ka no citu valodu spiediena arī literāri apdāvinātiem likumu rakstītājiem ne vienmēr izdodas izvairīties, jo tajā var konstatēt visai daudz kalkētu konstrukciju (*lietas raksturs, lietas vešana, notecējis laiks, spert soļus*, teikuma iesākums ar paligteikumu “*Kas attiecas uz.*” u. tml.).

To atzīst arī paši likumu izstrādātāji, savās publikācijās uzsverot, ka darāmā vēl ļoti daudz un likumu valoda vēl visai smaga un neveikla.

Padomju gados lietvedībā tika izmantota galvenokārt krievu valoda, un arī latviešu tiesību valoda turpināja iespaidoties no krievu valodas, jo likumprojektus izstrādāja un pieņēma krievu valodā un tad tulkoja latviski²¹.

²¹ Birziņa, L. *Latviešu juridiskās terminoloģijas attīstība XIX-XX gs.* Rīga : LU, 1991. 3. lpp.

7. VALODAS JAUTĀJUMI, KAS AKTUĀLI TIESĪBU AKTU TULKOŠANĀ

Viena no prasībām, kas jāievēro labā tulkojumā, ir patvaļīgi nepaplašināt un nesašaurināt oriģināla jēgu. Baidoties pārkāpt šo prasību un šauboties par savu spēju noteikt pieļaujamās atkāpes, tulkotāji (un citi tulkošanas procesā iesaistītie speciālisti) kā drošāko līdzekli bieži vien izvēlas ciešāku “turēšanos pie oriģināla”. Tā kā oriģināls un tulkojums eksistē atšķirīgās valodas sistēmās, tad šādas stratēģijas rezultāts parasti ir vēl lielāka neprecizitāte un pārprotamība, kas rodas svešās valodas iespaidā.

Tāpēc ir ļoti svarīgi izkopt prasmi pārslēgties no vienas valodas sistēmas otrā un nebaidīties no formālām oriģināla un tulkojuma atšķirībām — tās ir objektīvi nosacītas, jo valodu starpā nav tiešu atbilstmju.

Šajā nodaļā apkopotas latviešu valodas normas, kas aktuālas juridiskiem tekstiem.

7.1. Vārdu un vārdformu izvēle tekstā

No pareizi un precīzi izvēlēta vārda ir atkarīga paustās domas skaidrība un teksta nepārprotamība. Kad atrasts attiecīgi visprecīzāk lietojamais vārda variants, tad ir svarīgi to lietot visā tekstā, saglabājot konsekveni, lai nerastos leksiskā polisēmija jeb daudznozīmība. Vārda nozīmi vislabāk var precizēt, salīdzinot tuvas nozīmes vārdus un mēģinot izprast nozīmes niansi, kas šiem vārdiem ir atšķirīga.

Protams, citādas prasības ir vārdam, kas tekstā funkcionē kā termins (sīkāk par šo jautājumu sk. 8. nodaļā).

7.1.1. Vārdi ar nozīmes atšķirību vai niansi

Šādi vārdi ļoti bieži sastopami juridiskos dokumentos, un to neprecīzs lietojums reizēm var pat mainīt teksta jēgu, tāpēc ir svarīgi tos izprast un lietot precīzi.

dabīgs – dabisks (natural)

dabīgs — ‘tāds, kam piemīt pamatvārdā nosauktais’, piemēram, *dabīgi pārtikas produkti*, t. i., bez ķīmikālijām, nemodificēti utt.;

dabisks — ‘tāds, kas ir līdzīgs pamatvārda nosauktajam’, piemēram, *dabiska izturēšanās*.

kopīgs – kopējs (common, joint)

kopīgs – tas ‘kas pieder, piemīt vai ko veic un izpilda vairāki vai daudzi’, piemēram, *Vācijas Federatīvā Republika un Apvienotā Karaliste kopīgi iesniedza apelācijas sūdzību*;

kopējs – tas, ‘ko vieno viena vieta un laiks, kas iegūts apvienojot, summējot, kas attiecas uz vairākiem vai daudziem’, piemēram, *kopējs nolīgums, kopējs tiesas process*.

papildu – papildus (additional – in addition to)

Latviešu valodā jāšķir, vai teikumā šis vārds ir lietots apzīmētāja vai papildinātāja funkcijā:

papildu – apzīmētājs (kopā ar lietvārdu), piemēram, *papildu pienākums*;

papildus –papildinātājs (kopā ar darbības vārdu), piemēram, *papildus jāveic citi pasākumi*.

piederošs – piederīgs

piederošs – tas, ‘kas pieder (kā īpašums)’, piemēram, *Vācijas Federatīvajai Republikai piederošās zemes*;

piederīgs – tas: 1) ‘kas ietilpst (kāda kopumā – sabiedrībā, ģimenē, kolektīvā u. c.)’, piemēram, *Eiropas Parlamentam piederīgie ierēdņi*;

2) ‘kas piestāv, ir piemērots’, piemēram, *cilvēkam piederīgas īpašības*.

tālāk – turpmāk (further)

tālāk — attiecībā uz telpu (bieži arī – *farther*);

turpmāk — attiecībā uz laiku un dokumentiem, piemēram, *turpmāk tekstā – regula*.

(*further* var būt tulkojams arī kā *papildu, citi* u.tml.),

tāpēc – tādēļ (therefore, as a result, accordingly)

šie apstākļa vārdi pēc leksiskās nozīmes pieder dažādām grupām:

tādēļ – (arī *kādēļ*) nolūka apstākļa vārds;

tāpēc – (arī *kāpēc*) cēloņa apstākļa vārds.

Prakse liecina, ka tulkojumos arvien biežāk priekšroka tiek dota apstākļa vārdam ***tādēļ*** arī tad, ja nozīmes ziņā precīzāk iederētos ***tāpēc***.

Jāatceras, ka stila ziņā neviens no šiem vārdiem nav labāks par otru, tāpēc to lietošanas vienīgais kritērijs ir attiecīgā nozīmes nianse.

vispārīgs – vispārējs (general)

vispārīgs – ‘tāds, kas satur ziņā ir saistīts ar plašāko, nespecializēto’, piemēram, *vispārīgi jautājumi, vispārīgi noteikumi*;

vispārējs – ‘tāds, kas attiecas uz visiem, visu, kas aptver visus, visu, t. i., visu teritoriju, iedzīvotājus u. tml.’, piemēram, *vispārējās vēlēšanas*.

7.1.2. Lietvārdu formas izvēle un lietojums

Skaitlis

Apvienojot vienā izteiksmē vārdkopas ar vienu un to pašu pamatvārdu vienskaitli, latviešu valodā pamatvārda skaitli nemaina, piemēram,

Kā noteikts EEK līguma 73. un 74. pantā, sūdzību tiesā iesniedza Nīderlandes un Vācijas valdība.

Locījums

Tulkojot dokumentus, citu valodu iespaidā bieži tiek nepareizi izraudzīti locījumi un prievārdi, tāpēc jāatceras, ka

darīt ar noteikumu (nevis **pie** noteikuma),
līdzīgs/idents/līdzvērtīgs/ ekvivalents kam (nevis **ar ko**),
paralēls kam (nevis **ar ko**),
pirkt par cenu (nevis **pēc**),
pretrunā kam (nevis **ar ko**),
proporcionāls kam (nevis **ar ko**),
traucēt ko (nevis **kam**),
vienāds ar ko (nevis **kam**).

Angļu valodā ir ļoti ērta īsā forma, ko bieži lieto juridiskos dokumentos, lai raksturotu kāda stāvokļa vai darbības divas alternatīvas. Latviešu valodā šādu īso formu var veidot tikai tad, ja pamatvārdam nemainās locījums.

Piemēram:

Free circulation with or without authorization.

Latviski pareizi –

Brīvā apgrozībā ar atļauju [ar ko?- instrumentālis] vai bez tās [bez kā?- ģenitīvs]
(nevis – .. ar vai bez atļaujas).

Atsevišķu locījumu izvēle

Ģenitīvs, nevis nominatīvs

- Savienojumā ar nelokāmiem skaitļa vārdiem un attiecīgajiem skaitļiem un aiz

nenoteikta daudzuma vārdiem, piemēram, *simt latu, daudz noteikumu, tonna cukurbiešu u. c.*

- Nolieguma izteiksmē saistījumā ar vārdiem **nav, trūkst, pietiek**, piemēram, *man nav naudas* (nevis *nauda*).

Ģenitīvs, nevis lokatīvs vai datīvs

Saliktos iestāžu nosaukumos raksturotājpazīme parasti tiek izteikta ar īpašības vārdu vai lietvārda ģenitīvu, kas ir attiecīgās iestādes nosaukuma nomenklatūras vārda priekšā, piemēram, *Grāmatvedības konsultatīvā padome, Terminoloģijas komisija*. Dažām iestādēm un struktūrām (īpaši komisijām un komitejām) praksē ieviešas nosaukumi, kuros raksturotājpazīme izteikta ar lokatīvu (vai tā konstrukciju), piemēram, *Komiteja finansiālas un tehniskas sadarbības lietās*. Tikpat neveiksmīgi ir arī nosaukumu darinājumi ar datīvu, piemēram, *Komiteja finansiālai un tehniskai sadarbībai*. Šādas konstrukcijas ir grūti iesaistīt teikumos, tāpēc ieteicams lokatīva (vai tā konstrukcijas) un datīva vietā izvēlēties ģenitīvu, piemēram, *Finansiālas un tehniskas sadarbības komiteja*.

Šādas konstrukcijas ar latviešu valodai neatbilstošu datīva lietojumu ģenitīva vietā visbiežāk rodas tad, ja tulkotājs latviešu tekstu veido, tieši atdarinot teikuma konstrukciju angļu valodā, piemēram,

Accordingly this Court could not deliberate upon the legal classification of the measures in regard to which the complaint, based on Articles 92 and 93 of the Treaty, was brought –

Tāpēc šī tiesa nevarēja spriest par juridisko klasifikāciju pasākumiem, par kuriem bija iesniegta sūdzība, pamatojoties uz Līguma 92. un 93. pantu.

Pareizi būtu – *Tāpēc šī tiesa nevarēja spriest par to pasākumu juridisko klasifikāciju, par kuriem bija iesniegta sūdzība, pamatojoties uz Līguma 92. un 93. pantu.*

Datīvs vai nominatīvs

Dažos teikuma tipos lietvārds datīvā var radīt pārpratumu – to var uztvert gan darbības subjekta, gan objekta nozīmē, piemēram,

Komerksabiedrībām ir aizliegts izsniegt aizdevumus.

Jāatceras, ka orientēties palīdz attiecīgā lietvārda pozīcija teikumā – ja tas atrodas pirms darbības vārda, tad ir lietots subjekta nozīmē (proti, ir darītājs), ja aiz darbības vārda – tad tas ir darbības objekts. Tādējādi minētajā piemērā faktiski ir skaidrs, ka lietvārds *komerksabiedrības* ir darbības subjekts.

Tomēr, lai nepieļautu ne vismazāko pārpratuma iespēju, teikumu var pārveidot tā, lai darbības subjekts būtu nominatīvā, piemēram,

Komerscābiedrības nedrīkst izsniegt aizdevumus.

Tulkojumos bieži vien ar datīvu mēdz atveidot angļu valodas konstrukcijas ar *for*, un latviski veidojas pārprotama izteiksme, piemēram,

*en.: For seed treatment, it is useful to know the germination rate of the seeds –
lv.: Sēkļu apstrādei ir lietderīgi zināt sēkļu dīgtspēju.*

Tādos gadījumos noteikti jāveido nolūka palīgteikums, piemēram,

Lai varētu veikt sēkļu apstrādi, ir lietderīgi zināt sēkļu dīgtspēju.

Datīvs vai lokatīvs

Datīva vai lokatīva izvēle ir būtiska izteiksmēs ar dažiem darbības vārdiem, piemēram, *iesniegt*.

Prasību, sūdzību iesniedz amatpersonai vai iestādei (tās struktūrvienībai) kā attiecīgā dokumenta adresātam, ko raksta datīvā, piemēram, *dokumentus iesniedz direktoram, tiesai, tulkošanas birojam u. c.*, bet tā kā iestāde vienlaikus ir arī vieta, kur attiecīgais dokuments iesniedzams, tad attiecībā uz iestādi var lietot arī lokatīvu, piemēram, *dokumentus iesniedz tiesā, tulkošanas birojā*.

Ja konkrētā iestāde ir tiešais iesnieguma adresāts (t.i., tā ir lēmuma pieņēmēja), tad to labāk rakstīt datīvā, piemēram, *iesniegt prasības pieteikumu tiesai*.

Savukārt tad, ja šī iestāde (parasti – iestādes struktūrvienība) ir tikai tehnisks palīgs (vieta, kur tiek kārtotas formalitātes), šo vārdu labāk rakstīt lokatīvā, piemēram, *iesniegt prasības pieteikumu tiesas kancelejā*.

Lokatīvs, nevis nominatīvs

Latviešu valodā lokatīvā norāda dokumentu parakstīšanas vai izsludināšanas vietu un laiku (kur un kad pieņemts un izsludināts attiecīgais dokuments), piemēram,

Pasludināts atklātā tiesas sēdē 1995. gada 5. jūlijā Luksemburgā.

Nominatīvs vai akuzatīvs

Nominatīva vai akuzatīva izvēle ir svarīga saistībā ar darbības vārdiem vajadzības

izteiksmē. Jāatceras šāda likumība:

- ja izteicējs ir viens darbības vārds, tad darbības objekts vajadzības izteiksmē (neatkarīgi no tās paveida) ir **nominatīvā** – jādara **kas** (nevis *ko*), piemēram, jānodrošina iespēja apspriesties ar Komisiju.
- ja izteicējs veidots no diviem darbības vārdiem (vajadzības izteiksmē + nenoteiksmē), tad darbības objekts ir **akuzatīvā**, piemēram, *komitejai jāturpina uzraudzīt darbu visās nodaļās*.

7.1.3. Darbības vārdu formas izvēle un lietojums

Juridiskiem dokumentiem ir raksturīgs vispārinājums un noteiktība, un gramatiski to parasti panāk ar darbības vārdu īstenības izteiksmes 3. personā, kas ir personas vispārinājuma forma un dokumentu izteiksmes pamatforma.

Ieteicams tekstu veidot darāmajā kārtā, vairoties no ciešamās kārtas pārmērīgas lietošanas, kas bieži vien tikai sarežģī teikuma izteiksmi, piemēram, *arguments var tikt pieņemts (can be accepted) / pierādījumi var tikt izmantoti (may be used) / noteikumi var tikt piemēroti (may be applied) / kļūda nedrīkst tikt pieļauta*.

Labāk rakstīt šādi: *argumentu var pieņemt / pierādījumus var izmantot / noteikumus var piemērot / kļūdu nedrīkst pieļaut*.

Ciešamo kārtu, resp., ciešamās kārtas pagātnes divdabi (ar izskaņu –ts) lieto, ziņojot par padarīto vai informējot par notikušo, ja netiek minēts darītājs, piemēram,

Spriedums pasludināts atklātā tiesas sēdē 1982. gada 10. maijā Luksemburgā.

Taču jāatceras, ka šo divdabi parasti nevar veidot no atgriezeniskajiem darbības vārdiem, piemēram, *uzņemties, censties, tiekties, vairīties* u.tml.

Tiesību aktu tulkojumos reizumis sastopamā vārdkopa “uzņemtās saistības” ir aplama, jo gramatiski iespējama tikai ar tiešo darbības vārdu “uzņemt”, tātad faktiski ar šo vārdkoku ir pateikts, ka saistības ir “uzņemtas” tāpat, kā tiek uzņemti viesi, barība u.tml., kas, protams, šajā gadījumā nav domāts.

Lai domu izteiktu gramatiski pareizi, vai nu jāveido konstrukcija ar palīgteikumu (*..saistības, ko uzņēmies..*), vai vārda “uzņemties” vietā jālieto kāds cits nozīmes ziņā līdzīgs vārds (*noteiktās saistības, paredzētās saistības* vai tml.).

Kategoriskas prasības vai rīkojuma izteikšanai izmanto darbības vārdu nenoteiksmē, piemēram, *Tiesa nosprīež anulēt Padomes Regulu Nr. 19/2001*.

Jāpiebilst, ka tipiska kļūda ir darbības vārdiem bez vajadzības pievienoti priedēkļi (priedēkļi, kas nepiešķir jaunu nozīmes niansi) vai to nepareiza izvēle, piemēram, priedēklis *no-*: *noformulēt, noprecizēt, nopublicēt, nocītēt* u. c., priedēklis *at-*: *atkoriģēt, atremontēt* u. c., priedēklis *pie-*: *pielietot* u. c.

Pareizi: *formulēt, precizēt, citēt, koriģēt, izremontēt, lietot/izmantot* u.tml.

NB Jāatceras, ka darbības vārdu laiku lietojumā jāievēro nevis oriģināla, bet tulkojuma valodas likumības. Angļu valodā, norādot uz agrāku stāvokli vai pabeigtu darbību, mēdz lietot vienkāršo pagātņi, bet latviešu valodā tādā gadījumā lieto salikto tagadni (proti, palīgdarbības vārdu *būt* kopā ar divdabjiem, kuru izskaņa ir *-is, -usi, -ies, -usies*), piemēram,

en.: *The representatives **agreed**, that the Convention **empowered** the Joint Committee to adopt amendments*

lv.: Pārstāvji **piekrita**, ka minētā konvencija **ir pilnvarojusi** Apvienoto komiteju izdarīt grozījumus.

7.1.4. Īpašības vārdu formas izvēle un lietojums

Īpašības vārdu lietojumā visbiežāk grūtības sagādā noteikto un nenoteikto galotņu lietojums.

Nenoteiktās galotnes lieto:

- raksturojot priekšmetu vispār, piemēram, *katrs jauns dokuments*;
- raksturojot nepazīstamu priekšmetu/dzīvu būtņi, piemēram, *tika pieņemts jauns lēmums*;
- aiz *kaut kas, kāds, kaut kāds, šāds, tāds, dažs, visāds, dažāds*, piemēram, *tāds neparasts risinājums*;
- teikuma izteicējā, piemēram, *lēmums ir pareizs*.

Noteiktās galotnes lieto:

- 1) runājot par zināmu, pazīstamu priekšmetu/dzīvu būtņi, piemēram, *rediģētais spriedums*;
- 2) aiz *šis, tas, viss, pats, mans, tavs, savs vai viņa, viņas, viņu, mūsu, jūsu*, kas izsaka piederību, piemēram, *šis svešais tulkojums, mans labais ieteikums*;
- 3) vispārākajā pakāpē, piemēram, *visgrūtākie lēmumi*;
- 4) vokatīvā, piemēram, *cienītais kungs*;
- 5) personas pievārda nozīmē, piemēram, *Aleksandrs Lielais*;
- 6) lietvārda nozīmē, piemēram, *labais uzvar ļauno*;
- 7) raksturojot īpašvārdus, piemēram, *tālā Latgale*;
- 8) tad, ja īpašības vārds + lietvārds = viens jēdziens, piemēram, *saldskābā maize, pelēkie zirņi*.

Īpašības vārdu formu izvēlē ir būtiski pievērst uzmanību to piedēkļiem, kas maina vārda nozīmes nianšes.

- 1) -ain/-īg- – līdztekus pastāv īpašības vārdi ar piedēkļiem **-ain-** un **-īg-**, kas atvasināti no abstraktiem lietvārdiem un kam ir vienāda leksiskā nozīme, piemēram, *svelmains – svelmīgs*.

Taču parasti šiem atvasinājumiem ir nozīmju atšķirība, t. i., īpašības vārdiem ar **-īg-** ir augstāka abstrakcijas pakāpe, tie izsaka vispārīgu nozīmi, piemēram, *pienīga govš* (tāda, kas dod daudz piena).

Atvasinājumi ar **-ain-** parasti saistās ar konkrētas nozīmes lietvārdiem, tāpēc to nozīme ir konkrēta, piemēram, *pienaini trauki* (tādi, no kuriem nav izmazgāts piens).

- 2) -ain-/ -ot- – piedēkļa **-ain-** nozīmes nianse līdzīgi izpaužas arī atvasinājumu pāri *-ain-* un *-ot-*. Vienas un tās pašas saknes īpašības vārdi ar **-ain-** vairāk izsaka daudzumu, bet ar **-ot-** – priekšmetam piemītošu pazīmi, piemēram, *saulains laiks – nosauļots ķermenis*.

- 3) -īg-/ -isk- – atvasinātiem īpašības vārdiem ar **-īg-** piemīt lielāks īpašības vispārinājums, tie izsaka aktīvu kvalitatīvu īpašību, piemēram, *saudzīga attieksme*. Atvasinājumi ar **-isk-** izsaka līdzīgumu vai atbilstību tā lietvārda leksiskajai nozīmei, no kura īpašības vārds ir atvasināts, piemēram, *dabiska izturēšanās*.

- 4) -ēj-/ -īg- – īpašības vārdiem ar **-ēj-** piemīt vietas, laika, veida un kādības nozīme, piemēram, *iepriekšējs, iekšējs, izšķirējs lēmums, lēmēja iestāde, vispārējs, šodienējs, kopējs*. Daudziem vārdiem ar *-ēj-* ir veidojušies paralēli atvasinājumu ar piedēkli **-īg-**, kam piemīt lielāks īpašības vispārinājums, piemēram, *šodienīgs, vispārīgs, kopīgs, izšķirīgs*. Tāpēc vārdiem ar *-ēj-* ir konkrētāka nozīme (kas saistās ar vietu, laiku, veidu), ar *-īg-* – abstrakta, vispārīga nozīme.

- 5) -ējs, -ēja/ -īgs, -īga/ -ošs, -oša – līdzās īpašības vārdiem ar izskaņām *-ējs, -ēja* un *-īgs, -īga* īpašības vārda nozīmē lieto divdabjus ar *-ošs, -oša*, tomēr tiem ir nozīmes atšķirības.

Īpašības vārdi ar *-ējs, -ēja* un *-īgs, -īga* izsaka īpašību, kas priekšmetam vai būtnei piemīt kā pastāvīga vai ilgstoša pazīme, bet tagadnes divdabjis – īpašību vai pazīmi, kas priekšmetam vai dzīvai būtnei ir pašreizējā brīdī, piemēram, *zūdīgas vērtības un zūdošas vērtības*.

Attiecībā uz divdabi ar izskaņu **-ošs** jāņem vērā vēl kāda svarīga likumība – tos ieteicams atvasināt **no nepārejošiem darbības vārdiem** t.i., no tiem, kas izsaka nozīmes ziņā pilnīgu darbību, bez darbības objekta, piemēram, *spīdēt, ziedēt, raudāt, degt* u.tml.

Savukārt pārejošo darbības vārdu gramatiskā pazīme ir papildinātājs akuzatīvā bez prievārda, piemēram, *kopt (dārzu), spiest (sulu), vadīt (iestādi), cienīt (likumu)* u.tml. Tātad šā divdabja veidošanas iespējas ir ierobežotas, un daudzos gadījumos, kuros formāli šo divdabi izveidot ir iespējams, tas nav vēlams, īpaši ņemot vērā labaskaņas apsvērumus (piemēram, *kopjošs līdzeklis, spiedoši apstākļi, pamācošs*

gadījums, vadoša iestāde, virzošs spēks u.tml.). Šādu divdabja formu vietā labāk izvēlēties darītālvārdus ar izskaņām -ējs, -ēja, -tājs, -tāja vai īpašības vārdus ar izskaņām -īgs, īga, vai citus paņēmienu (piemēram, *kopšanas līdzeklis, spiedīgi apstākļi, atbildīgā iestāde, virzītājspēks*).

- 6) **-isk-** – daudziem ar piedēkli *-isk-* atvasinātiem internacionāliem vārdiem atbilst tās pašas saknes neatvasināti īpašības vārdi, piemēram, *idents – identisks, analogs – analogisks, iluzors – iluzorisks* u. c.

Izvēloties kādu no šiem vārdiem, jāatceras ekonomijas princips, proti, par labāku atzīstama īsākās formas izvēle.

7.1.5. Skaitļa vārdu formas izvēle un lietojums

Skaitļa vārdu lietojumam raksturīgas šādas īpatnības:

- 1) lietvārds saistījumā ar lokāmajiem skaitļa vārdiem *desmits, simts, tūkstotis, miljons, miljards* vai to savienojumiem, piemēram, *trīs simti, desmit tūkstoši, seši miljoni* lietojams daudzskaitļa ģenitīvā, piemēram, *divsimt latu naudaszīme, miljons baktēriju, tūkstošiem bada cietēju*.

Ja skaitļa vārdiem *tūkstotis, miljons, miljards* priekšā ir kāds nelokāms skaitļa vārds, tad šie vārdi var būt lietoti gan nominatīvā, gan akuzatīvā, gan ģenitīvā, piemēram, *trīsdesmit tūkstoši, trīsdesmit tūkstošus, trīsdesmit tūkstošu*.

Ja vārda *tūkstotis, miljons, miljards* priekšā ir skaitļa vārds *simts*, tad *tūkstotis, miljons, miljards* lietojams tikai daudzskaitļa ģenitīvā, piemēram, *seši simti tūkstošu (eiro), trim simtiem miljonu (baktēriju)*.

- 2) skaitļa vārdam *otrais, otrā* var būt arī nenoteiktā galotne – *otrs, otra*. To visbiežāk lieto vietniekvārdu vietā, piemēram, *viens atnāca, otrs aizgāja*, kā arī savienojumā *viens otrs*, norādot uz nenoteiktu skaitu;

- 3) lai izteiktu aptuvenu daudzumu, skaitļa vārdu vietā lieto arī apstākļa vārdus *daudz, maz, vairāk, mazāk, cik, tik* un lietvārdu *pāris*. Lietvārds kopā ar šiem vārdiem ģenitīva, nominatīva vai akuzatīva nozīmē ir lietojams ģenitīvā, piemēram, *saņemt daudz naudas, istabā maz cilvēku, cik latu tas maksāja*.

Ja šo vārdu un lietvārdu savienojumam teikumā ir datīva, instrumentāļa vai lokatīva nozīme, tad lietvārds lietojams attiecīgajā locījumā, piemēram, *projekts iesniegts pāris iestāžu darbiniekiem*.

Nenoteiktu daudzumu izsaka arī lokāmās formas *daudzi, vairāki*, piemēram, *pamatojums ir atrodams daudzās regulās*.

Ja lokāmais skaitļa vārds un lietvārds ir saistījumā ar īpašības vārdiem *augsts, dziļš, garš, ilgs, liels, plats, smags* u. c. vārdiem, kas izsaka laika, mēra, svara pazīmes, tad lokāmo vārdu un lietvārdu lieto akuzatīvā, piemēram, *deviņus kilometrus garš grāvis, sešus metrus dziļa aka*.

Ar nelokāmo skaitļa vārdu lietvārds lietojams ģenitīvā, piemēram, *piecsimt tonnu kuģa tilpība*;

- 4) aiz kārtas skaitļa vārdiem, ko apzīmē ar romiešu cipariem, punktu parasti neliek, izņemot gadījumus, kad tas atrodas tekstā nodaļas nosaukuma priekšā, piemēram, *I. Vispārīgi noteikumi*.

7.1.6. Vietniekvārdu izvēle un lietojums

Juridisko dokumentu tulkojumos vietniekvārdu izvēli iespaido attiecīgā vārda izvēle angļu valodā, tomēr vietniekvārdi nav mehāniski sastatāmi, to lietojumā jāievēro latviešu valodas sistēmai raksturīgās īpatnības.

Piederības vietniekvārdi – *tā, tās, to (viņa, viņas, viņu, jūsu)* – *its, their, his, her, your*

Angļu valodā pieņemts precizēt darītāja un objekta attiecības ar piederības vietniekvārdiem. Latviešu valodā turpretī šādas tradīcijas nav — parasti teikuma locekļu savstarpējā saistība ir nepārprotama, un piederības vietniekvārds nav vajadzīgs, piemēram,

en: The Member States declare their readiness to undertake the liberalization of payments
lv: Dalībvalstis apliecina gatavību liberalizēt maksājumus

Latviski nav iedomājams apliecināt kāda cita gatavību vai paust kāda cita viedokli un uzskatus, bet tikai savējos. Tāpēc šādos gadījumos latviešu tekstā vietniekvārds nav vajadzīgs.

Kā jau iepriekš minēts, latviešu valoda ir ekonomiska, jo teikuma locekļu attiecības ir iespējams izteikt ar vārdformām, tāpēc šajā piemērā ir lieki veseli divi vietniekvārdi:

en: The Court reversed the position it had held in the previous judgments
lv: Tiesa mainīja savu nostāju, ko tā bija paudusi iepriekšējos spriedumos

Tiesa var mainīt vienīgi pati savu nostāju, un saliktās pagātnes trešās personas sievešu dzimte (“bija paudusi”) skaidri norāda uz konkrēto darītāju, tātad lakoniskāk (un pareizāk) to pašu domu var izteikt šādi:

Tiesa mainīja nostāju, ko bija paudusi iepriekšējos spriedumos

Ja tomēr precizitātes labad vietniekvārds ir vajadzīgs vai angļu tekstā ir vietniekvārds *own*, tad pārdomāti jāizvēlas latviešu valodas ekvivalents. Vietniekvārdu **savs** lieto tad, ja piederības vietniekvārds attiecas uz darbības darītāju (parasti — teikuma priekšmetu), piemēram,

en: They may confirm their oral statements in writing
lv: Tās var rakstiski apstiprināt savus mutiskos paziņojumus

Vietniekvārdus **tā, tās, to** (**viņa, viņas, viņu, jūsu**) lieto tad, ja piederības vietniekvārds attiecas uz darbības objektu, piemēram,

en: The Court shall in that case recommend to the Member States the adoption of such a decision in accordance with their respective constitutional requirements
lv: Tādā gadījumā Tiesa iesaka dalībvalstīm pieņemt šādu lēmumu saskaņā ar to attiecīgām konstitucionālām prasībām

Norādāmie vietniekvārdi — **šis, šī, šie, šīs** – *this, these*

Vairākos norādāmo vietniekvārdu locījumos ir iespējamas paralēlformas vai īsās formas. Lai panāktu tiesību aktu tulkojumu stila vienādību, ieteicams lietot tikai vienu (izcelto) locījuma formu:

N.	šis	šī	šie	šīs
Ģ.	šā / šī	šīs / šās	šo	šo
D.	šim	šai	šiem	šīm
A.	šo	šo	šos	šīs
L.	šajā /šai/šinī	šajā /šai/šinī	šajos /šais	šajās /šais/šinīs

Attieksmes vietniekvārdi – **kas, kurš** – *which*

Šie vietniekvārdi parasti ievada apzīmētāja palīgteikumus. To izvēlē ievēro šādus principus:

- vietniekvārdu *kurš* lieto tikai tad, ja *kas* var radīt pārpratumu (piemēram, ir jānorāda dzimte vai locījums);
- pakārtotus palīgteikumus ievada ar atšķirīgiem vietniekvārdiem, piemēram,

en:It is necessary to lay down at Community level the exemptions which apply to goods transported between Member States

*lv:Kopienas līmenī ir jānosaka atbrīvojumi, **kas** attiecas uz precēm, **kurās** pārvadā starp dalībvalstīm*

- vienlīdzīgus palīgteikumus ievada ar vienu un to pašu vietniekvārdu, piemēram,

en:It is necessary to lay down exemptions in respect of goods transported between Member States and applicable at the Community level

*lv:Jānosaka atbrīvojumi, **kas** attiecas uz precēm, **kurās** pārvadā starp dalībvalstīm, **un kas** jāpiemēro visā Kopienā*

7.1.7. Prievārdi un partikulas

Par tulkotu tekstu labu kvalitāti liecina arī precīzs prievārdu lietojums. Prievārdi ir palīgvārdi, kas vienmēr ir lietojami kopā ar deklinējamu vārdu locījumu formām, lai norādītu šo vārdu (sintaktiskās) attieksmes ar citiem teikuma vārdiem. Prievārdi teikumā parasti nostājas deklinējamā vārda priekšā, piemēram, *pie dokumenta, aiz tabulas, zem paraksta*. Prievārdi **dēļ, labad** un iemesla nozīmē arī **pēc** nostājas aiz deklinējamā vārda, piemēram, *kārtības labad, pārrunu dēļ, pieklājības pēc*.

Prievārdi vienskaitlī ir lietojami ar ģenitīva, datīva, akuzatīva vai instrumentāļa formu, bet daudzskaitlī – ar datīva un instrumentāļa formu. Prievārdi, kas nostājas aiz deklinējamā vārda, gan vienskaitlī, gan daudzskaitlī ir lietojami ar ģenitīva formu.

Ar vienskaitļa ģenitīvu ir lietojami šādi prievārdi: *aiz, apakš, bez, kopš, no, pēc, pie, pirms, priekš, virs, zem, dēļ, labad, pēc* (cēloņa nozīmē) un savienojumi ar *-pus*, piemēram, *apakšpus, ārpus, lejpus, otrpus, augšpus u. c.*

Ar vienskaitļa datīvu ir lietojams prievārds *līdz*.

Ar vienskaitļa akuzatīvu lietojami šādi prievārdi: *ap, caur, gar, par, pār, pret, starp*.

Teikumā nav ieteicams lietot divus prievārdus blakus, piemēram, *par no Eiropas Savienības saņemto naudu tika iepirkti mieži*; pareizi – *par naudu, ko saņēma no Eiropas Savienības, tika iepirkti mieži*.

Jāuzmanās arī partikulu lietojumā.

Viena no visbiežāk lietotajām partikulām ir **ne**, kuru lieto, lai noliegtu kādu vārdu teikumā (tad partikula nostājas noliegtā vārda priekšā), piemēram, *par tiesas lēmumu vēl nebija ne ziņas*. Partikula **ne** teikumā var aizstāt noliegtu (ar negāciju ne-) darbības vārdu, piemēram, *nav zināms, vai šis lēmums veicina attīstību vai ne*.

Partikula **nekā** lietojama, ja salīdzinājuma konstrukcija ir saistīta ar nenoliegtu darbības vārda formu un īpašības vārda, lokāmā divdabja vai apstākļa vārda pārāko pakāpi, piemēram,

Sanāksmē pedalijās vairāk ekspertu, nekā paredzēts.

Partikula **kā** lietojama, ja salīdzinājuma konstrukcija ir saistīta ar noliegumu (parasti noliegta darbības vārda formu) un īpašības vārda, lokāmā divdabja vai apstākļa vārda pārāko pakāpi, piemēram,

Sanāksmē nepiedalījās vairāk ekspertu, kā paredzēts.

Salīdzinājuma konstrukcijās grūtības mēdz sagādāt arī pieturzīmes – jātceras, ka *komats* jāliek tad, ja arī salīdzinājuma daļā ir darbības vārds personas formā (sk. iepriekšējo piemēru).

Ja darbības vārds ir nenoteiksmē vai lietoti divi pretējas nozīmes darbības vārdi, tad komats nav jāliek, piemēram,

Viņam neatliek nekas cits kā tulkot.

Viņš vairāk klusē nekā runā.

7.1.8. Lielo sākuma burtu lietojums

Visi patstāvīgie vārdi ar lielo sākumburtu jāraksta:

- 1) saliktos valstu nosaukumos, augstāko valsts iestāžu nosaukumos, starptautisku organizāciju nosaukumos, piemēram, *Eiropas Savienība, Eiropas Savienības Padome; Apvienoto Nāciju Organizācija, Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika;*
- 2) laikrakstu un žurnālu nosaukumos, piemēram, *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis;*
- 3) simboliskos nosaukumos, piem., *Starptautiskais Sarkanais Krusts;*
- 4) amatpersonu amatu nosaukumos ar lielo burtu raksta tikai augstāko valsts amatpersonu titulus, piemēram, *Viņa Majestāte Beļģijas Karalis, Viņa Karaliskā Augstība Luksemburgas Lielhercogs, bet –Beļģijas ārlietu ministrs, Eiropas Komisijas priekšsēdētājs;*
- 5) augstāko valsts iestāžu nosaukumos, piemēram, *Latvijas Republikas Saeima;*
- 6) ģeogrāfiskos nosaukumos, kuros visi vārdi jau ir kļuvuši par īpašvārdiem, piemēram, *Tālie Austrumi, Karalienes Modas Zeme;*
- 7) zvaigžņu un zvaigznāju nosaukumos, piemēram, *Lielie Greizie Rati;*
- 8) pseidonīmos un pievārdos, piemēram, *Ivans Bargais, Aleksandrs Lielais;*
- 9) īpaši augsta statusa personu uzrunas formās, piemēram, *Viņa Majestāte, Viņa Eminence.*

Tikai pirmais vārds ar lielo sākumburtu jāraksta:

- 1) organizāciju un iestāžu nosaukumos, piemēram, *Ekonomikas un sociālo lietu komiteja, Kohēzijas fonds*;
- 2) daudzpakāpju nosaukumos katras struktūrvienības pirmais vārds jāraksta ar lielo burtu, piemēram, *Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs; Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda Garantiju nodaļa*;
- 3) dokumentu nosaukumos:
 - a) pirmais vārds jāraksta ar lielo burtu, piemēram, *Deklarācija par Kopienas tiesību aktu hierarhiju*;
 - b) ja nosaukums sākas ar īpašvārdu vai ja pirmais vārds ir ģeogrāfisks nosaukums, ar lielo burtu jāraksta arī otrais vārds, piemēram, *Padomes [1977. gada 1. maija] Direktīva par kosmētikas līdzekļu ražošanas nosacījumiem; Francijas Ārlietu ministrija*.
 - c) ja kāds Eiropas Savienības vai cits starptautisks dokuments minēts ar saīsinātu nosaukumu – tikai ar numuru – arī tad tas jāraksta ar lielo burtu, piemēram, *Regula (EK) Nr. 139/2004*.

NB Ja dokumenta pamattekstā ir atsauce uz dokumentu bez numura, tad, neņemot vērā angļu valodas tradīciju, latviski tas jāraksta ar mazo burtu, piemēram, *The purpose of this Directive is to stipulate.. — šīs direktīvas mērķis ir noteikt..;*

- 4) ģeogrāfiskos nosaukumos, piemēram, *Baltijas jūra, Atlantijas okeāns*;
- 5) grāmatu, mākslas darbu u. tml. nosaukumos, piemēram, *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*;
- 6) pēdīnās liekamajos simboliskajos nosaukumos, piemēram, *apgāds “Jāņa sēta”*;
- 7) ja īpašvārds un nākamais sugas vārds veido vārdkopu, piemēram, *Māstrihtas līgums*;
- 8) vēsturisku notikumu nosaukumos, piemēram, *Otrais pasaules karš*;
- 9) atsaucēs uz dokumentiem un iestādēm:

tiesību aktiem raksturīgas biežas atsauces uz konkrētā nozarē iepriekš pieņemtiem tiesību aktiem vai nozares atbildīgajām iestādēm. Bieži vien tādos gadījumos pilnīgs attiecīgā dokumenta vai iestādes nosaukums minēts tikai vienreiz, atkārtotās atsaucēs izmantojot tā nepilnu (saīsinātu) formu, piemēram, *Committee for Conformity Assessment — the Committee, Agreement on the establishment of the Committee for Conformity Assessment — the Agreement*.

Tulkojumā tādā gadījumā arī saīsinātais nosaukums rakstāms ar lielo sākumburtu, piemēram, *Atbilstības novērtēšanas komiteja — Komiteja, Nolīgums par Atbilstības novērtēšanas komitejas izveidi — Nolīgums, bet* — šajā nolīgumā;
- 10) atsaucēs uz dokumentu parakstītājiem:

dažādos līgumos un konvencijās mēdz būt pieminētas to parakstītājas valstis, visbiežāk — *Contracting Parties, Parties, Contracting States*. Tulkojumā šā konkrētā

dokumenta parakstītāju vispārīgo apzīmējumu atveido ar lielo sākumburtu (vārdkopā — tikai pirmo vārdu) — *Līgumslēdzējas puses, Līgumslēdzējas valstis, Puses.*

7.1.9. Tulkojuma valodas stils un kalki

Rūpējoties par tulkojumu stila vienādību un terminoloģisku konsekvensi, bieži vien jāsecina, ka teksti angļu valodā, kas tapuši dažādā laikā, ir atšķirīgi — viena un tā pati juridiskā norma tiek izteikta dažādiem leksiskiem, gramatiskiem un stilistiskiem līdzekļiem. Tam var būt divējādi iemesli:

- 1) angļu valodas oriģinālu var būt ietekmējusi cita valoda, no kuras attiecīgais dokuments tulkots (jāatceras, ka angļu valoda kļuva par Eiropas Ekonomikas kopienas oficiālo valodu tikai līdz ar Apvienotās Karalistes un Īrijas pievienošanos 1972. gadā);
- 2) iespējams arī, ka dokumentos atspoguļojas mainīgas valodas tendences, leksiskas variācijas, terminoloģijas attīstība, visbeidzot — rakstītāja individuālais stils.

Jāatceras — ja oriģināla varianti nav jēdzieniski atšķirīgi, tad tulkojumā tos nav jācenšas atveidot atšķirīgi. Piemēram, ja angļu vārdi *field*, *sphere* vai *realm* dažos dokumentos aizstāti ar *area*, *scope*, latviski lielākoties tos var tulkot ar vienu vārdu — *joma*. Lai panāktu tulkošanas procesa un stila vienotību, arī līdzīgas struktūras un nozīmes teikumi un frāzes jātulko vienādi:

<i>In the application of Article 16(5), the Commission.. When applying Article 16(5), the Commission..</i>	<i>Piemērojot 16. panta 5. punktu, Komisija..</i>
<i>All Member States having adopted.. As all Member States have adopted.. Since all the Member States have adopted..</i>	<i>Tā kā visas dalībvalstis ir pieņēmušas ..</i>

Īpaša uzmanība jāpievērš atsaucēm uz iepriekš tulkotiem dokumentiem — tādā gadījumā jaunajā tulkojumā gan minēto dokumentu virsrakstiem, gan citētajām daļām jāsašķir ar jau apstiprināto tulkojumu.

“Sliktie” vārdi.

Vārdi paši, protams, nemēdz būt ne “labi”, ne arī “slikti”, bet lietotāju nezināšanas, paviršības vai neuzmanības dēļ tie var tulkojuma valodā ienest svešas valodas sistēmas īpatnības un piešķirt tekstam negribētas, kļūdainas nianšes.

Pat pavisam vienkārši un parasti vārdi var radīt šādus pārpratumus.

any – *visi* vai *jebkurš/ jebkāds*

Ja domāts kas nenoteikts, brīvi izvēlēts/izvēlams no kopuma, vienalga kurš, vienalga kāds, tad latviešu valodā lietojams nenoteiktais vietniekvārds *jebkurš* vai *jebkāds*, piemēram,

en: X is any one of the individual results
lv: X ir jebkurš atsevišķais rezultāts

Ja domāts viss priekšmetu, personu vai parādību kopums bez izņēmumiem, tad lietojams noteiktais vietniekvārds *visi*, piemēram,

en: The Commission sought co-operation from any known producer
lv: Komisija aicināja sadarboties visus zināmos ražotājus

Diezgan bieži latviešu tekstā vārds *any* nemaz nav īpaši jāatveido, piemēram,

en: Administrative burden is disproportionate to any possible benefits
lv: Administratīvais slogs nav samērīgs ar iespējamiem ieguvumiem

arrangements – *režīms, noteikumi, risinājums, priekšdarbi, pasākumi* u. c.

Šis ir viens no kontekstuāli mainīgiem vārdiem — latviešu valodā tam nav viena noteikta ekvivalenta, piemēram, *tax arrangements* – *nodokļu režīms*, *arrangements for temporary importation* – *pagaidu importēšanas režīms*, *provisional arrangements* – *pagaidu noteikumi*. Turklāt bieži vien domu vislabāk var izteikt, frāzi veidojot pavisam citādi, piemēram, *adopt the practical arrangements* – *vienojas praktiskos jautājumos*.

certain – *daži, konkrēti, kādi, atsevišķi* u.c.

Ieteicams vairīties *certain* tulkot kā *noteikts*, pirmkārt, tāpēc, ka noteikt (reglamentēt) kādu jautājumu ir juridisku dokumentu tiešais uzdevums, un otrkārt — šā vārda sakne jau tāpat ir ļoti noslogota, jo *noteikt* un *noteikumi* ir vieni no tiesību aktos visbiežāk sastopamiem vārdiem. Tāpēc labāk izvēlēties mazāk noslogotus vārdus, piemēram, *in certain cases a single high dose level may be sufficient* – *atsevišķos gadījumos var pietikt ar vienu lielu devu*.

each – *katrs* vai *visi*

Tulkojot šo vietniekvārdu, jāņem vērā, ka

visi norāda uz vispārinājumu,
katrs uzsver atsevišķo, individuālo.

Angļu valodā *each* mēdz parādīties abās šajās nozīmēs, tāpēc to nevar tulkot, neiedziļinoties teikuma jēgā un loģiskajā uzsvārā, piemēram,

en: The coordinates of these points have been transmitted to each Member State by the Commission

lv: Šo punktu koordinātas Komisija ir nosūtījusi visām dalībvalstīm

en: The parametric value applies to each individual pesticide

lv: Parametra lielums attiecas uz katru pesticīdu atsevišķi

Jāatceras, ka stilistisku apsvērumu dēļ saikļa *ka* un vārda *katrs(-a)* sadure nav vēlama. Tādā gadījumā *katrs* aizstājams ar *ikkatrs* vai *ikviens*.

to consist of – sastāvēt vai **būt**

Angļu valodā (un arī krievu, franču u. c. valodās) atšķirībā no latviešu valodas lokatīvu neizsaka ar lietvārda galotni, bet ar dažādiem palīglīdzekļiem, taču tas nenozīmē, ka latviešu tulkojumā būtu jāatdarina citu valodu konstrukcijas.

Tāpēc tulkojumos vārda *sastāvēt* vietā labāk veidot konstrukciju ar *būt* (ja vien runa nav par ķīmijas, farmācijas vai citu eksakto zinātņu jēdzieniem), piemēram,

en: The Commission consists of seven representatives/ The Commission consisting of seven representatives

lv: Komisijā ir / Komisijā darbojas septiņi pārstāvji/ Komisija, kurā ir septiņi pārstāvji

third country – trešā valsts / trešai valstij (nevis *trešajai valstij*)

Šī vārdkopa un citas līdzīgas vārdkopas (*third person, third party*) juridiskos dokumentos ir bieži sastopamas. Jāatceras, ka tādā gadījumā skaitļa vārds locījumos zaudē noteikto galotni, jo faktiski tas lietots nenoteiktā vietniekvārda *cits, cita* nozīmē — ne valstis, ne personas vai puses netiek skaitītas, ar *third* nošķir kādai konvencijai (savienībai, līgumam u. tml.) nepiederīgos. *Trešās valstis* ir tās, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis. Šādas vārda *trešais* locījumu formas lietotas jau Civillikumā.

Jāpiebilst, ka to pašu jēdzienu angļiski mēdz izteikt arī ar terminu *non-Community country*, un tādā gadījumā latviski tas jāatveido ar terminu *ārpuskopienas valsts*.

existing – pašreizējais, nevis *esošais* vai *eksistējošais*

Izvēloties vārdu *esošais*, tiek uzsvērta kaut kā esamība pretstatā neesamībai, taču tiesību aktos šāds uzsvars ir lieks, jo kaut ko neesošu nemaz nav iespējams piemērot, ieviest utt. Tāpēc no valodas loģikas viedokļa pareizāk runāt par kaut ko *pašreizēju* kā pretstatu kaut kam pagātnē bijušam vai nākotnē paredzētam, bet, ja to uzsvērt nav vajadzības un konteksts nekādus pārpratumus nerada, tad vārdu *existing* var arī netulkot.

Jāatceras, ka tulkojumos reizēm sastopamā forma *patreizējais* nav pareiza, jo attiecīgais apstākļa vārds ir *pašreiz (pašā reizē), patlaban, pašlaik, nevis patreiz*.

or – vai/jeb

Jāatceras, ka angļiski ir tikai viena forma, bet latviski iespējami divi varanti — ja līdzās ir sinonīmi, tad tos šķir ar *jeb (kālija karbonāts jeb potaša)*, ja nosauktas atšķirīgas parādības, priekšmeti u. c. — tos šķir ar *vai (mutisks vai rakstisks ziņojums)*.

nature, character

Lai izteiktu kādu raksturīgu pazīmi vai īpatnību, kas attiecas uz priekšmetiem vai parādībām (nevis cilvēkiem), latviski pietiek nosaukt pašu pazīmi, tāpēc vārds *raksturs* šādā kontekstā uzskatāms par kalku un ir lieks, piemēram,

exclusive nature of Community powers –

Kopienas pilnvaru ekskluzivitāte (nevis pilnvaru ekskluzīvais raksturs).

Ja tomēr bez *nature* atveidošanas nevar iztikt, tad vislabāk to atveidot ar vārdu *iezīmes, pazīmes, reizēm – būtība*.

for the purpose (purposes) of – saskaņā ar, atbilstoši (kam), lai (ievadot palīgteikumu)

Tiesību aktos šo angļu valodas frāzi parasti izmanto, norādot uz kāda termina lietojumu, definējot terminu, piemēram,

For the purposes of this recommendation, a life sentence prisoner is one serving a sentence of life imprisonment.

Tulkojot vārds vārdā, latviski rodas neloģiska frāze “šā ieteikuma mērķiem/nolūkiem..”

Tāpēc jāizvēlas teksta loģikai visatbilstošākais latviešu ekvivalents, piemēram,

Saskaņā ar šo ieteikumu uz mūžu ieslodzītais ir persona, kas izcieš mūža ieslodzījumu.

in particular – jo īpaši, tostarp, proti

Arī šis ir kontekstuāli atveidojams vārds, kas angļu valodā lielākoties lietots uzmanības pievēršanai, domas akcentēšanai.

Gadījumos, kad vispirms nosaukts vispārinošais vārds, bet pēc tā uzskaitītas konkrētas lietas/parādības, kas ar to jāsaprot, *in particular* var atveidot ar *proti*, piemēram,

*en: All the documentation necessary to fully determine the facts, **in particular** the true origin of the goods, the consignor, the consignee and date ..*

*lv: Visi tie dokumenti, kas vajadzīgi, lai noskaidrotu visus faktus, **proti**, preču isto izcelsmi, sūtītāju, sūtījuma saņēmēju un datumu..*

Gadījumos, kad *in particular* nepiešķir tekstam nekādu nozīmes niansi, tulkojumā to var vispār neatveidot, piemēram,

*en: All the documentation necessary **in particular** to fully determine the facts..*

lv: Visi tie dokumenti, kas vajadzīgi, lai noskaidrotu visus faktus..

Tulkojumos aizvien vēl pārāk daudz sastopami daži ikdienas valodā bieži lietoti un grūti izskaujami **kalki** – pēc citu valodu parauga darināti valodas līdzekļi.

Lai gan kalkēšana ir viens no parastiem aizgūšanas paņēmieniem jebkurā valodā, tomēr ar tiem mēdz ieviesties arī ļoti daudz neliterāru barbarismu. Svarīgākā pazīme, pēc kuras var nošķirt šīs nevēlamās parādības, ir neaizstājamība, proti, ir jāpārlicinās, vai konkrētais aizgūvums patiešām aizpilda kādu “robu” receptorvalodā. Ja tas tā nav, tad attiecīgais kalks uzskatāms nevis par valodas bagātināšanas, bet noplicināšanas līdzekli (jo kalki parasti “iznīdē” citus, iepriekš izmantotus valodas līdzekļus). Piemēram:

neskatoties uz, neraugoties uz (despite) – tomēr/kaut arī/lai gan;

vadīties no/pēc (to be guided by) – ņemt vērā, ievērot, pamatoties uz (piemēram, jāvadās pēc principiem – ir jāievēro principi);

*pateicoties (thanks to; due to) – visbiežāk var aizstāt ar **dēļ**, ja tas netiek lietots īstajā nozīmē, proti, izteikt pateicību, bet gan pretējā nozīmē, kas nav loģiski (*pateicoties naudas trūkumam – naudas trūkuma dēļ*); ja ar *dēļ* nevar aizstāt, tad var mainīt teikuma konstrukciju;*

*rezultātā (as a result; consequently) – **dēļ** (piemēram, *nāves soda atcelšanas rezultātā dalībvalstīs palielinās uz mūžu ieslodzīto skaits –nāves soda atcelšanas dēļ dalībvalstīs palielinās uz mūžu ieslodzīto skaits*).*

(Par kalkiem sk. arī **12. nodaļā**).

Lai atvieglotu satura izpratni un lai dokumenti būtu cik iespējams viendabīgi un nepārprotami, visiem tulkošanas procesā iesaistītajiem ir jāvienojas par biežāk sastopamo vārdu atveidojumu. Gadījumos, kad vienlīdz pareizi varētu būt vairāki sinonīmi, bet attiecīgais vārds ir ļoti izplatīts, ir jāizšķiras par labu kādam vienam

tulkojuma variantam. Daži mūsu izraudzītie varianti biežāk sastopamiem vārdiem (ar piebildi, ka ir iespējamās konteksta noteiktas atkāpes):

provision – noteikums;

condition – nosacījums (retāk — *apstākļi*);

measure – pasākums (retāk — *līdzekļi*; atsevišķos gadījumos, kad to nepārprotami norāda konteksts – *tiesību akts*);

authority – iestāde (retāk — *varasiestāde*, ja tā saistīta ar valsts varas īstenošanu);

agreement – nolīgums, līgums (retāk — *vienošanās*, jo šim vārdam līdzīgi citiem vārdiem ar izskaņu -*šanās* nav visu locījumu un tāpēc to grūti iesaistīt teikumā);

procedure – procedūra;

legislation – tiesību akti (*likumdošana* – procesa nozīmē);

laws – tiesību akti, tiesības;

laws, regulations and administrative provisions – normatīvie un administratīvie akti.

7.1.10. Laika apzīmējumi juridiskos tekstos

date – *diena, datums, termiņš*

Angļu tekstā lietotais *date* norāda uz to, ka darbības laiks ir noteikts un konkretizēts, taču tas nebūt nenozīmē, ka tas vienmēr jātulko ar vārdu *datums*. Jāatceras, ka visas darbības reāli notiek konkrētās *dienās* (vai mēnešos, vai gados), bet *datums* ir šo laika vienību pieraksts. Tāpēc bieži vien angļu vārdam *date* vislabāk atbilst latviešu vārds *diena*, piemēram,

en: The date upon which stocks fell below the compulsory minimum

lv: Diena, kurā fondi ir kļuvuši mazāki par obligāto minimumu

en: From the same date, the Council will substitute itself for the said Executive Committee

lv: No tās pašas dienas minēto Izpildkomiteju aizstās Padome

Dažos gadījumos *date* lietots *termiņa* nozīmē, piemēram, vārdkopā *the expiry date* – *derīguma termiņš*.

Juridiskos dokumentos *date* nav pieļaujams atveidot ar *brīdis* — mazākais darbības ierobežojums parasti ir diena, ja vien nav kādu īpašu apsvērumu, taču tādā gadījumā parasti dokumentā ir norādīta konkrēta stunda (piemēram, līdz cikiem tiek pieņemti konkursa pieteikumi u. tml.).

from, as from, as of – *no*

Jāatceras, ka latviski pareizā izteiksmē darbības sākumu skaita no kāda konkrēta laika (nevis *ar*), piemēram,

From the first day of the previous month – no iepriekšējā mēneša pirmās dienas.

before – līdz

Darbības norises ilgumu vai termiņu parasti nosaka līdz kādam konkrētam laikam (nevis pirms), piemēram,

*Member States shall comply with this Directive **before**.. – Dalībvalstis izpilda šīs direktīvas prasības **līdz**.. .*

Tikai tad, ja ir runa par to, ka attiecīgo darbību var veikt (pabeigt vai pārtraukt) ātrāk, nekā bijis iepriekš noteikts, tulkojumā lieto *pirms*, piemēram,

*The termination of an external transit operation started **before** 1 January 2003 – Tās ārējās tranzīta darbības izbeigšana, kas sāka **pirms** 2003. gada 1. janvāra.*

during, within

Angļu valodā šos vārdus izmanto lokātīva izteikšanai, tāpēc latviski tie lielākoties nav jātulko, bet attiecīgā frāze jāizsaka ar lietvārdu lokatīvā.

Piemēram,

*en: The trend of the cost of living **during the preceding financial year**
lv: Dzīves dārdzības dinamikas tendences **iepriekšējā finanšu gadā***

To var izteikt arī ar darbības vārdu divdabja formā, piemēram,

*en: **During the hearings** the Court may examine the experts, the witnesses and the parties themselves
lv: **Lietas izskatot**, Tiesa var uzklausīt ekspertus, lieciniekus un pašas puses*

Tikai dažos gadījumos nevar iztikt bez vārda *laiks*, piemēram,

*en: The members of the Court of Auditors may not, **during their term of office**, engage in any other occupation, whether gainful or not
lv: Revīzijas palātas locekļi **amata pilnvaru laikā** nedrīkst uzņemties nekādu citu algotu vai nealgotu darbu*

at the latest, not later than – *vēlākais/ne vēlāk kā*, piemēram,

Certificates shall be issued on the 10th working day of each month, at the latest – Apliecības izsniedz vēlākais katra mēneša desmitajā darbdiēnā.

Vārdkopas

Viena no teikuma struktūrvienībām ir vārdkopa. Vārdkopas lielākoties veidojas brīvi un ir atkarīgas no konkrētā teksta jēgas, stilistikas, autora izteiksmes īpatnībām u. tml. faktoriem. Tomēr latviešu valodā ir arī stabilas vārdkopas, kuru komponenti nav atkarīgi no konteksta un kuras kā jēgas nesēji funkcionē tikai vienā variantā.

Piemēram, *dot solījumu, dot ceļu* (nevis *sniegt solījumu* vai *sniegt ceļu*).

Ārpus konteksta *dot* un *sniegt* ir uztverami kā sinonīmi, taču kā vārdkopu komponenti tie ne vienmēr ir savstarpēji aizstājami. Minētajā piemērā semantiski līdzīga, bet neprecīza verbālā komponenta izvēle izjauc stabilu vārdkopu. Līdz ar to zūd arī ar vārdkopu izteiktais jēdziens, proti, izveidojas šķietamā vārdkopa jeb kvazitulkojums, kurā atsevišķi vārdi gan ir pareizi, bet jēga zudusi. Šāds kvazitulkojums var rasties, ja neievēro *veselā saprāta principu*, t.i., ja tiecas tulkot atsevišķus vārdus, nedomājot par jēdzieniem.

Piemēram, *uzlikt termiņu sprieduma spēka ierobežojumam, pārbaudīt noteikumus atkarībā no direktīvas mērķiem, ārvalstnieks nav nokārtojis savu stāvokli, tādi līdzekļi kā iepriekš aprakstītais izkārtojums* – tās ir vārdkopu virknes, kuru jēgu iespējams uztvert, tikai izlasot oriģināla tekstu. Tā savukārt ir nepārprotama liecība, ka tulkojuma būtībā nav, ir radīta tikai tulkojuma šķietamība.

Kļūdas vārdkopu veidojumā liecina par ļoti zemu valodas prasmes līmeni, kura cēlonis var būt, piemēram, tas, ka attiecīgā valoda nav lietotāja dzimtā valoda. Bieži vien kļūdainas vārdkopas sastopamas tulkojumos, kur tās ieviešas, tieši pārņemot citas valodas paraugu, t. i., kalkējot.

Šādas kalkētas vārdkopas ir, piemēram,

jāpiešķir definīcija (*must be given a definition*)

pareizi – *jādefinē, jāizstrādā definīcija* vai tml.;

iesniegt tiesā strīdu (*to bring a dispute before the court*)

pareizi: *vērsties tiesā, lai izšķirtu strīdu* vai tml.;

izslēgt no publicēšanas (*to exclude from publication*),

pareizi: *nepublicēt, nepieļaut publicēšanu* vai tml.;

aprobežoties ar transportēšanu (*limited to transportation*),

pareizi: *nodarboties tikai ar transportēšanu* vai tml.;

pārredzamības interesēs (*in the interests of transparency*),

pareizi: *lai nodrošinātu pārredzamību* vai tml.

Valodas loģika

Ne vienmēr tas, kas vienā valodā ir pareizi, būs pareizi arī tulkojuma valodā, jo katrā valodā valda arī sava loģika, proti, ierasti domas izklāsta modeļi, piemēram, frāze *to affect the proper conduct of proceedings* latviski jāatveido, “atkāpjoties” no angļu valodas, proti,

ietekmēt tiesvedības norisi,
kaitēt pareizai tiesvedības norisei vai tml.,
(**nevis** *ietekmēt tiesvedības pareizu norisi*);

to examine the best conditions –
novērtēt apstākļus,
novērtēt, kādi apstākļi ir vislabākie vai tml.
(**nevis** *novērtēt labākos apstākļus*).

7.1.11. Saīsinājumi

Atsevišķu vārdu saīsinājumi (abreviatūras) galvenokārt ir latīņu valodas vārdu saīsinājumi:

cf. [lat. *confere*] – *salīdzini!* – **sal.**

e.g. [lat. *exempli gratia*] – *piemēram* – **piem.** Ja šis saīsinājums lietots vienlaidu tekstā, nevis uzskaitījumā, kur piemēri tikai lakoniski nosaukti, tad tulkojumā ieteicams rakstīt pilnu vārdu. Gan šis saīsinājums, gan pilns vārds jāliek komatos.

et al. [lat. *et alii, et alia*] – *un citi* – **u. c.**

etc. [lat. *et cetera*] – *un pārējais; un tā tālāk* – **utt.** Atkarībā no konteksta tam var atbilst arī cita nozīme — *un tamlīdzīgi* – **u. tml.**, *un citi* – **u. c.** Šie saīsinājumi teikumā nav jāatdala ar komatu.

ib., ibid. [lat. *ibidem*] – **turpat**

i.e. [lat. *id est*] – *tas ir* – **t. i.** Jāatceras, ka teikumā šis saīsinājums jāliek komatos.

NB [lat. *nota bene*] – **NB**

No, No – **Nr.**

p, pp – **lpp.** vai **lp.**

viz. [lat. *videlicet*] – **t. i.; proti; respektīvi.**

Citi biežāk sastopamie saīsinājumi:

plkst. – pulksten

-
- sk. – skatīt
 - sal. – salīdzināt
 - t.i. – tas ir
 - t. s. – tā saucamais, tā sauktais
 - t. sk. – to skaitā
 - utt. – un tā tālāk
 - u. c. – un citi
 - u. tml. – un tamlīdzīgi.

7.1.12. Citvalodu vārdi un frāzes

Eiropas Savienības tiesību aktos un Tiesas spriedumos bieži vien lieto vārdus un izteicienus citās valodās, jo īpaši latīņu un franču valodā, piem., *ad hoc*, *inter alia*, *mutatis mutandis*, *force majeure*, *per caput/capita*, *vice versa*, *locus sandi*, *vis-à-vis*, *acquis communautaire* utt.

Šādi izteicieni nav jātulko — tekstā tos atstāj slīpinātus, jo ar tiem bieži vien mēdz apzīmēt juridiskus jēdzienus, kuru izteikšanai latviski ne vienmēr iespējams atrast vienu pietiekami precīzu vārdu, bet būtu jāveido gara frāze ar skaidrojumu.

Taču vienmēr jānoskaidro, ko šie vārdi un izteicieni nozīmē, lai tiem varētu izraudzīties pareizo vietu teikumā.

Piemēram, *inter alia* – cita starpā; arī, turklāt (atkarībā no konteksta); *mutatis mutandis* – pēc analogijas u. tml. Iepriekš minēto un daudzu citu citvalodu vārdu un teicību skaidrojumi atrodami svešvārdu vārdnīcās.

7.2. Sintakse

7.2.1. Teikumu veidošana

Tulkojot teksts jāveido tā, lai tas būtu viegli lasāms un teksta jēga būtu viegli uztverama, tāpēc liela uzmanība jāpievērš teikuma locekļu pozīcijai, palīgteikumu saistībai ar attiecīgo vārdu virsteikumā, vārdu secībai un izteiksmei.

Neatkarīgi no tā, cik sarežģīts ir tulkojamais teksts, jāņem vērā tas, ka tulkojuma valoda ir latviešu valoda, un tāād tulkojumam ir jāiekļaujas latviešu valodas sistēmā. Lai to panāktu, teikumi jāveido atbilstoši latviešu valodas gramatikas prasībām, izvairoties no “burtiskas” tulkošanas, proti, tiešas vārdu un teikuma daļu secības pārceļšanas no angļu valodas latviešu valodā.

Teikumi jāveido tā, lai starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu neatrastos cits teikuma loceklis vai palīgteikums un pats apzīmētājs būtu iespējami īsāks. Ja to neievēro, veidojas

neveiklas frāzes un tiek būtiski apgrūtināta teksta uztvere.

Piemēram: Tādējādi **darba ņēmēja** [apzīmētājs], kas, uzskatot sevi par šādas diskriminācijas upuri, ceļ prasību pret savu darba devēju ar nolūku likvidēt diskrimināciju, **pienākums** [apzīmējamais vārds] ir pierādīt to, ka jautājumā par atlīdzību pastāv dzimumu diskriminācija.

Jāpānāk, lai vārdkopa **darba ņēmēja pienākums** netiktu sadalīta, vai arī teikums pilnīgi jāpārformulē.

Piemēram: Tādējādi tas, ka atlīdzības ziņā pastāv dzimumu diskriminācija, ir jāpierāda darba ņēmējam, kas, uzskatot sevi par diskriminācijas upuri, ceļ prasību pret savu darba devēju, lai likvidētu diskrimināciju.

Lielas grūtības šajā ziņā rada sarežģītie tiesību aktu nosaukumi gadījumos, kad tekstā ir atsauce uz šo dokumentu pantiem vai punktiem, piemēram,

Article 2 of Commission Regulation (EEC) No 204/2002 of 19 December 2001 amending Council Regulation (EEC) No 3696/93 on the statistical classification of products by activity (CPA) in the European Economic Community.

Angļu valodā apzīmētājs atrodas aiz apzīmējamā vārda, toties latviešu valodā parasti – pirms apzīmējamā vārda (pārvaldītais un piekļautais apzīmētājs var atrasties arī aiz apzīmējamā vārda, piemēram, *preces iesaiņojumā, līgums ar pielikumiem, prasme tulkot u.tml*).

Cenšoties iepriekš minētā teikuma tulkojumā apzīmētāju novietot pirms apzīmējamā vārda, latviešu valodā starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu neizbēgami atradīsies palīgteikums –

Komisijas 2001. gada 19. decembra Regulas (EEK) Nr. 204/2002, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 3696/93 par Eiropas Ekonomikas kopienas preču statistisko klasifikāciju pēc saimniecības nozarēm (CPA), 2. pants.

Šāda konstrukcija nav pieļaujama – tā apgrūtina uztveri, rada teikuma locekļu saistības pārrāvumu, un sarežģītākos gadījumos (ja līdzās minēti vēl citi tiesību akti un to daļas) var rasties arī jēgas pārpratums.

Tāpēc šādos gadījumos, ievērojot *mazākā ļaunuma principu*, apzīmētāju labāk novietot aiz apzīmējamā vārda –

2. pants Komisijas 2001. gada 19. decembra Regulā (EEK) Nr. 204/2002, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 3696/93 par Eiropas Ekonomikas kopienas preču statistisko klasifikāciju pēc saimniecības nozarēm (CPA).

Apzīmētāja palīgteikumam, ko ievada vietniekvārds *kas/kurš*, ir jāatrodas tieši aiz apzīmējamā vārda. Ja šādu konstrukciju nav iespējams izveidot, var izmantot norādāmo

vietniekvārdu *tas*, ko liek apzīmējamā vārda priekšā, tādējādi neradot šaubas par to, uz kuru vārdu attiecas palīgteikums.

Piemēram:

*Tikai **tādu** pierādījumu sniegšana, kas apstiprinātu spēkā esamības prezumpciju, šajā gadījumā spētu novērst minēto nepilnību.*

Palīgteikuma nepareizs novietojums var radīt pat ļoti nopietnu jēgas sagrozījumu.

Piemēram:

*Saskaņā ar 1974. gada akta 64. pantu, kas grozīts ar 1985. gada rīkojumu ..
Pareizi – Saskaņā ar 64. pantu 1974. gada aktā, kas grozīts ar 1985. gada rīkojumu ..*

Attieksmē pret palīgteikumiem jāievēro samērīgums un *veselā saprāta princips* – nav tāda universāla likuma, ar ko palīgteikumus varētu pasludināt par vienmēr vēlamiem vai, tieši pretēji – par sliktā stila pazīmi. Katrā atsevišķā gadījumā jāizvērtē palīgteikuma “pievienotā vērtība” un

palīgteikumi noteikti jāveido, ja bez tiem nevar iztikt – ja bez teikuma sadalīšanas sīkākās vienībās tas ir grūti uztverams un nav skaidrs, kurš vārds uz ko attiecas, piemēram,

Ar regulas izpildi saistītu jautājumu apspriešanai tirdzniecības kvotu palielināšanas nolūkā Komisija ir organizējusi apspriedes ar dalībvalstu ekspertiem;

jābūt – Lai apspriestu jautājumus, kas saistīti ar regulas ieviešanu un attiecas uz kvotu palielināšanu, Komisija ir organizējusi apspriedes ar dalībvalstu ekspertiem;

no palīgteikumiem jāvairās, ja bez tiem iespējams iztikt un, tos atmetot, teksts kļūst vieglāk lasāms un labāk uztverams, piemēram,

Jāparedz noteikumi, kā īstenot pasākumus, kas paredzēti protokolā, kurš pievienots vēstuļu apmaiņai;

labāk – Jāparedz noteikumi, kā īstenot pasākumus, kas paredzēti vēstuļu apmaiņai pievienotajā protokolā.

7.2.2. Vairāku teikuma priekšmetu un izteicēju saskaņošana

Ja teikumā ir divi vai vairāki **vienas dzimtes** teikuma priekšmeti, tad izteicēja lokāmā daļa ir lietojama attiecīgās dzimtes daudzskaitlī:

Padome un Komisija ir pieņēmušas lēmumu.

Padomes priekšsēdētājs un viņa vietnieks ir pieņēmuši lēmumu.

Ja teikuma priekšmeti ir **dažādās dzimtēs un apzīmē priekšmetus**, tad izteicēja lokāmā daļa ir vai nu saskaņojama ar tuvāko vārdu (*Parlaments un Padome ir pieņēmusi lēmumu*), vai arī lietojama vīriešu dzimtes daudzskaitlī (*Parlaments un Padome ir pieņēmuši lēmumu*).

Ja teikuma priekšmeti ir **dažādās dzimtēs un apzīmē dzīvas būtnes**, tad izteicēja lokāmā daļa ir lietojama vīriešu dzimtes daudzskaitlī:

Parlamenta frakcijas vadītāja un deputāts ir pieņēmuši lēmumu.

7.2.3. Atsevišķu pieturzīmju lietošana

Pieturzīme aiz virsraksta

Virsrakstus iespējā tekstā parasti izceļ ar citas formas un lieluma burtiem, lai tie atšķirtos no pārējā teksta, un nav vajadzīga īpaša pieturzīme virsraksta teikuma nodalīšanai no pārējā teksta.

Ja virsraksts veidots kā īsāks vai garāks stāstījuma teikums, tad pieturzīme nav liekama, taču ja teikums veidots jautājuma vai izsaukmes (arī pamudinājuma, vēlējuma) teikuma veidā, tad aiz tā liekama attiecīgā pieturzīme (jautājuma vai izsaukuma zīme).

Punkts

Punktu vienmēr liek:

- aiz kārtas skaitļiem, ja tie apzīmēti ar arābu cipariem, piemēram,
2006. gada. 3. septembris (vai saīsināti – *03.09.2006.*)
1. pielikums;
- pulksteņa laika apzīmējumos starp stundas un minūšu cipariem, piemēram,
Iesniegumus pieņem no 10.30 līdz 14.00;
- aiz latviskiem vārdu saīsinājumiem, piemēram,
utt.(un tā tālāk), *apm.* (apmēram), *cien.* (cienītais), *Dr.* (doktors), *gs.* (gadsimts), *š. g.* (šā gada) un citiem;
- aiz romiešu cipara punktu liek tad, ja šis cipars atrodas tekstā nodaļas (vai citas teksta daļas) nosaukuma priekšā, piemēram,
I. Vispārīgi noteikumi
II. Definīcijas.

Punktu neliek:

- aiz starptautiskiem mērvienību un citiem apzīmējumiem (*g; h; kg; km; mm* un citiem), aiz ķīmisko elementu un citiem simboliem (*Ca, Mg u. c.*), aiz nosaukumu saīsinājumiem (*ANO; ES; NATO; LR; ASV; EEK*), aiz burtiem, kas lietoti kā simboliski apzīmējumi (*A un B punkts; n reizes*);
- aiz romiešu cipariem, kas apzīmē kārtas skaitli, piem., *XXI gadsimts*.

Komats

Komatu liek:

- atdalot (no abām pusēm) no pārējiem teikuma locekļiem divdabja teicienus, vienlīdzīgus teikuma locekļus, iespraudumus, savrupinājumus (sīkāk sk. par interpunkciju teikumos ar divdabja teicieniem un iespraudumiem);
- atdalot (no abām pusēm) palīgteikumus;
- atdalot decimāldaļskaitļu daļas.

Komatu neliek:

- pirms *saskaņā ar, sakarā ar, salīdzinājumā ar, atbilstoši (kam), atkarībā no, neatkarīgi no*, kā arī aiz izteiksmēm, ko ievada šie vārdi, piemēram, *Saskaņā ar šo protokolu pieprasījumus iesniedz rakstiski*.

Komatu liek tikai tad, ja minētie vārdi ir sakārtojuma vai pakārtojuma konstrukcijas daļa, piemēram,

Sarakstā ir ietverti nosacījumi, saskaņā ar kuriem visi izstrādājumi jāuzskata par pietiekami apstrādātiem vai pārstrādātiem šā protokola 5. panta nozīmē.

Komats saliktā teikumā

Ja salikta sakārtota teikuma daļas saista pretstata saikļi **bet, tomēr, taču, turpretī, nevis, nevis – bet** un saikļavārdi **tāpēc, tādēļ, tālab, tikai, toties, citādi**, to priekšā vienmēr liekams komats.

Ja salikta sakārtota teikuma daļas saista sakārtojuma saikļi, kas atkārtojas, proti, **gan – gan, ir – ir, ne – ne, jo – jo, vai – vai, vai nu – vai arī**, tad komats liekams katra atkārtotā saikļa priekšā.

Komats vienmēr liekams pirms saikļiem, kas ievada palīgteikumus, piem., **ka**,

lai, vai, ja, jo, kā, līdz, kopš, tiklīdz, lai gan, kaut arī, kā arī, tāpēc kā, tādēļ, kā arī, tā kā, tā ka, kas, kurš, kāds, ne tikai – bet arī, ne vien – bet arī un citiem.

NB *tā kā.. / .. tā ka ; ..tā, ka*

Saiklis **tā kā** norāda cēloni, un palīgteikums, ko tas ievada, var atrasties tikai pirms virsteikuma.

Tā kā liberalizācijas process noritēja pietiekami mērķtiecīgi, vairs nebija šaubu par attiecīgo pasākumu efektivitāti.

Saiklis **tā ka** norāda sekas, un palīgteikums, ko tas ievada, var atrasties tikai aiz virsteikuma.

Liberalizācijas process noritēja pietiekami mērķtiecīgi, tā ka vairs nebija šaubu par attiecīgo pasākumu efektivitāti.

Savukārt – ja seku palīgteikumu ievada saiklis **ka**, tad tas parasti konkretizē virsteikumā izteikto mēra apstākli **tā**, un tāpēc tā priekšā ir liekams komats.

Liberalizācijas process noritēja tā, ka vairs nebija šaubu par attiecīgo pasākumu efektivitāti.

..tāpēc, ka..; ..tādēļ, ka.. / .., tāpēc ka..; ..,tādēļ ka..

Saiklis **tāpēc ka** ievada cēloņa apstākļa palīgteikumu, un pirms tā vienmēr liekams komats, piemēram,

Konvencija nav izmantojama 10. punktā minētajā gadījumā, tāpēc ka notiesātā persona neatrodas valstī, kas personu notiesājusi.

Saiklis **tādēļ ka** ievada nolūka apstākļa palīgteikumu, un pirms tā vienmēr liekams komats, piemēram,

Konvencija nav izmantojama 10. punktā minētajā gadījumā, tādēļ ka lēmuma pieņemšanai vajadzīga papildu informācija.

Savukārt tikai pirms **ka** komats liekams tad, ja šis **ka** konkretizē virsteikumā izteiktā apstākļa vārda **tāpēc** vai **tādēļ** saturu, piemēram,

Komisija secina, ka attiecīgais atbalsts ir uzskatāms par nelikumīgu tāpēc, ka nav ievērota 93. panta 3. punktā noteiktā procedūra.

kā; nekā; it kā; tāpat kā

Ja **kā, nekā, it kā, tāpat kā** ievada salīdzinājuma palīgteikumu, tad tos no salīdzināmās daļas atdala ar komatu, piemēram,

Tiesa pasludināja spriedumu vēlāk, nekā bija paredzēts.

Savukārt tad, ja **kā, nekā, it kā, tāpat kā** ievada salīdzinājumu (nevis palīgteikumu), tad to priekšā komats nav jāliek, piemēram,

Saskaņā ar attiecīgajiem noteikumiem Padomei ir jāiesniedz tādi paši dokumenti kā Komisijai.

Praksē to viegli nošķirt pēc darbības vārda –

ja arī salīdzinājuma daļā ir darbības vārds personas formā, tad komats parasti jāliek, ja darbības vārda tajā nav vai tas ir nenoteiksmē, tad komats nav jāliek.

Kols

Kolu lieto:

- ja seko uzskaitījums, kurā katra uzskaitījuma daļa apzīmēta ar skaitli, burtu vai citu tehnisku zīmi, un katru uzskaitījuma daļu raksta ar mazo burtu.
Piemēram,

Termini “kuģi” un “zivju pārstrādes kuģi” attiecas tikai uz kuģiem un zivju pārstrādes kuģiem:

- a) kas reģistrēti vai pierakstīti EK dalībvalstī vai Dienvidāfrikas Republikā;*
- b) kas kuģo ar kādas EK dalībvalsts vai Dienvidāfrikas Republikas karogu.*

- aiz vispārinošā vārda, kam seko vienlīdzīgu teikuma locekļu virkne, piemēram, Noteikumi paredz, ka personām jāuzrāda šādi dokumenti: pase, ceļošanas dokuments, vīza vai uzturēšanās atļauja.
- aiz piebildes, ja tai seko tiešā runa.

Jāatceras, ka kols latviešu valodā ir ļoti “spēcīga” pieturzīme, un to lieto tikai vienreiz teikumā lielākoties tad, ja aiz tā seko uzskaitījums; nekādā gadījumā kolu nelieto vienā teikumā vairākkārt.

Semikols

- Semikolu parasti lieto saliktos teikumos, lai krasāk nošķirtu atsevišķas teikuma daļas, jo īpaši tad, ja starp teikuma daļām ir lielākas satura atšķirības (visbiežāk – ja runā uz to norāda lielāka pauze), piemēram,
Šajā nolūkā eksportētājs vai viņa pilnvarots pārstāvis aizpilda gan pārvadājuma sertifikātu EUR 1, gan pieteikuma veidlapu; to paraugi ir III pielikumā.
- Visbiežāk semikols lietojams uzskaitījumu virknē atsevišķo sastāvdaļu nodalīšanai (sk. piemēru par kola lietošanu).
- Atsevišķos gadījumos semikolu var izmantot pārāk garu teikumu sadalīšanai, ja veidot vairākus patstāvīgus teikumus nav juridiski pieļaujams.

Domuzīme un defise

- Lietišķos tekstos **domuzīmi** visbiežāk lieto, aizstājot izlaistu vārdu vai vārdus:
Par 1. pantā konstatēto pārkāpumu turpmāk minētajiem uzņēmumiem tiek noteikti šādi naudas sodi: Atochem SA – ECU 3 200 000, BASF AG – ECU 1 500 000, DSM NV – ECU 600 000.
- Domuzīmi lieto savrupinājuma vai iesprauduma nodalīšanai no pārējā teikuma, tāpat kā komatu liekot to savrupinātās daļas abās pusēs:
Vispirms jānorāda, ka Liguma 173. panta ceturtā daļa ļauj fiziskām vai juridiskām personām apstrīdēt tām adresētos lēmumus vai lēmumus, kas – kaut arī regulas vai lēmuma veidā – adresēti citai personai, tomēr tās skar tieši un individuāli.
- Domuzīmi (nevis defisi) izmanto, minot garāka vārda saīsinājumu turpmākai lietošanai tekstā:
Beidzoties pārbaudēm, kas 1983. gada 13. un 14. oktobrī tika veiktas polipropilēna nozarē, Eiropas Kopienų Komisija uzsāka lietu par polivinilhlorīdu (turpmāk tekstā – PVC).
- Laika intervāla (no – līdz) apzīmēšanai vai prievārda līdz vietā (ja saistāmie jēdzieni ir rakstīti ar cipariem) izmanto vienotājdomuzīmi, ko raksta bez atstarpēm starp vienojamiem vārdiem vai skaitļiem, piem., *2005.–2007. gada plāns; Viņa vecums varēja būt 30–35 gadi.*

Defisei kā savienojuma zīmei ir galvenokārt tehniska nozīme. Lietišķos tekstos to lieto:

- dubultzvārdos (*Edmondo Bruti-Liberati*), arī, lai savienotu īpašvārdus, kas veido vienu ģeogrāfisku nosaukumu (*Klermona-Ferāna*);
- marku, standartu u. tml. apzīmējumos (*Audi-80*), sarežģītu ķīmisko savienojumu nosaukumos (*akrilonitrila-butadiēna-stirola kopolimērs*) un dažos saīsinājumos (*b-ba; pr-js*), kā arī simbola nozīmē lietota burta vai skaitļa savienojumos ar salikto pamatdaļu, ko patstāvīgi nelieto (*v-veidīgs*);

-
- Saīsinātā pierakstā, norādot vārda mainīgo daļu gadījumos, kad iespējamās alternatīvas, piemēram, *atbildīgā iestāde (-es)*.

Defīsi nelieto starp lietvārdu un kādu alfabēta burtu, piemēram, *T kreklis, C vitamīns*, kā arī starp patstāvīgiem vārdiem, kas ir sakārtojuma attiecībās, piemēram, *jurists lingvists*.

Pēdiņas un vienpēdiņas

Iespīstā tekstā lieto galvenokārt **apaļās pēdiņas** (“ ”); tās liek tekstam no abām pusēm un augšā.

Pēdiņās liek tiešo runu un citātus (jāatceras, ka beigu pieturzīme tiešajā runā liekama pirms noslēguma pēdiņām, bet beigu pieturzīme citātā liekama aiz noslēguma pēdiņām), kā arī dažādus nosaukumus, kam ir īpašvārdu nozīme (grāmatu, žurnālu, uzņēmumu, klubu, biedrību, izstrādājumu u. tml. nosaukumi).

Pēdiņas būtībā lietojamas, lai tekstā tehniski izceltu kādu vārdu vai vārdu savienojumu, taču to vietā var lietot arī slīprakstu jeb kursīvu.

Savukārt **vienpēdiņas** (‘ ’) liek:

- a) augu vai augļu šķirņu nosaukumu oriģinālrakstībā (*lilija ‘Citrinium’*),
- b) vārda nozīmes vai terminā iekļautā jēdziena skaidrojumā (*laukaugi – ‘augi, ko audzē tīrumos’*).

NB Bieži vien datora tastatūras uzstādījumu dēļ nav iespējams atvērējpēdiņas novietot augšā, tādējādi tekstā radot pēdiņu nekonekventu lietojumu. Tātad, ja iestādes praksē ir tāda vienošanās vai ja tulkotājiem un redaktoriem/korektoriem ir prasība lietot atvērējpēdiņas augšā, kā tas arī drukātos un iespīestos tekstos visbiežāk ierasts, tad var rīkoties šādi – *MS Word* programmā zem izvēlnes *Tools* jāatrod *AutoCorrect*, tad *Auto Format As You Type* un jānoņem ķeksītis no funkcijas *“Straight quotes” with “Smart quotes”*. Pēdiņas tad izskatīsies mazliet citādi (taisnas, nevis ieapaļas), taču tās vienmēr būs augšā, jo *Word* vairs neņems vērā to, kādi ir teksta valodas vai tastatūras uzstādījumi.

Divpunkte un daudzpunkte

Lietīšķos tekstos lietojama galvenokārt **divpunkte**. To lieto, lai parādītu vārdu, teikuma daļu vai teikumu izlaidumu citātos;

divpunkti liek kvadrātiekvās, proti, [...] tad, ja tā norāda, ka ir izlaists vesels teikums vai lielāks teksta fragments.

Savukārt **daudzpunkte** nav raksturīga lietišķiem tekstiem, jo tai ir stilistiska

nozīme, proti, tā norāda uz domas nepabeigtību vai iespējamu tās turpinājumu, domas aprāvumu, saviļņojumu u. tml.

Slīpsvītra

Slīpsvītru visbiežāk lieto:

- adreses pierakstā (*Brīvības ielā 33/35*); starp blakus rakstītiem gadu skaitļiem laika posma apzīmējumā (2005./2006. finanšu gads); kodos, šifros, numerācijā (*vēstule Nr. 15/232; Lēmums 89/190/EEK*); dažos saīsinājumos (*a/s* (akciju sabiedrība), *v/u* (valsts uzņēmums)); daļskaitļu rakstībā (*1/5*); procentu zīmē un mērvienību apzīmējumos (*15 %; m/sek; km/h*);
- slīpsvītru var lietot arī saikļu **un** un **vai** savienošanai koncentrētā izteiksmē; ar to norāda, ka ir pieļaujama gan divu nosacījumu vienlaicīga pastāvēšana ('viens un otrs'), gan viena minētā nosacījuma pietiekamība ('viens vai otrs').

Jāsecina, ka uzņēmumi ir pārkāpuši EEK līguma 85. pantu, šajā lēmumā norādītajos laika posmos iesaistīdamies nolīgumā un/vai saskaņotā darbībā, kas sākusies aptuveni 1980. gada augustā.

Iekavas, pusiekavas, kvadrātiekavas

Ar **apaļajām iekavām** no pārējā teksta parasti norobežo iespraustus papildinājumus un paskaidrojumus.

Pusiekavu lieto aiz cipariem vai burtiem secības norādei, proti, 1).., 2)..; a).., b).. .

Savukārt **kvadrātiekavas** izmanto, lai nosacīti ierakstītu citētā tekstā iespraustus citētāja paskaidrojumus, papildinājumus, labojumus, autora komentārus; arī divpunkti var likt kvadrātiekavās – tad, ja aiz divpunktes citētā tekstā “slēpjas” vesels teikums vai lielāks teksta fragments.

Tiesību aktu tulkojumos kvadrātiekavās visbiežāk liek dažādus īpašvārdus un personvārdus, ko slīpina un saglabā oriģinālā aiz latviski transkribētā vārda tajos gadījumos, kad ir svarīgi zināt precīzu attiecīgā vārda oriģinālrakstību, piemēram,

Francis Fišlers [*Franz Fischler*].

Atstarpes

Ir vairāki gadījumi, kad vēlams likt tā saucamo saistīto atstarpī, kas panākama, vienlaikus uz datora tastatūras nospiežot *Shift*, *Ctrl* un atstarpes taustiņu. Tā ir izmantojama, piemēram, dubultuzvārdos, gadu un datumu pierakstos, dažos saīsinājumos (*u. c., u. tml., š. g.*), skaitliskos daudzumos, kas norādīti procentos (10 %), jo tas ļauj ciparam vai nosaukuma daļai palikt vienā rindā, nesadalot tekstu tā, ka cipars

vai nosaukuma daļa paliek vienā rindā, bet procentu zīme vai nosaukuma otra daļa tiek pārnesta uz nākamo rindu.

7.2.4. Pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem, iespraudumiem, savrupinājumiem, paskaidrojošiem vārdiem

Divdabja teiciens no pārējā teikuma ir atdalāms ar komatu (komatiem).

Tas veidojas tad, ja divdabi, kas lietots par apstākli vai dubultlocekli, teikumā paskaidro viens vai vairāki no divdabja atkarīgi patstāvīgi vārdi vai paligteikums.

Divdabja teicienu veido divdabji, kas beidzas ar *-ot*, *-oties*, *-dams*, *-dama*, *-damies*, *-damās*, *-is*, *-ies*, *-usi*, *-usies*, *-ts*, *-ta*.

Divdabja teicienu neveido divdabji, kas beidzas ar *-ošs*, *-ošā*, *-ams*, *-ama*, *-āms*, *-āma*, *-amies*, *-amās*, *-āmies*, *-āmās*, *-am*, *-ām*.

Jāatceras, ka divdabja teicienā neietilpst teikuma virslocekļi, ka to neievada ne saikļi, ne citi saistītārvārdi, un ka divdabja teicienu neveido divdabis viens pats un arī divdabis ar noteikto galotni.

Divdabja teicienu atdala ar komatiem, piemēram,

Padome, pamatojoties uz EK līguma 151. panta 3. punktu, pieņēma noteikumus par to, kā īstenot Rīcības kodeksā noteiktos principus.

Savukārt divus divdabja teicienus, kurus saista *un*, vienu no otra ar komatu neatdala, piemēram,

Tiesa, uzklaušījusi puses un izvērtējusi pušu argumentus, pieņēma lēmumu.

Iespraudumi ir sintaktiskas vienības – iesprausti vārdi, vārdu grupas vai teikumi, kas nav teikuma locekļi un ar kuriem teksta autors galvenokārt norāda savu attieksmi pret izsacīto. No pārējā teksta tos visbiežāk atdala ar komatiem vai arī ar domuzīmēm (ja grib īpaši izcelt), turklāt atdala no abām pusēm vienādi – vai nu ar komatiem, vai ar domuzīmēm.

Ar komatiem atdala šādus iespraustus vārdus:

<i>cerams</i>	<i>(man) liekas</i>	<i>bez šaubām</i>
<i>domājams</i>	<i>(man) šķiet</i>	<i>par laimi</i>
<i>protams</i>	<i>saka</i>	<i>pēc manām domām</i>
<i>redzams</i>	<i>stāsta</i>	<i>no vienas puses</i>
<i>kā zināms</i>	<i>manuprāt</i>	<i>no otras puses</i>
<i>cik zināms</i>	<i>pirmkārt</i>	<i>starp citu</i>
<i>kā redzams</i>	<i>otrkārt</i>	

Piemēram:

Cik zināms, uzņēmums nav ievērojis darbinieku tiesības uz drošību un veselības aizsardzību.

Šā protokola īstenošanu uztic Dienvidāfrikas Republikas muitas iestādēm, no vienas puses, un Eiropas Savienības dalībvalstu muitas iestādēm, no otras puses.

Tiesnesim, manuprāt, nebija taisnība, apgalvojot, ka apsūdzētais nav pārkāpis likumu.

Tomēr jāatceras, ka tādus iespraudumus kā, piemēram, *bez šaubām, par laimi, starp citu, galu galā*, ar komatiem atdala tikai tad, ja tie patiešām lietoti iesprauduma nozīmē (*Tiesnesim, bez šaubām, bija taisnība.*) Taču tad, ja šādi vārdi ir saistīti ar saviem papildinātājiem un iekļaujas teikumā kā teikuma locekļi, tad tie ar komatu nav jāatdala (*Klātesošie piekrita runātāja teiktajam bez šaubām*).

Par iespraudumiem ir uzskatāmi arī tādi īpašības vārdi kā *lielākais, mazākais, vēlākais, agrākais* u. tml., taču ar komatiem tie ir atdalāmi tikai tad, ja tie attiecas uz visu teikumu (*Mazākais, informāciju vajadzēja nodot laikus.*).

Ja tie attiecas tikai uz kādu atsevišķu teikuma vārdu (visbiežāk uz skaitļa vārdu) un tādējādi to nozīme un funkcija ir tuva apstākļa nozīmei un funkcijai, tos ar komatiem neatdala (*Puses varēja iesniegt Tiesai savus apsvērumus vēlākais līdz 1998. gada 10. augustam.*).

Paskaidrojošie vārdi vai vārdu savienojumi ir tie, kas papildus paskaidro kādu no teikuma locekļiem. No paskaidrojošo vārdu grupas un pārējā teikuma ar komatiem atdala šādus ievadītājevārdus:

<i>īsāk</i>	<i>vārdu sakot</i>
<i>konkrētāk</i>	<i>citiem vārdiem</i>
<i>piemēram</i>	<i>precīzāk</i>
<i>proti</i>	<i>pareizāk</i>
<i>respektīvi</i>	<i>var sacīt</i>
<i>tas ir</i>	<i>var teikt</i>

Piemēram:

Tāpēc nevarētu būt nekādu šaubu par lēmējinstādes, proti, Eiropas Kopienu Komisijas, identitāti un pilnvarām.

Daži no minētajiem uzņēmumiem, konkrētāk, Basf AG un Michelin NV, attiecīgos dokumentus iesniedza Tiesai dienu vēlāk.

Jāatceras arī, ka paskaidrojamaais vārds locījumā vienmēr ir jāsaskaņo ar paskaidrojošo iespraudumu.

Tātad jāraksta, piemēram, nevis *Noteikumi paredz dažādus pasākumus, piemēram, projekta saskaņošana, būvatļaujas saņemšana u.tml.*, bet gan – *Noteikumi paredz dažādus pasākumus, piemēram, projekta saskaņošanu, būvatļaujas saņemšanu u.tml.*

No paskaidrojošo vārdu grupas neatdala šādus ievadītāvjārdus:

<i>parasti</i>	<i>arī</i>
<i>tā sauktais (saucamais)</i>	<i>biežāk; retāk</i>
<i>tostarp; to skaitā</i>	<i>mazāk</i>
<i>patiesībā</i>	<i>pat</i>
<i>galvenokārt</i>	<i>vairāk</i>
<i>(it) sevišķi; (jo) sevišķi</i>	<i>vismaz</i>
<i>(it) īpaši; (jo) īpaši</i>	<i>visvairāk</i>

Nemot vērā pārbaudes rezultātus, var secināt, ka daļa strādnieku, jo īpaši ražošanas daļā nodarbinātie, ir bijuši pakļauti kaitīgai darba videi.

Minētie prasības iesniedzēji, tostarp Jumbo Shipping Company SA un Kahn Scheepvaart BV, apgalvoja, ka ir pārķāpti Līguma 85. panta noteikumi.

NB Jāatceras, ka **nesavrupina**:

- pulksteņa laika apzīmējumu aiz dienas/datuma (*Pirmdien plkst. 12.00; 12. janvārī plkst. 12.00; bet – pirmdien, 12. janvārī, plkst. 12.00*);
- vietu un laiku (*Līgums parakstīts Briselē 1998. gada 6. jūnijā*).

Savukārt **iestarpinājumi** ir papildu informācija/piebildums (vārdi, vārdu grupas vai pat teikumi, kas izsaka kādu pazīmi vai paskaidrojumu par teikumā minēto); no pārējā teikuma tos parasti atdala ar iekavām;

Iestarpinājums iekavās parasti nav saskaņots ar vārdu vai vārdiem, ko tas paskaidro vai precizē, piemēram,

Grozītā protokola 23. punktā (bijušais 20. punkts) ir nosauktas visas atbildīgās iestādes.

Kā Tiesa jau noteikusi iepriekš minētajā spriedumā (sk. šā sprieduma 12. punktu), šāda rīcība ir uzskatāma par Līguma noteikumu pārkāpumu.

NB Nejauciet iespraudumus ar partikulām!

Atšķirībā no angļu valodas latviešu valodā ar komatiem neatdala partikulas **laikam, laikam gan, droši vien, diemžēl, varbūt, acīmredzot, tātad, turklāt**, kā arī apstākļa vārdus **tā, tādējādi, beidzot, tāpēc, tādēļ**, ja vien tiem neseko palīgteikums, kuru ievada saiklis.

8. TERMINOLOĢIJAS IZSTRĀDE TULKOŠANAS PROCESĀ

8.1. Terminu izvēles principi tulkojumos

Tulkosjumā izmantotā terminoloģija, tās lietojuma konsekvence un juridiskā precizitāte ir viens no būtiskākajiem tulkošanas kvalitātes aspektiem. Izvēloties latviešu atbilsmi svešvalodas terminam, jāņem vērā, ka starp valodām nepastāv tiešas atbildes, t. i., vienam terminam svešvalodā var atbilst viens vai vairāki termini latviešu valodā un arī otrādi. Tāpat jāņem vērā, ka terminus nevis tulko, bet atveido, proti, nav jācensās vārds vārdā atdarināt svešvalodas terminu, bet ir jāmeklē tam jēdzieniski atbilstīgs atveidojums latviešu valodā. Katrā valodā pastāv sava jēdzienu sistēma un terminu atveides principi, kas var būtiski atšķirties no latviešu valodā izmantotajiem, tāpēc terminu burtisks tulkojums nav pieļaujams.

Piemēram,

butterfly valve;

nepareizi – tauriņvārsts,

(*butterfly* – taurenis, tauriņš; *valve* – vārsts),

pareizi – **droseļvārsts**;

check valve;

nepareizi – pārbaudes vārsts,

(*check* – pārbaude; *valve* – vārsts),

pareizi – **pretvārsts**.

Tiesību aktu tulkojumos terminoloģijas lietojumam ir striktas prasības. Viens no svarīgākajiem principiem ir terminoloģijas konsekvence. Konsekvents terminu lietojums jāievēro ne tikai vienā tulkojumā, bet visos vienas nozares vai saistītu tiesību aktu tulkojumos. Jāuzsver, ka lietojuma konsekvences princips nav attiecināms uz pareizrakstības, satura vai noformējuma kļūdām. Šādu kļūdu reproducēšana nav pieļaujama. Tas īpaši jāievēro gadījumos, kad vienas un tās pašas cilmes termina rakstība angļiski un latviski ir atšķirīga.

Piemēram,

cholesterol;

nepareizi – holesterols

pareizi – **holesterīns**.

Jāatceras arī tas, ka termina sinonīmu lietošana rada satura neskaidrību, jo sinonīmi var maldīgi signalizēt par jauna jēdziena parādīšanos. Lai nodrošinātu tiesību aktu juridisku precizitāti, nav pieļaujama jēdzienu patvaļīga paplašināšana, sašaurināšana vai skaidrošana. Izvēlētais latviešu termins nedrīkst būt nozīmes ziņā plašāks vai šaurāks par atveidojamo svešvalodas terminu.

Piemēram,

national laws;

nepareizi – dalībvalsts (valsts) likumi;

atbilsme “likumi” ir nozīmes ziņā šaurāka par angļu terminā “laws” ietverto jēdzienu, kurā ietilpina ne tikai likumus, bet arī citus valsts izdotus tiesību aktus, piemēram, Latvijā – Ministru kabineta noteikumus;

pareizi – dalībvalsts (valsts) **tiesību akti**.

Tulkojot Eiropas Savienības tiesību aktus un citus starptautiskos tiesību aktus, jāievēro, ka tie lielākoties adresēti visām līgumslēdzējām pusēm vai dalībvalstīm un tāpēc tajos netiek akcentēta kādas valsts specifika. Šā iemesla dēļ nav pieļaujama šādas specifikas ietveršana terminu latviešu atbilstēs.

Piemēram,

customs authority;

lai gan Latvijas Republikā muitas iestādes funkcijas veic Valsts ieņēmumu dienesta Galvenā muitas pārvalde, tomēr nav pieļaujama termina atveidojuma pielāgošana Latvijas apstākļiem, tāpēc latviešu tulkojumā jāizmanto vispārīgs termins **muitas iestāde**, nevis termins “Galvenā muitas pārvalde”;

competent authority;

neatkarīgi no konteksta jāizvēlas nevis Latvijas apstākļiem atbilstošs atveidojums, proti, iestāde, kas ir attiecīgā kompetentā iestāde konkrētajā jomā Latvijas Republikā (piemēram, Pārtikas un veterinārais dienests vai Valsts sanitārā inspekcija), bet jāizmanto vispārīgs termins – **kompetentā iestāde**.

Tāpat jāņem vērā, ka ir tādi termini, kas apzīmē jēdzienus, kuri pastāv un ir lietojami tikai Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Tos nedrīkst lietot attiecībā uz dalībvalstīm.

Piemēram,

regulations of the Member States;

nepareizi – dalībvalstu regulas;

termins “regula” latviešu valodā lietojams tikai attiecībā uz Eiropas Savienības izdotajiem tiesību aktiem;

pareizi – **dalībvalstu noteikumi.**

Lai terminu lietojums neradītu satura pārpratumu, ir pieļaujamas kontekstuālas terminu variācijas, proti, vārdkopterminu konstrukcijas pielāgošana konkrētam teikumam.

Piemēram,

kopīgā banānu tirgus organizācija;

teikumā “Nesen pieņemti noteikumi, kas attiecas uz kopīgo banānu tirgus organizāciju” rodas šķietamā vārdkopa “kopīgie banāni”, tāpēc šajā gadījumā termins jāpārveido tā, lai teikums būtu pilnīgi nepārprotams –

“Nesen pieņemti noteikumi, kas attiecas uz banānu tirgus kopīgo organizāciju”.

8.2. Terminu identificēšana un atveide tulkojumā

Lai svešvalodas terminu varētu korekti un precīzi atveidot latviešu valodā, ir precīzi jāatklāj tā jēdzieniskais saturs, t. i., jānosaka nozīme. Nozīmes identificēšanā vispirms izmanto termina kontekstu (teksta daļu, kas atrodas pirms un/vai pēc termina), kas atrodams tulkojamā dokumentā. Ja tulkojamā dokumentā atrodamais konteksts nav pietiekami informatīvs (t. i., tajā nav noderīgas informācijas), ir lietderīgi izmantot citus līdzīgus vai saistītus dokumentus kā papildu konteksta avotus (ņemot vērā iespējamās atšķirības). Nozīmes identificēšanā palīdz nozaru terminu vārdnīcās, speciālajā literatūrā, tiesību aktos atrodami termina skaidrojumi, tikai jāņem vērā, ka konkrētajos avotos terminam var būt plašāks vai šaurāks skaidrojums, kas var nesakrist ar tulkojamā dokumentā lietoto nozīmi. Tāpat svarīgs avots nozīmes identificēšanā ir vizuālā informācija (piemēram, fotogrāfijas, shēmas, grafiki u. c.), kas var palīdzēt atklāt svešvalodas termina nozīmi, kā arī izvairīties no pārpratumiem (jau zināmu lietu vai parādību nosaucot jaunā vārdā u. tml.).

Tad, kad ir atklāts svešvalodas termina jēdzieniskais saturs, jāizvēlas termina latviskais atveidojums, kas precīzi atbilst svešvalodas terminam, nepaplašinot un nesašaurinot tā nozīmi.

8.3. Terminu avoti, to izvēles hierarhija

Tiesību aktu tulkojumos ir jāņem vērā juridiskās konsekvences princips, t. i., saistītos tiesību aktos un vienas nozares tiesību aktos lietotai terminoloģijai ir jābūt vienotai. Sevišķi svarīgi ir nodrošināt vienotu terminoloģijas lietojumu saistītu dokumentu, t. i., pamatdokumenta un tā grozījumu, papildinājumu vai citu no pamatdokumenta atvasinātu tiesību aktu tulkojumos. Piemēram, regulas grozījuma tulkojumā ir jālieto tā pati terminoloģija, kas lietota regulas (pamatdokumenta) tulkojumā. Terminoloģijai

ir jābūt vienotai visos pamatdokumenta grozījumos. Ļoti svarīga ir terminu lietojuma vienotība vienas nozares tiesību aktu tulkojumos.

Eiropas Savienības tiesību aktu tulkojumos jāņem vērā ES tiesību aktu hierarhija:

- primārie tiesību akti (dibināšanas, pievienošanās līgumi);
- sekundārie tiesību akti (direktīvas, regulas u. c.).

Tiesību aktu hierarhija nosaka terminu izvēli, proti, priekšroka dodama tām terminu atbilstībām, kas lietotas primārajos tiesību aktos. Izņēmums ir tad, ja primārajos tiesību aktos lietotā atbilstība ir kļūdaina un vairs netiek lietota ES tiesību aktu tulkojumos. Tāpat jāņem vērā primārajā aktā atrodamais termina konteksts, kas var atšķirties no tulkojamā dokumenta konteksta, kā arī nozīmes paplašinājums vai sašaurinājums. Piemēram, ja termins primārajā aktā ir lietots visplašākajā nozīmē, bet tulkojamā dokumentā tā nozīme ir šaurāka, ir pieļaujama tādas latviešu atbilstības izvēle, kas nesakrīt ar primārajā tiesību aktā lietoto.

Par terminoloģijas avotu ir izmantojami arī citi Latvijas Republikai saistoši tiesību akti, piemēram, konvencijas un starptautiskie līgumi. Tikai jāievēro, ka tajos lietotā terminoloģija var nesakrist ar Eiropas Savienības tiesību aktos lietoto.

Latvijas Republikas tiesību aktos (galvenokārt likumos un Ministru kabineta noteikumos) lietotā terminoloģija ir izmantojama Eiropas Savienības tiesību aktu tulkojumos, tikai rūpīgi izvērtējot tulkojamā dokumentā lietotā termina jēdzienisko atbilstību Latvijas Republikas tiesību aktā lietotajam, kā arī ņemot vērā pastāvošās atšķirības Latvijas Republikas un Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Jāievēro, ka atsevišķi jēdzieni ES tiesību aktos tiek lietoti ar šaurāku, plašāku vai citādu nozīmi, nekā tas ir pieņemts Latvijas Republikas tiesību aktos.

Izmantojot citus terminoloģijas avotus, jāņem vērā to atbilstība tulkojamā dokumenta statusam, veidam un būtībai. Speciālajā literatūrā, vārdnīcās un citos dokumentos lietotā terminoloģija var būtiski atšķirties no tās, kas pieņemta Eiropas Savienības tiesību aktu tulkojumos.

8.4. Jaunu terminu izstrādes principi

Tā kā starptautiskie tiesību akti (jo īpaši Eiropas Savienības tiesību akti) reglamentē visai daudzas tiesību jomas un tautsaimniecības nozares, tieši ar tiesību aktu tulkojumiem latviešu valodā ienāk nozaru terminu sistēmai jauni, līdz šim nepazīstami jēdzieni, kuriem nav atrodamas atbilstības latviešu valodā vai arī nav nostabilizēties neviens pieņemams atveidojums (tas ir, pastāv terminu paralēlformas). Lai gan atsevišķās Eiropas Savienības tiesību aktu jomās, piemēram, aviācijas, transporta, finanšu jomā joprojām ienāk visai daudz jaunu jēdzienu, pēdējos gados līdz šim nezināmu jēdzienu parādīšanās tiesību aktu tulkojumos ir kļuvusi retāka, daudz biežāk grūtības sagādā izvēle starp dažādām praksē lietotām terminu paralēlformām.

Tulkojot tiesību aktus, jaunu terminu darināšana pieļaujama tikai tad, ja spēkā

esošajos tiesību aktos vai tiesību aktu tulkojumos nav atrodams neviens jēdzieniski atbilstīgs termins, kā arī tad, ja šāds termins nav identificēts nevienā citā terminoloģijas avotā (vārdnīcās, zinātniskajā literatūrā, dažādās citās publikācijās un datubāzēs). Tāpat jauna termina darināšana pieļaujama tad, ja atbilst latviešu valodā ir atrodama, taču tā ir kļūdaina, neatbilst valodas prasībām, ir identificēta ne visai uzticamā terminoloģijas avotā un nav atrodama neviena cita pietiekami uzticama termina atbilstme. Jāievēro, ka jaunu terminu izstrāde prasa visai dziļu izpratni un strukturētas zināšanas par nozares terminu sistēmu un terminu darināšanas modeļiem, tāpēc tā pilnvērtīgi iespējama tikai sadarbībā ar kompetentiem terminoloģijas speciālistiem un nozares ekspertiem, un ja iespējams, jālūdz pieredzējušu terminologu atbalsts.

Izstrādājot jaunus terminus, jāņem vērā, ka ikvienai valodai ir savi terminu atveides principi, kurus tieši pārņemt nav ieteicams. Tāpat jāievēro, ka ikvienā nozarē ir sava vēsturiski izveidojusies terminu sistēma un tradīcija, kas dažādās nozarēs var būtiski atšķirties pat nozīmes ziņā tuvu jēdzienu atveidē. Jaunajam terminam ir pilnīgi jāiekļaujas pastāvošajā nozares terminu sistēmā, kā arī jāatbilst konkrētās nozares terminu atveides tradīcijām un latviešu valodas prasībām.

Ir svarīgi ņemt vērā to, ka nozares terminu sistēma ir stabila un nav atkarīga no izmantotās tulkojuma valodas. Nav pieļaujams, ka, tulkojot tiesību aktus vai izstrādājot terminus no dažādām valodām, viens un tas pats jēdziens latviešu valodā tiek atveidots ar atšķirīgu terminu. Tas var radīt terminu sinonīmu lietojumu tiesību aktu tulkojumos, kā arī ievazāt nozares terminu sistēmā terminus bez reāla jēdzieniska seguma.

Piemēram,
inward processing;

šīs muitas procedūras nosaukums latviešu valodā tiek atveidots kā “ievešana pārstrādei”, lai gan, tieši tulkojot no angļu valodas, *inward processing* būtu jāatveido kā “iekšējā/iekšzemes pārstrāde”, tulkojot no vācu valodas, *aktive Veredelung* - “aktīvā pārstrāde”. Jāņem vērā, ka svešvalodu termini atspoguļo šīm valodām raksturīgās muitas terminu atveides tradīcijas, savukārt latviešu ekvivalents veidots atbilstoši latviešu muitas terminoloģijas atveides tradīcijām. Tā kā angļu *inward processing* un vācu *aktive Veredelung* apzīmē vienu un to pašu jēdzienu, neatkarīgi no izmantotās valodas latviski šis termins jāatveido vienādi – “ievešana pārstrādei”.

Veidojot jaunus terminus, jāņem vērā vēl kāds būtisks aspekts – termini ne tikai nosauc kādu parādību vai priekšmetu, tie ir arī teksta komponenti. Tāpēc viens no jauna termina derīguma aspektiem ir arī tā funkcionalitāte, proti, tā īsums, labskaņa un lietošanas ērtums. Visa teksta labskaņa un uztveramība kopumā bieži vien atkarīga no tā, kā jaunais termins iekļaujas teikumā, kā to iespējams sasaistīt ar citiem teikuma locekļiem. Šā iemesla dēļ vārdkopterminu atkarīgajā komponentā lietvārds parasti ir

ģenitīvā (*mazumtirdzniecības cena, vēja ģenerators, sulu spiede* u.tml.). Ja vārdkoptermina lietvārds ir kādā citā locījumā vai kopā ar prievārdu, tad teikumā šādi termini gandrīz vienmēr rada gramatiski kļūmīgu konstrukciju.

Piemēram,

izstrādājumi no miltiem

(“Ieviestas jaunas tehnoloģijas izstrādājumu no miltiem ražošanai”)

pareizi – *miltu izstrādājumi*

(“Ieviestas jaunas tehnoloģijas miltu izstrādājumu ražošanai”).

8.5. Terminu datubāzes

Elektronisku terminu datubāzu izmantošana ievērojami atvieglo tiesību aktu tulkošanas procesu, nodrošinot terminu vienotu un vienādu lietojumu tulkojumos. Tulkojot Eiropas Savienības tiesību aktus, priekšroka dodama tām terminu datubāzēm, kurās apkopota pietiekami vispusīga un aktuāla informācija – Eiropas Savienības primārajos un sekundārajos tiesību aktos lietotā terminoloģija, termini, kas lietoti Latvijas Republikas tiesību aktos un Latvijas Republikai saistošajos tiesību aktos, nozares ekspertu darba grupās saskaņotā Eiropas Savienības terminoloģija u.tml. Izmantojot elektroniskās terminu datubāzes, jāpievērš uzmanība terminu avotam, kontekstam, skaidrojumam, kā arī jāpārbauda terminu aktualitāte. Jāuzsver, ka neviena datubāze nevar automātiski atrisināt kādu terminoloģisku problēmu – datubāze var tikai sniegt pietiekami daudz informācijas, lai tās lietotājs varētu pieņemt izsvērtu un pamatotu lēmumu.

Viens no pilnīgākajiem latviešu terminoloģijas avotiem ir Tulkošanas un terminoloģijas centra interneta terminu datubāze www.ttc.lv.

Noderīgs terminoloģijas avots ir elektroniskās pilna teksta datubāzes, kurās pieejami tiesību akti latviešu valodā, kā arī Latvijas Republikas tiesību aktu tulkojumi citās valodās. Eiropas Savienības tiesību aktu oficiālās latviešu versijas atrodamas *Eur-lex* elektroniskajā datubāzē www.europa.eu.int/eur-lex/. Eiropas Kopienu Tiesas vēsturisko spriedumu tulkojumi latviešu valodā pieejami Tulkošanas un terminoloģijas centra mājaslapā www.ttc.lv, jaunākie spriedumi – Eiropas Kopienu Tiesas datubāzē www.curia.europa.eu/. Latvijas Republikas tiesību akti un starptautisko konvenciju oficiālās latviešu versijas atrodamas “Latvijas Vēstneša” elektroniskajā versijā www.vestnesis.lv, Latvijas Republikas tiesību aktu tulkojumi angļu valodā pieejami Tulkošanas un terminoloģijas centra mājaslapā www.ttc.lv. Izmantojot elektroniskās pilna teksta datubāzes, jāņem vērā informācijas autentiskums, dokumenta statuss un ticamība. Priekšroka dodama dokumentu oficiālajām versijām, kā arī oficiālajiem tulkojumiem. Izmantojot citus tiesību aktu avotus, jāpārliecinās, vai tajos atrodamie tiesību akti neatšķiras no to oficiālajām versijām.

8.6. Latviešu terminoloģijas izstrādes un saskaņošanas sistēma

Latviešu valodā oficiālajā dokumentācijā lietojama vienota terminoloģija. Terminoloģijas lietojums nedrīkst atšķirties Latvijas Republikas tiesību aktos, Eiropas Savienības tiesību aktu un citu starptautisku tiesību aktu latviešu valodas versijās, ja vien šīm atšķirībām nav objektīva pamatojuma (piemēram, atšķirības LR un ES tiesību sistēmā, atšķirības starp jēdzieniem, lietojuma jomu, kontekstu u. c.).

Kopš 1997. gada, kad Latvijā sākās Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanas process, par svarīgu terminoloģijas avotu kļuva tiesību aktu tulkojumi, un praktiskajā terminu izstrādes procesā bez nozares speciālistiem arvien vairāk tika iesaistīti tiesību aktu tulkotāji. Pēc Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai latviešu terminu izstrādes procesā piedalās arī Eiropas Savienības iestāžu tulkošanas dienestu rakstiskie un mutiskie tulkotāji un juristi lingvisti. Tieši šie speciālisti pirmie sastopas ar jauniem ES tiesību aktos lietotiem jēdzieniem, un viņu kompetencē ir rast šīm jaunajām reālajām atbilstošus terminus latviešu valodā. Ļoti būtisks šā procesa aspekts ir saiknes uzturēšana ar kompetentajām Latvijas iestādēm un nozaru speciālistiem, gan sadarbojoties tiesību aktu izstrādes darba grupās, gan lūdzot konsultatīvu palīdzību. Savukārt Latvijas valsts pārvaldes iestādes ir atbildīgas par to kompetencē esošu tiesību aktu latviešu tulkojumu kvalitātes kontroli, laikus sniedzot ieteikumus un valodas un terminoloģijas labojumus tiesību aktu projektos, kā arī identificējot kļūdas jau publicētos tiesību aktos.

Jaunu terminu izstrādei un terminoloģijas sakārtošanai parasti ir lietderīgi veidot nozaru terminoloģijas darba grupas, kurās tiek iesaistīti nozares speciālisti, kvalificēti terminologi un valodnieki. Gadījumos, kad jauni termini ir vajadzīgi lietošanai tiesību aktos vai tiesību aktu tulkojumos, lēmumu pieņemšanā noteikti jāiesaista kompetenti Latvijas Republikas valsts pārvaldes iestāžu un Eiropas Savienības iestāžu speciālisti.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 18. jūlija noteikumiem Nr. 590 Tulkošanas un terminoloģijas centrs Latvijā koordinē konsultāciju sniegšanu terminoloģijas jomā Eiropas Savienības latviešu tulkošanas dienestiem pēc to pieprasījuma, kā arī apkopo priekšlikumus un veido ekspertu darba grupas strīdīgu jautājumu izšķiršanai.

9. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTI

Eiropas Savienības tiesību aktu sagatavošanā (sniedzot priekšlikumus, izstrādājot tos) piedalās visas Eiropas Savienības iestādes.

Tiesību aktiem ir dažāds juridiskais spēks, bet tiem ir standartuzbūve, un tajos ir lietota vienota terminoloģija, kas atvieglo to uztveri un interpretāciju.

Svarīgākie ES tiesību akti ir regulas, direktīvas, lēmumi, ieteikumi un atzinumi.

Regulation – regula

Šie tiesību akti uzliek saistības kopumā un ir tieši jāpiemēro visās dalībvalstīs. Regulas izdod Padome vai Padome kopā ar Eiropas Parlamentu, Komisija, kā arī Eiropas Centrālā banka.

Directive – direktīva

Direktīvas uzliek saistības dalībvalstīm attiecībā uz mērķiem, kas jāasniedz, taču valstu varasiestādēm ir tiesības pašām izvēlēties līdzekļus šo mērķu sasniegšanai. Direktīvas izdod Padome vai Padome kopā ar Eiropas Parlamentu, kā arī Komisija.

Direktīvas var būt vispārīgas un noteikt kādas jomas pamatuzdevumus, un tās var būt konkrētākas un sīkāk reglamentēt kādu īpašu jautājumu.

Decision – lēmums

Lēmumi uzliek saistības tiem, kam tie adresēti. Lēmumi var būt adresēti visām dalībvalstīm, kādai atsevišķai dalībvalstij, arī uzņēmumiem vai privātpersonām. Arī lēmumus izdod Padome vai Padome kopā ar Eiropas Parlamentu, Komisija, kā arī Eiropas Centrālā banka.

Recommendation – ieteikums

Opinion – atzinums

Ieteikumi un atzinumi neuzliek saistības.

Citi tiesību akti un oficiāli dokumenti

Action programme – rīcības programma

Agreement – nolīgums / līgums

Combined Nomenclature (CN) – Kombinētā nomenklatūra (KN)

KN daļas:

~*section* – iedaļa

~*chapter* – nodaļa

~*heading* – pozīcija

~*subheading* – apakšpozīcija

Common position – kopēja nostāja

Communication – paziņojums
Conclusion – secinājums
Convention – konvencija
Declaration – deklarācija
General programme – vispārīga programma
Green paper – Zaļā grāmata
Joint action – kopīga rīcība
Joint position – vienota nostāja
Priority programme – prioritāra programma
Report – ziņojums
Resolution – rezolūcija
White paper – Baltā grāmata

9.1. Tiesību aktu uzbūve

Neatkarīgi no tiesību aktu temata un juridiskās formas tiem ir standarta uzbūve. Parasti tiesību aktiem ir nosaukums, preambula, pamatdaļa, datējums un paraksts. Tiesību aktiem var būt arī pielikumi ar sikākām tehniskām norādēm, tabulām, grafiskiem attēliem u. tml.

Ikvienam Eiropas Savienības tiesību aktam ir savs reģistrācijas (*Celex* datubāzes) numurs un ir pievienota bibliogrāfiskā atsauce, kas lielākoties ir “Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis” (*Official Journal of the European Union*). Iekavās norāda arī tā tiesību akta numuru un publikāciju, ar kuru veic grozījumu(s), tāpat galvenā tiesību akta un tajā veikto grozījumu pieejamos konsolidētos variantus, piemēram,

31977L0311

Council Directive 77/311/EEC of 29 March 1977 on the approximation of the laws of the Member States relating to the driver-perceived noise level of wheeled agricultural or forestry tractors

(Official Journal L 105 , 28/04/1977 P. 0001 - 0009)

Amended by [31982L0890](#) Replacement Article 1.2 from 21/12/1982

Consolidated text 01977L0311-19821221

Incorporated by [21994A0103\(52\)](#)

Implemented by [31996D0627](#) Implementation Article 2

Amended by [31997L0054](#) Amendment Article 1.2 from 30/10/1997

Consolidated text 01977L0311-19971030

Dokumenta *Celex* numurs ir ciparu un burtu kombinācija, kurā katra cipara un

burta atrašanās vietai ir konkrēta nozīme. Parasti dokumenta numurs sastāv no desmit rakstu zīmēm (teorētiski to var būt 18), piemēram:

3 1977 R 0311

3	Documentary sector of the system	(sector 3 – secondary legislation)
1977	Year of adoption or publication of act	(1977)
R	Legal form	(R – regulation)
0311	Serial or other identifying number of legal act	(Regulation No 0311 of the year in question)

Pirmais cipars (3 šajā piemērā) norāda sektoru sistēmā, saskaņā ar kuru šis tiesību akts klasificēts.

Šajā piemērā minētais tiesību akts ir daļa no Eiropas Savienības sekundārajiem tiesību aktiem (3. sektors).

Burts, kas vienmēr atrodas sestajā pozīcijā (R šajā piemērā) norāda tiesību akta juridisko formu (piemēram, R – regula, D – lēmums, L – direktīva u. c.).

Katram dokumentam ir arī publicēšanas atsauce.

Galvenais periodiskais izdevums, kurā publicē ES tiesību aktus, ir “Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis”, saīsināti – Oficiālais Vēstnesis, OV (*Official Journal of the European Union, Official Journal, OJ*)

Līdz 2003. gada 1. februārim tā nosaukums bija “Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis” — *Official Journal of the European Communities*.

Aiz tiesību akta nosaukuma ir norādīts, kad tas publicēts šajā izdevumā, piemēram,

OJ L 105, 28.4.1977 p. 1

OJ	<i>Official Journal of the European Union</i>
L 105	L series, No 105
28.4.1977	date of publication
p. 1	OJ page (page on which the text of the act begins)

Atsauci veido šā izdevuma sērija, numurs, publicēšanas datums un lappuse “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”, kurā sākas tiesību akta teksts.

Ciparu²² un burtu kodī tulkojot netiek mainīti (sīkāk par kodiem sk. **III pielikumā**).

Nosaukums

Tiesību akta nosaukumā ir vairāki elementi – iestāde, kas attiecīgo dokumentu pieņēmusi, dokumenta forma, pieņemšanas datums, tiesību akta numurs un temats.

Nosaukuma tulkojumā *nosaukuma elementu secība* mainās atbilstoši latviešu valodas teikumu uzbūvei – iestāde, datums, dokumenta forma, numurs un temats.

Piemēram:

en: Council Directive 75/117/EEC of 10 February 1975 on the approximation of the laws of the Member States

lv: Padomes 1975. gada 10. februāra Direktīva 75/117/EEK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu

Eiropas Savienības tiesību aktu nosaukumi parasti ir gari, un latviski tie bieži vien jāveido pat ar vairākiem palīgteikumiem un divdabja teicieniem.

Piemēram:

en: Commission Regulation (EEC) No 2080/91 of 16 July 1991 replacing the codes established on the bases of the Common Customs Tariff Nomenclature in force on 31 december 1987 with those established on the bases of the combined nomenclature in certain Regulations concerning the classification of goods

lv: Komisijas 1991. gada 16. jūlija Regula (EEK) Nr. 2080/91, kas kodus, kuri noteikti, pamatojoties uz 1987. gada 31. decembrī spēkā esošo Kopējo muitas tarifu nomenklatūru, aiztāj ar tiem, kas noteikti, pamatojoties uz kombinēto nomenklatūru atsevišķās regulās par preču klasifikāciju

²² Dokumentu atsaucēs numurā lietotie ciparu kodī, ko izmanto CELEX dokumentācijā

1 – Līgums par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumi un līgumi, kas groza vai papildina tos.

2 – Eiropas Kopienu (vai dalībvalstu) ārējie sakari.

3 – Sekundārie tiesību akti.

4 – Papildu tiesību akti (dalībvalstu pārstāvju lēmumi, tiekoties Padomē, starp dalībvalstīm noslēgtās konvencijas saskaņā ar Līguma noteikumiem utt.).

0 – Konsolidētie dokumenti.

1. sektora tiesību akti nav iekļauti direktorijā. Tomēr reizēm grozījumu norādēs (dokumenti Nr. 11972B, 11979H, 11985I, 11994N vai I2003T) atsaucas uz Dānijas, Īrijas un Apvienotās Karalistes pievienošanās līgumu 1972. gadā, Grieķijas – 1979. gadā, Spānijas un Portugāles – 1985. gadā, Austrijas, Somijas un Zviedrijas – 1994. gadā vai Čehijas, Igaunijas, Kipras, Latvijas, Lietuvas, Ungārijas, Maltas, Polijas, Slovēnijas un Slovākijas – 2003. gadā.

Tiesību aktu numurus dažādas formas dokumentiem veido atšķirīgi, un šis atšķirības jāsaglabā arī tulkojumā. Visiem dokumentiem, izņemot regulas, numura sastāvdaļa ir arī burti – akronīms, kas norāda attiecīgo Kopienu vai Kopienas iestādi, kas dokumentu pieņēmusi.

Biežāk sastopamie akronīmi ir šādi:

EEC (European Economic Community) – izmantots tiesību akts, kas pieņemti līdz 1993. gada 31. oktobrim, latviski to atveido ar **EEK** (Eiropas Ekonomikas kopiena), un

EC (European Community) – izmantots tiesību akts, kas pieņemti pēc 1993. gada 1. novembra, latviski to atveido ar **EK** (Eiropas Kopiena).

Piemēram:

Directive 97/71/EC – Direktīva 97/71/EK

Citāds ir regulu numerācijas princips – akronīms, kas norāda attiecīgo Kopienu, nav dokumenta numura sastāvdaļa. Tulkojumā šis norādes vietu nemaina.

Piemēram:

en: Council Regulation (EC) No 1836/06 of 15 September 2006
lv: Padomes 2006. gada 15. septembra Regula (EK) Nr. 1836/06

Salīdzinājumam –

Latvijas Republikas tiesību aktu nosaukumi parasti ir īsāki.

Saskaņā ar jaunākajiem ieteikumiem LR aktu nosaukumus vēlams veidot tā, lai tie nepārsniegtu piecus - septiņus vārdus²³.

LR likumu nosaukumā nav nekādu citu elementu, kā vien attiecīgā likuma temata (jeb satura) raksturojums.

Savukārt MK noteikumu nosaukumus var papildināt ar iestādes nosaukumu, datumu un numuru, piemēram, *Ministru kabineta 1999. gada 9. marta noteikumi Nr.105 “Noteikumi par pagaidu pasākumiem muitas vērtības noteikšanai Lietuvas Republikas izcelsmes lauksaimniecības precēm”*.

²³ Krūmiņa, V., Skujiņa, V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga: Valsts kanceleja, 2002. 116 lpp.

Preambulā

jeb Eiropas Savienības tiesību akta ievaddaļā ir izklāstīts attiecīgā dokumenta pieņemšanas juridiskais pamatojums un mērķis; preambula sākas ar atsaucēm (*citations*) uz pamatlīgumiem un to konkrētiem pantiem (atsauces ievada frāze *having regard*), kam seko apsvērumi (*recitals*), kuros sniegts stāvokļa raksturojums attiecīgajā jomā (apsvērumus ievada vārds *whereas*).

Dažāda perioda dokumentos ir dažāds preambulas grafiskais veidojums un pieturzīmju lietojums, taču tulkojuma interpunkcija jāveido saskaņā ar latviešu valodas likumībām, proti, nav tieši jāatveido angļu valodas interpunkcija. Piemēram, ja apsvērumu daļā ir vairāk par vienu apsvērumu, tad neatkarīgi no oriģinālā lietotās pieturzīmes tos citu no cita atdala ar semikolu.

Preambulas mēdz būt ļoti garas, un tādos gadījumos apsvērumi bieži vien ir numurēti. Tomēr tad, ja oriģinālā šādas numerācijas nav, tulkojumā to patvaļīgi ieviest nedrīkst.

Salīdzinājumam –

Latvijas Republikas tiesību aktos preambulas nav.

LR likumu teksta augšējā labajā (laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”) vai kreisajā (www.vestnesis.lv) pusē ir standarta atsauce uz pieņemšanas procedūru: “Saeima ir pieņēmusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu”.

MK noteikumu sākumdaļā ir īsa norāde par to, uz kura likuma (vai likumu) kura panta (vai pantu) pamata attiecīgie noteikumi izdoti.

Tiesību aktu pamatdaļa

ir sakārtota pantos; pēdējos pantos parasti ir norāde par spēkā stāšanos, kas saistīta ar tiesību akta publikāciju “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī” (tiesību akts var stāties spēkā vai nu dienā, kad to publicē minētajā izdevumā, vai nākamajā dienā, vai kādā citā konkrēti norādītā laikā). Tāpat dokumenta beigu daļā parasti ir norādīts tā adresāts.

Garākiem dokumentiem, piemēram, līgumiem, pamatdaļa ir kārtota ne tikai pantos, bet arī lielākās vienībās:

title – sadaļa

subtitle – apakšsadaļa

part – daļa

chapter – nodaļa

section – iedaļa

subsection – apakšiedaļa

Panti var būt dalīti vēl sīkākās vienībās – punktos, apakšpunktos u. c.

paragraph – punkts, piemēram, *paragraph 2 of this Article* – šā panta 2. punkts;
taču jāatceras, ka tā tulko tikai ar ciparu apzīmētu vienību – ja tekstā ir atsauce uz vienību, kas apzīmēta ar kārtas skaitļa vārdu, tad tulkojumā to sauc par “daļu”
second paragraph of this Article – šā panta otrā daļa;
subparagraph – apakšpunkts; kopā ar kārtas skaitļa vārdu – daļa, piemēram, *the second subparagraph of paragraph 2* – 2. punkta otrā daļa;
indent – ievilkums
littera – [apakš]punkta daļa

Atsauces uz pantu daļām Eiropas Savienības tiesību aktos parasti ir saīsinātā formā.

Ja tās attiecas uz tiesību akta *pamatdaļu*, nevis pielikumu, tulkojumā visi elementi jānosauc vārdā:

Article 2 – 2. pants;
Article 2a – 2.a pants;
Article 2 (1) – 2. panta 1. punkts;
Article 2 (1) (a) – 2. panta 1. punkta a) apakšpunkts;
Article 2 (1) (a) (ii) – 2. panta 1. punkta a) apakšpunkta ii) daļa;
Article 2 (2) and (3) – 2. panta 2. un 3. punkts;
Articles 2 to 5 – no 2. līdz 5. pantam/ 2. – 5. pants;
the second subparagraph of Article 5 (2) – 5. panta 2. punkta otrā daļa;
the first and second indents of the first subparagraph of Article 5 – 5. panta pirmās daļas pirmais un otrais ievilkums.

Šīs norādes mēdz būt ļoti sarežģītas, tāpēc tad, ja ir šaubas par atsauces pareizību, par to jāpārliedzinās tajā dokumentā, uz kuru ir konkrētā atsauce.

Ja norādes attiecas uz *pielikumiem*, tad jācenšas noskaidrot, kas ar konkrēto numerāciju domāts, bet ja tas nav iespējams, tulkojot jānosauc vārdā tikai tie elementi, kas ir nosaukti arī oriģināltekstā.

Piemēram, *part C.I.2 of Annex III – III pielikuma C I. 2. daļa*

Nosaucot numurētu teksta vienību, teikums nedrīkst sākties ar skaitli, jo tādā gadījumā var rasties pārpratums, piemēram,

1. *Articles 2 and 3 shall be amended as follows – 1. 2. un 3. pantu groza šādi..*

No tā var izvairīties, teikumu sākot ar attiecīgo nomenklatūras vārdu, piemēram,

1. Šīs regulas [direktīvas, lēmuma u.tml.] 2. un 3. pantu groza šādi..

Salīdzinājumam –

Latvijas Republikas likumu panti ir iedalīti daļās, punktos un apakšpunktos.

Panta daļas un punktus numurē ar arābu cipariem, bet apakšpunktu apzīmēšanai izmanto burtus, piemēram,

(2) *Vieglajiem automobiļiem nodokli aprēķina pēc šādām likmēm:*

1) *par automobiļa vecumu:*

a) *līdz 10 gadiem.. ,*

b) *virs 10 gadiem.. .*

MK noteikumu tekstu iedala punktos, ko savukārt var dalīt apakšpunktos, bet ne vairāk kā četros līmeņos, piemēram,

1.2.

1.2.1.

1.2.1.1.

1.2.1.2.

Eiropas Savienības tiesību akti beidzas ar **vietas norādi, datējumu** un attiecīgās **amatpersonas vārdu**. Jāatceras, ka aiz datuma un paraksta punktu neliek.

Vieta un datums šinī gadījumā uzskatāmi par dokumenta rekvizītiem, nevis saistīta teksta daļu, tāpēc starp tiem liek komatu, piemēram, *Briselē, 2003. gada 1. maijā*.

Amatpersonas vārdu un uzvārdu transkribē latviski.

Tā kā bieži vien nav nosakāms, kādas valodas cilme ir attiecīgajam uzvārdam, un līdz ar to tā atveidošana latviski ir problemātiska, tad kvadrātiekvās atstāj arī šo vārdu oriģinālrakstībā.

Salīdzinājumam –

Latvijas Republikas likumos datējums ir dokumenta beigās, vietu norāda nominatīvā, bet datumu – lokatīvā, un starp tiem komatu neliek, piemēram, *Rīga 2004. gada 1. maijā*.

MK noteikumos datumu liek dokumenta sākumā, un gan vietu, gan datumu norāda lokatīvā, piemēram, *Rīgā 2004. gada 1. maijā*.

Tiesību aktiem mēdz būt arī dažādi **pielikumi**, piemēram,

annex – pielikums,

appendix –papildinājums,

addendum – papildpielikums.

Pielikumi parasti numurēti ar romiešu cipariem, retāk – ar lielajiem sākumburtiem.

Jāatceras, ka tādā gadījumā aiz romiešu cipara vai attiecīgā burta punktu neliek, piemēram, *I pielikums*, *A papildinājums* u. tml.

Bieži vien pielikumos mēdz būt iestāžu, adrešu u. c. uzskaitījums katras attiecīgās dalībvalsts valodā. Tādā gadījumā šis princips jāievēro arī latviešu tekstā, proti, iestāžu nosaukumi un adreses nav jātulko, bet jāatstāj tajās valodās, kurās tie rakstīti, un jāslīpina.

9.2. Tiesību aktu grozījumi

Bieži vien spēkā esošos tiesību aktus groza, papildinot tos ar jauniem noteikumiem, mainot numerāciju vai formulējumus u. tml. Tādā gadījumā grozītajos dokumentos konkrētās darbības izsaka ar šādiem darbības vārdiem:

to amend – grozīt

~ *the Treaty shall be amended in accordance with ..* – Līgumu groza saskaņā ar..

~ *As amended by Article G..* – Šādi grozīts ar G pantu ..

~ *Article 3 shall be amended as follows..* – 3. pantu groza šādi..

~ *Article 3 is hereby amended as follows ..* – Ar šo 3. pants ir grozīts šādi..

to add, to supplement – pievienot, papildināt

~ *a following paragraph shall be added..* – .. pievieno šādu punktu/daļu

~ *the following shall be added to Title I – ..* I sadaļu papildina ar..

~ *Annex I is supplemented by Appendix 3* – I pielikumam pievieno 3. papildinājumu

to insert – iekļaut

~ *a new paragraph 3 shall be inserted as follows..* – ..iekļauj šādu jaunu 3. punktu

~ *after paragraph 3 the following paragraph shall be inserted ..* – aiz 3. punkta iekļauj šādu punktu ..

~ *the following Article shall be inserted at the end of Title I..* – I sadaļas beigās iekļauj šādu pantu..

~ *the following title shall be inserted in Part Three..* – Trešajā daļā iekļauj šādu sadaļu..

to replace; to substitute – aizstāt

~ *Title I shall be replaced by the following ..* – I sadaļu aizstāj ar šādu [sadaļu]..

~ *the following shall be substituted for Article 3..* – 3. pantu aizstāj ar šādu pantu..

to delete – svītrot

~ *In Article N, paragraph 2 shall be deleted* – N pantā svītrot 2. punktu

to repeal – atcelt

~ *Article 3 shall be repealed* – 3. pantu atcelt

~ *Article 3 shall be repealed and substituted with..* – 3. pantu atcelt un aizstāj ar..

Atsaucoties uz grozītu tiesību aktu, dokumentos parasti ir standartfrāze *[as] last amended,*

piemēram,

Council Directive 75/117/EEC of 10 February 1975 as last amended by Directive 78/231..

Padomes 1975. gada 10. februāra Direktīva 75/117/EEK, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Direktīvu 78/231..

9.3. Norādes uz tiesību aktu publikācijām

Galvenais periodiskais izdevums, kurā publicē Eiropas Savienības tiesību aktus, ir **Official Journal of the European Union (Official Journal, OJ)** – “Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis”(Oficiālais Vēstnesis, OV).

Līdz 2003. gada 1. februārim – *Official Journal of the European Communities* – “Eiropas Kopienų Oficiālais Vēstnesis”.

Tulkojot jāatceras, ka vecākos tiesību aktos būs tieši šāda atsaucē un latviski tā nav jāpārveido pēc jaunā parauga.

Tas iznāk katru darbdienu visās oficiālajās Eiropas Savienības valodās. Šim izdevumam ir *divas pamatsērijas* – L (*Legislation*) un C (*Communication*), kā arī papildsērija S (*Supplement*), Pielikumu sērija, rādītāji un spēkā esošo aktu katalogs. *L sērijā* publicē ES tiesību aktus un oficiālos dokumentus, *C sērijā* ir paziņojumi un cita informācija par Eiropas Savienību. *S sērija* iznāk no otrdienas līdz sestdienai, un tajā izsludina projektu konkursus un darba piedāvājumus. *Pielikumi* iznāk aptuveni reizi mēnesī, tajos publicē Parlamenta debates.

Ja šis izdevums minēts kādā tiesību aktā, tā nosaukums jātulko latviski, ievērojot oriģinālā lietoto formu (pilns vai saīsināts nosaukums).

Tā kā kopš 2004. gada 1.maija arī latviski izstrādātie ES tiesību akti tiek publicēti “Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša” latviešu izdevumā, tad arī parindēs atsaucē uz šo izdevumu jātulko:

OJ L 56, 6.3.1996, p. 1. – OV, L 56, 06. 03. 1996., 1. lpp.

OJ L 56, 6.3.1996, p.1. Regulation as last amended by Council Regulation (EC) N° 461/2004 (OJ L 77, 13.3.2004, p.12) –

OV L 56, 6.3.1996., 1. lpp. Regulā jaunākie grozījumi izdarīti ar Padomes Regulu (EK) Nr. 461/2004 (OV, L 77, 13. 03. 2004., 12. lpp.).

2004. gadā pieņemtajā Eiropas Konstitūcijas līgumā, kas stāsies spēkā tikai tad, kad to būs ratificējušas visas 25 dalībvalstis, ir paredzēta jauna ES tiesību aktu sistēma. Minētā līguma I-33. pants nosaka: “Īstenojot Savienības pilnvaras, iestādes saskaņā ar III daļu kā juridiskus instrumentus izmanto eirolikumus, eiroietvarlikumus, eiroregulas, eirolēmumus, ieteikumus un atzinumus”.

Visi šie juridiskie instrumenti tiek iedalīti leģislatīvos un neleģislatīvos aktos. Pie pirmajiem pieder eirolikumi un eiroietvarlikumi, kas zināmā mērā atbilst pašreizējām regulām un direktīvām. Paredzēts, ka eirolikumi būs vispārēji piemērojami leģislatīvi akti, kas uzliks saistības kopumā un būs tieši piemērojami visās dalībvalstīs, bet eiroietvarlikumi būs tiesību akti, kas tām dalībvalstīm, kurām tie adresēti, uzliks saistības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet tā īstenošanas veidu un paņēmienus ļaus noteikt šo valstu iestādēm.

Savukārt eiroregulas, eirolēmumi, ieteikumi un atzinumi ir neleģislatīvi akti. Eiroregula būs vispārēji piemērojams neleģislatīvs akts leģislatīvo aktu un konkrētu Konstitūcijas noteikumu īstenošanai. Eirolēmumiem, ieteikumiem un atzinumiem faktiski būs tādi paši uzdevumi, kādus pašlaik īsteno ar pašreizējiem lēmumiem, ieteikumiem un atzinumiem.

10. EIROPAS KOPIENU TIESAS UN EIROPAS KOPIENU PIRMĀS INSTANCES TIESAS SPRIEDUMI

Juridiskos strīdus Eiropas Savienībā izšķir Eiropas Kopienu Tiesa un Eiropas Kopienu Pirmās instances tiesa. Tās uzdevumi ir noteikti EEK līguma 136. pantā:

“Tiesa nodrošina tiesiskumu šā Līguma interpretēšanā un piemērošanā.”

ES tiesību normu interpretēšanas uzdevumu Eiropas Kopienu Tiesa visbiežāk veic, sniedzot prejudiciālus nolēmumus. Tas paredzēts EEK līguma 150. pantā:

“Tiesas kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par:

- a) šā Līguma interpretāciju;
- b) Kopienas iestāžu tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju;
- c) ar Padomes lēmumu dibinātu struktūru statūtu interpretāciju, izņemot gadījumus, kad šie statūti paredz ko citu.”

Eiropas Savienības tiesu izdotajiem spriedumiem un citiem dokumentiem ir raksturīgas iezīmes valodas un juridiskās izteiksmes ziņā. Īpaši jāpiemin šo iestāžu izdoto dokumentu stils un terminoloģija.

Eiropas Kopienu Tiesas spriedumus vispirms izstrādā franču valodā, un līdz pat 1979. gadam tos izstrādāja, ievērojot Francijas tiesu spriedumu tradīcijas, proti, visu sprieduma tekstu veido kā vienu teikumu ar daudziem palīgteikumiem, ko ievada frāze *attendu que*. Šādu prasību citās valodās bija pārāk grūti izpildīt, un tāpēc Eiropas Kopienu Tiesa no šādas formas atteicās.

Tomēr lielākai daļai tiesnešu franču valoda nav dzimtā valoda, tāpēc, neņemot vērā to, ka iestādes iekšienē viņiem tiek nodrošināta ar valodu saistītā palīdzība, tas zināmā mērā ietekmē valodas stilu.

Juridiskā ziņā svarīgi tas, ka atšķirībā no pārējiem ES tiesību aktiem autentisks ir tikai tas tiesas sprieduma teksts, kas sagatavots attiecīgās lietas tiesvedības valodā. Tas nozīmē, ka vienīgais autentiskais teksts, ja vien tas nav sagatavots franču valodā, faktiski ir tulkojums.

Eiropas Savienības tiesu uzdevums ir nodrošināt pareizu ES tiesību aktu interpretēšanu un piemērošanu visās dalībvalstīs. Risinot konkrētu jautājumu, kas radies kādā no dalībvalstīm, ES tiesām ir jārunā tādā valodā, t. i, tām ir jāizmanto tādi termini, kas ir saprotami visās dalībvalstīs, jo risinājumam, ko tā piemēro attiecīgajam gadījumam, ir precedenta spēks attiecībā uz līdzīgām problēmām, kas var rasties citās dalībvalstīs. Tāpēc ES tiesas neizmanto pārāk precīzus dalībvalstu tiesību sistēmu jēdzienus, tās drīzāk cenšas atrast kopējus jēdzienus, kam vieglāk atrast ekvivalentus pārējās ES oficiālajās valodās.

ES tiesas rada arī jaunus terminus, jo īpaši, skaidrojot jeb interpretējot ES tiesību aktus. Arī šādos gadījumos tās cenšas izmantot pēc iespējas vienkāršāku formulējumu.

Viens no spilgtākajiem piemēriem šajā ziņā ir tāds ļoti svarīgs, bet pavisam vienkārši izteikts ES tiesību jēdziens kā *direct effect*, *effet direct*, ko latviski atveido ar terminu “tiešā iedarbība”.

Visbeidzot jāpiebilst, ka Eiropas Kopienu Tiesas prejudiciālie nolēmumi ir vērtīgs materiāls arī ES tiesību aktu tulkotājiem, jo bieži vien tikai šajos nolēmumos var atrast atbildi uz jautājumu par to, ko nozīmē kādā ES tiesību aktā izmantots šķietami neskaidrs jēdziens un kā tas jātulko latviski, lai nemainītu, nepaplašinātu vai nesašaurinātu tā nozīmi.

10.1. Spriedumu uzbūve

Spriedumiem, kas publicēti līdz 1985. gadam, ir citāda uzbūve nekā jaunākajiem. Lai vienkāršotu spriedumu izmantošanu, visi vēsturiskie spriedumi (neatkarīgi no to publicēšanas gada) jaunajām dalībvalstīm jātulko formas ziņā vienādi. Tāpēc atsevišķas vēsturisko spriedumu daļas netiek tulkotas – *Summary, Facts and Issues, Opinion of the Advocates General*.

Pārējās sprieduma daļas ir jātulko, un tās ir:

Sprieduma ievaddaļa jeb t.s. *galva*

Tajā ir dokumenta virsraksts un datums, t.s. *atslēgvārdi*, lietas numurs vai apvienoto lietu numuri, pušu vārdi vai nosaukumi, lietas būtība, tiesas sastāvs, procesuālā informācija, atsevišķos gadījumos – satura rādītājs;

Sprieduma pamatdaļa

Lai gan sprieduma pamatdaļai nav noteiktas nemainīgas struktūras, tomēr tajā tiek ievērota zināma loģika, kas jāievēro arī tulkojumā. Tā, piemēram, izskatot lietu par vienu vai vairākiem prejudiciāla nolēmuma saņemšanai iesniegtiem jautājumiem, Tiesa parasti citē valsts tiesas uzdoto jautājumu un, ciktāl iespējams, saglabā jautājuma formulējumu. Šai īpatnībai jāpievērš uzmanība un atbildi drīkst formulēt citādi tikai tad, ja tā darīts arī sprieduma franču valodas tekstā.

Lietās, kurās tiesvedībā piedalās tajā iesaistītās puses, Tiesa parasti izklāsta pušu prasību pamatus (pamatojumus) (en: *plea, submission*; fr: *moyens, griefs*.) un argumentus (en: *argument, submission*; fr: *argument*), uz kuriem puses balsta savu prasību pamatus. Jāņem vērā, ka angļu valodā termins *submission* netiek izmantots pietiekami konsekventi, tāpēc, lai noteiktu, vai tas apzīmē prasības pamatu vai argumentu, ar ko tas pamatots, jāveic sprieduma pamatdaļas loģiskās uzbūves analīze.

Šī izklāsta forma ietekmē sprieduma pamatdaļas uzbūvi vēl vienā svarīgā aspektā – franču valodā pušu prasību pamati un atbilstošie argumenti tiek

izklāstīti izteiksmē, kurai latviešu valodā atbilstu atstāstījuma izteiksme, bet Tiesas teiktais – īstenības izteiksmē. Angļu valodas tulkojumā tiek lietota tikai īstenības izteiksme. Arī tulkojot latviešu valodā, jālieto tikai īstenības izteiksme. Tomēr nedrīkstētu pieļaut, ka tādējādi var rasties pārpratums par to, vai runa ir par pušu apgalvojumiem (kas var būt arī nepatiesi), vai tiesas argumentāciju. Tāpēc dažreiz, lai novērstu pārpratumus, teikumu var papildināt, piemēram, ar vārdiem “Komisija apgalvo” vai “pēc Komisijas domām”.

Ja šajā daļā izmantotie virsraksti franču vai angļu valodā sākas ar prievārdu, piemēram,

en: “On the interpretation of article 52 of the EEC treaty”;

fr: “Sur l’interprétation de l’article 52 du traité CEE”,

tad tulkojumā šī forma nav jāsauglabā, jo latviešu valodā nosaukumus un virsrakstus pieņemts veidot nosaucoši (atbild uz jautājumu “kas”), tāpēc šādos gadījumos jāraksta, piemēram,

lv: “EEK līguma 52. panta interpretācija”.

Lēmums par tiesāšanās izdevumiem

Prejudiciālos nolēmumos šajā sprieduma daļā parasti ir viena un tā pati frāze:

en: “The costs incurred by the United Kingdom and the Commission of the European Communities, which have submitted observations to the Court, are not recoverable. As these proceedings are, in so far as the parties to the main proceedings are concerned, a step in the proceedings brought before the national court, the decision on costs is a matter for that court.”

lv: “Tiesāšanās izdevumi, kas radušies Apvienotajai Karalistei un Eiropas Kopienų Komisijai, kuras ir iesniegušas Tiesai savus apsvērumus, nav atlīdzināmi. Tā kā šī tiesvedība attiecībā uz pusēm pamattiesvedībā ir stadija procesā, ko izskata valsts tiesa, tā lemj par tiesāšanās izdevumiem”.

vai arī tikai:

lv: “Tā kā šī tiesvedība attiecībā uz pusēm pamattiesvedībā ir stadija procesā, ko izskata valsts tiesa, tā lemj par tiesāšanās izdevumiem”.

Šīs frāzes, izņemot pušu nosaukumus pirmajā piemērā, nedrīkst mainīt.

Cita veida spriedumos šajā daļā parasti tiek citēts Tiesas Reglaments. Piemēram:

en: “Under Article 69(2) of the Rules of Procedure, the unsuccessful party is to be ordered to pay the costs. However, the first subparagraph of Article 69(3) provides that the Court may order that the costs be shared or that the parties bear their own costs if each party succeeds on some and fails on other heads. As the United Kingdom has been unsuccessful on the majority of its pleas, it must be ordered to pay the costs.”

lv: “Saskaņā ar Tiesas Reglamenta 69. panta 2. punktu pusei, kam spriedums ir nelabvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus. Tomēr 69. panta 3. punkta pirmā daļa paredz, ka tad, ja abām pusēm spiedums ir daļēji labvēlīgs un daļēji nelabvēlīgs, Tiesa var nolemt, ka izdevumi ir jāsadala vai ka puses pašas sedz savus izdevumus. Tā kā Apvienotajai Karalistei spriedums lielākoties ir nelabvēlīgs, tai jāpiespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.”

Šādos gadījumos, ciktāl iespējams, vienmēr jāsauglabā tas formulējums, kas izmantots Reglamentā.

Rezolutīvā daļa

Šajā daļā tiek atkārtoti secinājumi, ko Tiesa izdarījusi sprieduma pamatdaļā un lēmumā par tiesāšanās izdevumiem. Piemēram, prejudiciālos nolēmumos šajā daļā tiek atkārtota atbilde uz valsts tiesas uzdoto jautājumu. Jāievēro, ka arī šeit ir jāsauglabā iepriekšējais formulējums, lai gan var būt nelielas atšķirības, kas vajadzīgas, lai šo daļu varētu lasīt kā patstāvīgu tekstu.

Tas pats attiecas arī uz citiem spriedumu veidiem.

10.2. Atsauces un citāti

Spriedumos bieži vien sastopamas gan precīzas, gan aptuvenas atsauces uz dažādiem dokumentiem, galvenokārt – citiem spriedumiem un primārajiem un sekundārajiem tiesību aktiem.

1) Atsauces uz Tiesā un Pirmās instances tiesā izskatītajām lietām.

Dažādos periodos atsauču veidošanas prakse bijusi dažāda.

- Pirms Pirmās instances tiesas izveides (līdz 1989.g.15.novembrim) visas atsauces ir šādā formā:

en: **Case 52/84 Commission v Belgium [1986] ECR 89, paragraph 10**
lv: **spriedums lietā 52/84, Komisija pret Beļģiju, 1986, ECR 89, 10. punkts**

NB Ja angļu valodā ir atsauce uz konkrētu sprieduma punktu, latviski norādei jābūt “spriedums lietā” (nevis “lieta”) arī tad, ja angļiski atsauce nav pilnīga, proti, ir tikai norāde “case”.

- Pēc 1989. g. 15. novembra Pirmās instances tiesā izskatīto lietu numurs tiek papildināts ar burtu “T”, bet Tiesā izskatīto lietu numurs – ar “C” :

en: *Case T-12/90 Bayer v Commission [1991] ECR II-219*
lv: lieta T-12/90, Bayer pret Komisiju, 1991, ECR II-219

en: *Case C-131/87 Commission v Council [1989] ECR 3743*
lv: lieta C-131/90, Komisija pret Padomi, 1989, ECR 3743

en: *see the judgment in Case 199/82 Amministrazione delle Finanze dello Stato v San Giorgio [1983] ECR 3595.*

lv: sk. spriedumu lietā 199/82, Valsts finanšu administrācija [*Amministrazione delle Finanze dello Stato*] pret SpA San Giorgio, 1983, ECR 3595

- Ja spriedums vai rīkojums ir saistīts ar īpašu procedūru vai nestandarta risinājumu, tad attiecīgās lietas numuram ir pievienota speciāla abreviatūra vai burts.
Piemēram,

en: *Case C-268/89 R*
lv: lieta C- 268/89 R – “R” norāda uz pagaidu pasākumu piemērošanu (no franču val. “référé”)

- Atsauces uz apvienotām lietām veidotas šādi:

en: *Joined Cases C-22/92 and C-23/92*
lv: apvienotās lietas C-22/92 un C-23/92

en: *Joined Cases C-209/92 to C-213/92, C-220/92 and C-225/92*
lv: apvienotās lietas no C-209/92 līdz C-213/92, C-220/92 un C-225/92

- Ja uz vienu un to pašu lietu ir vairākas atsauces, tad parasti vairs nelieto pilnu lietas nosaukumu, bet min tikai abas puses vai vienu no pusēm. Šādā gadījumā lietas nosaukums jāliek pēdiņās.

Piemēram, sk. spriedumu lietā “Komisija pret Beļģiju”.

2) *Atsauces uz Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītajām lietām*

Arī šīs atsauces laika gaitā ir mainījušās. Tulkojumā jāievēro to vēsturiskā forma.

Piemēram,

en: *Eur.Court H.R., Erkner and Hofauer judgment of 23 April 1987, Series A no. 117*
 lv: ECT, Erknera [Erkner] un Hofaiera [Hofauer] spriedums 1987. gada 23. aprīlī, A sērijas Nr. 117

en: *Eur. Court HR, Fayed v. the United Kingdom judgment of 21 September 1994, Series A no. 294-B*
 lv: ECT, Faieds [Fayed] pret Apvienoto Karalisti, 1994. gada 21. septembra spriedums, A sērijas Nr. 294-B

3) *Atsauces uz ES tiesību aktiem*

- Ja pieminētais tiesību akts ir jau tulkots, tā nosaukumu atveido saskaņā ar akta oficiāli publicēto tekstu, neatkārtojot drukas kļūdas, ja tādas ir.
- Ja attiecīgais tiesību akts nav tulkots, tā nosaukumu tulko un dokumentē, lai turpmāk atsaucēs varētu zmantot to pašu nosaukumu.
- Spriedumu tekstos visbiežāk sastopamā atsauce ir atsauce uz Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgumu – *Treaty establishing the European Economic Community*.

en: Treaty
 lv: Līgums

en: EEC Treaty
 lv: EEK līgums

4) *Atsauces uz dalībvalstu tiesību aktiem*

Dalībvalstu tiesību aktu nosaukumi jāatveido latviski, pirmajā reizē kvadrātiekvās ierakstot oriģinālu un to slīpinot. Turklāt, veidojot latviskos nosaukumus, jācenšas ievērot jaunākās nostādnes LR likumu nosaukumu veidošanā, proti, nav ieteicams izmantot formas ar “par”.

Piemēram,

Warenwet (Law on Foodstuffs) – Pārtikas produktu likums [*Warenwet*]
Pflanzenschutzgesetz – Augu aizsardzības likums [*Pflanzenschutzgesetz*]

5) *Atsauces uz publikācijām “Eiropas Kopienu Oficiālajā Vēstnesī”*

- Atsauču veidojumā pamatojas uz angļu tekstā izmantoto formu

en – Official Journal, lv – Oficiālais Vēstnesis
en – OJ, lv – OV

Piemēram:

(Official Journal 1987, L 131, p. 6)
(Oficiālais Vēstnesis, 1987, L 131, 6. lpp.)

(OJ 1987 L 131, p.6)
(OV, 1987, L 131, 6. lpp.)

Šādās saīsinātās atsaucēs izdevuma nosaukumu pēdiņās neliek, tas nav arī jāslīpina, pieturzīmes – kā piemēros.

- Angļu tekstā mēdz būt atsauces uz *OJ English Special Edition*, piemēram,

(*OJ English Special Edition 1968 (II), P . 530*)

Jāņem vērā, ka franču un vācu tekstā tādā gadījumā atsauce būs pavisam citāda, kas saistīts ar to, ka Apvienotā Karaliste pievienojās Eiropas Kopienām tikai 1972. gadā.

Tulkojumā tas jāatveido šādi:

(OV īpašais izdevums angļu valodā [*English Special Edition*], 1968 (II), 530. lpp.)

Originālais nosaukums kvadrātiekaivās jānorāda tikai vienu reizi – tad, kad tas pirmoreiz parādās tekstā. Turpmāk lieto tikai latvisko atveidojumu.

6) *Tiesību aktu un spriedumu citāti*

- Visi citāti jāliek pēdiņās (nevis vienpēdiņās kā franču un angļu valodā), teikuma daļas izlaidums jāatzīmē ar divpunkti (nevis trīspunkti kā franču un angļu valodā), savukārt teikuma vai vairāku teikumu izlaidumu atzīmē, divpunkti liekot kvadrātiekaivās [...].
- Ja spriedumā citēts kāds ES tiesību akts, jāizmanto tā oficiālais teksts, neatkārtojot vienīgi drukas kļūdas.
Ja šajā fragmentā ir klaja satura vai termina kļūda, tad pirmajā citējumā līdzās oriģināla tekstam kvadrātiekaivās jānorāda pareizais variants un turpmākajā sprieduma tekstā jālieto pareizi.
- visvienkāršākajā gadījumā (kad nemainās dzimtes/locījumi) kvadrātiekaivās ieraksta tikai pareizo terminu, piem.: Šajā pilnvarā norāda izmeklēšanas [pārbaudes] objektu un mērķi.
- ja labojami vairāki vārdi, kas tekstā atrodas blakus, kvadrātiekaivās aiz pēdējā labojamā vārda ieraksta pareizo teikuma daļu, tālāk turpina iepriekšējo tekstu, piemēram, *Pēc Komisijas pieprasījuma kompetentās dalībvalstu iestādes izdara izmeklēšanu, ko Komisija uzskata par vajadzīgu [pārbaudes, ko Komisija uzskata par vajadzīgām] saskaņā ar 14. panta 1. punktu.*
- ja jālabo gandrīz katrs vārds vai jāmaina vārdu secība, tad jāpārraksta viss teikums (palīgteikums vai pat viss pants), piemēram, *Dalībvalstu varas iestāžu veicamā izmeklēšana [Pārbaudes, ko veic dalībvalstu varas iestādes].*
- Netulkotu tiesību aktu citāti jāpārtulko, vispirms iepazīstoties ar attiecīgā dokumenta pilnu tekstu.
- Ja citēts kāds cits spriedums, tad citāts jāpārtulko, iepriekš iepazīstoties ar visu sprieduma tekstu. Ja konkrētais spriedums jau ir iztulkots, tad jāizmanto jau tulkotais variants, ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus.

11. TULKOŠANAS TEHNISKIE PALĪGLĪDZEKĻI

11.1. *Trados Workbench* un *MultiTerm*

TTC tulkošanas procesa galvenais tehnoloģiskais rīks ir *TRADOS* – daudzfunkcionāla programmu kopa datorizētai tulkošanai un ar to saistīto papildu uzdevumu veikšanai. Ikdienas darbā visbiežāk tiek izmantotas tulkošanas atmiņas programma *Translator's Workbench* un terminoloģijas pārvaldības sistēma *MultiTerm*.

Translator's Workbench ir datubāzu jeb tulkošanas atmiņu sistēma, kurā tiek uzglabāti visi veiktie tulkojumi. Tulkošanas atmiņas dod iespēju ilgākā laikā uzkrātos pabeigtos tulkojumus atkārtoti izmantot turpmākajos projektos. Īpaši lietderīgas šīs datubāzes ir, tulkojot liela apjoma dokumentus, kuros atkārtojas atsevišķas teksta daļas, jo tulkošanas atmiņas izmantošana ne tikai novērš dubultdarbu (viena un tā paša teksta tulkošanu vairākkārt), bet arī palīdz nodrošināt tulkojumu konsekveni. Tas ir ļoti svarīgi apjomīgu tiesību aktu un to kopumu, kā arī tehniskas dokumentācijas tulkošanā.

Tulkošanas procesā *Translator's Workbench* sadala oriģinālvalodas tekstu un savieno katru oriģinālvalodas vienību (pamatvienība – teikums) ar atbilstošu tulkojumu mērķa valodā, izveidojot tulkošanas vienību, kas tiek saglabāta datubāzē. Katru tulkojamo teksta vienību programma salīdzina ar datubāzē jau saglabātajām. Ja tulkošanas atmiņā tāda pati vai līdzīga vienība tiek atrasta, tulkotājam tiek piedāvāts iepriekš saglabātais tulkojums, ko tulkotājs var apstiprināt vai mainīt.

Papildus *Translator's Workbench* datubāzē uzkrātajiem tulkojumiem tulkošanas procesā tiek izmantotas arī vairākas *MultiTerm* datubāzes. Šī programma ļauj lietotājiem veidot terminu datubāzes un nodrošina terminu automātisku meklēšanu un uzrādīšanu tulkošanas procesā. *MultiTerm* datubāzes var izmantot gan tulkošanas procesā – kopā ar tulkošanas rīku, – gan arī kā neatkarīgu rīku darbam ar terminoloģiju.

11.2. Tulkošana, izmantojot *Trados Workbench* un *MultiTerm*

Tulkošanas procesā teksta redaktors *MS Word*, *Translator's Workbench* un *MultiTerm* rīki ir savstarpēji saistīti, tādēļ tulkošana notiek tikai teksta redaktorā, kurā, instalējot *TRADOS* programmu paketi, tiek ievietota papildu rīkjoslā. Tulkojot var izmantot rīkjoslā vai rīkjoslās pogām atbilstošos īsinājumaustiņus.

Tulkošanu sāk, atverot tulkojamā teksta vienību (noklikšķinot pogu *Open* vai *Open/Get*, ja vēlas meklēt tulkojumu atmiņā). Tiek atvērts tulkošanas logs, kurā ieraksta tulkojumu vai labo tulkošanas atmiņas piedāvāto tulkojuma variantu, ja tajā kaut kas jāmaina. Pēc tulkojuma ierakstīšanas tulkojamo vienību aizver (*Close*) vai aizver/saglabā tulkošanas atmiņā (*Set/Close*). *Set/Close/Next Open/Get* poga ir labākā izvēle ātrākai pāriešanai uz nākamo tulkošanas vienību, ja tulko vienu otram sekojošas teksta vienības.

Tulkošanas procesā *Translator's Workbench* piedāvā gan tulkojumus, kas precīzi atbilst tulkojamai vienībai (*exact match*), gan aptuveni atbilstošus tulkojumu variantus (*fuzzy match*). Pēdējie sastopami biežāk, un tie it rūpīgi jāpārskata un jāredīgē. Aptuvenās sakritības gadījumā *Translator's Workbench* logā, kura augšējā daļā ir uzrādīta oriģinālvalodas vienība un apakšējā – mērķa valodas vienība, atšķirības starp atmiņā esošo un tulkojamo vienību ir norādītas ar teksta iekrāsojumiem. Dzeltenā krāsā ir iekrāsoti tie vārdi, kas ir aizstāti, zilā – vārdi, kas mainīti vietām, bet pelēkā krāsā ir iezīmēts papildu teksts, kura nav atmiņā atrastajā teikumā. Šie iekrāsojumi atvieglo labojumu veikšanu tulkojuma variantā. Tulkotājam ir jāpārskata arī precīzi atbilstošie tulkojuma varianti un jāredīgē tie, ja viņš var piedāvāt labāku risinājumu. Īpaša uzmanība ir jāpievērš arī datumiem un skaitļiem, jo to atšķirības nesamazina atbilstmes procentu.

Ja tulkojamai vienībai nav atrasta atbilde (*no match*), *Translator's Workbench* ir vairākas funkcijas, kas var būt noderīgas labākā tulkojuma varianta atrašanai. Atbilstmes (*Concordance*) funkcija datubāzē ļauj meklēt tulkojamo vienību daļas un atsevišķus vārdus. Iezīmējot meklējamo frāzi oriģināltekstā un nospiežot *Concordance* pogu, atmiņā tiek atlasīti to teikumu pāri, kuros ir meklējamais teksts. Darbu paātrina terminu un netulkojamo vienību automātiskas ievietošanas funkcijas, ļaujot tekstā iekopēt terminu atveidojumus no *MultiTerm* datubāzes, kā arī netērēt laiku skaitlisko izteiksmju pārdrukāšanai tulkojumā.

Korekcijas jau iztulkotā tekstā iespējams veikt, gan atverot teksta vienības ar *Translator's Workbench* (kā tulkošanas procesā), gan arī veicot vajadzīgos labojumus tieši tekstā, neizmantojot tulkošanas atmiņas funkcijas. Šādā gadījumā ir jāuzmanās, lai tekstā nenodzestu īpašās *Trados* atdalītājzīmītes ($\{0\}$, $\{>100\}$, $\{<0\}$). Ja šīs zīmītes tulkojamo vienību sākumā, vidū vai beigās izdzēš vai sabojā, *Translator's Workbench* attiecīgo tekstu nepazīst kā tulkojamo vienību. Līdzīgas problēmas rodas arī tad, ja mērķa valodas segmentā tiek ievietota rindkopas pārnese zīme, nospiežot tastatūras taustiņu *Enter*. Ja teksts ir jāpārnes jaunā rindā vienas tulkojamās vienības robežās, jāizmanto t.s. *Manual Line Break* (lai to ievietotu tekstā, vienlaikus jānospiež tastatūras taustiņi *Shift-Enter*).

Ja tomēr gadās kādu no zīmītēm izdzēst, ir iespējams tās atjaunot. Jārīkojas šādi – programmā "*Microsoft Word*" izvēlnes *Trados* apakšā jāizvēlas *Toggle tag protection*, tad atbilstošā nesabojātā zīmīte jāiekopē sabojātās vietā un atkal jāpieslēdz *Toggle tag protection*. Ja šķiet, ka segmentējuma zīmītes ir kārtībā, tomēr teikumi neveras vaļā, ir iespējams izmantot *Fix document* funkciju no izvēlnes *Trados*. Tulkojot vai rediģējot tekstu, jābūt aktivizētam slēptajam (*hidden*) tekstam, izmantojot *Show/Hide* spiedpogu [¶].

Tulkošanas procesā tiek izveidots bilingvāls fails, kurā katrai oriģinālvalodas teksta vienībai ir piesaistīta atbilstoša mērķa valodas vienība. Ja *Word* programmā ir aktivizēta poga *Show/Hide*, faila izkārtojumā vienlaikus apskatāmi teksti oriģinālvalodā un mērķa valodā. Tikai mērķvalodas tekstu var apskatīt, deaktivizējot pogu *Show/Hide*. Formatējot

tulkojamo tekstu, ir jāuzmanās, lai *Word* slēptā teksta (iztulkoto vienību oriģinālteksts un *Trados* atdalītājzīmītes) formatējums tiktu saglabāts. Ja teksta formatējums tiek mainīts, faila izkārtojuma apskate iepriekš minētajā režīmā nav iespējama.

Lai tulkošanas atmiņas un terminoloģijas datubāzes tulkošanas procesā izmantotu iespējami efektīvāk, ir jāvelta laiks to pastāvīgai papildināšanai un labošanai. Tulkošanas atmiņas papildināšana notiek pastāvīgi – tulkošanas procesā. Ir iespējams arī ievietot atmiņā īpaši sagatavotus datu failus ar lielāka apjoma tulkojumiem. Ja ir vēlme labot klaji nepareizus, kļūdainus tulkojumus, kas ir atrodami tulkošanas atmiņā, to var izdarīt, izmantojot *Concordance* funkciju. Pēc tam, kad datubāzei ir pievienoti lielāka apjoma tulkojumi, tā ir jāsakārto, izpildot *Reorganise* funkciju.

12. TULKOJUMA PĀRLASĪŠANA JEB PAŠREDAKCIJA

Kad tulkojums pabeigts, tulkotājam paveiktais jāpārbauda (neatkarīgi no tā, vai darbam paredzēts redaktors vai ne).

Svarīgākie aspekti, kādos darbs jāpārlasa:

- 1) uztveramības un jēgas ziņā, t. i.,
vai doma ir saprotama, vai nav neloģisku frāžu u. tml.;
to vislabāk izdarīt, pārlasot tulkojumu bez angļu teksta, vēlams – pēc neliela pārtraukuma, lai būtu vieglāk distancēties no oriģināla;
- 2) satura ziņā, salīdzinot to ar oriģinālu, – vai tulkojumā nav sagrozīta oriģināla jēga, vai nav izlaidumu un pārāk brīvas interpretācijas u. tml.;
jāatceras, ka, izmantojot *TRADOS* tulkošanas atmiņu, jāpārbauda arī priekštulkotā daļa, jo tulkošanas atmiņā var slēpties satura ziņā nederīga atbilsme (nepareizs datums, atsaucē uz citu dokumentu utt.);
- 3) ortogrāfija un interpunkcija (izmantojot arī valodas labotāju);
- 4) dokumenta virsraksts – vai tas atbilst konkrētajam noformēšanas standartam;
- 5) dokumenta daļas, t. i., vai nav izlaists kāds pants, punkts, tabula vai tml.;
- 6) visi cipari, datumi, numerācija – vai ar cipariem rakstītās skaitliskās vērtības atbilst oriģinālam un ir loģiskas, vai pareizie numerācijas elementi ir pareizā secībā utt.;
- 7) īpašvārdi (iestādes, uzvārdi, ģeogrāfiskie nosaukumi, valstis u. tml.), kā arī saīsinājumi;
- 8) atsauces – vai cipariņu skaits atbilst faktiskajām atsaucēm, vai nav sajaukta secība un vai atsauces atbilst oriģinālam;
- 9) terminoloģija – vai izraudzītie termini atbilst pēc satura, vai tie lietoti viscaur dokumentā konsekventi; ja tiek izmantotas terminu tabulas – vai tabulā atspoguļojas terminu faktiskais lietojums, vai tajā argumentētas visas veiktās pārmaiņas.

Sīkāki norādījumi

Ja teksts ir bijis priekštulkots, pārbaudīt, vai pietiekama vērība pievērsta tulkošanas atmiņas *TWB* piedāvātajiem tulkojumiem. Te var būt tekstam neatbilstošs parakstīšanas datums un vieta, parakstītāja dzimums (piem., *priekšsēdētājs/-a*), dokumenta tips (*Direktīva/Lēmums/Regula* u. c.) vai numurs, pantu izlaidumi (piem., *Article 3 of Directive 93/5/EEC provides* tulkojums *Direktīva 93/5/EEK nosaka*), atsaucē uz citu līgumu utt. Arī tad, ja *TWB* atbilsme bijusi simtprocentīga, tulkošanas atmiņā var slēpties saturiski nederīga atbilsme (piem., *No*. pārtulkots “*Nē*”, lai gan vajag *Nr.*, *unit* – “mērvienība”,

nevis *strukturvienība, scale* — “zvīna”, nevis *mērogs*). Arī priekštulcotās teksta daļas tiek uzskatītas par tulkojumu, un tulcotāja pienākums ir visas kļūmes novērst.

- Pārbaudīt, vai nav nepārtulkotu teikumu — teksta, ko *Find* atrod kā *English (United Kingdom)* vai citu oriģinālvalodu.
- Pārbaudīt (atverot un aizverot *TWB* tulkošanas vienības), vai pārtulkotajos teikumos nav izlaisti kādi vārdi, teikuma locekļi vai daļas — sevišķi tad, ja atšķiras vārdu secība.
- Pārbaudīt, pabeigto darbu pārlasot un teikumus salīdzinot ar oriģinālu, vai nav pazudusi oriģināla teksta jēga.
- Pārbaudīt, vai visas ar cipariem rakstītās skaitliskās vērtības atbilst oriģinālam (*OV* vai tā atveidojumam *TIFF* vai *PDF* formātā) un ir loģiskas, un vai nav nepareizu simbolu vai mērvienību apzīmējumu.
- Pārbaudīt, vai, pabeigto tulkojumu pārlasot tikai latviski (bez paralēlā oriģinālteksta) nav pamanāmas neloģiskas vietas, neveikla valoda u. tml., un izlabot. Ieteicams šo lasīšanu veikt pēc ilgāka pārtraukuma, vislabāk — tulkošanas termiņa beigās vai pēc starplaikā darīta cita darba.
- Pārbaudīt, vai nav sajaukta/izlaista pantu un punktu numerācija un vai visi numerācijas elementi ir pareizā secībā.
- Pārbaudīt, vai (priekštulkojumā vai nejauši) nav pārtulkots tas, kas nav jātulko — adreses, dokumenta “pase” utt., un atcelt liekos tulkojumus (*TWB Restore Source*).

Noformējums

- Pārbaudīt, vai precīzi ievērotas Rokasgrāmatā minētās standartfrāzes (sk. **II pielikumu**).
- Pārbaudīt, vai teikumi sākas ar lielo burtu un beidzas ar gala pieturzīmi (punktu, izsaukuma zīmi (*reti*), jautājuma zīmi), vai teikuma vidū komatu vietā nejauši nav salikti punkti vai citas nepiederīgas zīmes un vai tabulās nav saliktas liekas pieturzīmes rindas beigās, vai nav nevajadzīgas starpas **pirms** parindes norādes (zvaigznītes) un vai ir starpa **aiz** šīs pašas norādes pašā parindē.
- Pārbaudīt, vai ar cipariem rakstītie skaitļa vārdi no *1 000* ir atdalīti ar saistīto atstarpi, vai ir starpas starp datumu (skaitlis ar punktu) un mēneša nosaukumu un starp iniciāli un uzvārdu, un vai kaut kur nav vairākas starpas (tukšumzīmes) no vietas, un liekās izdzēst (jāpārbauda arī, vai aiz punkta teikuma vidū nav parādījies lielais burts). Starp skaitli un procentu zīmi jābūt starpai (piem., 5 %), bet starp burtu vai ciparu un augšrakstā rakstītu zīmi, resp., pakāpi (piem., x^2) starpa nedrīkst būt (toties starpai jābūt starp skaitli un apzīmējumu °C, piem., -5 °C).

- Lietot saistīto atstarpi (vienlaikus nospiežot tastatūras taustiņus *Control*, *Shift* un atstarpes taustiņu), lai nepieļautu, piem., cipara un mērvienības vai iniciāļa un uzvārda nošķiršanu, pārnesot jaunā rindā, piem., “1999.°gads”, nevis “1999.gads” (šādas zīmes parādās, kad ir ieslēgta funkcija *Show All*). Tā jālieto arī pirms zemsvītras piezīmes skaitļa/burta.
- Pārbaudīt, vai teksta daļās, kas ir citās oficiālajās valodās, automātiski izdarītas konvertācijas dēļ nav parādījušies sveši burti (piem., lietuviešu alfabēta burti franču burtu vietā), un tos izlabot (pēc *PDF* vai *HTML* datnes).
- Pārbaudīt, vai dokumentā nav palikuši neatcelti izgaismojumi (*Highlights*) un “rezerves” tulkojumi, kas nošķirti ar slīpsvītrām vai iekavām.

Terminoloģija un konsekvence

- Pārbaudīt, vai terminu saraksta termini visā darbā ir lietoti vienādi un nav terminu sinonīmijas (viens un tas pats jēdziens izteikts dažādiem vārdiem) un nevēlamas polisēmijas (termins lietots dažādās nozīmēs, kuras var sajaukt). Ja teksta uzbūves vai labskaņas dēļ lietota cita vārdšķira, vēlams izmantot vienas saknes atvasinājumus.
- Pārbaudīt, vai ir ievērota konsekvence vārdu izvēlē un precizitāte terminu lietojumā. Ja šķiet, ka datubāzē esošais termins neder un jūsu izraudzītajam ir atšķirīga nozīme, tas obligāti jāreģistrē, jāpamato un vajadzības gadījumā jāapspriež darba grupā.
- Ja dokumentam tiek veidots terminu saraksts, jāpārbauda, vai ir terminoloģiska, loģiska, stilistiska un organizatoriska saskaņa starp tulkojumu un terminu sarakstu. Abi dokumenti ir jāizskata, uz tastatūras nospiežot taustiņus *Ctrl + F*, lai būtu drošība par terminu konsekventu lietojumu.

Programma *TRADOS Workbench (TWB)*

- Pārbaudīt, vai no tulkojuma datnes nav pazudis (izdzēsts) tulkošanas vienības sākums — angļu teksts un *TWB* norobežotāji (*tags*) tulkošanas vienības sākumā un vidū. Tad angļu teksts jāiekopē no angļu datnes, norobežotāji — no pilnvērtīgām tulkošanas vienībām.
- Pārbaudīt, vai nejauši nav sabojāta kādas tulkošanas vienības struktūra (kopējot lielākus teksta gabalus, ielīmējot rindkopas). Tulkošanas vienības iekšienē var būt tikai rindas pāreja ← “Enter + Shift”, nevis rindkopas pāreja ¶ “Enter”.
- Pārbaudīt, vai *TWB* ir saglabājis pareizos matemātikas un fizikas simbolus, grieķu burtus u. tml., un ziņot redaktoram (vai citam atbildīgajam), ja nav iespējams kādu nepilnību novērst.

Valodas kultūra

- Pārbaudīt, vai nav lietotas nepareizas ģenitīva formas vārdos ar iespējamu līdzskaņu miju pirms galotnes (“finansu” **finansu** vietā, “bāzu” **bāzu** vietā, “fāzu” **fāžu** vietā); jāizmanto pareizrakstības vārdnīcā²⁴ uzrādītās formas (programmā “Tildes gramatiķis” ir kļūdas).
- Pārbaudīt, vai divdabji ar -ošs nav nevajadzīgi lietoti izteicējā (piem., “*ir pietiekošs / atbilstošs / sekojošs / klātesošs / izšķirošs*”).
- Pārbaudīt, vai nav lietots kāds no biežāk sastopamajiem rusismiem vai angļismiem, proti, kalki (latviešu vārdus lietojot sagrozītā nozīmē — nevietā). Daži tulkošanas kalku piemēri:

<i>Nepareizi</i>	<i>Pareizi</i>
apmaksāt	samaksāt, nomaksāt ‘pay up’
atpazīt	pazīt, saziņēt, identificēt ‘recognise, identify’
atzīmēt	norādīt, piebilst, [pie]minēt ‘note’
augstāk	iepriekš (tekstā) ‘above’
augstākminētais	iepriekš minētais ‘above mentioned; aforesaid’
ceļā	kārtā, veidā <i>vai divdabī</i> ‘by; via’
ietvert sevī	būt (<i>ar lokatīvu</i>) ‘contain, include’
izdalīt	piešķirt, asignēt, atvēlēt ‘allocate, appropriate’
izmainīt, izmaiņas	mainīt <i>un</i> pārmaiņas ‘modify; vary’; ‘changes’
izsaukt	izraisīt, radīt, sacelt ‘cause, trigger’
nenozīmīgs	mazsvarīgs ‘unimportant, minor’
nepieciešams	<i>vajadzības izt., divd. ar -am/-ām-, vajag</i> ‘is necessary, must’
nozīmēt	norīkot, iecelt (personu) ‘appoint’; izraudzīties (iestādi) ‘designate’
nozīmīgs, nozīmība	svarīgs ‘important’, nozīme, svarīgums ‘importance’
pagātnē	senāk, agrāk ‘earlier, previously’
pielietot	izmantot, likt lietā; piemērot ‘apply’
tajā skaitā	arī; tostarp; ieskaitot (<i>aiz daudzskaitļa</i>) ‘including’
vīsa veida	jebkādi; visādi, dažādi ‘any; all kinds’
pārtraukt	(iz)beigt ‘cease, discontinue’
pasvītrot	uzsvērt, akcentēt, izcelt ‘emphasise’
pieturēties	ieturēt, ievērot ‘adhere, stick to’
pilnībā	pilnīgi ‘in full’
rēķins	konts ‘account’
sastādīt	būt (<i>ar lokatīvu</i>); veidot ‘comprise, account for’
tekošs	pašreizējais; kārtējais; regulārs, šābrīža ‘current’

NB Vārdi, kas kreisajā slejā rakstīti slīprakstā, savās īstajās nozīmēs lietojami bez ierobežojuma.

²⁴ Ceplītis, L., Miķelsone, A., Porīte, T., Raģe, S. *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*: ap 80 000 vārdi. Rīga : Avots, 1995. 942 [3] lpp. ISBN 5401005695.

-
- Pārbaudīt, vai dokumenta parakstītāja iniciālis un visi tekstā minētie personvārdi un vietvārdi ir atveidoti saskaņā ar norādījumiem par citvalodu īpašvārdu atveidi (atdarināšanu) latviešu valodā.
 - Pārbaudīt, vai visam pārtulkotajam tekstam ir definēta latviešu valoda (to faktiski izdara *TWB*, taču var būt izņēmumi, kas radušies, piem., kopējot), un vēlreiz pārbaudīt un izlabot latviešu vārdu ortogrāfiju.

Pārbaudāmo aspektu ir daudz, un praksē to pārbaude ir gan laikietilpīgs, gan visai darbietilpīgs process.

Kopsavilkumā var teikt, ka tulkojuma pārļasišana ietver divas būtiskas pakāpes:

- 1) tulkojuma un oriģināla salīdzināšana (uzsvars uz to, ka attiecīgais teksts nav oriģināls, bet tikai “starpnieks”);
- 2) tulkojuma kā patstāvīgas vienības novērtēšana (uzsvars uz to, ka tulkotajam tekstam organiski jāieklaujas mērķvalodas sistēmā un kultūras vidē).

Īpaši jāuzsver otrās pakāpes nozīme – tulkojumam jābūt izmantojamam patstāvīgi, t. i., visai informācijai jābūt pietiekami skaidri un precīzi izteiktai tulkojuma valodā. Ja tulkoto dokumentu nav iespējams izprast bez papildu informācijas, kas jāmeklē oriģinālā, tas nepārprotami liecina, ka tulkojums nav pietiekami izstrādāts un to jāturpina uzlabot.

Ja darbam ir paredzēta arī rediģēšana, tad visas šajā nodaļā minētās norādes ir attiecināms arī uz redaktoru.

13. DAŽAS EIROPAS SAVIENĪBAS PUBLIKĀCIJU ATŠĶIRĪBAS NO LATVIJĀ PIENĒMTAJIEM STANDARTIEM

Ieskatoties “Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša” publikācijās, redzams, ka formas ziņā teksti visu dalībvalstu valodās ir identi, un šis unifikācijas prasības dēļ latviešu tulkojumos ieviešas no Latvijā pieņemtajiem standartiem atšķirīga prakse.

Eiropas Savienības iestāžu tulkotajos tiesību aktos saskaņā ar Preses un sakaru ģenerāldirektorāta prasību un Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju biroja praksi personvārdus nav pieņemts transkribēt. Tos atstāj oriģinālvalodā, un vārdu raksta, iesākot ar lielo burtu, bet uzvārdu – visu ar lielajiem burtiem.

Piemēram,

*Eiropas Komisijas vārdā –
Komisijas loceklis
Franz FISCHLER*

Latvijā tulkotajos Eiropas Savienības tiesību aktos un Eiropas Kopienu Tiesas un Pirmās instances tiesas spriedumos visus personvārus atveido latviski un aiz tiem kvadrātiekvāšā slīprakstā norāda attiecīgā īpašvārda rakstību oriģinālvalodā. Tas atbilst valsts valodas politikai un ir noteikts Ministru kabineta noteikumos Nr. 174, kas izdoti saskaņā ar Valodu likuma 18. pantu.

Eiropas Savienības tiesu iestāžu dokumentos netulko izskatāmo lietu nosaukumus un netranskribē tiesvedībā iesaistīto pušu vārdus.

Latvijā tulkotajos *vēsturiskajos* spriedumos visus īpašvārdus (izņemot juridisku personu nosaukumus) atveido latviski, ņemot vērā to, ka šādi netulkoti vārdi, īpaši, ja tie tekstā ir daudz lietoti, ārkārtīgi apgrūtina teksta uztveri un izpratni; turklāt jāievēro arī tas, ka, atsaucoties uz kādu no šiem spriedumiem Latvijas tiesās, tiesnešiem šie vārdi jāspēj ne tikai izlasīt, bet arī izrunāt.

Attiecībā uz visiem “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī” publicētajiem ES tiesību aktiem ir jāievēro vairākas tehniskas prasības, kas nodrošina publicēto dokumentu vienādību. Tāpēc latviešu valodā publicēto dokumentu virsrakstos datumu iekavās norāda otrajā rindiņā:

KOMISIJAS REGULA (EEK) Nr. 204/2002

(2001. gada 19. decembris),

*ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 3696/93 par Eiropas Ekonomikas kopienas preču
statistisko klasifikāciju pēc saimniecības nozarēm (CPA)*

Šādi jāveido tikai virsraksts un tikai tiem dokumentiem, kas paredzēti publicēšanai

“Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”, taču atsaucēs pašā tekstā tiesību aktu nosaukumi jāatveido, ievērojot latviešu valodas normas un ierasto praksi. Šo tehnisko prasību tulkotāji mēdz vispārināt, un ES iestāžu tulkojumos reizēm parādās šādas nepareizi veidotas atsauces:

..saskaņā ar Komisijas Regulu (EEK) Nr. 204/2002 (2001. gada 19. decembris), ar ko groza ..

Pareizi:

*.. saskaņā ar Komisijas **2001. gada 19. decembra** Regulu (EEK) Nr. 204/2002, ar ko groza ..*

Eiropas Savienības dokumentu publikācijās datuma pierakstā tiek izmantoti arī vienzīmes skaitļi, piemēram, 15.9.2006.

LR lietvedības praksē pieņemts, ka tad, ja dienas vai mēneša kārtas skaitlis ir vienzīmes skaitlis, pirms tā liek ciparu “0”, piemēram, 15.09.2006. (MK Noteikumi Nr.154, 4.2.2.).

14. KAS IR KĻŪDA ?

Lai cik izglītoti būtu tiesību aktu tulkošanas procesa dalībnieki un šo tulkojumu lietotāji (vērtētāji), izpratne par to, kas ir uzskatāms par tulkojuma kļūdu, mēdz būt ļoti dažāda. To nosaka ne tikai latviešu valodas prasmes līmenis un zināšanas konkrētajā nozarē, bet arī daudzi iracionāli faktori – pieradums, paša personiskais stils, mīļvārdiņi un – tieši pretēji – vārdi, kas kādam no mums šķiet kaitinoši, u. tml.

Ja teksts izteiksmes ziņā šķiet svešs, tad pirmajā mirklī mums liekas, ka tas *nav pareizs* arī satura ziņā.

Tomēr nav iespējams pamatoties uz šādiem iracionāliem apsvērumiem tad, kad jāpārbauda vienošanās par juridiska teksta uzlabošanu. Ir vajadzīgi konkrēti, “izmērāmi” parametri tulkojuma kvalitātes noteikšanai, un ir jāvienojas arī par šķietami tik vienkāršo jautājumu – kas tad īsti uzskatāms par kļūdu.

Vispirms jāuzsver, ka jebkurai iestādei vai tulkošanā iesaistītu personu grupai var būt savas specifiskas tulkošanas prasības, kas kādā konkrētā gadījumā var likt vai nu paplašināt, vai sašaurināt kļūdas jēdzienu. Dažāda ir arī katra tulkotāja pašvērtējuma latiņa – pat tad, ja pēc vispārējiem standartiem tulkojums ir pieņemams, mēs paši bieži vien zinām, ka būtu varējuši to izstrādāt labāk. Var pat teikt, ka tulkojuma uzlabošanas iespējas ir gandrīz bezgalīgas.

Vērtējot kādu tulkojumu, neapšaubāmi svarīgi arī tas, kādam mērķim tas domāts, cik ilgi kalpos, kas būs tā lietotāji. Tūlī gan jāprecizē, ka no tulkotāja viedokļa jebkurš slikts tulkojums ir slikti padarīts darbs, un tajā pieļautās kļūdas nepazūd tikai tāpēc, ka pēc sanāksmes tulkojums tiek izmests papīrgrozā. Profesionālās izaugsmes ziņā nav “svarīgu” un “mazsvarīgu” tulkojumu.

Runājot par Eiropas Savienības tiesību aktiem un to tapšanas procesu, jāuzsver, ka tajā iesaistītas vairākas puses – Eiropas Savienības iestādes un to tulkotāji un juristi lingvisti, kā arī Latvijas Republikas iestādes un to speciālisti.

ES tiesību aktu sagatavošanas procesā un projektu apspriešanā uzmanība lielākoties tiek pievērsta konkrētā regulējuma saturam, un tulkojuma analīzei laika parasti ir ļoti maz. Tāpēc ir svarīgi šo laiku izmantot iespējami racionāli, operatīvi identificēt pieļautās kļūdas un informēt par tām atbildīgos dienestus.

No LR speciālistiem tiek gaidīta galvenokārt nozares ekspertīze, taču ministriju pienākums ir arī vērtēt tiesību aktu tekstu vispārējo līmeni un nodrošināt to atbilstību juridisku tulkojumu kvalitātes prasībām.

Lai atvieglotu tulkojuma izvērtēšanu un nodrošinātu prasību vienotību un konsekveni, ieteicams tekstu vienmēr vērtēt pēc vieniem un tiem pašiem kritērijiem un kļūdas attiecīgi klasificēt četrās grupās:

1. Satura kļūdas – sagrozīta vai pārprotami izteikta normā ietvertā doma, teksta izlaidumi vai pārāk brīva interpretācija.

-
2. Valodas kļūdas un klāja paviršība – gramatiski nepareizi teikumi, nepareiza vārdformu izvēle, nesaskaņoti locījumi u. tml., kā arī daudz drukas kļūdu, kas kopumā tekstu dara grūti uztveramu vai pārprotamu (sīkāku valodas jautājumu izklāstu sk. **7. nodaļā**).
 3. Terminoloģijas kļūdas – pēc būtības nepareizi termini vai nekonsekventi lietoti termini; apsverot konkrēto terminu lietderību, jāņem vērā vairāki aspekti, piemēram, LR tiesību aktos un citos Latvijas Republikai saistošos tiesību aktos lietotā terminoloģija, tas, kā termins iekļaujas konkrētās nozares sistēmā u. tml. (sīkāku terminoloģijas jautājumu izklāstu sk **8. nodaļā**)
 4. Faktu kļūdas– mērvienību, skaitļu, atsauču, datumu u. tml. neatbilstība oriģinālam.

Protams, zināmā mērā šis dalījums ir mākslīgs, jo visas kļūdas ir savstarpēji saistītas, dažas kļūdas var uzskatīt tiklab par gramatikas, kā satura kļūdām, paviršības kļūdas var izvērsties par faktu kļūdām utt.

Tomēr, šādi strukturējot vērtējumu, ir vieglāk izvairīties no gaumes labojumiem un pamatot viedokli. Tulkojums jāanalizē visos šajos aspektos un tulkojuma vērtējums – pieņemams vai ne – būs atkarīgs gan no kļūdu skaita katrā grupā, gan no to iespējamām sekām.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 18. jūlija noteikumiem Nr. 590 visos jautājumos, kas saistīti ar ES tiesību aktu tulkojumu saskaņošanu un kvalitātes vērtēšanu, Latvijas iestādes var lūgt Tulkošanas un terminoloģijas centra palīdzību.

15. KĻŪDU LABOŠANAS IESPĒJAS EIROPAS SĀVIENĪBAS TIESĪBU AKTOS

15.1. Labojumi tiesību aktu projektos (t.s. valodas atruna)

Eiropas Savienības tiesību aktu projekti tiek apspriesti Padomes darba grupās, un lielākā vērība tajās tiek pievērsta dokumentu saturam. Šajā posmā dokumenti parasti tiek izskatīti angļu vai franču valodā. Dokumentu grozījumi, kas tiek izdarīti darba grupās, dalībvalstu priekšlikumi un saskaņā ar tiem precizētās dokumentu versijas netiek tulkotas latviski. Tāpēc īpaši būtiski ir vēlāk, kad darba grupa beigusi darbu un dokuments ir nodots apstiprināšanai vai izskatīšanai COREPER (Pastāvīgo pārstāvju komitejas) sanāksmē, saņemot dokumenta latviešu valodas versiju, to rūpīgi izlasīt un izvērtēt tulkojuma kvalitāti.

Ja, izvērtējot tulkojumu, eksperts konstatē kļūdas un atzīst šo tulkojumu par nepieņemamu, kā arī tad, ja dokuments vispār nav pieejams latviešu valodā (bet saskaņā ar procedūru tam būtu jābūt tulkotam), attiecīgais eksperts informē atbildīgo ministriju, kas piesaka t.s. valodas atrunu²⁵.

Izskatot tiesību aktu projektus Padomes juristu lingvistu darba grupā (B.13), bieži vien tiek pieaicināti arī dalībvalstu eksperti. Darba grupa izskata dokumentu tā sagatavošanas valodā (parasti angļu vai franču), taču sanāksmē vai pēc tās ir iespēja ar latviešu valodas juristiem lingvistiem pārrunāt problēmas, kas saistītas ar dokumenta tulkojumu.

Jāuzsver, ka Latvijas pārstāvju uzdevums nav pašiem veikt kļūdaina tulkojuma labošanu (rediģēšanu), bet gan novērtēt dokumenta kvalitāti kopumā un ar konkrētiem piemēriem ilustrēt un pamatot savu vērtējumu.

Vajadzības gadījumā nozaru ministrijas var lūgt Tulkošanas un terminoloģijas centra palīdzību.

15.2. Labojumi spēkā esošos tiesību aktos (t.s. *corrigendum* procedūra)

Kad Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanas jeb izstrādes process ir beidzies un konkrētais tiesību akts ir kļuvis oficiāli pieejams latviešu valodā, kaut ko tajā manīt var, tikai izmantojot procedūru, ko dēvē par *corrigendum* procedūru, proti, kļūdu labojumu iesniegšanas procedūru (no latīņu valodas *corrigenda* – ‘kļūdu saraksts’).

Kļūdu labojums tiek gatavots, pamatojoties uz dalībvalstu argumentētu lūgumu ES Padomes Ģenerālsekretariātam. Lūgumu izvērtē Padomes juristi lingvisti un nozaru speciālisti, ņemot vērā to, vai dokumentā konstatētajām kļūdām var būt juridiskas

²⁵ Sīkāk par šo procedūru un citiem nosacījumiem ekspertu darbam ar ES tiesību aktu latviešu tekstu – LR Ārlietu ministrija, Valsts administrācijas skola. *Rokasgrāmata praktiskam darbam ar Eiropas Savienības jautājumiem*. Rīga : LR Ārlietu ministrija, 2006. 186 lpp.

sekas un vai tās ietekmē teksta izpratni kopumā. Kļūdu labojuma pieprasīšana un teksta koriģēšana nav reglamentēta ES tiesību aktos. Iekšējo procedūru nosaka dalībvalstis.

Latvijā kļūdu labojumu priekšlikumi tiek sagatavoti saskaņā ar šādu procedūru:

- katra valsts pārvaldes iestāde ir atbildīga par priekšlikumu sagatavošana kļūdu labojumiem ES tiesību aktos tajos jautājumos, kas ir tās kompetencē;
- vajadzību iesniegt kļūdu labojumu izvērtē atbildīgā valsts pārvaldes iestāde, tās saturu saskaņojot ar Tulkošanas un terminoloģijas centru;
- kļūdu labojumu priekšlikumi tiek sagatavoti standarta tabulas formā, ko nosūta Tulkošanas un terminoloģijas centram;
- par saņemto kļūdu labojumu priekšlikumu TTC ievieto informāciju savā tīmekļa vietnē, lai par labojumu sagatavošanu būtu informēti attiecīgo nozaru speciālisti visās iestādēs;
- atbildīgā iestāde izvērtē un apkopo visu speciālistu ierosinājumus attiecībā uz konkrēto kļūdu labojumu;
- pēc saskaņošanas ar TTC atbildīgā iestāde kļūdu labojuma pieprasījumu nosūta Ārlietu ministrijai, kas to pārsūta ES Padomes Ģenerālsekretariātam.

Kļūdu labošana publicētos tiesību aktos ir visai laikietilpīga procedūra. Latvijas iestādēm jāsniedz pietiekams pamatojums labojumu nepieciešamībai, īpaši uzsverot iespējamās juridiskās sekas, ja konstatētās kļūdas netiks labotas. Faktiski šajā stadijā – kad oficiālais tulkojums jau publicēts – tieši juridisko seku aspekts ir būtiskākais faktors, kas liek pieņemt labojumu veikšanas lēmumu. Citi aspekti, kas juridiskās tehnikas, valodas, terminoloģijas u. tml. ziņā tāpat var būt pietiekami svarīgi, taču nevar radīt juridiskas sekas, parasti vairs netiek ņemti vērā.

Tas nozīmē, ka dažādu darba grupu dalībniekiem un Latvijas iestāžu ekspertiem aktīvi jāiesaistās jau projektu sagatavošanas stadijā un dokumentu projekti jālasa ļoti rūpīgi, lai jau laikus būtu iespējams novērst visas nepilnības.

I PIELIKUMS

SVARĪGĀKIE EIROPAS SAVIENĪBAS JĒDZIENI

Pamatjēdzieni

European Coal and Steel Community (ECSC) - Eiropas Ogļu un tērauda kopiena (EOTK)

1951. gada 18. aprīlī Parīzē Beļģija, Francija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande un Vācija parakstīja Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgumu, lai izveidotu kopēju tirgu tolaik svarīgajām izejvielām – akmeņoglēm un tēraudam.

European Atomic Energy Community (EURATOM, Euratom) – Eiropas Atomenerģijas kopiena (EURATOM, Euratom)

European Economic Community (EEC) – Eiropas Ekonomikas kopiena (EEK)

Izvēršot Eiropas integrācijas ideju, 1957. gada 25. martā Romā iepriekš minētās sešas dalībvalstis parakstīja Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgumu un Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgumu. Eiropas Atomenerģijas kopienas izveides pamatā bija vēlme attīstīt atomenerģētiku miera laika mērķiem atbilstīgi vienotiem standartiem. Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līguma galvenais mērķis bija izveidot kopēju tirgu, kas aptvertu svarīgākās ekonomikas jomas un nodrošinātu šā tirgus dalībniekiem vienādus konkurences apstākļus. Saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienību Eiropas Ekonomikas kopiena kļuva par Eiropas Kopieni.

European Communities – Eiropas Kopienas

Ar šo terminu apzīmē visas trīs kopienas – EOTK, EURATOM un EEK.

1967. gadā stājās spēkā 1965. gadā parakstītais Līgums par vienotas Eiropas Kopienas Padomes un vienotas Eiropas Kopienas Komisijas izveidi jeb Apvienošanas līgums, kas apvienoja šo triju Kopienas iestādes.

European Union (Union, EU) – Eiropas Savienība (ES)

Eiropas Savienība ir izveidota saskaņā ar A pantu Līgumā par Eiropas Savienību, kur cita starpā ir teikts: “Savienības pamatā ir Eiropas Kopienas, un to papildina šā Līguma noteikta politika un sadarbības formas. Tās uzdevums ir konsekventi un solidāri attīstīt dalībvalstu un to tautu attiecības.”

Three pillars – trīs pīlāri

Eiropas Savienības uzbūves un darbības pamatā ir triju pīlāru sistēma:

~ Eiropas Kopiena (multas ūnija, vienotais tirgus, kopēja lauksaimniecības politika, struktūrpolitika, ekonomikas un monetārā savienība, vīzu politika, patvēruma politika);

- ~ kopēja ārpolitika un drošības politika;
- ~ sadarbība tieslietās un iekšlietās.

Member States – dalībvalstis

Valstis, kas, parakstot attiecīgus starptautiskus līgumus, ir iekļāvušās Eiropas Savienībā.

Pašlaik Eiropas Savienībā ir 25 dalībvalstis – Beļģija, Čehijas Republika, Kipra, Dānija, Igaunija, Spānija, Vācija, Grieķija, Francija, Īrija, Itālija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Ungārija, Malta, Nīderlande, Austrija, Polija, Portugāle, Slovēnija, Slovākija, Somija, Zviedrija, Apvienotā Karaliste.

Tulkojot šo (un arī citu) valstu uzskaitījumu, jāpievērš uzmanība, pēc kāda principa valstis nosauktas angļu tekstā:

~ ja valstis kārtotas secīgi pēc to nosaukumiem attiecīgo valstu valodā, arī tulkojumā jā saglabā šī secība (pēc šā principa ir veidots uzskaitījums iepriekš),

~ ja valstis kārtotas angļu alfabēta secībā, tad tulkojumā tās jānosauc latviešu alfabēta secībā.

Tas pats jāievēro arī dalībvalstu valodu uzskaitījumā.

Official languages – oficiālās valodas

Dalībvalstu oficiālās valodas, kurās tiek izstrādāti Eiropas Savienības tiesību akti.

Pašlaik Eiropas Savienībā ir 20 oficiālo valodu; praksē tās pieņemts dalīt “vecajās” un “jaunajās” (tabulā norādītas *kursīvā*):

<u>saime/grupa</u>	<u>valoda</u>
ide/baltu	<i>latviešu, lietuviešu</i>
ide/grieķu	<i>grieķu</i>
ide/ģermāņu	<i>angļu, dāņu, nīderlandiešu, vācu, zviedru</i>
ide/romāņu	<i>franču, itāliešu, spāņu, portugāļu</i>
semītu	<i>maltiešu</i>
ide/slāvu	<i>čehu, poļu, slovāku, slovēņu,</i>
somugru	<i>igauņu, somu, ungāru</i>

Common market – kopējais tirgus

Arī: **Single market – vienotais tirgus**

Internal market – iekšējais tirgus

Šie ir dažādos vēstures posmos lietoti termini, kas attiecas uz vienu un to pašu jēdzienu – Kopienas tirgu. Lai saglabātu vēsturisko precizitāti, tulkojumā jāievēro oriģinālā lietotais apzīmējums.

Community law – Kopienas tiesības

Šaurā nozīmē Kopienas tiesības veido pamatlīgumi (primārās tiesības) un tiesību akti, ko Kopienas iestādes pieņēmušas, piemērojot šos līgumus (atvasinātās tiesības). Plašākā nozīmē Kopienas tiesības ietver visus priekšrakstus, ko piemēro Eiropas Kopienā.

Acquis communautaire (acquis) – tulkojumā saglabā oriģinālrakstību, *slīpina*

Tiesību un pienākumu kopums, kas uzliek saistības visām dalībvalstīm. To veido Eiropas Kopienu līgumos izklāstītie principi un mērķi, tiesību akti, kas pieņemti, piemērojot līgumus, Eiropas Kopienu Tiesas prakse, starptautiskie līgumi, ko noslēgusi Kopiena, kā arī starptautiskie līgumi, ko savā starpā noslēgušas dalībvalstis saistībā ar Eiropas Savienības darbību.

Approximation – tuvināšana

Process, kurā novērš nevēlamas vai nelietderīgas atšķirības dalībvalstu tiesību aktos, ja tās var būtiski iespaidot kopējo tirgu.

Harmonisation – saskaņošana

Process, kurā koordinē dalībvalstu politiku un tiesību aktus.

Unanimity – vienprātība

Lēmumu pieņemšanas procedūra Eiropas Savienībā ir diferencēta – dažādās jomās lēmumu pieņemšanai ir noteikta atšķirīga procedūra. Dažās jomās ir obligāti jāpanāk vienprātība, citās jautājumu var izlemt ar vienkāršu balsu vairākumu, vēl citās – ar kvalificētu balsu vairākumu. Kopš Vienotā Eiropas akta stāšanās spēkā vienprātību izmanto arvien mazāk, taču vienprātības princips vēl aizvien dominē otrā un trešā pilāra jomā.

Qualified majority – kvalificēts balsu vairākums

Tas ir balsu skaits, kas vajadzīgs lēmuma pieņemšanai Padomē jautājumos, kas saistīti ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 205. panta 2. punktu.

Co-decision procedure – koplēmuma procedūra

Ar Māstrihtas līgumu Parlamentam piešķirtas pilnvaras atsevišķās jomās (piemēram, darbaspēka brīva aprīte, iekšējais tirgus, veselības aizsardzība, vide, pētniecība u. c.) pieņemt juridiskus instrumentus kopā ar Padomi.

Subsidiarity – subsidiaritāte

Saskaņā ar šo principu jomās, kas nav ekskluzīvi Kopienas kompetencē, Kopiena rīkojas vienīgi tad, ja plānotās darbības apjoma dēļ dalībvalstis vienas pašas nespēj sasniegt paredzētos mērķus un rīcība Kopienas līmenī ir efektīvāka, turklāt izmantojamiem līdzekļiem jābūt samērīgiem ar mērķi, ko grib sasniegt Kopiena.

Convergence – konverģence

Pakāpeniska dalībvalstu ekonomikas politiku savstarpēja tuvināšana.

Convergence criteria – konverģences kritēriji

Cenu stabilitātes, budžeta deficīta, valūtas stabilitātes un citi kritēriji, kas jāievēro dalībvalstīm, lai tās varētu piedalīties ekonomiskajā un monetārajā savienībā.

Cohesion – kohēzija

Kopienas politika, kas paredz mazināt atšķirības starp dažādu reģionu attīstības līmeņiem; šim nolūkam izveidots Kohēzijas fonds.

Transparency – pārredzamība

Kopienas iestāžu darbības un lēmumu pieņemšanas atklātība un brīva pieejamība. Saskaņā ar Amsterdamas līgumu katram Eiropas Savienības pilsonim ir tiesības piekļūt Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas dokumentiem.

Eiropas Savienības iestādes un amatpersonas

Commission of the European Communities – Eiropas Kopienu Komisija

Arī: **European Commission – Eiropas Komisija**

Commission – Komisija

Eiropas Komisija ir ES galvenā izpildiestāde. Komisijas uzdevums ir izstrādāt priekšlikumus Kopienas tiesību aktiem un pārraudzīt to izpildi. Tās galvenais darbības mērķis ir nodrošināt kopējā tirgus netraucētu darbību un attīstību, un tai jāpārstāv Kopienas intereses gan Kopienā, gan arī ārpus tās.

Komisijas pakļautībā ir ģenerāldirektorāti un citi dienesti (*Ģenerālsekretariāts, Juridiskais dienests, Oficiālo publikāciju birojs, Statistikas birojs, Tulkošanas dienests* u. c.).

Council of the European Union – Eiropas Savienības Padome

(Līdz 1992. gadam – Council of the European Communities – Eiropas Kopienu Padome)

Arī: **Council of Ministers - Ministru padome**

Council – Padome

Padome ir galvenā Eiropas Savienības lēmējietāde, kura arī koordinē dalībvalstu politiku. Padome darbojas dalībvalstu ministru līmenī. Padomes sanāksmēs piedalās arī Komisijas pārstāvji. Padomes administratīvajā struktūrā ietilpst tās *Ģenerālsekretariāts, Pastāvīgo pārstāvju komiteja* (saīsinājumā no franču valodas – *COREPER; Comité des représentants permanents*) un darba grupas.

Padomi vada kāda no dalībvalstīm, ko saskaņā ar rotācijas principu reizi sešos mēnešos nomaina cita dalībvalsts.

European Council – Eiropadome

Eiropadomē pulcējas Eiropas Savienības dalībvalstu vai to valdību vadītāji. Eiropadome sanāk vismaz divreiz gadā, un kā pilntiesīgs loceklis tajā piedalās arī Eiropas Komisijas priekšsēdētājs. Eiropadomes uzdevums ir rosināt Eiropas Savienības attīstību un noteikt šīs attīstības vispārējās politiskās pamatnostādnes, kā arī izstrādāt kopējas ārpolitikas un drošības politikas principus. Eiropadomes lēmumi neuzliek juridiskas saistības, taču ir politiski svarīgi.

European Parliament – Eiropas Parlaments

(Līdz 1962. gadam – **Asambleja**)

Arī: **the Parliament – Parlaments**

Parlamenta locekļus uz pieciem gadiem vispārējās tiešās vēlēšanās ievēlē Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi. Šīs iestādes pakļautībā darbojas komitejas, kas veic visus sagatavošanās darbus, lai varētu noritēt Parlamenta sēdes.

Eiropas Parlamentam ir trīs svarīgākās darbības jomas:

- ~ Eiropas Parlaments kopā ar Padomi Eiropas Savienībā īsteno lēmējvaru;
- ~ ik gadu tas apstiprina budžetu;
- ~ Parlamenta pārraudzībā ir ES izpildiestādes.

Court of Auditors – Revīzijas palāta

Revīzijas palātas uzdevums ir uzraudzīt paredzēto ienākumu saņemšanu, to, vai izdevumi ir likumīgi un vai Kopienas finanšu pārvaldība ir bijusi pareiza. Kontroles un uzraudzības rezultātus apkopo gada pārskatā.

Revīzijas palātā ir pa vienam loceklim no katras Eiropas Savienības dalībvalsts; Padome viņus ieceļ uz sešiem gadiem ar tiesībām ieņemt šo amatu atkārtoti.

Court of Justice of the European Communities – Eiropas Kopienų Tiesa

Arī **Court of Justice – Tiesa**

Tiesas uzdevums ir nodrošināt, lai būtu ievērota likumība, piemērojot un interpretējot līgumus, kā arī Eiropas Kopienas darbībās kopumā. Tiesā var vērsties dalībvalstis, Kopienas iestādes, dalībvalstu tiesas, kā arī fiziskas un juridiskas personas sakarā ar lēmumiem, kas tām adresēti, vai arī tad, ja kāda Kopienas iestāde nav izdevusi tiesību aktu, ko tai attiecībā uz šīm personām būtu vajadzējis izdot. Ciešā sadarbībā ar dalībvalstu tiesām Tiesa nodrošina Kopienas tiesību vienādu interpretāciju visā Kopienā.

Court of First Instance – Pirmās instances tiesa

Pirmās instances tiesa ir izveidota saskaņā ar Vienoto Eiropas aktu. Tās pārziņā ir privātpersonu un uzņēmumu iesniegtās sūdzības saistībā ar Kopienas iestāžu pieņemtajiem lēmumiem. Pirmās instances tiesas lēmumus var pārsūdzēt Tiesā.

Committee of the Regions – Reģionu komiteja

Reģionu komitejai Eiropas Savienībā ir padomdevējas funkcijas. Šīs komitejas uzdevums ir pārstāvēt reģionālo varasiestāžu un pašvaldību intereses Eiropas Savienībā. Reģionu komiteja arī uzrauga subsidiaritātes principa ievērošanu.

Cohesion Fund – Kohēzijas fonds

Šā fonda uzdevums ir sniegt finansiālu palīdzību projektiem vides un transporta infrastruktūras jomā, lai mazinātu atšķirības dalībvalstu ekonomikas attīstībā.

Economic and Social Committee – Ekonomikas un sociālo lietu komiteja

Arī šai komitejai ir padomdevējas funkcijas. Tajā ir pārstāvēti gan darba devēji un darba ņēmēji, gan arī pašnodarbinātas personas u. c. Komiteja sniedz atzinumus Komisijai un Padomei par šo grupu uzskatiem jautājumos, kas saistīti ar Kopienas interesēm. Komisijai un Padomei jāapspriežas ar Ekonomikas un sociālo lietu komiteju dažādās politikas jomās, ieskaitot kopējo lauksaimniecības politiku, sociālo politiku, struktūrpolitiku un reģionu politiku.

European Social Fund – Eiropas Sociālais fonds

Fonda uzdevums ir stiprināt ekonomisku un sociālu izlīdzināšanos Eiropas Savienībā. Tas sniedz finansiālu palīdzību arodizglītībai un turpmākai izglītībai, veicina jaunu darbavietu izveidi un jauniešu bezdarba apkarošanu.

European Regional Development Fund – Eiropas Reģionālās attīstības fonds

Šā fonda galvenais uzdevums ir sniegt finansiālu palīdzību ekonomiski atpalikušu reģionu attīstībai. Eiropas Reģionālās attīstības fonds investē līdzekļus projektos veselības aizsardzības, izglītības, transporta, telekomunikāciju un enerģētikas jomā.

European Investment Bank – Eiropas Investīciju banka

Eiropas Investīciju banka ar ilgtermiņa investīcijām dažādās tautsaimniecības nozarēs veicina Eiropas Savienības mērķu sasniegšanu – cita starpā EIB atbalsta ekonomiski vājāku reģionu attīstību, telekomunikāciju attīstību, palīdz uzlabot dažādu nozaru konkurētspēju starptautiskā līmenī, atbalsta mazos un vidējos uzņēmumus un vides aizsardzību.

European Monetary Institute – Eiropas Monetārais institūts

Šis institūts darbojās līdz 1999. gadam, un tā galvenais uzdevums bija palīdzēt radīt nosacījumus, lai varētu izveidot monetāro savienību un ieviest vienotu valūtu.

European System of Central Banks (ESCB) – Eiropas Centrālo banku sistēma (ECBS)

European Central Bank (ECB) - Eiropas Centrālā banka (ECB)

Kopš 1999. gada 1. janvāra Eiropas Monetāro institūtu aizstāj Eiropas Centrālā

banka, kas iekļaujas Eiropas Centrālo banku sistēmā. To veido Eiropas Centrālā banka un dalībvalstu centrālās bankas. Tā ir atbildīga par Kopienas monetārās politikas noteikšanu un īstenošanu. Galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Ciktāl tas nav pretrunā šim mērķim, Eiropas Centrālo banku sistēma arī atbalstīs vispārējo Kopienas ekonomikas politiku.

European Agriculture Guidance and Guarantee Fund – Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds

Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds īsteno Eiropas Savienības kopējo lauksaimniecības politiku. Fondam ir divas nodaļas – Garantiju nodaļa un Virzības nodaļa. Garantiju nodaļa finansē izdevumus, kas radušies Eiropas Savienības noteiktās cenu politikas un tirgus politikas dēļ, ieskaitot kompensācijas maksājumus par reformām, kas veiktas saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku. Fonda Virzības nodaļa finansē lauksaimniecības modernizāciju un restrukturizāciju.

Statistical Office of the European Communities – Eiropas Kopienu Statistikas birojs

Arī: **Statistical Office (Eurostat, SOEC) – Statistikas birojs**

Statistikas biroja mērķis ir izveidot vienotu dalībvalstu statistikas datu klasifikāciju un vākšanas metodes, un šajā struktūrā turpmāk iesaistīt arī visas Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis. Birojam ir 6 direktorāti, ko vada ģenerāldirektors. Birojs saņem datus no visu ES dalībvalstu statistikas institūtiem, apstrādā tos un vajadzības gadījumā pielāgo Eiropas statistikas standartiem.

Savāktos materiālus Statistikas birojs publicē, un tie ir pieejami arī elektroniskā formā.

Office for Official Publications of the European Communities – Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs

Arī: **Official Publications Office – Oficiālo publikāciju birojs**

Oficiālo publikāciju biroja galvenais uzdevums ir veidot “Eiropas Savienības Oficiālo Vēstnesi” (angļu versijā – *The Official Journal of the European Union*), bet tas publicē arī citus periodiskus izdevumus, monogrāfijas, kā arī sagatavo materiālus elektroniskā, CD un video formā.

Structural Funds – struktūrfondi

Eiropas Savienības struktūrfondus vada Komisija. Struktūrfondu finansiālo palīdzību galvenokārt piešķir ES trūcīgākajiem reģioniem, lai veicinātu ES ekonomisko un sociālo kohēziju un vienota tirgus izveidi.

President of the Commission - Komisijas priekšsēdētājs

Komisijas priekšsēdētāju ieceļ dalībvalstu valdības, savstarpēji vienojoties. Komisijas priekšsēdētāju ar balsojumu apstiprina Parlaments. Priekšsēdētājs vada Komisijas sēdes un kā pilntiesīgs loceklis piedalās Eiropas Savienības Padomes sanāksmēs.

Members of the European Parliament – Eiropas Parlamenta deputāti

Sākotnēji tas nebija vēlēts amats, jo Eiropas Parlamenta locekļus iecēla no dalībvalstu parlamentu deputātu vidus, un darbs Eiropas Parlamentā viņiem bija papildu pienākums. Tāpēc vēsturiskos dokumentos tiek lietots termins *locekļi*, nevis *deputāti*. Kopš 1979. gada notiek tiešas Eiropas Parlamenta vēlēšanas, kurās piedalās visi ES dalībvalstu pilsoņi.

Svarīgākie līgumi

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (ECSC Treaty, Treaty of Paris) – Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums (EOTK līgums, Parīzes līgums)

Noslēgts 1951. gada 18. aprīlī Parīzē uz piecdesmit gadiem, stājies spēkā 1952. gada 23. jūlijā, zaudējis spēku 2002. gada 23. jūlijā.

Treaty establishing the European Atomic Energy Community (EURATOM Treaty, EAEC Treaty) – Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (EURATOM līgums, EAK līgums)

Noslēgts 1957. gada 25. martā Romā, stājies spēkā 1958. gada 1. janvārī.

Treaty establishing the European Economic Community (EEC Treaty, Treaty of Rome) - Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (EEK līgums, Romas līgums); kopš 1993. gada – Eiropas Kopienas dibināšanas līgums

Noslēgts 1957. gada 25. martā Romā, stājies spēkā 1958. gada 1. janvārī.

Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities (Merger Treaty) – Līgums par vienotas Eiropas Kopienas Padomes un vienotas Eiropas Kopienas Komisijas izveidi (Apvienošanas līgums)

Noslēgts 1965. gada 8. aprīlī, stājies spēkā 1967. gada 1. jūlijā. Šis līgums apvieno triju Kopienas izpildiestādes, izveidojot vienotu Eiropas Kopienas Padomi un Komisiju.

Single European Act (SEA, Single Act) – Vienotais Eiropas akts (VEA, Vienotais akts)

Noslēgts 1986. gada 17. februārī Luksemburgā, stājies spēkā 1987. gada 1. jūlijā. Saskaņā ar šo dokumentu palielināta Eiropas Parlamenta ietekme, veicināta sadarbība ārpolitikā, noteikts vienotā tirgus izveides termiņš.

**Treaty on European Union (TEU, Maastricht Treaty) –
Līgums par Eiropas Savienību (LES, Māstrihtas līgums)**

Noslēgts 1992. gada 7. februārī Māstrihtā, stājies spēkā 1993. gada 1. novembrī. Ar to tika ieviestas jaunas dalībvalstu sadarbības formas, piemēram, aizsardzības jomā un tieslietās un iekšlietās, tika noteikti kopējās drošības politikas un ārpolitikas principi. Ar šo līgumu tika izveidota trīs pilāru sistēma.

Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related Acts (Treaty of Amsterdam) –

Amsterdamas Līgums, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus saistītus dokumentus (Amsterdamas līgums)

Noslēgts 1997. gada 2. oktobrī Amsterdamā, stājies spēkā 1999. gada 1. maijā. Ar šo līgumu galvenokārt grozīti un papildināti daži Māstrihtas līguma noteikumi, paplašinātas Eiropas Parlamenta pilnvaras, atcelta robežkontrole pie Šengenas dalībvalstu robežām.

Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related Acts (Treaty of Nice) –

Nicas līgums, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus saistītus aktus (Nicas līgums)

Noslēgts 2001. gada 26. februārī Nicā, stājies spēkā 2003. gada 1. februārī. Šā līguma galvenais mērķis bija reformēt Eiropas Savienības iestādes, tajā paredzēta arī konstitūcijas izveide un Konvents, kam jārisina svarīgākie ar paplašināšanos saistītie jautājumi.

Treaty establishing a Constitution for Europe – Līgums par Konstitūciju Eiropai (Eiropas Konstitūcijas līgums)

Šis 2004. gadā pieņemtais līgums var stāties spēkā tikai tad, kad to būs ratificējušas visas 25 dalībvalstis; tas aizstās visus iepriekšējos dibināšanas līgumus.

II PIELIKUMS

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTU STANDARTFRĀZES

angliski	latviski
THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,	EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,
Having regard to the Treaty and in particular Article(s) ... thereof,	ņemot vērā Līgumu un jo īpaši tā ... pantu(s),
Having regard to the proposal from the Commission,	ņemot vērā Komisijas priekšlikumu,
Having regard to the draft Decision submitted by the Commission,	ņemot vērā Komisijas iesniegto lēmuma projektu,
Having regard to the proposal from the Commission, presented following consultation with the Advisory Committee, as provided for by the said Regulation,	ņemot vērā Komisijas priekšlikumu, kas iesniegts pēc apspriedes ar padomdevēju komiteju, kā paredz minētā regula,
After consulting the Commission,	apspriedusies ar Komisiju,
Having regard to the Opinion of the European Parliament,	ņemot vērā Eiropas Parlamenta atzinumu,
Having regard to the Opinion of the Committee of Regions,	ņemot vērā Reģionu komitejas atzinumu,
Having regard to the Opinion of the Court of Justice,	ņemot vērā Eiropas Kopienų Tiesas atzinumu,
Acting in accordance with the procedure laid down in Article 189c of the Treaty,	saskaņā ar Līguma 189.c pantā noteikto procedūru,
Whereas	tā kā... ;
Whereas	tā kā... ;
Whereas	tā kā... ;
Whereas...,	tā kā ...,
HAS ADOPTED THIS REGULATION:	IR PIEŅĒMUSI ŠO REGULU.
HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:	IR PIEŅĒMUSI ŠO DIREKTĪVU.
HAS ADOPTED THIS DECISION:	IR PIEŅĒMUSI ŠO LĒMUMU.

angliski	latviski
Article 1	1. pants
This Directive shall apply to / concern...	Šī direktīva attiecas uz...
Member States shall bring into force the laws and administrative provisions necessary to comply with this Directive before [...] (with effect from [...]) (within a period of ... from the date of its entry into force (adoption) (notification)).	Dalībvalstīs stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības līdz [...] (kas stājas spēkā no [...]) ... laikā no tās spēkā stāšanās (pieņemšanas) (paziņošanas) dienas).
They shall forthwith inform the Commission thereof.	Dalībvalstis par to tūlīt informē Komisiju.
When Member States adopt these measures, they shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such reference on the occasion of their official publication.	Kad dalībvalstis pieņem šos tiesību aktus, tajos ietver atsauci uz šo direktīvu vai arī šādu atsauci pievieno to oficiālajai publikācijai.
The methods of making such reference shall be laid down by Member States.	Dalībvalstis nosaka to, kā izdarīt šādas atsauces.
Member States shall communicate to the Commission the text of the main provisions of domestic law which they adopt in the field governed by this Directive.	Dalībvalstis dara Komisijai zināmus savu tiesību aktu galvenos noteikumus, ko tās pieņem jomā, uz kuru attiecas šī direktīva.
The Commission shall inform the other Member States thereof.	Komisija par to informē pārējās dalībvalstis.
Member States shall bring into force (adopt and publish), not later than [...], the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive before [...].	Dalībvalstīs vēlākais līdz [...] stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti (dalībvalstis pieņem un publicē normatīvos un administratīvos aktus), kas vajadzīgi, lai līdz [...] izpildītu šīs direktīvas prasības.
Before [...] Member States shall (, after consulting the Commission,) adopt and publish the provisions necessary to comply with this Directive.	Līdz [...] dalībvalstis (, apspriedušās ar Komisiju,) pieņem un publicē noteikumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības.

angliski	latviski
They shall apply these provisions from [...] (at the latest).	Dalībvalstis piemēro šos noteikumus (vēlākais) no [...].
As soon as this Directive has entered into force, Member States shall ensure that the Commission is informed, in sufficient time for it to submit its comments, of any draft laws, regulations or administrative provisions which they intend to adopt in the field covered by this Directive.	Tiklīdz šī direktīva ir stājusies spēkā, dalībvalstis informē Komisiju par visiem normatīvo un administratīvo aktu projektiem, ko dalībvalstis gatavojas pieņemt jomā, uz kuru attiecas šī direktīva, lai Komisija laikus varētu iesniegt savas piebildes..
Member States shall communicate to the Commission their laws, regulations and administrative provisions with regard to the application of this Directive.	Dalībvalstis dara Komisijai zināmus savus normatīvos un administratīvos aktus, kas attiecas uz šīs direktīvas piemērošanu.
Member States shall immediately inform the Commission of measures taken pursuant to this Directive.	Dalībvalstis tūlīt informē Komisiju par pasākumiem, kas veikti, ievērojot šo direktīvu.
This Directive shall enter into force on [...].	Šī direktīva stājas spēkā [...].
This Directive shall enter into force on the (...) day (following that) of its publication in the Official Journal of the European Communities.	Šī direktīva stājas spēkā [...] dienā pēc publicēšanas "Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī".
It shall apply until [...].	To piemēro līdz [...].
It shall expire on [...].	Tās darbība beidzas [...].
This Regulation shall be binding in its entirety and directly applicable in all Member States.	Šī regula uzliek saistības kopumā un ir tieši piemērojama visās dalībvalstīs.
This Directive shall apply from [...] (until [...]) (from [...] to [...]).	Šo direktīvu piemēro no [...] (līdz [...]) (no [...] līdz [...]).
This Directive is addressed to the Member States.	Šī direktīva ir adresēta dalībvalstīm.
Done at Brussels	Briselē, (...)
For the Council	Padomes vārdā –
The President	priekšsēdētājs

angliski	latviski
This [Agreement] shall remain in force indefinitely	Šis [nolīgums] ir spēkā uz nenoteiktu laiku
In witness whereof the undersigned Plenipotentiaries have signed this Treaty	To apliecinot, attiecīgi pilnvarotas personas ir parakstījušas šo Līgumu
It shall enter into force on the first day of the month following the date of such signature	Tas stājas spēkā nākamā mēneša pirmajā dienā pēc parakstīšanas

III PIELIKUMS

EIROPAS SAVIENĪBAS IESTĀŽU DOKUMENTU KODI

Lai atvieglotu Eiropas Savienības iestāžu savstarpējo saziņu, dokumentiem tiek pievienoti dažādi kodi, pēc kuriem iespējams noteikt izstrādātāju iestādi, adresātu, pieņemšanas procedūru u.tml. Arī dokumentu *Celex* numuros ir kodi, kas norāda dokumentu formu vai tematiku.

Tulkojumos **šie kodi jāatstāj netulkoti.**

Komisijas dokumenti:

- **COM** – citām iestādēm paredzētie Komisijas dokumenti (likumprojekti, paziņojumi, ziņojumi);
- **SEC** – dažādi Komisijas dokumenti; datubāzē tiek minēti tikai tie, kas saistīti ar iestāžu savstarpējām procedūrām;
- **CSE** – Eiropadomei paredzētie Komisijas dokumenti;
- **C** – Komisijas pārziņā esošie dokumenti, kas attiecas uz oficiālajiem dokumentiem; Komisija tos nodod Padomei un Parlamentam informācijai, un tie tiek reģistrēti datubāzē.
- **LET** – vēstule, ko Padomei nosūta bez pievienotiem dokumentiem vai kopā ar nenumurētu dokumentu.

Eiropas Parlamenta dokumenti:

- **1, 2, 3, 4, 5** – Eiropas Parlamenta vecie dokumenti;
- **A2, A3, A4, A5** – parlamentārās komisijas sagatavotie ziņojumi;
- **B4, B5** – Eiropas Parlamenta plenārsēdēm paredzētie dokumenti;
- **C, C2, C3, C4, C5** – no citām iestādēm ienākuši dokumenti, ko izplata Eiropas Parlaments;
- **PE** – kods, ko pievieno visiem Parlamenta dokumentiem

Reģionu komitejas dokumenti:

- **CDR** - Reģionu komitejas ziņojumi.

Ekonomikas un sociālo lietu komitejas dokumenti:

- **CES, CESE** – Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas ziņojumi

Publikācijas:

- **JO** – “Oficiālais Vēstnesis”
- **JO C** – “Oficiālais Vēstnesis”, C sērija (paziņojumi)
- **JO C E** – “Oficiālais Vēstnesis”, elektroniskā C sērija
- **JO L** – “Oficiālais Vēstnesis”, L sērija (likumdošana)
- **PRES** – Padomes paziņojumi presei
- **IP** – Komisijas paziņojumi presei
- **BULL** – Eiropas Savienības (informatīvais) biļetens

Dažādu iestāžu dokumentiem kopīgs kods:

AA/XXXX/NNN – gads/numurs/ kods

Gads – dokumenta sagatavošanas gads (sākotnējā priekšlikuma iesniegšana).

Numurs – nepārtraukta numerācija katram gadam neatkarīgi no konkrētās procedūras.

Kods norāda iestāžu izmantoto procedūru:

CNS – parasta Eiropas Parlamenta konsultācija

SYN – sadarbības procedūra

COD – koplēmuma procedūra

ACC – Līguma 133.pants

AVC – Eiropas Parlamenta apstiprināts lēmums

PRT – sociālais protokols

CNB – Eiropas Centrālās bankas konsultācija

Dokumenta atsauces numurā (*Celex* numurā) izmantotie kodi:

A – nolīgums/vienošanās, atzinums

B – budžets

C – deklarācija

D – lēmums

E – kopējā ārpolitika un drošības politika – kopēja nostāja, vienota rīcība, kopīga stratēģija

F – tieslietas un iekšlietas – kopēja nostāja, pamatlēmums

G – rezolūcija

H – ieteikums

-
- J** – nav iebildumu pret pieteiktu kopuzņēmumu [*Non-opposition to a notified joint venture*]
- K** – EOTK ieteikums
- L** – direktīva
- M** – nav iebildumu pret pieteiktu uzņēmumu koncentrāciju [*Non-opposition to a notified concentration*]
- O** – ECB pamatnostādnes
- Q** – iestāžu noteikumi – reglaments – iekšēja vienošanās
- R** – regula
- S** – vispārsvarīgs EOTK lēmums
- X** – cita veida dokuments
- Y** – cita veida akts (publicēts “Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša” C sērijā).

IV PIELIKUMS

VALSTIS UN TERITORIJAS, TO GALVASPILSĒTAS UN NAUDAS VIENĪBAS

Tabulā apkopotas valstis¹ un teritorijas², kam ir ISO apzīmējums.

Nosaukumi angļu valodā un ISO apzīmējumi atrodami arī Eiropas Savienības mājaslapā³.

Nosaukumiem latviešu valodā pamatā ir Valsts valodas centra (VVC) publikācija “Starptautiski atzīto valstu un teritoriju nosaukumi” izdevumā “Īpašvārdu rakstība”, VVC, R, 1998. un šā centra 2006. gada 10. jūlija lēmums.

Naudas vienību apzīmējumi saskaņoti ar nosaukumiem Standartizācijas un metroloģijas centra izdevumā “Valūtu un resursu kodī”, R, 1998 (LVS). Naudas vienību nosaukumi angļu valodā te nav minēti, taču ir to ISO trīsburtu apzīmējumi.

Parindes piezīmēs minēti arī plašāk pazīstamie daudzu valstu agrākie nosaukumi (piem., *Birma*, *Zaira*) un to agrākās galvaspilsētas, kas mainījušās pēdējo 50 gadu laikā, kā arī to Eiropas valstu naudas vienības, kas likvidētas līdz ar pilnīgu eiro ieviešanu tajās 2002. gada 1. janvārī.

Eiropas Savienības vienotās valūtas vienības nosaukums “eiro” tiek lietots saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 564 “Noteikumi par Eiropas Savienības vienotās valūtas vienības nosaukuma atveidi latviešu valodā”.

¹ Latvijai ir diplomātiskas attiecības ar vairāk nekā 130 valstīm. Ārlietu ministrija publicē šo valstu sarakstu: <http://www.mfa.gov.lv>

² Aizjūras zemes un teritorijas, valdījumi u. tml.

³ http://europa.eu.int/comm/dgs/translation/index_en.htm

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Afghanistan</i>	<i>Islamic State of Afghanistan</i>	AF	Afganistāna	Afganistānas Islāma Valsts	<i>Kabul</i>	Kabula	afgāns	AFA	puls
<i>Albania</i>	<i>Republic of Albania</i>	AL	Albānija	Albānijas Republika	<i>Tirana</i>	Tirāna	leks	ALL	kintars
<i>Algeria</i>	<i>People's Democratic Republic of Algeria</i>	DZ	Alžīrija	Alžīrijas Tautas Demokrātiskā Republika	<i>Algiers</i>	Alžīra	Alžīrijas dinārs	DZD	santims
<i>American Samoa</i>	<i>Territory of American Samoa</i>	AS	Amerikāņu Samoa ⁸	Amerikāņu Samoa teritorija	<i>Pago Pago</i>	Pagopago	ASV dolārs	USD	cents
<i>Andorra</i>	<i>Principality of Andorra</i>	AD	Andora	Andoras Firstiste	<i>Andorra la Vella</i>	Andora	eiro ⁹	EUR	cents
<i>Angola</i>	<i>Republic of Angola</i>	AO	Angola	Angolas Republika	<i>Luanda</i>	Luanda	kvanza	AON	luei
<i>Anguilla</i>	<i>Anguilla</i>	AI	Angilja	Angilja	<i>The Valley</i>	Valeja	Austrumkarību dolārs	XCD	cents
<i>Antarctica</i>	<i>Antarctica</i>	AQ	Antarktika	Antarktika	—	—	—	—	—
<i>Antigua and Barbuda</i>	<i>Antigua and Barbuda</i>	AG	Antigva un Barbuda	Antigva un Barbuda	<i>St John's</i>	Sentdžonsa	Austrumkarību dolārs	XCD	cents
<i>Argentina/Argentine, the</i>	<i>Argentine Republic</i>	AR	Argentīna	Argentīnas Republika	<i>Buenos Aires</i>	Buenosairesa	Argentīnas peso	ARS	sentavo
<i>Armenia</i>	<i>Republic of Armenia</i>	AM	Armēnija	Armēnijas Republika	<i>Yerevan</i>	Erevāna	(Armēnijas) drams	AMD	luma
<i>Aruba</i>	<i>Aruba</i>	AW	Aruba	Aruba	<i>Oranjestad</i>	Oranjestade	Arubas guldenis	AWG	cents
<i>Australia</i>	<i>Commonwealth of Australia</i> ¹⁰	AU	Austrālija	Austrālijas Savienība	<i>Canberra</i>	Kanbera	Austrālijas dolārs	AUD	cents
<i>Austria</i>	<i>Republic of Austria</i>	AT (A)	Austrija	Austrijas Republika	<i>Vienna</i>	Vīne	eiro ¹¹	EUR	cents

⁴ Šie nosaukumi saskaņā ar ANO atzītajiem oficiālajiem nosaukumiem (*SdT*).

⁵ Lieto arī trīsburtu apzīmējumus.

⁶ Valsts nosaukumu nemin, ja šāda nauda ir tikai attiecīgajā valstī; biržas sarakstos parasti lieto iso valsts un valūtas nosaukumu, piem., "Izraēlas šekelis".

⁷ ISO 4217, ko iesaka ES Komisijas Ģenerālsekretariāts (*SEC(96)1820*) (*SdT*).

⁸ Arī *Austrumsamoa* (*Eastern Samoa*).

⁹ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Andoras peseta un Francijas franks.

¹⁰ Reizēm bez *Commonwealth* (*SdT*).

¹¹ Lai gan eiro kļuva oficiālā valūta 1999. gadā, to neieviesa līdz 2002. gadam. Līdz tam Austrijas šilings, mazākā naudas vienība – grasis.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Azerbaijan</i>	<i>Azerbaijani Republic</i>	AZ	Azerbaidžāna	Azerbaidžānas Republika	<i>Baku</i>	Baku	Azerbaidžānas manats	AZM	kapeika
<i>Bahamas, the</i>	<i>Commonwealth of The Bahamas</i>	BS	Bahamu salas	Bahamu Salu Sadraudzība	<i>Nassau</i>	Nassau	Bahamu dolārs	BSD	cents
<i>Bahrain</i>	<i>State of Bahrain</i>	BH	Bahreina	Bahreinas Karaliste	<i>Manama</i>	Manama	Bahreinas dinārs	BHD	filis
<i>Bangladesh</i>	<i>People's Republic of Bangladesh</i>	BD	Bangladeša	Bangladešas Tautas Republika	<i>Dhaka</i>	Daka	taka	BDT	poiša
<i>Barbados</i>	<i>Barbados</i>	BB	Barbadosa	Barbadosa	<i>Bridgetown</i>	Bridžtauna	Barbadosas dolārs	BBD	cents
<i>Belarus</i> ¹²	<i>Republic of Belarus</i>	BY	Baltkrievija	Baltkrievijas Republika	<i>Minsk</i>	Minska	Baltkrievijas rubelis	BYB	kapeika
<i>Belgium</i>	<i>Kingdom of Belgium</i>	BE (B)	Beļģija	Beļģijas Karaliste	<i>Brussels</i>	Brisele	eiro ¹³	EUR	cents
<i>Belize</i>	<i>Belize</i>	BZ	Beliza ¹⁴	Beliza	<i>Belmopan</i>	Belmopana	Belizas dolārs	BZD	cents
<i>Benin</i>	<i>Republic of Benin</i>	BJ	Benina ¹⁵	Beninas Republika	<i>Porto Novo</i>	Portonovo ¹⁶	CFA (Āfrikas) franks ¹⁷	XOF	santims
<i>Bermuda</i>	<i>Bermuda</i>	BM	Bermudu salas	Bermudu salas	<i>Hamilton</i>	Hamiltona	Bermudu salu dolārs	BMD	cents
<i>Bhutan</i>	<i>Kingdom of Bhutan</i>	BT	Butāna	Butānas Karaliste	<i>Thimphu</i>	Timpu	ngultrums; Indijas rūpija	BTN INR	četrtrims
<i>Bolivia</i>	<i>Republic of Bolivia</i>	BO	Bolīvija	Bolīvijas Republika	<i>Sucre</i> ¹⁸	Sukre	boliviano	BOB	sentavo

¹² en arī *Byelorussia*.

¹³ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Beļģijas franks (BEF), mazākā naudas vienība – santims; arī Luksemburgas franks.

¹⁴ Agrākā (līdz 1973. g.) *Britu Hondūrasa*.

¹⁵ Agrākā (līdz 1975. g.) *Dahomeja*.

¹⁶ Valdības mītne Kotonū.

¹⁷ CFA franku emitē BCEAO (Rietumāfrikas valstu centrālā banka).

¹⁸ Valdība atrodas Lapasā (*La Paz*) (*SdT*).

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienības vienība
<i>Bosnia and Herzegovina</i> ¹⁹	<i>Republic of Bosnia and Herzegovina</i>	BA	Bosnija un Hercegovina	Bosnijas un Hercegovinas Republika	<i>Sarajevo</i>	Sarajeva	Bosnijas dinārs; konvertējamā marka ²⁰	BAM BAK	feniņš
<i>Botswana</i>	<i>Republic of Botswana</i>	BW	Botsvāna ²¹	Botsvānas Republika	<i>Gaborone</i>	Gaborone	pula	BWP	tebe
<i>Bouvet Island</i>	<i>Bouvet Island</i>	BV	Buvē sala ²²	Buvē sala	—	—	—	—	—
<i>Brazil</i>	<i>Federative Republic of Brazil</i>	BR	Brazīlija	Brazīlijas Federatīvā Republika	<i>Brasilia</i>	Brazīlija	Brazīlijas reāls	BRL	sentavo
<i>British Indian Ocean Territory</i>	<i>British Indian Ocean Territory</i>	IO	Britu Indijas okeāna teritorija ²³	Britu Indijas okeāna teritorija	—	—	—	—	—
<i>British Virgin Islands, the</i>	<i>British Virgin Islands</i>	VG	Britu Virdžīnu salas	Britu Virdžīnu salas	<i>Road Town</i>	Roudtauna	ASV dolārs	USD	cents
<i>Brunei</i>	<i>Negara Brunei Darussalam</i>	BN	Bruneja	Bruneja	<i>Bandar Seri Begawan</i>	Bandarsēribegavana	Brunejas dolārs	BND	sens
<i>Bulgaria</i>	<i>Republic of Bulgaria</i>	BG	Bulgārija	Bulgārijas Republika	<i>Sofia</i>	Sofija	leva	BGL	stotinka
<i>Burkina Faso</i> ²⁴	<i>Burkina Faso</i>	BF	Burkinafaso ²⁵	Burkinafaso	<i>Ouagadougou</i>	Vagadugu	<i>CEA</i> (Āfrikas) franks	XOF	santims
<i>Burundi</i>	<i>Republic of Burundi</i>	BI	Burundi	Burundi Republika	<i>Bujumbura</i>	Bužumbura	Burundi franks	BIF	santims
<i>Cambodia</i>	<i>Kingdom of Cambodia</i>	KH	Kambodža ²⁶	Kambodžas Karaliste	<i>Phnom Penh</i>	Pnompeņa	riels	KHR	sens
<i>Cameroon/ Cameroons, the</i>	<i>Republic of Cameroon</i>	CM	Kamerūna	Kamerūnas Republika	<i>Yaoundé</i>	Jaunde	<i>CEA</i> (Āfrikas) franks	XAF	santims

¹⁹ Neoficiāli **en** *Bosnia-Herzegovina*.

²⁰ Norēķiniem ar ārvalstīm (*SdT*).

²¹ Agrākā (līdz 1966. g.) *Bečuanalenda*.

²² Neapdzīvota Norvēģijas teritorija (*SdT*).

²³ Apvienotās Karalistes atkarīgā teritorija bez pamatiedzīvotājiem (*SdT*).

²⁴ **en** lieto īpašības vārdu un etnonīmu *Burkinabe*.

²⁵ Agrākā (līdz 1984. g.) *Augšvolta*.

²⁶ Vienubrid (no 1975. g. līdz 1979. g.) *Kampučija*.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Canada</i>	<i>Canada</i>	CA	Kanāda	Kanāda	<i>Ottawa</i>	Otava	Kanādas dolārs	CAD	cents
<i>Cape Verde</i>	<i>Republic of Cape Verde</i>	CV	Kaboverde	Kaboverdes Republika	<i>Prata</i>	Praja	Kaboverdes eskudo	CVE	sentavo
<i>Cayman Islands</i>	<i>Cayman Islands</i>	KY	Kaimanu salas	Kaimanu Salas	<i>George Town</i>	Džordžtauna	Kaimanu salu dolārs	KYD	cents
<i>Central African Republic</i>	<i>Central African Republic</i>	CF	Centrālāfrikas Republika	Centrālāfrikas Republika	<i>Bangui</i>	Bangi	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XAF	santims
<i>Chad</i>	<i>Republic of Chad</i>	TD	Čada	Čadas Republika	<i>N'Djamena</i>	Ndžamena	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XAF	santims
<i>Chile</i>	<i>Republic of Chile</i>	CL	Čīle	Čīles Republika	<i>Santiago</i>	Santiago	Čīles peso	CLP	sentavo
<i>China</i>	<i>People's Republic of China</i>	CN	Ķīna	Ķīnas Tautas Republika	<i>Beijing</i>	Pekina (Beidžina)	Ķīnas juana renminbi	CNY	fiņa
<i>Christmas Island</i>	<i>Christmas Island Territory</i>	CX	Ziemeļtūku sala	Ziemeļtūku salas teritorija	<i>Flying Fish Cove</i>	Flaingfīskova	Austrālijas dolārs	AUD	cents
<i>Cocos (Keeling) Islands</i>	<i>Territory of Cocos (Keeling) Islands</i>	CC	Kokosu (Kilinga) salas	Kokosu (Kilinga) salu teritorija	<i>Bantam</i>	Bantama	Austrālijas dolārs	AUD	cents
<i>Colombia</i>	<i>Republic of Colombia</i>	CO	Kolumbija	Kolumbijas Republika	<i>Santa Fe de Bogotá</i>	Bogota	Kolumbijas peso	COP	sentavo
<i>Comoros, the</i>	<i>Islamic Federal Republic of The Comoros</i>	KM	Komoru salas	Komoru Islāma Federatīvā Republika	<i>Moroni</i>	Moroni	Komoru salu franks	KMF	santims
<i>Congo</i>	<i>Republic of the Congo</i>	CG	Kongo	Kongo Republika	<i>Brazzaville</i>	Brazavila	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XAF	santims
<i>Cook Islands</i>	<i>Cook Islands</i>	CK	Kuka salas	Kuka salas	<i>Avarua</i>	Avarua	Jaunzēlandes dolārs	NZD	cents
<i>Costa Rica</i>	<i>Republic of Costa Rica</i>	CR	Kostarika	Kostarikas Republika	<i>San José</i>	Sanhosē	Kostarikas kolons	CRC	sentimo
<i>Côte d'Ivoire</i> ²⁷	<i>Republic of Côte d'Ivoire</i>	CI	Kotdivuāra	Kotdivuāras Republika	<i>Yamoussoukro</i> ²⁹	Jamusukro	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XOF	santims

²⁷ *en* lieto ipašības vārdus un etnonīmu *Ivorian*.

²⁸ Līdz 1985. gadam Zilonķaula Krasts.

²⁹ Valdības rezidence Abidžanā (*Abidjan*) (*SdIT*).

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Croatia</i>	<i>Republic of Croatia</i>	HR	Horvātija ³⁰	Horvātijas Republika	<i>Zagreb</i>	Zagreba	(Horvātijas) kuna	HRK	lipa
<i>Cuba</i>	<i>Republic of Cuba</i>	CU	Kuba	Kubas Republika	<i>Havana</i>	Havana	Kubas peso	CUP	sentavo
<i>Cyprus</i>	<i>Republic of Cyprus</i>	CY	Kipra	Kīpras Republika	<i>Nicosia</i>	Nikozija	Kīpras mārciņa	CYP	mils
<i>Czech Republic</i>	<i>Czech Republic</i>	CZ	Čehija	Čehijas Republika	<i>Prague</i>	Prāga	Čehijas krona	CZK	hellers
<i>Democratic Republic of the Congo</i> ³¹	<i>Democratic Republic of the Congo</i>	CD	Kongo	Kongo Demokrātiskā Republika ³²	<i>Kinshasa</i>	Kinšasa ³³	jaunais zairs	CDF	likuta
<i>Denmark</i>	<i>Kingdom of Denmark</i>	DK	Dānija	Dānijas Karaliste	<i>Copenhagen</i>	Kopenhāgena	Dānijas krona	DKK	ēra
<i>Djibouti</i>	<i>Republic of Djibouti</i>	DJ	Džibutija ³⁴	Džibutijas Republika	<i>Djibouti</i>	Džibuti	Džibutijas franks	DJF	santims
<i>Dominica</i>	<i>Commonwealth of Dominica</i>	DM	Dominika	Dominikas Sadraudzība	<i>Roseau</i>	Rozo	Austrumkaribu dolārs	XCD	cents
<i>Dominican Republic</i>	<i>Dominican Republic</i>	DO	Dominikānas Republika ³⁵	Dominikānas Republika	<i>Santo Domingo</i>	Santodomingo	Dominikānas peso	DOP	sentavo
<i>East Timor</i>	<i>East Timor</i>	TP	Austrumtimora	Austrumtimora	<i>Dili</i>	Dili	Indonēzijas rūpija	IDR	—
<i>Ecuador</i>	<i>Republic of Ecuador</i>	EC	Ekvadora	Ekvadoras Republika	<i>Quito</i>	Kito	sukre	ECS	sentavo
<i>Egypt</i>	<i>Arab Republic of Egypt</i>	EG	Ēģipte	Ēģiptes Arābu Republika ³⁶	<i>Cairo</i>	Kaira	Ēģiptes mārciņa	EGP	piastrs
<i>El Salvador</i>	<i>Republic of El Salvador</i>	SV	Salvadora	Salvadoras Republika	<i>San Salvador</i>	Sansalvadora	Salvadoras kolons	SVC	sentavo

³⁰ Agrāk reizēm lietota arī forma *Kroātijā*.

³¹ **en** arī *Congo (Kinshasa)*, *Congo-Kinshasa*, arī *Zaire*; senāk *Beļģijas Kongo*.

³² No 1971. g. līdz 1997. g. *Zaira*.

³³ Agrāk (līdz 1966. g.) *Leopoldvillā*.

³⁴ Kādreizējā *Francū Somālija* un vēlāk – *Francijas Afāru un Isu teritorija*.

³⁵ Senāk *Santodomingo*.

³⁶ No 1958. līdz 1971. gadam – Apvienotā Arābu Republika.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Equatorial Guinea</i>	<i>Republic of Equatorial Guinea</i>	GQ	Ekvatoriāla Gvineja ³⁷	Ekvatoriālās Gvinejas Republika	<i>Malabo</i>	Malobo	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XAF	santims
<i>Eritrea</i>	<i>State of Eritrea</i>	ER	Eritreja	Eritrejas Valsts	<i>Asmara</i>	Asmera	nakfa	ERN	santims
<i>Estonia</i>	<i>Republic of Estonia</i>	EE	Igaunija	Igaunijas Republika	<i>Tallinn</i>	Tallina	Igaunijas krona	EEK	sents
<i>Ethiopia</i>	<i>Federal Democratic Republic of Ethiopia</i>	ET	Etiopija	Etiopijas Federatīvā Demokrātiskā Republika	<i>Addis Ababa</i>	Adisabeba	Etiopijas birs	ETB	cents
<i>Faeroe Islands</i>	<i>Faeroe Islands</i>	FO	Farēru salas ³⁸	Farēru salas	<i>Thorshavn</i>	Torshavna	Dānijas krona	DKK	ēra
<i>Falkland Islands</i>	<i>Falkland Islands</i>	FK	Folklanda salas ³⁹	Folklanda salas	<i>Stanley</i>	Stenlija	Folklanda salu mārciņa	FKP	jaunais pens
<i>Fiji</i>	<i>Republic of Fiji</i>	FJ	Fidži	Fidži Republika	<i>Suva</i>	Suva	Fidži dolārs	FJD	cents
<i>Finland</i>	<i>Republic of Finland</i>	FI	Somija	Somijas Republika	<i>Helsinki</i>	Helsinki	eiro ⁴⁰	EUR	cents
<i>France</i>	<i>French Republic</i>	FR (F)	Francija	Francijas Republika	<i>Paris</i>	Parīze	eiro ⁴¹	EUR	cents
<i>French Guiana</i>	<i>Department of French Guiana</i>	GF	Francū Gviāna	Francijas Gviānas departaments	<i>Cayenne</i>	Kajenna	eiro ⁴²	EUR	cents
<i>French Polynesia</i>	<i>Territory of French Polynesia</i>	PF	Francū Polinēzija	Francū Polinēzijas teritorija	<i>Papeete</i>	Papeete	<i>CFP (Klusā okeāna) franks</i>	XPF	santims
<i>French Southern and Antarctic Lands</i>	<i>Territory of the French Southern and Antarctic Lands</i>	TF	Francū dienvidu un Antarktiskās teritorijas ⁴³	Francū dienvidu un Antarktiskās teritorija	—	—	—	—	—
<i>Gabon</i>	<i>Gabonese Republic</i>	GA	Gabona	Gabonas Republika	<i>Libreville</i>	Librevila	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XAF	santims
<i>Gambia, the</i>	<i>Republic of The Gambia</i>	GM	Gambija	Gambijas Republika	<i>Banjul</i>	Bandžula ⁴⁴	dalasi	GMD	bututs

³⁷ Agrākā *Spāņu Gvineja*.

³⁸ Pedējā laikā arī *Fēru salas*.

³⁹ Teritorijas apzīmēšanai lietots arī termins *Malvinu salas*.

⁴⁰ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Somijas marka (FIM), mazākā naudas vienība – fenīšs.

⁴¹ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁴² Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁴³ Francijas teritorija bez pamatiedzīvotājiem; pārvalde atrodas Senpjērā (*SGT*).

⁴⁴ Senāk (līdz 1973. g.) *Batersta*.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
Georgia	Georgia	GE	Gruzija	Gruzija	Tbilisi	Tbilisi	lari	GEL	tetri
Germany	Federal Republic of Germany	DE (D)	Vācija	Vācijas Federatīvā Republika	Berlin	Berlīne ⁴⁵	eiro ⁴⁶	EUR	cents
Ghana	Republic of Ghana	GH	Gana ⁴⁷	Ganas Republika	Accra	Akra	sedi	GHC	peseva
Gibraltar	Gibraltar	GI	Gibraltārs	Gibraltārs	Gibraltar	Gibraltāra	Gibraltāra mārciņa	GIP	penss
Greece	Hellenic Republic	GR (EL)	Grieķija	Grieķijas Republika	Athens	Atēnas	eiro ⁴⁸	EUR	cents
Greenland	Greenland	GL	Grenlande	Grenlande	Nuuk	Nūka	Dānijas krona	DKK	ēra
Grenada	Grenada	GD	Grenāda	Grenāda	St. George's	Sentdžordžesa	Austrumkariibu dolārs	XCD	cents
Guadeloupe	Department of Guadeloupe	GP	Gvadelupa	Gvadelupas departaments	Basse Terre	Bastēra	eiro ⁴⁹	EUR	cents
Guam	Territory of Guam	GU	Guama	Guamas teritorija	Agaña	Agana	ASV dolārs	USD	cents
Guatemala	Republic of Guatemala	GT	Gvatemala	Gvatemalas Republika	Guatemala City	Gvatemala	(Gvatemalas) ketsals	GTQ	sentavo
Guinea	Republic of Guinea	GN	Gvineja	Gvinejas Republika	Conakry	Konakri	Gvinejas franki	GNF	santims
Guinea-Bissau	Republic of Guinea-Bissau	GW	Gvineja-Bisava ⁵⁰	Gvinejas-Bisavas Republika	Bissau	Bisava	CFA (Āfrikas) franki	XOF	santims
Guyana	Cooperative Republic of Guyana	GY	Gajāna	Gajānas Kooperatīvā Republika	Georgetown	Džordžtauna	Gajānas dolārs	GYD	cents
Haiti	Republic of Haiti	HT	Haiti	Haiti Republika	Port-au-Prince	Portoprensa	gurds	HTG	santims
Heard Island and McDonald Islands	Territory of Heard Island and McDonald Islands	HM	Hērda sala un Makdonalda salas ⁵¹	Hērda salas un Makdonalda salu teritorija	—	—			

⁴⁵ No 1949. līdz 1990. gadam VFR galvaspilsēta bija Bonna.

⁴⁶ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Vācijas marka (DEM), mazākā naudas vienība – fenīņš.

⁴⁷ Agrākais Zelta Krasts.

⁴⁸ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Grieķijas drahma (GRD), mazākā naudas vienība savulaik lepta.

⁴⁹ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franki (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁵⁰ Agrākā Portugāles Gvineja vai Bisavas Gvineja.

⁵¹ Neapdzīvota Austrālijas teritorija (SDI).

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Honduras</i>	<i>Republic of Honduras</i>	HN	Honduras	Hondurasas Republika	<i>Tegucigalpa</i>	Tegusigalpa	lempira	HNL	sentavo
<i>Hong Kong</i>	<i>Hong Kong Special Administrative Region (HKSAR)</i> ⁵²	HK	Honkonga ⁵³	Honkongas īpašās pārvaldes apgabals	<i>Victoria</i>	Viktorija	Honkongas dolārs	HKD	cents
<i>Hungary</i>	<i>Republic of Hungary</i>	HU	Ungārija	Ungārijas Republika	<i>Budapest</i>	Budapešta	forints	HUF	fillers
<i>Iceland</i>	<i>Republic of Iceland</i>	IS	Islande	Islandes Republika	<i>Reykjavik</i>	Reikjavika	Islandes krona	ISK	ēra
<i>India</i>	<i>Republic of India</i>	IN	Indija	Indijas Republika	<i>New Delhi</i>	Deli	Indijas rūpija	INR	pausa
<i>Indonesia</i>	<i>Republic of Indonesia</i>	ID	Indonēzija	Indonēzijas Republika	<i>Jakarta</i>	Džakarta	Indonēzijas rūpija	IDR	sens
<i>Iran</i>	<i>Islamic Republic of Iran</i>	IR	Irāna ⁵⁴	Irānas Islāma Republika	<i>Tehran</i>	Teherāna	Irānas riāls	IRR	dinārs ⁵⁵
<i>Iraq</i>	<i>Republic of Iraq</i>	IQ	Irāka	Irākas Republika	<i>Baghdad</i>	Bagdāde	Irākas dinārs	IQD	fls
<i>Ireland</i>	<i>Republic of Ireland</i>	IE	Īrija	Īrijas Republika	<i>Dublin</i>	Dublina	eiro ⁵⁶	EUR	cents
<i>Israel</i>	<i>State of Israel</i>	IL	Izraēla	Izraēlas Valsts	<i>Jerusalem</i>	Jeruzaleme	šekelis	ILS	agora
<i>Italy</i>	<i>Italian Republic</i>	IT (I)	Itālija	Itālijas Republika	<i>Rome</i>	Roma	eiro ⁵⁷	EUR	cents
<i>Jamaica</i>	<i>Jamaica</i>	JM	Jamaika	Jamaika	<i>Kingston</i>	Kingstona	Jamaikas dolārs	JMD	cents
<i>Japan</i>	<i>Japan</i>	JP	Japāna	Japāna	<i>Tokyo</i>	Tokija	(Japānas) jena	JPY	sens
<i>Jordan</i>	<i>Hashemite Kingdom of Jordan</i>	JO	Jordānija	Jordānijas Hašimītu Karaliste	<i>Amman</i>	Ammāna	Jordānijas dinārs	JOD	fls
<i>Kazakhstan</i>	<i>Republic of Kazakhstan</i>	KZ	Kazahstāna ⁵⁸	Kazahstānas Republika	<i>Astana</i>	Astana ⁵⁹	tenge	KZT	tipa
<i>Kenya</i>	<i>Republic of Kenya</i>	KE	Kenija	Kenijas Republika	<i>Nairobi</i>	Nairobi	Kenijas šilīnš	KES	cents

⁵² No 1997. gada 1. jūlija (SdT).

⁵³ *Ari Sjangana*.

⁵⁴ *Agrākā Persija*.

⁵⁵ Riāla vērtība ir tik maza, ka dinārus norēķinos vairs nelieto.

⁵⁶ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Īrijas mārciņa (IEP), mazākā naudas vienība – pens.

⁵⁷ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Itālijas lira (ITL), mazākā naudas vienības savulaik čentezimo.

⁵⁸ Senāk parasti Kazahija.

⁵⁹ Kopš 1998. gada, iepriekš Alma-Ata (Almati).

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Kiribati</i> ⁶⁰	<i>Republic of Kiribati</i>	KI	Kiribati	Kiribati	<i>Bairiki</i> ⁶¹	Bairiki	Austrālijas dolārs	AUD	cents
<i>Kuwait</i>	<i>State of Kuwait</i>	KW	Kuveita	Kuveitas Valsts	<i>Kuwait City</i>	Kuveita	Kuveitas dirhams	KWD	filis
<i>Kyrgyzstan</i>	<i>Kyrgyz Republic</i>	KG	Kirgizstāna ⁶²	Kirgizstānas Republika	<i>Bishkek</i>	Biškeka ⁶³	soms	KGS	tipa
<i>Laos</i>	<i>Lao People's Democratic Republic</i>	LA	Laosa	Laosas Tautas Demokrātiskā Republika	<i>Vientiane</i>	Vjenjana	kips	LAK	ats
<i>Latvia</i>	<i>Republic of Latvia</i>	LV	Latvija	Latvijas Republika	<i>Riga</i>	Rīga	lats	LVL	santims
<i>Lebanon</i>	<i>Lebanese Republic</i>	LB	Libāna	Libānas Republika	<i>Beirut</i>	Beiruta	Libānas mārciņa	LBP	piasters
<i>Lesotho</i>	<i>Kingdom of Lesotho</i>	LS	Lesoto	Lesoto Karaliste	<i>Maseru</i>	Maseru	loti; rends	LSL ZAR	sente
<i>Liberia</i>	<i>Republic of Liberia</i>	LR	Libērija	Libērijas Republika	<i>Monrovia</i>	Monrovija	Libērijas dolārs	LRD	cents
<i>Libya</i>	<i>Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya</i>	LY	Lībija	Lībijas Sociālistiskā Arābu Tautas Džamahirija	<i>Tripoli</i>	Tripole	Lībijas dinārs	LYD	dirhēms
<i>Liechtenstein</i>	<i>Principality of Liechtenstein</i>	LI	Lihtenšteina	Lihtenšteinas Firstiste	<i>Vaduz</i>	Vaduca	Šveices franks	CHF	santims
<i>Lithuania</i>	<i>Republic of Lithuania</i>	LT	Lietuva	Lietuvas Republika	<i>Vilnius</i>	Viļņa	lits	LTL	cents
<i>Luxembourg</i>	<i>Grand Duchy of Luxembourg</i>	LU (L)	Luksemburga	Luksemburgas Lielhercogiste	<i>Luxembourg</i>	Luksemburga	eiro ⁶⁴	EUR	cents
<i>Macao</i>	<i>Macao</i>	MO	Makao	Makao	<i>Macao</i>	Makao ⁶⁵	pataka	MOP	avo
<i>Macedonia</i>	<i>Former Yugoslav Republic of Macedonia</i>	MK	Maķedonija	Bijusi Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika	<i>Skopje</i>	Skopje	denārs	MKD	deni

⁶⁰ Bijušās *Gilberta salas*.

⁶¹ Taravas sala (*SdIT*).

⁶² Senāk parasti Kirgizija.

⁶³ Agrākā (līdz 1992. g.) Frunze.

⁶⁴ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Luksemburgas franks (LUF), mazākā naudas vienība – santims; arī Beļģijas franks.

⁶⁵ *Art Aomiņa (en Aomen)*.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Madagascar</i> ⁶⁶	<i>Republic of Madagascar</i>	MG	Madagaskara	Madagaskaras Republika	<i>Antananarivo</i>	Antananarivu	malagasu franks	MGF	santims
<i>Malawi</i>	<i>Republic of Malawi</i>	MW	Malāvija	Malāvijas Republika	<i>Lilongwe</i>	Lilongve	kvača	MWK	tambala
<i>Malaysia</i>	<i>Malaysia</i>	MY	Malāzija	Malāzija	<i>Kuala Lumpur</i>	Kualalumpura	Malāzijas ringits	MYR	sens
<i>Maldives</i>	<i>Republic of Maldives</i>	MV	Maldivu salas, Maldivija	Maldivijas Republika	<i>Malé</i>	Male	rūfija	MVR	lari
<i>Mali</i>	<i>Republic of Mali</i>	ML	Mali	Mali Republika	<i>Bamako</i>	Bamako	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XOF	santims
<i>Malta</i>	<i>Republic of Malta</i>	MT	Malta	Malta Republika	<i>Valletta</i>	Valeta	Malta lira	MTL	cents
<i>Marshall Islands, the</i>	<i>Republic of the Marshall Islands</i>	MH	Mārsala salas	Mārsala Salu Republika	<i>Majuro</i>	Madžuro	ASV dolārs	USD	cents
<i>Martinique</i>	<i>Department of Martinique</i>	MQ	Martinika	Martinikas departaments	<i>Fort-de-France</i>	Fordefransa	eiro ⁶⁷	EUR	cents
<i>Mauritania</i>	<i>Islamic Republic of Mauritania</i>	MR	Mauritānija	Mauritānijas Islāma Republika	<i>Nouakchott</i>	Nuakšota	ugija	MRO	kums
<i>Mauritius</i>	<i>Republic of Mauritius</i>	MU	Maurīcija	Maurīcijas Republika	<i>Port Louis</i>	Portluīja	Maurīcijas rūpija	MUR	cents
<i>Mayotte</i> ⁶⁸	<i>Territorial Collectivity of Mayotte</i>	YT	Majota	Majotas teritoriālā kopiena ⁶⁹	<i>Mamoudzou</i>	Mamudzu	eiro ⁷⁰	EUR	cents
<i>Mexico</i>	<i>United Mexican States</i>	MX	Meksika	Meksikas Savienotās Valstis	<i>Mexico City</i>	Mehiko	Meksikas jaunais peso	MXN	sentavo
<i>Micronesia</i>	<i>Federated States of Micronesia</i>	FM	Mikronēzija	Mikronēzijas Federatīvās Valstis	<i>Palikir 71</i>	Palikira	ASV dolārs	USD	cents
<i>Moldova</i>	<i>Republic of Moldova</i>	MD	Moldova	Moldovas Republika	<i>Chisinau</i>	Kišineva	Moldovas leja	MDL	bans

⁶⁶ en lieto īpašības vārdu un etnonīmu *Malagasy*; vienbrīd *Malagasy* (jeb *Malgašu) Republika; Antananarivu agrāk Tananarive*.

⁶⁷ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁶⁸ en lieto īpašības vārdu *Mahoran* un etnonīmu *Mahorais*.

⁶⁹ Franču-latviešu vārdnīca dod *collectivité territoriale* atbilstmi "teritoriālā kopiena".

⁷⁰ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁷¹ Valdība atrodas *Kolonijā (SDT)*.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Monaco</i> ⁷²	<i>Principality of Monaco</i>	MC	Monako	Monako Firstiste	<i>Monaco</i>	Monako	eiro ⁷³	EUR	cents
<i>Mongolia</i>	<i>Republic of Mongolia</i>	MN	Mongolija	Mongolijas Republika	<i>Ulan Bator</i>	Ulanbatora	tugriks	MNT	mēģe
<i>Montenegro</i>	<i>Republic of Montenegro</i>	CS	Melnkalne	Melnkalnes Republika ⁷⁴	<i>Podgorica</i>	Podgorica ⁷⁵	eiro ⁷⁶	EUR	cents
<i>Montserrat</i>	<i>Montserrat</i>	MS	Montserrata	Montserrata	<i>Plymouth</i>	Plimuta	Austrumkarību dolārs	XCD	cents
<i>Morocco</i>	<i>Kingdom of Morocco</i>	MA	Maroka	Marokas Karaliste	<i>Rabat</i>	Rabata	Marokas dirhems	MAD	santims
<i>Mozambique</i>	<i>Republic of Mozambique</i>	MZ	Mozambika	Mozambikas Republika	<i>Maputo</i>	Maputu ⁷⁷	metikals	MZM	sentavo
<i>Myanmar</i>	<i>Union of Myanmar</i>	MM	Mjanma ⁷⁸	Mjanmas Savienība	<i>Yangon</i>	Jangona ⁷⁹	kjats	MMK	pija
<i>Namibia</i>	<i>Republic of Namibia</i>	NA	Namībija ⁸⁰	Namībijas Republika	<i>Windhoek</i>	Vindhuka	Namībijas dolārs ⁸¹	NAD	cents
<i>Nauru</i>	<i>Republic of Nauru</i>	NR	Nauru	Nauru Republika	<i>Yaren</i>	Jarena	Austrālijas dolārs	AUD	cents
<i>Nepal</i>	<i>Kingdom of Nepal</i>	NP	Nepāla	Nepālas Karaliste	<i>Katmandu</i>	Katmandu	Nepālas rūpija	NPR	pausa
<i>Netherlands</i> ⁸² , <i>the</i>	<i>Kingdom of the Netherlands</i>	NL (NL)	Nīderlandē ⁸³	Nīderlandes Karaliste	<i>Amsterdam</i>	Amsterdama	eiro ⁸⁴	EUR	cents
<i>Netherlands Antilles, the</i>	<i>Netherlands Antilles</i>	AN	Nīderlandes Antīlas	Nīderlandes Antīlas	<i>Willemstad</i>	Vīlemstade	Nīderlandes Antīļu guldenis	ANG	cents

⁷² *en* lieto ipašības vārdu un etnonīmu *Montegasque*.

⁷³ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁷⁴ 2006. gada 21. maijā notika tautas nobalsošana par Melnkalnes neatkarību, atdaloties no Serbijas. Melnkalne neatkarību pasludināja 2006. gada 3. jūnijā.

⁷⁵ No 1945. g. līdz 1992. g. Titograda.

⁷⁶ Kopš 2002. gada 1. janvāra.

⁷⁷ Agrākā (līdz 1976. g.) Lorensumarkša.

⁷⁸ Agrākā Bīrma (*en Burnia*); *en* lieto ipašības vārdu un etnonīmu *Burmese*.

⁷⁹ *Jangona* agrāk *Rangūna* (*en Rangoon*).

⁸⁰ Agrākā *Dienvidrietumu Āfrika*.

⁸¹ Likumīgs maksāšanas līdzeklis ir arī rends (*SdT*).

⁸² *en* lieto ipašības vārdu *Dutch* un etnonīmu *Dutchman* (daudzskaitli *the Dutch*).

⁸³ Lieto arī tradicionālo *Holande*; formāli "Holande" ir daļa no tagadējās Nīderlandes – Ziemeļholandes un Dienvidholandes provinces.

⁸⁴ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Nīderlandes guldenis (NLG), mazākā naudas vienība – cents.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Maržākā naudas vienība
New Caledonia	<i>Territory of New Caledonia and Dependencies</i>	NC	Jaunkaledonija	Jaunkaledonija un piedēriņas teritorijas	<i>Nouméa</i>	Numea	CFP (Klusā okeāna) franks	XPF	santims
New Zealand	<i>New Zealand</i>	NZ	Jaunzēlande	Jaunzēlande	<i>Wellington</i>	Velingtona	Jaunzēlandes dolārs	NZD	cents
Nicaragua	<i>Republic of Nicaragua</i>	NI	Nikaragva	Nikaragvas Republika	<i>Managua</i>	Managva	kordova	NIO	sentavo
Niger	<i>Republic of Niger</i>	NE	Nigēra	Nigēras Republika	<i>Niamey</i>	Niameja	CFA (Āfrikas) franks	XOF	santims
Nigeria	<i>Federal Republic of Nigeria</i>	NG	Nigērija	Nigērijas Federatīvā Republika	<i>Abuja</i>	Abudža	naira	NGN	kobo
Niue	<i>Niue</i>	NU	Niue	Niue	<i>Alofi</i>	Alofi	Jaunzēlandes dolārs	NZD	cents
Norfolk Island	<i>Territory of Norfolk Island</i>	NF	Norfolkas sala	Norfolkas salas teritorija	<i>Kingston</i>	Kingstona	Austrālijas dolārs	AUD	cents
North Korea	<i>Democratic People's Republic of Korea</i>	KP	Ziemeļkoreja	Korejas Tautas Demokrātiskā Republika ⁸⁵	<i>Pyongyang</i>	Phenjāna	Ziemeļkorejas vona	KPW	čons
Northern Marianas, the	<i>Commonwealth of the Northern Mariana Islands</i>	MP	Ziemeļu Marianas salas ⁸⁶	Ziemeļu Marianas Salu Sadraudzība	<i>Saipan</i>	Saipana	ASV dolārs	USD	cents
Norway	<i>Kingdom of Norway</i>	NO	Norvēģija	Norvēģijas Karaliste	<i>Oslo</i>	Oslo	Norvēģijas krona	NOK	ēra
Oman	<i>Sultanate of Oman</i>	OM	Omāna	Omānas Sultanāts	<i>Muscat</i>	Maskata	Omānas riāls	OMR	baiza
Pakistan	<i>Islamic Republic of Pakistan</i>	PK	Pakistāna	Pakistānas Islāma Republikā	<i>Islamabad</i>	Islamabada	Pakistānas rūpija	PKR	paiss
Palau	<i>Republic of Palau</i>	PW	Palau	Palau Republika	<i>Koror</i>	Korora	ASV dolārs	USD	cents
Panama	<i>Republic of Panama</i>	PA	Panama	Panamas Republika	<i>Panama City</i>	Panama	balboa; ASV dolārs	PAB	sentesimo, cents
Papua New Guinea	<i>Independent State of Papua New Guinea</i>	PG	Papua-Jaungvineja	Papua-Jaungvinejas Neatkarīgā Valsts	<i>Port Moresby</i>	Portmorsbija	kina	PGK	toeja
Paraguay	<i>Republic of Paraguay</i>	PY	Paragvaja	Paragvajes Republika	<i>Asunción</i>	Asunsjona	gvarani	PYG	sentimo

⁸⁵ No tā atvasināts savulaik lietotais saīsinājums KTDR.

⁸⁶ Lietots arī apzīmējums Ziemeļu Marianas.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Peru</i>	<i>Republic of Peru</i>	PE	Peru	Peru Republika	<i>Lima</i>	Lima	jaunais sols	PEN	sentimo
<i>Philippines</i>	<i>Republic of the Philippines</i>	PH	Filipīnas	Filipīnu Republika	<i>Manila</i>	Manila	Filipīnu peso	PHP	sentavo
<i>Pitcairn Islands, the</i>	<i>Pitcairn Islands</i>	PN	Pitkērna	Pitkērna salas	<i>Adamstown</i>	Adamstauna	Jaunzēlandes dolārs	NZD	cents
<i>Poland</i>	<i>Republic of Poland</i>	PL	Poļija	Poļijas Republika	<i>Warsaw</i>	Varšava	zlots	PLZ	grasis
<i>Portugal</i>	<i>Portuguese Republic</i>	PT (P)	Portugāle	Portugāles Republika	<i>Lisbon</i>	Lisabona	eiro ⁸⁷	EUR	cents
<i>Puerto Rico</i>	<i>Commonwealth of Puerto Rico</i>	PR	Puertoriko	Puertoriko Sadraudzība	<i>San Juan</i>	Sanhuana	ASV dolārs	USD	cents
<i>Qatar</i>	<i>State of Qatar</i>	QA	Katara	Kataras Valsts	<i>Doha</i>	Doha	Kataras riāls	QAR	dirhems
<i>Réunion</i>	<i>Department of Réunion</i>	RE	Reinjona	Reinjonas departaments	<i>Saint-Denis</i>	Sendeni	eiro ⁸⁸	EUR	cents
<i>Romania</i>	<i>Romania</i>	RO	Rumānija	Rumānija	<i>Bucharest</i>	Bukareste	(Rumānijas) leja	ROL	bans
<i>Russia</i>	<i>Russian Federation</i>	RU	Krievija	Krievijas Federācija	<i>Moscow</i>	Maskava	Krievijas rublis	RUR	kapeika
<i>Rwanda</i>	<i>Rwandese Republic</i>	RW	Ruanda	Ruandas Republika	<i>Kigali</i>	Kigali	Ruandas franks	RWF	santims
<i>Saint Helena</i>	<i>Saint Helena and Dependencies</i>	SH	Sv. Helēnas sala	Svētās Helēnas sala un piederīgās teritorijas	<i>Jamestown</i>	Džeimstauna	Sv. Helēnas salas mārciņa	SHP	penss
<i>Saint Kitts and Nevis</i>	<i>Federation of Saint Kitts and Nevis</i>	KN	Sentkītsa ⁸⁹ un Nevisa	Sentkītsas un Nevisas Federācija	<i>Basseterre</i>	Bastera	Austrumkarību dolārs	XCD	cents
<i>Saint Lucia</i>	<i>Saint Lucia</i>	LC	Sentlusija	Sentlusija	<i>Castries</i>	Kastri ⁹⁰	Austrumkarību dolārs	XCD	cents
<i>Saint Pierre and Miquelon</i>	<i>Territorial Collectivity of Saint Pierre and Miquelon</i>	PM	Senpjēra un Mikelona	Senpjēras un Mikelonas Kopteritorija (teritoriālā vienība)	<i>Saint-Pierre</i>	Senpjēra	eiro ⁹¹	EUR	cents

⁸⁷ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Portugāles eskudo (PTE), mazākā naudas vienība – sentavo.

⁸⁸ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

⁸⁹ Senāk (līdz 1983. g.) parasti Sentkītsas vietā lietoja apzīmējumu *Sentkristofēra (Saint Christopher)*.

⁹⁰ PZT, LVPPV: *Kastri*.

⁹¹ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Francijas franks (FRF), mazākā naudas vienība – santims.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Saint Vincent and the Grenadines</i>	<i>Saint Vincent and the Grenadines</i>	VC	Sentvincenta un Grenadīnas	Sentvincenta un Grenadīnas	<i>Kingstown</i>	Kingstauna	Austrumkariibu dolārs	XCD	cents
<i>Samoa</i>	<i>Independent State of Samoa</i>	WS	Rietumsamoā ⁹²	Samoa Neatkarīgā Valsts	<i>Apia</i>	Apia	tala	WST	sene
<i>San Marino</i>	<i>Republic of San Marino</i>	SM	Sanmarīno	Sanmarīno Republika	<i>San Marino</i>	Sanmarīno	eiro ⁹³	EUR	cents
<i>São Tomé and Príncipe</i>	<i>Democratic Republic of São Tomé and Príncipe</i>	ST	Santomē un Prīncipi	Santomē un Prīncipi Demokrātiskā Republika	<i>São Tomé</i>	Santomē	dobra	STD	sentavo
<i>Saudi Arabia</i>	<i>Kingdom of Saudi Arabia</i>	SA	Sauāda Arābija	Sauāda Arābijas Karaliste	<i>Riyadh</i>	Rijada	Sauāda riāls	SAR	halala
<i>Senegal</i>	<i>Republic of Senegal</i>	SN	Senegāla	Senegālas Republika	<i>Dakar</i>	Dakāra	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XOF	santims
<i>Serbia</i>	<i>Republic of Serbia</i>	CS	Serbija ⁹⁴	Serbijas Republika	<i>Belgrade</i>	Belgrada	Serbijas dinārs ⁹⁵	CSD	para
<i>Seychelles</i>	<i>Republic of Seychelles</i>	SC	Seišelu salas	Seišelu Salu Republika	<i>Victoria</i>	Viktoriija	Seišelu salu rūpija	SCR	cents
<i>Sierra Leone</i>	<i>Republic of Sierra Leone</i>	SL	Sjerraleone	Sjerraleones Republika	<i>Freetown</i>	Fritauna	leone	SLL	cents
<i>Singapore</i>	<i>Republic of Singapore</i>	SG	Singapūra	Singapūras Republika	<i>Singapore</i>	Singapūra	Singapūras dolārs	SGD	cents
<i>Slovakia</i>	<i>Slovak Republic</i>	SK	Slovākija	Slovākijas Republika	<i>Bratislava</i>	Bratislava	Slovākijas krona	SKK	hellers
<i>Slovenia</i>	<i>Republic of Slovenia</i>	SI	Slovēnija	Slovēnijas Republika	<i>Ljubljana</i>	Ļubjana	tolērs	SIT	stotins
<i>Solomon Islands, the</i>	<i>Solomon Islands</i>	SB	Zālamana salas	Zālamana salas	<i>Honiara</i>	Honiara	Zālamana salu dolārs	SBD	cents
<i>Somalia</i>	<i>Somali Democratic Republic</i>	SO	Somālija	Somālijas Demokrātiskā Republika	<i>Mogadishu</i>	Mogadiša	Somālijas šilīns	SOS	cents

⁹² Mēdz lietot arī apzīmējumu Samoa.

⁹³ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Itālijas lira (ITL).

⁹⁴ 1991. g. Slovēnija, Horvātija (Kroācija), Bosnija un Hercegovina un Maķedonija pasludināja neatkarību, bet Serbija ar Melnkalni līdz 2003. g. paturēja nosaukumu *Dienvidslāvijas Federatīvā Republika (en Federal Republic of Yugoslavia)*. Serbija neatkarību pasludināja 2006. gada 6. jūnijā pēc Melnkaines atdalīšanās un neatkarības pasludināšanas 2006. gada 3. jūnijā.

⁹⁵ Kosovā un Metohijā (autonomā province Serbijā) kopš 2002. gada 1. janvāra lieto arī eiro.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
South Africa	Republic of South Africa	ZA	Dienviāfrika	Dienviāfrikas Republika	Pretoria ⁹⁶	Pretorija	rends	ZAR	cents
South Georgia and the South Sandwich Islands	South Georgia and the South Sandwich Islands	GS	Dienvidzordžija un Dienvidsendviču salas ⁹⁷	Dienvidzordžija un Dienvidsendviču salas	—	—	—	—	—
South Korea	Republic of Korea	KR	Dienvidkoreja	Korejas Republika	Seoul	Seula	Dienvidkorejas vona	KRW	čons
Spain	Kingdom of Spain	ES (E)	Spānija	Spānijas Karaliste	Madrid	Madride	eiro ⁹⁸	EUR	cents
Sri Lanka	Democratic Socialist Republic of Sri Lanka	LK	Šrilanka ⁹⁹	Šrilankas Demokrātiskā Sociālistiskā Republika	Colombo	Kolombo	Šrilankas rūpija	LKR	cents
Sudan, (the)	Republic of Sudan	SD	Sudāna	Sudānas Republika	Khartoum	Hartuma	Sudānas mārciņa	SDD	piasters
Suriname	Republic of Suriname	SR	Surinama ¹⁰⁰	Surinamas Republika	Paramaribo	Paramaribo	Surinamas guldenis	SRG	cents
Svalbard and Jan Mayen	Svalbard and Jan Mayen Islands ¹⁰¹	SJ	Svalbāra un Jana Majena sala ¹⁰²	Svalbāras arhipelāgs un Jana Majena sala	Longyearbyen	Longjira	Norvēģijas krona	NOK	ēra
Swaziland ¹⁰³	Kingdom of Swaziland	SZ	Svazilenda	Svazilendas Karaliste	Mbabane	Mbabane	lilangeni	SZL	cents
Sweden	Kingdom of Sweden	SE (S)	Zviedrija	Zviedrijas Karaliste	Stockholm	Stokholma	Zviedrijas krona	SEK	ēra
Switzerland	Swiss Confederation	CH	Šveice	Šveices Konfederācija	Berne	Berne	Šveices franks	CHF	santims
Syria	Syrian Arab Republic	SY	Sīrija	Sīrijas Arābu Republika	Damascus	Damaska	Sīrijas mārciņa	SYP	piasters

⁹⁶ Parlamenta rezidence atrodas Keiptaunā (SdTT).

⁹⁷ Apvienotās Karalistes atkarīgā teritorija bez pamatiedzīvotājiem (SdTT).

⁹⁸ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Spānijas peseta (ESP), mazākā naudas vienība – sentimo.

⁹⁹ Agrākā (līdz 1972. g.) Ceilona.

¹⁰⁰ Agrākā (līdz 1975 g.) Gviāna jeb Nīderlandes Gviāna.

¹⁰¹ Pēc ISO 3166 – divas atsevišķas teritorijas bez pamatiedzīvotājiem (SdTT).

¹⁰² Galvenā salu grupa ir Špicbergena.

¹⁰³ en lieto ipašības vārdu un etnonimu Swazi.

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienība
<i>Taiwan</i> ¹⁰⁴	<i>Republic of China</i>	TW	Taišana	Ķīnas Republika	<i>Taipei</i>	Taipei/Taibeja	jaunais Taivanas dolārs	TWD	fiņa
<i>Tajikistan</i>	<i>Republic of Tajikistan</i>	TJ	Tadžikistana ¹⁰⁵	Tadžikistānas Republika	<i>Dushanbe</i>	Dušanbe	Tadžikijas somoni	TJR	dirams
<i>Tanzania</i>	<i>United Republic of Tanzania</i>	TZ	Tanzānija	Tanzānijas Savienotā Re- publika	<i>Dodoma</i>	Dodoma	Tanzānijas šilipš	TZS	cents
<i>Thailand</i> ¹⁰⁶	<i>Kingdom of Thailand</i>	TH	Taizeme ¹⁰⁷	Taizemes Karaliste	<i>Bangkok</i>	Bangkoķa	bhats	THB	satangs
<i>Togo</i>	<i>Togolese Republic</i>	TG	Togo	Togo Republika	<i>Lomé</i>	Lomē	<i>CFA (Āfrikas) franks</i>	XOF	santims
<i>Tokelau</i>	<i>Tokelau</i>	TK	Tokelau	Tokelau	<i>Fakaofu</i>	Fakaofu	Jaunzēlandes dolārs	NZD	cents
<i>Tonga</i>	<i>Kingdom of Tonga</i>	TO	Tonga	Tongas Karaliste	<i>Nukualofa</i>	Nukualofa	paanga	TOP	seniti
<i>Trinidad and Tobago</i>	<i>Republic of Trinidad and Tobago</i>	TT	Trinidāda un Tobāgo	Trinidādas un Tobago Republika	<i>Port of Spain</i>	Portofspeina	Trinidādas un Tobāgo dolārs	TTD	cents
<i>Tunisia</i>	<i>Republic of Tunisia</i>	TN	Tunisija	Tunisijas Republika	<i>Tunis</i>	Tunisa	Tunisijas di- nārs	TND	miljems
<i>Turkey</i>	<i>Republic of Turkey</i>	TR	Turcija	Turcijas Republika	<i>Ankara</i>	Ankara	Turcijas lira	TRL	kurušs
<i>Turkmenistan</i>	<i>Republic of Turkmenistan</i>	TM	Turkmenista- na ¹⁰⁸	Turkmenistānas Republika	<i>Ashkhabad</i>	Ašhabada	Turkmenijas manats	TMM	tenge
<i>Turks and Caicos Islands</i>	<i>Turks and Caicos Islands</i>	TC	Tērksas un Kaikosas salas	Tērksas un Kaikosas salas	<i>Cockburn Town</i>	Kokbērttauna	ASV dolārs	USD	cents
<i>Tuvalu</i>	<i>Tuvalu</i>	TV	Tuvalu	Tuvalu	<i>Vaitaku</i> ¹⁰⁹	Vaitaku	Austrālijas dolārs	AUD	cents
<i>Uganda</i>	<i>Republic of Uganda</i>	UG	Uganda	Ugandas Republika	<i>Kampala</i>	Kampala	Ugandas šilipš	UGX	cents

¹⁰⁴ Reizēm *en Chinese Taipei*.

¹⁰⁵ Agrāk parasti Tadžikija

¹⁰⁶ *en* lieto īpašības vārdu un etnonīmu *Thai*.

¹⁰⁷ Senāk (līdz 1948. g.) *Siam*.

¹⁰⁸ Senāk parasti Turkmenija.

¹⁰⁹ Funafuti atolā (*SdF*).

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Mazākā naudas vienības vienība
<i>Ukraine, (the)</i>	<i>Ukraine</i>	UA	Ukraina	Ukraina	<i>Kiev</i>	Kijeva	grivna	UAK	kapēika
<i>United Arab Emirates</i>	<i>The United Arab Emirates</i>	AE	Apvienotie Arābu Emirāti, AAE	Apvienotie Arābu Emirāti	<i>Abu Dhabi</i>	Abū Dabī	AAE dirhēms	AED	filis
<i>United Kingdom</i>	<i>The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland</i>	GB (UK)	Apvienotā Karaliste ¹¹⁰ , AK	Lielbritānijas un Ziemeļrietu Apvienotā Karaliste	<i>London</i>	Londona	Lielbritānijas sterliņu mārciņa	GBP	penss
<i>United States, the</i>	<i>The United States of America</i>	US	Amerikas Savienotās Valstis, ASV ¹¹¹	Amerikas Savienotās Valstis	<i>Washington DC</i>	Vašingtona	ASV dolārs	USD	cents
<i>United States Minor Outlying Islands, the</i>	<i>The United States Minor Outlying Islands</i>	UM	ASV mazās aizjūras teritorijas	ASV Mazās aizjūras teritorijas	—	—	ASV dolārs	USD	cents
<i>Uruguay</i>	<i>Eastern Republic of Uruguay</i>	UY	Urugvaja	Urugvajas Austrumu Republika	<i>Montevideo</i>	Montevideo	Urugvajas peso	UYU	sentesimo
<i>US Virgin Islands</i>	<i>Virgin Islands of the United States</i>	VI	Amerikāņu Virdžīnas	Amerikāņu Virdžīnu salas	<i>Charlotte Amalie</i>	Šarlote Amālija	ASV dolārs	USD	cents
<i>Uzbekistan</i>	<i>Republic of Uzbekistan</i>	UZ	Uzbekistāna ¹¹²	Uzbekistānas Republika	<i>Tashkent</i>	Taškenta	(Uzbekijas) summs	UZS	tijns
<i>Vanuatu</i>	<i>Republic of Vanuatu</i>	VU	Vanuatu	Vanuatu Republika	<i>Port Vila</i>	Portvila	vanuatu	VUV	—
<i>Vatican, the</i>	<i>The Holy See/Vatican City</i>	VA	Vatikāns	Svētais Krēsls ¹¹³	—	—	eiro ¹¹⁴	EUR	cents
<i>Venezuela</i>	<i>Republic of Venezuela</i>	VE	Venecuēla	Venecuēlas Republika	<i>Caracas</i>	Karakasa	bolivārs	VEB	sentavo
<i>Vietnam</i>	<i>Socialist Republic of Viet Nam</i>	VN	Vjetnama	Vjetnamas Sociālistiskā Republika	<i>Hanoi</i>	Hanoja	dongs	VND	—
<i>Wallis and Futuna</i>	<i>Territory of the Wallis and Futuna Islands</i>	WF	Volisa un Futuna	Volisa un Futunas salu teritorija	<i>Mata-Utu</i>	Matautu	CFP (Klusā okeāna) frankss	XPF	santims

¹¹⁰ ES tekstos tikai tā (sarunvaloda *Britain*); *Lielbritānija* lieto fiziskajā ģeogrāfijā; dažos nosaukumos lietots "Britu-"; **en** lieto īpašības vārdus *British* un etnonīmu *Briton*.

¹¹¹ **en** lieto īpašības vārdus un etnonīmu *American*.

¹¹² Senāk parasti *Uzbekija*.

¹¹³ Reizumis sastopams arī *Vatikāna Pilsētvalsts*.

¹¹⁴ Līdz 2001. gada 31. decembrim – Itālijas līra (ITL).

Īsais nosaukums, en	Pilnais nosaukums, en ⁴	ISO kods ⁵	Īsais nosaukums, lv	Pilnais nosaukums, lv	Galvaspilsēta, en	Galvaspilsēta, lv	Naudas vienība ⁶	ISO apz. ⁷	Marākā naudas vienība
<i>Western Sahara</i> ¹¹⁵	<i>Western Sahara</i>	EH	Rietumsahāra	Rietumsahāra	<i>Al Aaiun</i>	Ajuna	Marokas dirhēms	MAD	santīms
<i>Yemen, (the)</i>	<i>Republic of Yemen</i>	YE	Jemena	Jemenas Republika	<i>Sana'a</i>	Sana	Jemenas riāls	YER	fiļs
<i>Zambia</i>	<i>Republic of Zambia</i>	ZM	Zambija ¹¹⁶	Zambijas Republika	<i>Lusaka</i>	Lusaka	Zambijas kvača	ZMK	ngvē
<i>Zimbabwe</i>	<i>Republic of Zimbabwe</i>	ZW	Zimbabve ¹¹⁷	Zimbabves Republika	<i>Harare</i> ¹¹⁸	Harare	Zimbabves dolārs	ZWD	cents

¹¹⁵ Kādreizējā *Spāņu Sahāra*; **en** lieto īpašības vārdu un etnonīmu *Sahrawi*.

¹¹⁶ Agrākā (līdz 1964. g.) *Ziemeļrodēzija*.

¹¹⁷ Agrākā (līdz 1979. g.) *Dienvidrodēzija*.

¹¹⁸ Agrākā (līdz 1982. g.) *Solsberi*.

V PIELIKUMS

VALODAS UN TO STARPTAUTISKIE APZĪMĒJUMI

Saistībā ar dalībvalstu, kandidātvalstu un Eiropas Savienības ārpolitiku var iznākt saskare ar dažādu valodu ISO divburtu apzīmējumiem. Šajā tabulā apkopoti biežāk sastopamie apzīmējumi un to atšifrējumi.

(ISO ir arī trīsburtu apzīmējumi valodām:

<http://www.loc.gov/standards/iso639-2/langcodes.html>):

Arabic	ar	arābu
Azerbaijani	az	azerbaidžāņu
Bashkir	ba	baškīru
Byelorussian	be	baltkrievu
Bulgarian	b g	bulgāru
Breton	br	bretoņu
Catalan	ca	katalāņu
Corsican	co	korsikāņu
Czech	cs	čehu
Welsh	cy	velsiešu
Danish	da	dāņu
German	de	vācu
Greek Modern	el	(jaun)grieķu
English	en	angļu
Spanish	es	spāņu
Estonian	et	igauņu
Basque	eu	basku
Finnish	fi	somu
French	fr	franču
Irish	ga	īru
Scots Gaelic	gd	skotu
Galician	gl	galisiešu
Hebrew	he	ivrits
Croatian	hr	horvātu
Hungarian	hu	ungāru
Armenian	hy	armēņu
Icelandic	is	islandiešu
Italian	it	itāliešu
Yiddish	ji	jīdišs
Georgian	ka	gruzīnu

Kazakh	kk	kazahu
Greenlandic	kl	grenlandiešu
Korean	ko	korejiešu
Kurdish	ku	kurdu
Kirghiz	ky	kirgīzu
Lithuanian	lt	lietuviešu
Latvian	lv	latviešu
Macedonian	mk	maķedoniešu
Moldavian	mo	moldāvu ¹
Maltese	mt	maltiešu
Dutch	nl	nīderlandiešu
Norwegian	no	norvēģu
Occitan	oc	provansiešu
Polish	pl	poļu
Portuguese	pt	portugāļu
Rhaeto-Romance	rm	retoromāņu
Romanian	ro	rumāņu
Russian	ru	krievu
Serbo-Croatian	sh	serbhorvātu ²
Slovak	sk	slovaku
Slovenian (Slovene)	sl	slovēņu
Albanian	sq	albāņu
Swedish	sv	zviedru
Tadzhik (Tajik)	tg	tadžiku
Turkmen	tk	turkmēņu
Turkish	tr	turku
Tatar	tt	tatāru
Ukrainian	uk	ukraiņu
Uzbek	uz	uzbeku

¹ Rumāņu valoda Moldovā.

² Pēc Dienvidslāvijas sadalīšanās neatkarīgās valstīs ir trīs valodas: Horvātijā – horvātu (hr), Serbijā – serbu (sr), bet Bosnijā un Hercegovinā ir trīs valsts valodas – horvātu, serbu un bosniešu (bs). Pēc Melnkalnes neatkarības pasludināšanas 2006. gada 3. jūnijā serbu valoda Melnkalnē kļuvusi par melnkalniešu valodu.

VI PIELIKUMS

NATO DOKUMENTU STANDARTFRĀZES

angliski	latviski
NATO / PfP UNCLASSIFIED	NATO / PARTNERATTIECĪBĀM MIERAM NEKLASIFICĒTS
Standardization Agreement	standartizācijas līgums
Subject	līguma priekšmets
NATO Standardization Agency (NSA)	NATO standartizācijas aģentūra
Promulgated	izsludināts
EXPLANATORY NOTES	PASKAIDROJUMI
NATIONAL IMPLEMENTATION DOCUMENTS	VALSTS ĪSTENOŠANAS DOKUMENTI
AGREEMENT	LĪGUMS
1. This NATO Standardization Agreement (STANAG) is promulgated by the Director NATO Standardization Agency under the authority vested in him by the NATO Standardization Organisation Charter.	1. Šo NATO standartizācijas līgumu (STANAG) ir izsludinājis NSA direktors saskaņā ar NATO Standartizācijas organizācijas statūtos noteiktajām pilnvarām.
2. No departure may be made from the agreement without consultation with the tasking authority. Nations may propose changes at any time to the tasking authority where they will be processed in the same manner as the original agreement.	2. No šā līguma izpildes nosacījumiem drīkst atkāpties vienīgi pēc konsultācijas ar atbildīgo iestādi. Valstis jebkurā laikā var atbildīgajai iestādei iesniegt priekšlikumus grozījumiem, kura tos izskata tādā pašā kārtībā kā oriģinālo līgumu.
3. Ratifying nations have agreed that national orders, manuals and instructions implementing this STANAG will include a reference to the STANAG number for purposes of identification.	3. Valstis, kas ratificē šo līgumu, ir vienojušās, ka savos rīkojumos, rokasgrāmatās un instrukcijās par šā STANAG ieviešanu būs atsauce uz STANAG numuru, lai to varētu identificēt.
DEFINITIONS	DEFINĪCIJAS

angliski	latviski
4. Ratification is “In NATO Standardization, the declaration by which a member nation formally accepts, with or without reservation, the content of a Standardization Agreement.”	4. Ratifikācija ir “NATO standartizācijā - paziņojums, ar kuru dalībvalsts ar vai bez atrunām oficiāli pieņem šā standartizācijas līguma saturu”.
5. Implementation is “In NATO Standardization, the fulfilment by a nation of its obligations as specified in a Standardization Agreement”.	5. Ieviešana ir “NATO standartizācijā - valsts saistību izpilde saskaņā ar standartizācijas līgumu”.
6. Reservation is “In NATO Standardization, the stated qualification by a nation that describes the part of this Standardization Agreement which it cannot implement or can implement only with limitations”.	6. Atruna ir “NATO standartizācijā - dalībvalsts sniegts paziņojums, kurā tā raksturo to standartizācijas līguma daļu, kuru tā neievieš vai ievieš tikai daļēji”.
RATIFICATION, IMPLEMENTATION AND RESERVATIONS	RATIFIKĀCIJA, IEVIEŠANA UN ATRUNAS
7. Page iii gives the details of ratification and implementation of this agreement. If no details are shown, it signifies that the nation has not yet notified the tasking authority of its intentions. Page iv (and subsequent) gives details of reservation and proprietary rights that have been stated.	7. Sīka informācija par šā līguma ratifikāciju un ieviešanu sniegta iii lpp. Ja nav norādīta nekāda sīka informācija, tas nozīmē, ka valsts vēl nav paziņojusi atbildīgajai iestādei par saviem nodomiem. Līguma iv lpp. (un turpmākās lpp.) ir sniegta informācija par valstu atrunām un paziņotām īpašumtiesībām.
FEEDBACK	ATSAUKSMES
8. Any comments concerning this publication should be directed to NATO/NAS – Bvd Leopold III -1110 Brussels – BE	8. Jebkādi komentāri par šo publikāciju ir nosūtāmi uz šādu adresi: <i>NATO/NAS – Bvd Leopold III -1110 Brussels – BE</i>
ANNEXES	PIELIKUMI
A.	A.
B.	B.
RELATED DOCUMENTS:	SAISTĪTI DOKUMENTI

angliski	latviski
A.	A.
B.	B.
INTRODUCTION	IEVADS
AIM	MĒRĶIS
AGREEMENT	LĪGUMS
3. Participating nations agree...	3. Dalībvalstis vienojas...
DETAILS OF THE AGREEMENT	LĪGUMA NOTEIKUMI
IMPLEMENTATION OF THE AGREEMENT	LĪGUMA IEVIEŠANA
4. This STANAG is considered to be implemented when a nation has issued the necessary orders/ instructions...	4. Šo STANAG uzskata par ieviestu tad, kad valsts ir devusi pavēles vai instrukcijas, kas vajadzīgas...
RECORD OF AMENDMENTS (arī CHANGES)	GROZĪJUMU PROTOKOLS
No. / Reference / Date of amendment / Date Entered / Signature	Nr. / atsauce / datums, kad izdarīti grozījumi / reģistrēšanas datums / paraksts

1. Tulkojot NATO standartizācijas līgumus, jāievēro oriģināla formāts (VISI LIELIE BURTI, pasvītrojumi, *slīpraksts* utt.). Attiecībā uz iestāžu un dokumentu nosaukumiem, lielle burti lietojami atbilstīgi latviešu valodas prasībām.
2. Akronīmi jāsaģlabā angļu valodā, pirmoreiz tekstā tos atšifrējot. Tādējādi NSA (NATO Standartizācijas aģentūra), bet turpmāk tekstā – NSA.
3. Vecu STANAG standartfrāzēs var būt atšķirības. Šis ir 2006. gada standartizācijas līguma standartfrāžu paraugs.

VII PIELIKUMS

NATO DOKUMENTOS BIEŽI LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

AAP

Allied Administrative Publication

NATO administratīvās publikācijas

AC

Alliance Committee

NATO komiteja

ACCIS

Automated Command and Control Information System

Automatizēta vadības un kontroles informācijas sistēma

ACCS

Air Command and Control System

Aviācijas vadības un kontroles sistēma

ACE

Allied Command Europe

Eiropas zonas Sabiedroto pavēlniecība

ACLANT

Allied Command Atlantic

Atlantijas zonas Sabiedroto pavēlniecība

ADP

Automated Data Processing

Automatizēta datu apstrāde

AFCENT

Allied Forces Central Europe

NATO spēki Centrāleiropā

AFNORTH

Allied Forces Northern Europe

NATO spēki Ziemeļeiropā

AFNORTHWEST

Allied Forces Northwestern Europe

NATO Ziemeļrietumu Eiropas spēki

AFSOUTH

Allied Forces Southern Europe

NATO spēki Dienvideiropā

AIRCENT

Allied Air Forces Central Europe

NATO Gaisa spēki Centrāleiropā

AIRNORTHWEST

Allied Air Forces Northwestern Europe

NATO Ziemeļrietumu Eiropas Gaisa spēki

AJP

Allied Joint Publication

NATO kopējā publikācija

ALMC

Air-Launched Cruise Missile

No gaisa palaista spārnotā raķete

ALP

Allied Logistic Publication

NATO nodrošinājuma publikācija

AOR

Area of Responsibility

Atbildības zona

AP

Allied Publication

NATO publikācija (NATO oficiālais izdevums)

ARRC

ACE Rapid Reaction Corps

ACE Ātrās reaģēšanas korpuss

ATA

Atlantic Treaty Association

Atlantijas Līguma asociācija

BALTAP

Allied Forces Baltic Approaches

NATO spēku pieeja Baltijai

BMEWS

Ballistic Missile Early Warning System

Ballistisko raķešu agrīnās brīdināšanas sistēma

BTWC

Biological and Toxin Weapons Convention

Bioloģisko un toksisko ieroču konvencija

CAS

Close Air Support

Gaisa spēku tuvais atbalsts

CBM

Confidence Building Measure

Uzticības veicināšanas pasākums

CCC

Capabilities Coordination Cell

Spēju koordinācijas vienība

CESDP

Common European Security and Defence Policy

Eiropas Kopējā drošības un aizsardzības politika

CFE

The Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE Treaty)

Līgums par konvencionālajiem bruņotajiem spēkiem Eiropā

CFSP

Common Foreign and Security Policy

Kopējā ārpolitika un drošības politika

CIMIC

Civil/Military Cooperation

Civilmilitārā sadarbība

CINCEASTLANT

Commander-in-Chief Eastern Atlantic Area

Austrumatlantijas zonas virspavēlnieks

CINCENT

Commander-in-Chief Allied Forces Central Europe

NATO Centrāleiropas spēku virspavēlnieks

CINCIBERLANT

Commander-in-Chief Iberian Atlantic Area

Ibērijas-Atlantijas zonas virspavēlnieks

CINCNORTH

Commander-in-Chief Allied Forces Northern Europe

NATO Ziemeļeiropas spēku virspavēlnieks

CINCSOUTH

Commander-in-Chief Allied Forces Southern Europe

NATO Dienvideiropas spēku virspavēlnieks

CINCWESTLANT

Commander-in-Chief Western Atlantic Area

Rietumatlantijas zonas virspavēlnieks

CJTF

Combined Joint Task Force

Apvienotie kopīgie operatīvie spēki

CMTF

Civil-Military Task Force

Civilmilitārie operatīvie spēki

CMX

Crisis Management Exercise

Krīzes vadības mācības

COMNAVSOUTH

Commander Allied Naval Forces Southern Europe

NATO Dienvideiropas zonas Jūras spēku komandieris

COMNAVNORTH

Commander Allied Naval Forces North

NATO Ziemeļu zonas Jūras spēku komandieris

COMSTRIKFLTANT

Commander Striking Fleet Atlantic

Atlantijas triecienvēlētājam pavēlnieks

COMSUBACLANT

Commander Submarine Allied Command Atlantic

NATO Zemūdeņu flotes spēku pavēlnieks Atlantijas zonā

CP

Capability Package

Kaujasspēju pakete

CPC

Conflict Prevention Centre

Konfliktu novēršanas centrs

CPC

Civil Protection Committee

Civilās aizsardzības komiteja

CPX

Command Post Exercise

Komandpunktu mācības

CSBM

Confidence and Security Building Measure

Uzticības un drošības veicināšanas pasākumi

C3

Consultation, Command and Control

Konsultācijas, vadība un kontrole

DPC

Defence Planning Committee

Aizsardzības plānošanas komiteja

EAPC

Euro-Atlantic Partnership Council

Eirotlantijas Partnerības padome

EAPMC

Euro-Atlantic Partnership Military Committee

Eiroatlantijas Partnerības militārā komiteja

ESDP

European Security and Defence Policy

Eiropas Drošības un aizsardzības politika (EDAP)

EW

Electronic Warfare

Elektroniskā karadarbība

FSC

Forum for Security Cooperation (OSCE)

Forums sadarbībai drošības jomā (EDSO)

GLCM

Ground-Launched Cruise Missile

No zemes palaižama spārnota raķete

HNS

Host Nation Support

Uzņēmējvalsts atbalsts

ICAO

International Civil Aviation Organisation

Starptautiskā civilās aviācijas organizācija

ICBM

Intercontinental Ballistic Missile

Starpkontinentāla ballistiska raķete

ICRC

International Committee for the Red Cross

Starptautiskā Sarkanā Krusta komiteja

IFOR

Implementation Force (for Bosnia and Herzegovina)

Miera nodrošināšanas spēki (Bosnijai un Hercegovinai)

IFRC

International Federation of the Red Cross and Red Crescent Societies

Starptautiskā Sarkanā Krusta un Sarkanā Pusmēness Biedrības federācija

IMS

International Military Staff

Starptautiskais militārais štābs

IO

Interoperability Objective

NATO sadarbības mērķis

IPP***Individual Partnership Programme***

Individuālā partnerattiecību programma

IRBM***Intermediate-Range Ballistic Missile***

Vidējas sniedzamības ballistiskā raķete

IRF***Immediate Reaction Forces***

Tūlītējās reaģēšanas spēki

IS***International Staff***

Starptautiskais sekretariāts

JSRC***Joint Sub-Regional Command***

Apvienotā apakšreģionālā pavēlniecība

KFOR***Kosovo Force***

Miera uzturēšanas spēki Kosovā

LANDCENT***Allied Land Forces Central Europe***

NATO Sauszemes spēki Centrāleiropā

LANDSOUTH***Allied Land Forces Southern Europe***

NATO Sauszemes spēki Dienvidēiropā

LANDSOUTHCENT***Allied Land Forces South Central Europe***

NATO Sauszemes spēki Dienvidēiropā un Centrāleiropā

LANDSOUTHEAST***Allied Land Forces South Eastern Europe***

NATO Sauszemes spēki Dienvidaustrumu Eiropā

LCC***Logistics Coordination Centre***

Nodrošinājuma koordinācijas centrs

LTDP***Long-Term Defence Programme***

Ilgtermiņa aizsardzības programma

MAP***Membership Action Plan***

Rīcības plāns dalībai NATO

MC

Military Committee

Militārā komiteja

MCM

Mine Countermeasures

Pretmīnu pasākumi

MCWG

Military Committee Working Group

Militārās komitejas darba grupa

MDF

Main Defence Forces

Galvenie aizsardzības spēki

MILREP

Military Representative (to the MC)

Militārais pārstāvis (Militārajā komitejā)

MOB

Main Operating Base

Galvenā darbības bāze

MOD

Ministry of Defence

Aizsardzības ministrija

MOU

Memorandum of Understanding

Saprašanās memorands

MSC

Major Subordinate Command / Commander

Galvenā pakļautā pavēlniecība / komandieris

MSU

Multinational Security Unit

Daudznacionāla drošības vienība

NAA

North Atlantic Assembly

Ziemeļatlantijas Asambleja

NAC

North Atlantic Council

Ziemeļatlantijas Padome

NACC

North Atlantic Cooperation Council

Ziemeļatlantijas Sadarbības padome

NADC

NATO Air Defence Committee

NATO Pretgaisa aizsardzības komiteja

NADEFCOL

NATO Defense College

NATO Aizsardzības koledža

NAMP

NATO Annual Manpower Plan

NATO Ikgadējais personālsastāva plāns

NATMC

NATO Air Traffic Management Committee

NATO Gaisa satiksmes vadības komiteja

NATO

North Atlantic Treaty Organisation

Ziemeļatlantijas Līguma organizācija

NATO PA

NATO Parliamentary Assembly

NATO Parlamentārā asambleja

NAVNORTHWEST

Allied Naval Forces North Western Europe

NATO Ziemeļrietumu Eiropas Jūras spēki

NAVSOUTH

Allied Naval Forces Southern Europe

NATO Dienvideiropas Jūras spēki

NBC

Nuclear, Biological and Chemical Weapons

Bioloģiskie, ķīmiskie un kodolieroči

NCCIS

NATO Command, Control and Information System

NATO vadības, kontroles un informācijas sistēma

NCS

NATO Committee of Standardisation

NATO Standartizācijas komiteja

NDC

NATO Defense College

NATO Aizsardzības koledža

NICS

NATO Integrated Communications System

NATO integrētā sakaru sistēma

NMA

NATO Military Authority

NATO Militārā vadība

NOS

NATO Office of Security

NATO Drošības birojs

NPG

Nuclear Planning Group

Kodolieroču plānošanas grupa

NPT

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (1968)

Līgums par kodolieroču neizplatīšanu (1968)

NSA

NATO Standardization Agency

NATO Standartizācijas aģentūra

OECD

Organisation for Economic Cooperation and Development

Ekonomikas sadarbības un attīstības organizācija

OPLAN

Operational Plan

Operatīvais plāns

OSCE

Organisation for Security and Cooperation in Europe

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO)

OTAN

Organisation du Traité de l'Atlantique Nord

Ziemeļatlantijas Līguma organizācija (NATO)

PC

Political Committee

Politiskā komiteja

PCC

Partnership Coordination Cell

Partnerības koordinācijas grupa

PCG

Policy Coordination Group

Politikas koordinācijas grupa

PERM REP

Permanent Representative (to the NAC)

Pastāvīgais pārstāvis (Ziemeļatlantijas Padomē)

PfP

Partnership for Peace

Partnerattiecības mieram

PSC

Principal Subordinate Command/Commander

Galvenā pakļautā pavēlniecība / komandieris

PSO

Peace Support Operations

Miera atbalsta operācijas

RHQ EASTLAND

Regional Headquarters, Eastern Atlantic

Austrumatlantijas zonas reģionālais štābs

RHQ SOUTHLAND

Regional Headquarters, Southern Atlantic

Dienvīdatlantijas zonas reģionālais štābs

RHQ WESTLAND

Regional Headquarters, Western Atlantic

Rietumatlantijas zonas reģionālais štābs

RRF

Rapid Reaction Force

Ātrās reaģēšanas spēki

SAC

Strategic Air Command

Stratēģiskās aviācijas pavēlniecība

SACEUR

Supreme Allied Commander Europe

NATO spēku virspavēlnieks Eiropas zonā

SACLANT

Supreme Allied Commander Atlantic

NATO spēku virspavēlnieks Atlantijas zonā

SACT

Supreme Allied Commander Transformation

NATO spēku virspavēlnieks transformācijas jautājumos

SALW

Small Arms and Light Weapons

Vieglie un kājnieku ieroči

SAM

Surface-to-Air Missile

“Zeme-gaiss” raķete

SC

Strategic Commander

Stratēģiskais komandieris

SCP

Security Cooperation Programme

Drošības sadarbības programma

SDI

Strategic Defence Initiative

Stratēģiskās aizsardzības iniciatīva

SFOR

Stabilisation Force

Stabilizācijas spēki

SfP

Science for Peace

Zinātne mieram

SHAPE

Supreme Headquarters Allied Powers Europe

NATO Bruņoto spēku Eiropā virspavēlnieka štābs

SLBM

Submarine-Launched Ballistic Missile

No zemūdenes palaižama ballistiskā raķete

SLCM

Sea-Launched Cruise Missile

No jūras palaižama spārnotā raķete

SOFA

Status of Forces Agreements

Bruņoto spēku statusa līgumi

STANAG

Standardisation Agreement

Standartizācijas līgums

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees

ANO Augstais komisārs bēgļu jautājumos

UNPROFOR

United Nations Protection Force

ANO Aizsardzības spēki

UNSC

United Nations Security Council

ANO Drošības padome

WEU

Western European Union

Rietumeiropas Savienība (RES)

WG

Working Group

Darba grupa

WMD

Weapons of Mass Destruction

Masu iznīcināšanas ieroči

WP

Working Party

Ekspertu komisija

Summary

The Translation and Terminology Centre (TTC) is a government institution primarily engaged in translating legislation. Founded in 1996, one of the first tasks of the Centre before Latvia joined the European Union was to translate more than 100 000 pages of the EU legislation into Latvian, thereby laying the foundation for the legal translation methodology in Latvia.

This publication provides a summary of our ten years of experience in legal translation and includes EU legislation, judgements of the EC Court of Justice, NATO documents, as well as other international documents and conventions.

What is legal translation and what are its criteria for quality? We have defined them as 'legal precision, clarity of language and consistency of terminology'. By the term 'translation' we understand a process that involves a number of specialists – translators, terminologists, revisers, and translation assistants. This handbook contains brief descriptions of what each of these positions entails.

A special section has been devoted to the latest technology – TRADOS translation memory tool used on daily basis by all our translators, as well as to those aspects of translation process that have to be constantly verified and adjusted, when necessary, to consider the translation finished (i.e., self-revision).

Our experience suggests that opinions on what is a good or poor translation often prove to be distinctly different, and the differences in perception arise because the parties involved in the process have not come to a prior agreement as to what should be considered an error, and what shouldn't. That's why we have also defined the criteria on how to determine what is an error and how to then classify these errors.

Do you know, what the principle of common sense is? It means that, when translating a piece of legislation, one must retain a sense of curiosity and never cease asking oneself: What does this mean? How does this look? Is it even possible? The translated text can be grammatically perfect and still make no sense at all, if no logical thinking or common sense has been applied during the translation. In this handbook the reader will find several more principles of translation – simple reminders that will aid the translator in settling on a specific linguistic solution.

A special chapter has been devoted to the history of legal language used in Latvia. Did you know, that Latvia's legal language has historically evolved as a language of translation? The first laws were translated from Swedish, German and Russian languages. Realising this, it is easier to understand how our present day notions of the canons of our legal language were created in Latvian society and why this language often seems so 'lifeless' and 'foreign'.

This handbook presents richly informative account of International Law and the EU law, giving special emphasis to the principle of multilingualism and its implementation in the European Union. One cannot ignore the fact that *de jure* EU legislation is drafted

in the official languages of all its Member States, but *de facto* its make up is assured through translations. We have also outlined, how translation is organised in the EU institutions and how EU legislation differs from the legislation of the Republic of Latvia.

The majority of this handbook is about practical recommendations – reminders about the more topical Latvian language rules and examples of the most typical errors found in translations, description of terminology work principles – how to select the most appropriate Latvian equivalent, and how to make the best use of the available terminology resources. Our experience suggests, that one of the most frequently met errors is the tendency to excessively localise the term being used, i.e., the desire to modify EU legislative concepts to accommodate the specifically Latvian understanding, even though quite often their meanings do not fully correspond. The choice of an incorrect term can narrow the meaning of the concept, and consequently – narrow the scope of the legislation, which can then result in serious legal repercussions, even as far as having infringement procedures initiated against the State... That is why the quality of translation is so important!

This publication contains seven supplements, where one can find examples of translations of standard phrases, descriptions of important EU concepts, original Treaties and institutions, names of the countries of the World, their capital cities and standardised names for their monetary units, as well as other useful information.

With this publication we express our thanks to all those, who helped us gain the necessary knowledge and to grow, in particular to – CIDA and the Canadian Embassy, the French Embassy and the French Cultural Centre, the British Embassy and the British Council, the Finnish Embassy, as well as all the many other partners and supporters both in Latvia and abroad.

Résumé en français

Le Centre de traduction et de terminologie est une institution publique, créée en 1996, qui est chargée de la traduction des actes législatifs et dont une des premières tâches, avant l'adhésion de la Lettonie à l'Union européenne, a été de traduire en letton environ 100 000 pages de la législation communautaire, créant ainsi également la base pour la méthodologie de la traduction des textes législatifs en Lettonie.

Le présent ouvrage est le résultat de notre expérience de 10 ans de travail dans le domaine de la traduction juridique et comprend les actes législatifs de l'UE, arrêts de la Cour de justice des Communautés européennes, documents de l'OTAN ainsi que conventions et autres documents internationaux.

Qu'est-ce que la traduction juridique et quels sont ses critères de la qualité ? Nous les avons définis comme « précision juridique, clarté linguistique et rigueur terminologique », mais par le terme « traduction » nous désignons un processus à plusieurs étapes dans lequel participent des spécialistes différents : traducteurs, terminologues, réviseurs, assistants. C'est pourquoi nous avons inclus dans le manuel une description succincte de l'apport de chacun de ces acteurs.

Un chapitre spécial est consacré aux nouvelles technologies, notamment au logiciel TRADOS qui est utilisé par tous nos traducteurs, ainsi qu'aux aspects que chaque traducteur doit vérifier avant que l'on ne puisse considérer que le travail soit accompli (autorévision).

Notre expérience montre que les opinions sur ce que l'on peut considérer comme une bonne ou une mauvaise traduction sont très divergentes et que des différends entre les parties souvent naissent justement à cause de l'absence d'un accord préalable sur ce qui constitue une faute et sur ce qui ne constitue pas une. C'est pourquoi nous avons également établi les critères pour la définition des fautes et pour leur classification.

Mais savez-vous ce que c'est que le principe du bon sens ? Cela veut dire qu'en traduisant les actes législatifs, il ne faut pas oublier sa curiosité, mais plutôt il faut s'interroger sans cesse sur des questions comme : qu'est-ce que cela signifie ? à quoi cela ressemble-t-il ? est-il possible ? Un texte peut paraître tout à fait correct du point de vue de la grammaire, mais en même temps être absurde si le traducteur ne s'est pas servi de la logique et du principe du bon sens. Le manuel contient également plusieurs autres principes de traduction, des solutions simples qui permettent au traducteur de se décider sur une solution linguistique particulière.

Un chapitre à part est dédié à l'histoire du langage juridique letton. Savez-vous que le langage juridique letton a déjà historiquement évolué comme un langage de traduction ? Les premières lois furent traduites du suédois, de l'allemand et du russe. En le sachant, il est plus facile de comprendre le développement des idées de la société lettonne de nos jours en ce qui concerne les canons de la langue de la loi ou les raisons du caractère « sans vie » et « étrange » de ce langage.

Le manuel fournit des informations utiles sur le droit international et le droit de l'UE, en soulignant en particulier le principe de multilinguisme et son application dans l'Union européenne. On ne peut pas ignorer le fait que d'un point de vue strictement juridique, les actes législatifs de l'UE sont élaborés dans toutes les langues des États membres, mais qu'en fait il s'agit plutôt de leurs traductions. Nous avons également esquissé l'organisation du processus de traduction au sein des institutions de l'UE et quelques différences entre les actes législatifs lettons et ceux de l'UE.

La plus grande partie du manuel est consacrée à des recommandations pratiques : sont rappelées les normes les plus importantes du letton et fournis des exemples des erreurs les plus caractéristiques que l'on rencontre dans les traductions, ainsi qu'indiqués les principes du travail terminologique, notamment comment choisir l'équivalent letton le plus adéquat et comment ne pas se perdre dans les différentes ressources terminologiques. Notre expérience montre qu'une des erreurs les plus répandues en ce qui concerne la terminologie est liée à une tendance excessive à la localisation, c'est-à-dire, le désir d'adapter les notions du droit communautaire à la réalité socioculturelle lettonne même si une correspondance parfaite n'existe pas. Un terme inexact risque de rétrécir la portée d'une notion et, par conséquent, peut aboutir à une interprétation plus étroite d'une règle juridique, qui, à son tour, peut entraîner des conséquences juridiques sérieuses jusqu'à l'introduction d'un recours en manquement contre l'État membre en question. Voilà pourquoi la qualité de traduction revêt une telle importance.

Cette édition est complétée par sept annexes avec des modèles pour la traduction des phrases types, descriptions des notions essentielles, des traités fondamentaux et des institutions de l'UE, dénominations normalisées des pays du monde, leur capitaux et unités monétaires et d'autres informations pratiques.

Avec cet ouvrage nous remercions tous ceux qui nous ont aidés à acquérir les connaissances nécessaires et à progresser, notamment l'ACDI et l'Ambassade du Canada, l'Ambassade de France et le Centre culturel français, l'Ambassade du Royaume-Uni et le British Council, l'Ambassade de Finlande et beaucoup d'autres collaborateurs et ceux qui nous ont apporté leur support en Lettonie et à l'étranger.